

M. FETHULLAH GÜLEN

**TAKDİM
YAZILARI**

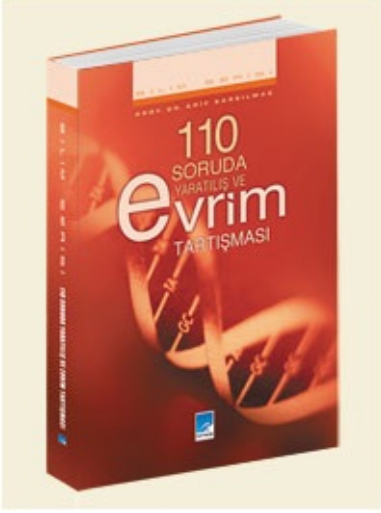

tr.fgulen.com

Takdim Yazıları

Bu bölümde Fethullah Gülen'in değişik kitaplar için yazdığı takdim yazılarını bulacaksınız.

110 Soruda Yaratılış ve Evrim Tartışması

Öteden beri varlık, hayat ve ruh nazariyeleri, hemen her düşünürü meşgul etmiş önemli meselelerdendir. Maddeci düşünce ile ruhçu görüşün farklı bakış açılarından ötürü, bu meselelerin hallinde nesiller boyu devam edecek olan bir münakâşaya zemin hazırlanmıştır. Maddeci düşüncenin, gözle görülüp tecrübe sahasına girmeyen her şeyi inkâr etmesine karşılık; mânâ ve ruha inananlar, o sahaya ait tecrübe ve usûllerle, görünenleri görünmeyenler üzerinde tenteneli bir perde kabul etmiş, gayb âlemini şehâdet âleminin bir buudu saymışlardır. Ne var ki her şeyi zâhirî ve maddî yönüyle ele alıp değerlendiren maddeciler, varlık, hayat ve ruh hakkındaki faraziyelerini fevkalâde mâhirâne ve alabildiğine tantanalı bir surette anlatabildiklerinden, halk yığınlarıyla beraber bir kısım sathî ilim adamlarını da aldatarak ruhçu düşüncenin yaygınlaşıp halka mâl olmasına bugüne kadar engel olmuşlardır. Mesleklerinin temelinde gürültü ve diyalektik, sistemlerin esasında Allah'ı inkâr davası mühim bir yer işgâl eden materyalist düşünce temsilcileri, maddenin dışında hiçbir şeye hayat hakkı tanımama peşin hükümlülüğü içinde ve tamamen dogmatisttirler. Yüce Yaratıcı'nın varlığını "ceffelkalem" inkâr edip geçtiklerinden, bir baştan bir başa bütün kâinattaki âhenk ve nizâmı, iç içe tabiat tablolarındaki güzellik ve ihtişamı, ruh ve hayat gibi oldukça karmaşık ve mutlaka izah bekleyen meseleleri alabildiğine mübhem, silik, kaypak ve karanlık mânâlar ifade eden "kuvvet-madde" "madde-kuvvet" sözleriyle izah etmeye çalışmış; kuvvet ve maddenin tecellisindeki hikmet ve maslahatları hep görmezlikten gelmişlerdir. Bu itibarla da her biri başlı başına bir harika olan bütün yeryüzü sergilerindeki sanat eserlerini, bütün semâlardaki nizâm ve

güzellikleri, yaptığı şeylerin hepsini birden gören, bilen ve ona göre idare eden bir Zât'a vereceklerine, cansız, şuursuz maddeye atfetmek suretiyle, meslekleri aleyhine gariplerden garip en akılsızca hurâfeleri irtikâb etmişlerdir.

Bugüne kadar pek çok kimseyi aldatıp yanıltan materyalistlerin varlık ve hayat nazariyeleri, bir hayli düşünür tarafından tekrar tekrar didiklenmiş, değişik yol ve usûllerle kritiğe tâbi tutulmuş; neticede, ne el çabukluğuyla pozitif ilimlere karıştırıp ilim dünyasına takdim ettikleri iddialarının, ne de bin gürültü ile popülerize ederek ileri sürdükleri hayat nazariyelerinin hiç de sanıldığı gibi sağlam olmadığı anlaşılmıştır. Günümüzde artık, bütün bir varlık âleminin, alabildiğine yüksek ve her şeyin üstünde sonsuz bir kuvvetin eseri olan bir kısım kanunlara bağlı bulunduğu; hayat ve hayata ait bütün fonksiyonların maddenin hususiyetlerinden başka bir şey olduğu apaçık ortaya çıkmıştır. Çok iyi bildiğimiz bir hususla misâllendirecek olursak; her şeyin esasî gibi gösterilen madde, sürekli olarak insan bedeninde değişip durduğu hâlde, hayat ve benliğimizin hiçbir değişikliğe uğramadan kendi orijiniyle devam etmesi, maddenin canlı mahiyetlerde ne derece ağırlığı olduğunu göstermesi bakımından sadece bir tek vak'adır.

Aslında bugün, fennin keşfedip ortaya koyduğu bütün yeni buluş ve tespitler, materyalistlerin iddia ettiği şekilde, her yerde hâzır ve nâzır bir maddenin olmadığını; her şeyin, madde-enerji, enerjimarade periyotlarından ibaret bulunmadığını, varlığın yaratılış ve devamının, hiçbir zaman tesadüflerle izah edilemeyecek kadar komplike olduğunu göstermiş ve bugüne kadar itiraz kabul etmez bir hârika sayılan materyalist görüşün temelindeki çürüklüğü son bir kere daha ispatlamış bulunmaktadır.

Şöyle ki küremizde olduğu gibi onun dışında da hemen her yerde, madde, doğrudan doğruya kendini idare ve kendi kendine hareket edemeyen âciz, kör, şuursuz, âtıl ve ölü bir şeydir. Onu meydana getiren parça ve parçacıkların da kendi kendilerine bu hârika işleri yapmalarına imkân yoktur. Varlığa ermenin karanlık yollarında, hayata mazhariyetin daracık kanallarında ve kanın incecik damarlarında atomları toplayan ve zerrelere hareket ettiren kuvvettir ki ilminin engin programına göre ve sonsuz kudret ve iradesiyle her şeyi var etmekte, sonra da teker teker hepsini varoluş gâyelerine ulaştırmaktadır.

Buna binaen, kâinattaki en küçük parça ve parçacıklardan en büyük sistemlere kadar her şeyin alabildiğine bir âhenk içinde ve birbiriyle münasebettar bulunmasını maddenin temel hususiyetleri gibi görüp göstermeyi

aldanmışlık sayıyor; eşya ve hâdiseleri izâh için daha sağlam esaslara, daha ciddî nazariyelere ihtiyaç olduğuna inanıyoruz.

Evet, bir tarafta hârikalardan hârika ilk yaradılış, diğer tarafta sistemlerin o günden bugüne tâbi oldukları nizâm ve bu muhteşem nizâmın mahfuziyetiyle beraber mekânın genişlemesi, genişlerken de parçalara ayrılmaya meyilli bulunan kâinâtın "galaktik" kütleler hâlinde toplanması; evet bütün bu birbirinden farklı ve birbirine zıt şeyleri izâh etmemiz mümkün müdür? Vâkıa, parçalar arasında bir çekim gücü "Kuvve-i Câzibe" mevcuttur; ama genişleme hızının baş döndürücülüğü karşısında bu ne kıymet ifâde edecektir ki? Tıpkı bir beyin gibi, birbirinden farklı, birbirine zıt pek çok fonksiyonun âniden edâ edildiği, pek çok hâl ve vaziyetin âniden ortaya çıktığı; farklılıkların âdetâ bütünlük rükünleri, zıtlıkların birlik unsuru hâline geldiği kâinat kitabını Hakiki Sahibi'ne vermedikten sonra nasıl izâh edebiliriz?

İlk yaradılışa bütün bütün gözlerimizi kapayarak, canlıların ortaya çıktığı andan itibaren, her şeyi, açık, belli ve izah edilmiş gibi ele almak, ilim haysiyetine ve ilmîliğe indirilmiş bir darbe değil midir?

Öteden beri her şeyi oldu bittiye getirip mugalatalarla yığınları aldatmaya alışmış maddeciler (eski-yeni), evrim nazariyeleriyle işi daha da ileri götürerek, materyalist düşüncenin dışında her şeyi gayri ilmî ve çağdışı ilân edip ilimlerin tertip, tasnif ve tensîkine dahi bu arsız nazariyeyi bulaştırmış ve nesilleri bütün bütün şaşkına çevirmişlerdir. Bilhassa biyoloji, kimya, jeoloji ve paleontoloji ilimlerini istismara müsâit görerek, yaşlı faraziyeyi bunların omuzlarına yükleyip geleceğin aydınlık dünyalarına paketlemeyi de ihmâl etmemişlerdir.

Oysaki, ne biyoloji ne kimya ne jeoloji ne de paleontoloji ibreleri, bugüne kadar bir kerecik olsun bu görüş istikametinde titrememiştir ve titreyeceğı de benzememektedir. Hele son senelerde fevkalâde gelişme kaydeden moleküler biyoloji ve genetik ilmi, artık bugün evrime katiyyen "hayır!" demekte; biyokimya ve organik kimyâ ona yol vermemekte; fosiller paleontolojinin kulağına başka şeyler fısıldamakta; modern biyoloji bütün canlıların lisaniyle, şimdiye kadar bilinenlerden farklı şeyler anlatmaktadır ki bu da, ilimlerin yeni baştan ele alınıp boşluklarının doldurulması, tekrar tasnif ve tertip edilmesi lâzım geldiğı mânâsını taşımaktadır ve bu yapılmalıdır da yoksa ne kâinatın gerçek çehresini görebilecek ne de arkasındaki mânâyı anlayabileceğiz. Aynı zamanda böyle bir anlayış içinde ilim adamını şaşkınlıktan, ilimleri de tıkanıklıktan kurtarmak mümkün olmayacaktır.

Kâinatı meydana getiren en büyük sistemlerden en küçük parçacıklara kadar her şeyin mükemmel bir programla var edildiği ve bir programa göre hareket ettiği görülüp sezilirken, varlığa tesadüfler kuşağında izahlar arama ilim adına tikanıklık, ilim adamı adına da şaşkınlık değil de ya nedir?

Evet en küçük bir canlının hayat programı çok küçük bir noktada dercedildiği gibi, kâinat da "Büyük Patlama" safhasından bugüne kadar ve bundan sonra, ortaya çıkacak bütün yeni hâl ve şekilleriyle o ilk noktada programlanmış bulunuyordu. Bugün görüp sezebildiğimiz şeylerle, henüz gerçek çehreleriyle tam aydınlanamamış olanlara bakıyor, mukayeselerde bulunuyor ve varlığın bir kalb gibi âhenkli, bir beyin gibi de birbirinden çok farklı, birbirine çok zıt pek çok hâl ve vaziyetleri bağrında geliştirdiğini görüyor; zıtlıkların ve farklılıkların bütünleştirici unsurlar olduklarını seziyor, nizâmsızlığı gerektiren bunca şeye rağmen, herhangi bir aralık ve boşluğa şahit olamıyoruz. Zâhiren bir kısım aralıklar göze çarpsa bile, tahmînî yükleme ve yerleştirmelerle onların da doldurulabileceğine hükmediyoruz. Nasıl ki bir zamanlar, Mendeleyev'in nizâmilikten hareketle, elementlerin periyodik cetvelinde hissettiği boşluklar, daha sonraları, tam tahminlere uygun olarak dolduruldu ve en küçük madde parçaları arasında dahi, akıllara durgunluk verecek şekilde bir programlanmanın bulunduğu ispatlanmış oldu. Öyle de makro-âlemde, fevkalâde karışıklığa müsait olan çokluk, hareket ve varlık farklılığı, gibi unsurların mevcudiyetine rağmen, tıpkı farklı ses, farklı harf ve farklı kelimelerden muntazam bir şiirin meydana getirilmesi gibi, kâinattaki bu iç içe farklılık unsurlarına da nizâm ve âhenge hizmet ettirilmesi, her şeyin arkasındaki plân ve programı destekleyen ilim ve irâdeyi göstermektedir.

Zaten, ay, güneş, yıldız ve sistemlerdeki bu baş döndürücü nizâm olmasaydı, ne gece-gündüz ne yaz-kış ne de hiçbir ilim gün yüzüne çıkamayacaktı. Zira, günler, haftalar, aylar ve mevsimler ancak varlığın riyâzî çehresinde birer çizgi; ilimler, bu ölçü ve tenasübler şifresini çözen birer anahtar; bizler de ilimlerle bu sistemi deşifre edip mevcut programı ortaya çıkarmaya çalışan amatör araştırmacılarız. Vazifemiz budur; bunu mükemmel şekilde yapabildiğimiz ölçüde ilmî araştırmalara işlerlik kazandıracak, teknik ve teknolojik tikanıklıkları da rahatlıkla aşmaya muvaffak olacağız.

Bütün bunlardan sonra, materyalizme kanarak ilhad ve inkâra sürüklenen bir kısım biçarelerin, ilim ve fen ile ne derece münasebetlerinin bulunduğunu okuyucuların takdirlerine havale edip bahsimizin "maddeciliğin kritiği" olmadığını hatırlatarak sadede dönmek istiyoruz.

Her şeyin ifade ettiği bunca mânâ ve kâinat meşherindeki umumi manzaraya rağmen, varsın ilhad ve inkâr düşüncesi hayal kovalayıp dursun; en son buluş ve tespitler bizi, maddeden onu harekete geçiren kudrete, varlığın sinesindeki bu güç ve kuvvetlerden, bütün kâinatta cereyan eden kanunlara, bu kanunlardan da onları koyan ve idare eden Zât'a alıp yükseltmektedir.

Bir kere kâinatı temâşâ edelim: Göreceğimiz nizâm ve âhenk ve her şeyin dakik bir saat gibi işleyişi O'nun varlığının delilleri değil midir? Tabiatı dinleyelim; âlemleri dolduran değişik ses ve nağmeler, O'nu anlatan senfoniden birer parça değil de ya nedir? Çocuksu bakışlar, varlığın çehresindeki yazıları görmüyorlarsa bu, hem o yazıların hem de delâlet ettikleri şeyin mevcut olmamasını mı gerektirir? Bir kısım arızalı kulaklar, gönülleri coşturan bu güzellerden güzel nağmeleri duymuyorlarsa onları inkâr mı edeceğiz?..

Gel gör ki günümüzün insanı, gökleri ve yerleri dolduran bunca aydınlatıcı ve uyarıcı esaslara rağmen, karanlıkta kalıp titremeyi, hezeyan içinde bocalayıp durmayı, umumi âhenk ve nizâmı itiraf etmeye ve gidip Nizâm Sahibi'ne teslim olup emniyet ve huzura ermeye tercih etmiştir. Oyle anlaşılıyor ki çevresini sarıp vicdanını baskı altında tutan putların tesirinden kurtulacağı güne kadar da onun yürekler acısı bu hâli devam edecektir.

Materyalizmin bağrında gelişen her türlü saptırıcı sistem tarih boyunca onu yoldan çıkaran putlar oldular. Şüphesiz bunların en amansız ve en arsızlarından birisi de evrim putuydu.

Evrım, bir tarafta materyalizmin bağrında çimlenip gelişirken, diğer yandan da ona dâyelik yapıp onu destekliyordu. Perspektifinde her şeye müdahale etme, her şeyi değiştirme iddialarıyla ortaya çıkan bu sistem, Aristo'nun fare hikâyesinden, Lamarck'ın transformizmine kadar bütün duyup bildiklerini, ulûhiyeti inkâr platformunda değerlendirmek istedi: tekrar kâinatların kendi kendine meydana gelmesi; tekrar esbab dalgaları, tesadüf fırtınaları; tekrar canlının kendi kendine teşekkülü ve insanın evrim ağacının en son meyvesi olması..! Hınçlı esirmişlik içinde ve bütün inanç sistemlerine karşı fevkalâde müsâmahasızdı. Durmadan inkâr ediyor, tecavüzde bulunuyor, yıkıyor ve yeni şeyler inşâ edeceğini söylüyordu. Ne gariptir ki bütün bu yüklemeli iddialara karşılık bir kısım spekülasyonlardan başka bir şey duyulmuyordu. Aslında eskiler gibi onun da gözünden kaçan şeyler vardı. O da değil kâinatlar ve insan yapısı gibi komplike mâhiyetler, en küçük mikroorganizmanın dahi tesadüf fırtınaları içinde meydana geleceğine ihtimâl vermenin ilmî gerçeklere ve aklın

bedihîyâtına zıt olmasıydı.

Rica ederim, bir kere düşünün! On elemanlı bir sayı sisteminin, sıra ve tertibe göre alınması veya yerine konmasında dahi o sıra ve tertip korunamazken, bir aminoasit dizisi, bir protein, bir organel, bir hücre, bir sistem ve iç içe organizmalar gergefinde çok komplike olan sıra ve tertiplerin korunmasına ihtimal verilebilir mi? Ve hele, bu içiçe geçen olmazlar halkasında hayâlen oluşturduğumuz bir aminoasit dizisini veya minik bir canlı organizmayı evrim potasında kaynata kaynata mükemmel organizmalar elde etme iddiası..! Bu mevzuda en iyimser kimseler dahi sırf zaman bakımından, bir aminoasit dizisinin meydana gelebilmesi için dünya'nın ömrünün yetmeyeceği kanâatinde olduklarını düşününce, insanın sorası geliyor: Acaba evrim, öbür âlemde başlayıp olgunlaştıktan sonra, burada mı gelip meyvesini verdi!? Değilse başka hangi yollarla şu muhteşem varlık, arkada kaoslar bırakarak hâlihazırdaki göz kamaştırıcı güzellik ve ihtişamı kazandı? Hayat, nasıl kendiliğinden entropiye karşı koyarak varlığa erme başarısını elde etti? Şu anda mevcut olan milyonlarca canlı kendi kendine nasıl meydana çıktı? Termodinamiğin ikinci kanununa rağmen, her şey yok olma tümseklerini aşarak nasıl basitten mürekkep ve mükemmele, sanatsızlıktan sanat hârikası olmaya ulaştı?

Bütün bunlara, ilimlerin ruhuna uygun cevap verebilecek miyiz? Yoksa, bir kısım kimseler gibi ilmî gerçeklerden kaçarak "evrim bir kere nasıl olmuşsa olmuş; artık onu ispat etmeye gerek yok" mu diyeceğiz? Sorarım size; o zaman her biri başlı başına birer sanat hârikası olan bütün canlıların, o aşılmaz şâhikalarını tesadüf balonlarıyla mı aşacağız?! Neyin, nasıl olacağının, en büyük canlıdan en küçük canlıya kadar, daha baştan şifrelenmiş bulunmasını; bir baş döndürücü program içinde DNA ve RNA nükleik asitlerine en akıl almaz vazifelerin gördürülmesini; en küçük ve basit ünitelerden en komplikesine kadar her canlı bünyede fevkalâde mükemmel işleyen bir hiyerarşiyle her şeye en düzenli şekilde hizmet ettirilmesini rastlantılarla mı izah edeceğiz? Yoksa olup biten bunca işi, kafa kafaya vererek anlaşılmış atom parça ve parçacıklarına mı vereceğiz? Bir bilgisayar dahi, önceden kendisine şifre edilen bir programla çalışırken bu minik parçacıkların bu kadar hârika işleri kendilerinin idare ettiklerine imkân ve ihtimâl verilebilir mi? Böyle bir ihtimâli mevcut ilimlerle telifimiz nasıl mümkün olacaktır? Muhâlfarz, madde plâtformunda böyle bir şeye evet dense bile, çok komplike olan canlıların yapısındaki aşılmazlar nasıl aşılabacaktır? Mutasyonlar desek; genetik, kollarını açıp karşımıza çıkmayacak mıdır?

Evet, evrimci görüşün sık sık başvurup sığınmak istediği mutasyonlar mevzuu da moleküler biyoloji ve genetik ilminin fevkalâde gelişmesiyle günümüzde bütün bütün sarsılmış ve itibârını yitirmiştir.

Her canlı nev'inin o nev'e ait hususiyetleri, kromozomlarındaki DNA'da kaydedilmiştir. Tamamen bir emir ve kumanda mekanizması olan DNA, âdeta genetik bir bilgi deposu ve kendi kendini dahi kopya edebilecek mükemmel bir irâde aynasıdır. Bir bilgisayar, düğmesine basılınca daha önce programlanıp hâfızasına yerleştirilen şeyleri getirip önümüze sergilediği gibi, bu mekanizma da mâhiyetine dercedilen programı durmadan şifreler ve emir verme kuşağında o nev'in bekçiliğini yapar. Bu itibarla da her nev'in çevresini saran bu sur ve çeperleri aşarak ne mutasyonlarla ne de başka şeylerle o nev'e çizgi değiştirmek mümkün değildir. Vâkıa, mutasyonlarla DNA'da bazı farklılaşmaların olduğu müşâhede edilmiştir; ancak, bu değişikliklerin hemen hepsi de yine o nev'in sınırları içinde cereyan etmiştir. Hattâ dış müdâhalelerle kromozom sayısı, nev'in kromozom sayı çeperini biraz aşınca, Drosophila ve emsâli canlılarda kısırlaşmaya sebebiyet verdiği müşâhede edilmiştir. Bu arada bir kısım canlılarda bacak kısılgı, renk değişikliği görülmüş ise de her nev' yine kendi olarak kalmış ve orijinini korumuştur. Kurt, kurt olarak kalmış, koyun da koyun olarak... Müdâhaleler ne kurdu koyun, ne de koyunu kurt yapabilmiştir. Değil bu karmaşık yapılarda, en küçük canlı olan bakterilerde dahi kayda değer herhangi bir değişiklik müşâhede edilmemiştir. Bakteriler 60.000 nesil sonra mutasyon geçiriyor olmalarına rağmen 500 milyon sene evvelkilerle bugünküler arasında; kezâ bir milyar sene evvel yaşamış olduğu tespit edilen ve %60-70'i günümüze kadar gelip ulaşan milyarlık o eski fosillerle, bugün hâlâ mevcudiyetini devam ettiren aynı canlılar arasında da bir fark görülmemiştir.

Bu da, evrimcilerin iddia ettikleri gibi, hilkât ağacının kökü başka, gövdesi başka, dal ve meyvelerinin de başka olmadığını; bilâkis, kök sanılan şeylerin gövde ile, gövdenin de dal ve yapraklarla bir arada yaşadığını göstermektedir.

Kambriyen devrine ait ve evrimcilerin birini diğerine ata saydıkları birçok canlı birden ortaya çıkmış ve bir arada yaşamışlardır. Kezâ, bir kısım basit yapılı canlılarla çok kompleks olanların aynı devirde iç içe yaşadıkları görülmüştür ki bu da yüz bin nesil sonraki torunun yüz bin nesil evvelki dede ile beraber yaşaması; milyarlarca sene evvel yaşadığı iddia edilen basit yapılı canlılarla, milyarlarca sene sonra yaşadığı tahmin edilen kompleks canlıların aynı anda bulunabileceğini kabul etmek demektir. Bundan başka, Devoniyen devrinin Coelacanthlarından köpekbalıklarına kadar günümüzde yaşayan bir

sürü canlı bu devrede birden ortaya çıkmış ve çağların şâhikalarını aşarak gelip günümüze ulaşmışlardır ki evrimci tespitlerle bunlardan hiçbirinin durumunu izah etmeye imkân yoktur. Meselâ: Bu devrin canlılarından olan, evrimci düşünceye göre kara omurgalıların atası sayılan ve "70 milyon sene evvel nesilleri tükenmiştir" dedikleri Crossopterygiilerin, Güney Afrika açıklarında yaşadıklarının tespit edilmesi; karbonifer devrinde kurbağalarla sürüngenlerin bir arada yaşamış olduklarının ortaya çıkarılması, doğrusu anlaşılır gibi değildir ve sürüngenlerin kurbağalardan meydana geldiğini iddia eden düşünceye her birisi öldürücü birer darbe mahiyetindedir.

Her şeye rağmen evrim kabul edilse bile, bir nev'i diğer nev'idan ayıran yüzlerce hususiyetten bir tekinin değişmesi için binlerce seneye ihtiyâç vardır. Bundan başka, değişmesi düşünülen bu hususiyetlerden her birinin, canlının tekâmülünü hedef alır şekilde, belli bir sıra ve tertibe göre cereyan etmesi de şarttır. Yâni, evvelâ hangi parça ve parçacık, daha sonra hangisi... değiştiğinde hedefe varılacaksa, bütün hususiyetlerin o tertibe göre değişmesi lâzımdır ki canlı tekâmül edebilsin. Bu ise on elemanlı sayı sisteminde de görüldüğü gibi, sıra ve tertip ihtimâli sıfır denecek kadar azdır. Hele bir de elemanlar sayısı yüzbinlere ulaşırsa..! Bunun mânâsı ise, canlı hayatında yeni bir nev'i ortaya çıkarabilecek değişmelerin en küçüğüne dahi dünya'nın ömrünün yetmeyeceği demektir.

Bugün birkaç mutasyonun (makromutasyon) birden olabileceğine ihtimâl verilerek, evrime yeni bir mesnet bulunmuş gibi gösterilse bile, bu görüş de ilim adamlarınca ilmî bulunmamış ve kabul görmemiştir. Zira her mutasyonun canlı üzerinde belli bir tesiri vardır. Birkaçının birden meydana gelmesi ise canlıyı şoke edecek ve bütün bütün devre dışı bırakacaktır ki bunda da evrimin işine yarayacak herhangi bir kombinezon katiyyen bahis mevzuu olmayacaktır.

Evrimde sık sık başvurulmuş adaptasyon, naturel seleksiyon (istifa-i tabii) da diğer sığınak ve barınaklar gibi zayıf, tutarsız, karanlık bir kısım faraziyelerden başka bir şey değildir.

Evet, evrimci düşüncenin zannettiği gibi ne muhit ve iklimin, nev'ileri zorlayıp nev'in sınırları dışına atması, ne de kuvvetlinin bütün bütün hayat hakkını ele geçirip zayıfları iflah etmemesi, dolayısıyla da varlığın sînesinde sadece güçlünün hay-huyu ve iktidarsızların ölüm iniltilerinin duyulması, ilmî müşahedelerce hiçbir zaman doğrulanmamıştır.

Bir kere mikroorganizmalardan karınca ve arılara, onlardan da sahraların

âhûları, deryâların zayıf mâhîlerine kadar bütün iktidarsızların, çok kuvvetlilerden kat kat fazla bulunmaları, beşerî ve hayvanî, çeşitli vahşet ve canavarlıkların öldürücü girdaplarında dahi hayatın sürekli fışkırıp durması, bunca handikaplara rağmen, bu zayıflardan zayıf, narîn yaratıkların kendilerine has zırh ve tabiyelerle korunmaları, bunun neticesi olarak da dünden bugüne ekolojik dengenin muhafaza edilegelmesi gibi hususların hemen hepsi, ilmin tespit ettiği meselelerdir ve naturel seleksiyonun tepesine indirilmiş birer balyoz mâhiyetindedirler.

Kaldı ki bugün paleontoloji, evrimci düşüncenin iptidaî yaratıklar saydığı omurgasızlarla, kurbağalar, sürüngenler, kuşlar ve memeliler gibi oldukça kompleks varlıkların geçmişte de bir arada yaşadığını söylemektedir.

Meselâ: İstifa-i tabîyle bundan 300-400 milyon yıl önce silinip gittiği iddia edilen Neoplinea, 70 milyon yıl önce nesli tükendi denilen Coelacanth, 565 milyon yıl önce yaşamış olduğu söylenen Crinoid, 225 milyon yıl önce yaşadığına hükmedilen Limulus, iki milyar yaşındaki bitki fosilleri ve daha yüzlercesinin... günümüzdekilerle tıpatıp aynı olması, evrimin yerde ve gökte yerinin olmadığını ilân eden şahitlerdir. Bunu bir kısım mutedil evrimciler de itirâf ederek; balıklar, sürüngenler ve memeliler gibi büyük hayvan gruplarının dünya yüzünde asıl şekil ve hüviyetleriyle birden beliriverdiklerini söylemekten çekinmezler.

Son paleontolojik araştırma ve tespitler, bu sahanın dahi, yıllar yılı nasıl bir istismâr harmanı hâline getirildiğini gözlerimizin önüne sermekte ve bir-iki asırdan beri ilmin haysiyetinin nasıl rencide edildiğini göstermektedir. Bu istismarlardır ki yakın bir geçmişte elde edilen bütün fosiller hep evrimi destekleyen malzeme gibi gösterildi ve insanın menşei bulandırıldıkça bulandırıldı. Hattâ her biri tipik birer maymun olan Australopithecus ve Homo habilis gibi, kitlelerin aldatılmasında kullanılan hayvanlar, evrimcilerce bulunmuş birer hazine gibi değerlendirilmek istendi. Oysaki, ne bunlar ne de evrimcilerin büyük skandalı sayılan Piltdown adamı, hiçbir, müspet ilimlere ve araştırmacı ilim adamlarına kendilerini vize ettirecek mahiyette değildir. Kimisinde ölçülerde göz bağcılık, kimisinde rütuş ve boyama, Nebraska Adamı'nda olduğu gibi, bazılarında da sadece bir dişle bütün ilim dünyası aldatılmak istendi. Dünya'nın ve canlıların yaşı mevzuunda farklı metotlar arasında evrim senaryolarına uygun netice elde edilebilecek yaş tayinleri tercih edilerek ilmî hakikate ideoloji bulaştırıldı.

Ne var ki artık bundan sonra aynı yollarla bütün ilim dünyasının aldatılması imkânsız gibi görünmektedir. Zira, gelişen yeni metot ve usûllerle fosil materyalleri, yaşları ve keyfiyetleriyle daha sıhhatli ölçülmekte ve daha sağlam neticelere varılmakta, hiç olmazsa hataları gösterilmektedir. Tabii bu sayede de müzelerde bulunan fosillerin yaşları daha doğru olarak belirlenecek, bundan sonra elden geldiğince ilmin istismar edilmesine meydan verilmeyecektir. Bilhassa rekonstrüksiyon metodunun antropolojiye kazandırdığı çok önemli hususlar sayesinde, insanın yaratılışıyla alâkalı önemli hususları tespit imkânı doğmuş ve evrimle insana vurulan onur kırıcı darbeler yerlerini, insanın yeryüzünde halife olması hakikâtına bırakmaya başlamışlardır. Bir Batılının dediği gibi: "İnsanoğlu anatomik yapısı itibariyle yaratıldığı günden bu yana hiç mi hiç değişmedi." Değişmedi, çünkü o daha yaratılırken Zât-ı Ulûhiyet'i aksettiren bir ayna olarak yaratıldı.

Zaten son zamanlarda, değişik yerlerde bulunan insan iskeletleri de hep insanın müstesna olarak yaratılmış olduğunu göstermektedir. Bunlardan 1470 insanının keşfi; Rudolf bölgesinde, birbirini takip eden günlerde 2,8 milyon yaşında insan iskeletlerinin bulunması; Etiyopya'da 3,5 milyon yıl önce yaşamış ve bugünkü insanlardan en ufak bir farkı olmayan bir kadın iskeletinin ortaya çıkarılması; Kuzey Tanzanya'da 3,8 milyon yıl öncelerine ait insan ayak izi fosillerinin ve insan iskeletlerinin keşfi; nihayet Victoria Gölü'ndeki Ruzinga Adası'nda 18 milyon sene evvel yaşamış ve aynen günümüzün insanın ölçülerinde taşlaşmış insan kalıntılarının tespit edilip ortaya konulması herkesle beraber evrimcileri de o kadar şaşırttı ki maymunu bırakıp ayı, kurt türküleri söylemeye başladılar..!

Bütün bunların ifade ettiği bir mânâ vardı; o da yeryüzünün müstesna canlısı insanoğlunun orada halifelîği ve hâkimiyeti..! Elinizdeki kitap, bu s erencâme ve bu mevzudaki kavganın en son destanıdır. Erbab bir kalemin elinde, ilmî tecrübelerden beslene beslene bu kitapta yerini alan her düşünce ve her mesele, İbrahîm Hakkı'dan Hüseyin Cisrî'ye, ondan da günümüzün altın kalemlerine kadar bir aydınlık kadronun, yıllar yılı devam edegelen tarihî bir yanlışlık ve aldanmaya "Yeter!" demesinin ma'kesidir.

"110 Soruda Yaratılış ve Evrim Tartışması" veya "Bitmeyen bir ideolojik kavganın hikâyesi" en taze düşüncelerin, en yeni ilmî tespitlerin; en güçlü delillerle en sağlam vesîkaların yan yana gelip bütünleştiği bir gökkuşağıdır. Kıymetli müellif, bugüne kadar, ele aldığı mevzuda ortaya atılan düşüncelerin, yazılan kitapların bağrında gelişip varlığa erdiğini itirâf ederek, bir

kadirşinaslık ile bütün me'hazlerini derin bir minnet ve şükranla yâd etmek istemektedir.

Benim kitap üzerindeki mütâlâam, süratli bir kuşbakışına dayanmakta ve mahrûtidir. Bu itibarla da kitabın yüksek kıymetini ifâdeden âciz bulunmaktadır. Kim bilir, belki de bu değerli, ilmî tetkikler mecmuasına gölge düşürmüşümdür. Bu böyle kabul edilmeli ve arz ettiğim şeylerdeki boşluklar ve açıklıklar benim havsalamın darlığında, karîhamın zaafında aranmalıdır. Zannediyorum, kitabı tecrîd düşüncesi içerisinde mütâlâa edenler de bana hak vereceklerdir.

Bu kitap da mevzuunda ilk kitap olmadığı gibi son da olmayacaktır. Bence, en önemli olanı da budur: Yeni buluş ve tespitlerle, evrim tekrar hortlatılmak istenecek; yeni tahlîl, yeni araştırmalar yapılacaktır; kritikler kritikleri takip edecek ve bu kavga kıyamete kadar sürüp gidecektir.

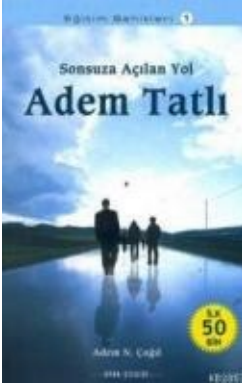
Bence önemli olan diğer bir husus da şimdiye kadar olanın hilâfına, evrim çıkmazının millî eğitimce tenkid ve münâkaşa platformunda ele alınmasıdır. Öyle zannediyorum ki bugüne kadar olduğundan çok daha fazla bu konunun üzerinde durulacak ve mevzu tekrar tekrar tetkike tâbi tutulacaktır. Tarihî Maddeciliğin temeline de ilişecek böyle bir tetkîk, bir kısım ruhlarda homurdanma, bir kısım kimselerde de hırçınlık meydana getirebilir. Ancak, böyle bir mücadelenin, yüreklerine su serpeceği ve yıllardan beri böyle bir hamleyi bekleyen bir kısım temiz gönüllerin bulunabileceği de hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bizler, hepimiz yılların mazlûmu, mağdûru, mahzûnu temiz gönüllere su serpmek için, selâhiyetli bir ağızdan "Evrime felsefesinin dışında da bir kısım alternatiflerin bulunabileceği" sözünü kendimize hem bir teşvîk hem de destek sayarak yola çıkmış bulunuyoruz. Bütün dileğimiz bu mevzudaki gayretlerin devam ve temâdîsidir.

M. Fethullah GÜLEN

Sonsuza Açılan Yol

Bu bölümde, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Adem N. Çağıl'ın "Sonsuza Açılan Yol Adem Tatlı" isimli kitabına yazdığı takdim yazısını bulacaksınız.

Hicret Diyarında Ölmek

Mekke döneminde, Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) İslâm'ın nefesiyle dirilmek için gelenlerin biatlarını kabul ederken onlardan "hicret" etmelerini de istiyordu. Bundan dolayı o dönemde hicret, -imanın şartı olmasa bile- İslam esaslarına denk bir farz gibi değerlendiriliyor ve hatta hicret etmeyene münafık nazarıyla bakılıyordu.

Sadece, Velid İbn-i Velid, Ayyaş İbn-i Rebia, Seleme İbn-i Hişam gibi, Kur'an'ın ifadesiyle, "müstaz'af" diyebileceğimiz zulme maruz kalmış, müşrikler tarafından tutuklanıp işkence edilmiş Müslümanlar hicret konusunda mâzur görülmüşlerdi. Zira bunlar, "Lâilâhe illallâh Muhammedurrasûlüllâh" dedikleri günden itibaren zincire vurulmuş, Mekke fethedilinceye kadar da ayaklarında zincir, boyunlarında bukağı, bin bir türlü işkenceye maruz olarak yaşamışlardı. O zulümden kaçmak, hicret edip Allah Rasûlü'ne ulaşmak için çok uğraşmış, fakat zalimlerden kurtulamamış ve hicret edememişlerdi. Peygamber Efendimiz sabah namazında rukûdan kalktıktan sonra, ellerini kaldırıyor, bunlara dua ediyor ve "Allah'ım Velid İbn-i Velid'e, Allah'ım Seleme İbn-i Hişam'a, Allah'ım Ayyaş İbn-i Rebia'ya necat ver!" deyip inliyordu. Diğer Müslümanlara mukaddes göç emri verirken onlara da hicret kapısı açılması için dua ediyordu..

Hicret, sıradan bir göç ve geçici bir yolculuk değildi. O sevdiklerini arkada bırakma ve sürekli bir gurbete adım atma demekti. Muhacirler, yurtlarını yuvalarını, evlâd ü ıyâllerini terk ediyor, bilmedikleri diyarlara, tanımadıkları insanlar arasına gidiyorlardı. Onların kimisi anne-babasından, kimisi eşi ve

çocuklarından ayrı düşmüş, sevdiklerini müşrikler arasında bırakarak "hicret" deyip yürümüştü. Mesela, Hazreti Ebu Bekir (radıyallahu anh) giderken, göznuru Aişe annemiz yoktu yanında; kızı Esma yoktu, oğlu Abdullah yoktu. O merhamet âbidesi ve şefkat timsali Ebu Bekir Efendimiz, babasını, eşini ve çocuklarını Allah'a emanet ederek ve vazife sorumluluğunu babalık şefkatinin önüne geçirerek yola koyulmuştu. Ashab efendilerimiz emre itaat ederek doğup büyüdüleri topraklardan ayrılıyorlardı ama aileleriyle beraber gönüllerini de arkada bırakıyorlardı. Çünkü, bir insanın ailesini, evlad ü ıyâlini, doğduğu yeri çok sevmesi ve o insanlardan, o mekanlardan ayrılmak istememesi tabîi ve fitrîdir. Dâussıla (sıla hasreti) her kalb sahibini inletecek bir acıdır ve hemen herkeste var olan bu hissi gönülden söküp atmak mümkün değildir. Nitekim, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bile Sevr mağarasından ayrılıp yola revân olacağı an yaşlı gözlerle son bir kere daha doğup büyüdüğü topraklara bakmış ve "Mekke! Seni o kadar çok seviyorum ki, eğer beni çıkarmasalardı -vallahi-senden ayrılmazdım." buyurmuşlardı. Hazreti Ebu Bekir ve Seyyidina Bilal gibi sahabe efendilerimizden bazıları Peygamber köyünde Peygamberle beraber olmalarına rağmen dâussıla duygusuyla hıçkıra hıçkıra ağlamış ve Mekke için şiirler söylemişlerdi.

İşte, böyle bir ayrılığın hasıl ettiği daussıla duygusuyla geri dönme telaşına düşmeme, hicret beldesini terketmeme ve vazifeyi yarıda bırakıp oradan ayrılmama gibi maslahatlar adına sahabe efendilerimiz "hicret beldesinde ölme, orayı asla terketmeme" mevzuuna çok ehemmiyet veriyorlardı. Dolayısıyla, o dönemde, talihsiz bir şairden başka hiç kimse Medine'yi bırakmamış, Mekke'ye dönmemişti. Dönmek bir yana, onlar hicret mahalleri dışında bir yerde vefat etmekten bile korkmuş, başka yerde ölmeyi hicreti eksik bırakmak olarak anlamışlardı.

Buharî ve Müslim gibi güvenilir kaynaklarda geçen bir hadis-i şerifte anlatıldığına göre, Sa'd İbni Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) Vedâ Haccı senesinde Mekke'de şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Orada vefat etmekten çok korkmuş ve kendisini ziyarete gelen Peygamber Efendimize şöyle demişti: *"Yâ Rasûlallah! Arkadaşlarım gidecek de ben kalacak mıyım; yoksa ben burada mı öleceğim?"* Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de ona, "Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah'tan öyle umuyorum ki, daha nice yıllar yaşayarak Allah rızası için güzel işler yapacak ve yükseleceksin; kimi insanlar (mü'minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecekler." demiş, *"Allahım! Ashâbımın hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım*

bırakma!" diye dua etmiş ve Sa'd İbn-i Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü de ifade buyuran Efendimiz sözlerini şöyle bitirmişti, "Acınacak durumda olan Sa'd İbn-i Havle'dir, yazık onun haline!"

Evet, ilk dönem itibariyle farz mesabesinde kabul edilen hicret Mekke'den Medine'ye göç şeklinde gerçekleşmiş ve bitmişse de, niyet ve Allah yolunda cehd yönüyle o kıyamete kadar devam edecektir. Mukaddes göç, insanlığın İslam dinine eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu şu dönemde eski devirlere nisbeten daha da önemlidir. Bugün medenîleşmeyi ve Medîneleşmeyi bekleyen o günkü Yesrib yoktur ama, her yere Medine'nin boyasını çalma ve bedeviliklerle kirlenmiş şehirleri Medîneleştirme vazifesi vardır.. Efendimizin huzuruna çıkarken, "Köyünün izdüşümü Medineleri arkamızda bırakıp, senin Medine'ne koştuk!" diyebilmek için bugün de hicrete ve hicret beldelerine ihtiyaç vardır.

Özellikle 1990'lı yıllarda yurtdışında kaldığım yerlerde Allah Rasûlü'nü çok garip hissetmiştim. "Buralarda çok az anılıyorsun ya Rasûlallah, herhalde çok gurbet yaşıyorsun!" demiştim. O'nun ruhâniyetinden özür dileyerek, "Davud'un sesi Seninkinden yüksek çıkıyor. Süleyman'ın sesi Senin sesinden daha çok duyuluyor. Her yandan Musa'nın sesi, İsa'nın sadâsı geliyor. O ses ve sadâlara da ruhlarımız kurban. Ama Ya Rasûlallah, en gür ve yüksek sadâ Senin sesin olmalı değil miydi? Sporda başarılı olamamış bir takımın bayrağının birkaç adım aşağıya çekilmesi gibi nam-ı celilinin aşağıya çekildiğini görüyorum ve adeta içim parçalanıyor." demiştim. Ümmetinden birisi olarak Efendimize karşı derin bir mahcubiyet duymuş, çok utanmıştım. Utanmıştım zira, O'nu biz duyuramamış, yüksekte olması gerekeni biz omuzumuza alıp yükseltememiştik.

Sahabe Efendilerimiz için "Kur'an'ın mucizesi bir cemaat" diyoruz. Çünkü onlar, çok kısa bir sürede emanete ehil hâle geldiler; cihanın dörtbir yanına Allah'ın dinini ve Rasûlü'nün sünnetini götürdüler. Her tarafta Efendimizin sesinin duyulmasını sağladılar. O Kur'an bugün de var. O bugün de sahabe nesli gibi bir nesil yetiştirme gücüne sahip; fakat Allah'ın dini de, Rasûlü'nün sünneti de, Kur'an da bizden vefa bekliyor.

Bu mülahazalarla dolduğum anlarda öyle arzu ediyorum ki, mümkün olsa ve elimden gelse, Türkiye'den bir milyon insanın "hicret" deyip yollara düşmelerini sağlasam. Türkiye'de, kardeş, dost, arkadaş, sempatizan seviyesinde söz ve teşviklerime değer veren insanları hicret niyetiyle dünyanın değişik yerlerine gidip yerleşmeye teşvik etsem. Sanayici, iş adamı, doktor, üniversite ya da yüksek lisan öğrencisi.. kim ve ne olursa olsun, kendi durumlarına göre şartları

zorlamalarını, hayatlarını idame ettirebilecek kadar bir iş tutturmalarını ama bulundukları yerlerde mutlaka dinî ve millî değerlerimizin temsilcileri olmalarını, tarihî birikimlerimizi başkalarıyla da paylaşmalarını söylesem. Öyle inanıyorum ki, bir yolunu bulan herkes sebepler dairesinde kendine düşeni yapıp sonra da Allah'a mütevekkil olarak mutlaka hicret etmeli; gittiği yerde bir diplomat gibi vatanımız ve milletimizin temsilciliğini yapmalı, oradan Türkiye'yi gözetip Türkiye'yi kollamalı.. yüreği daima Türkiye için çarpmalı.. vatan ve millet adına yükselen menfi ya da müsbet sesleri bir de oradan dinlemeli, bazı kapıları Türkiye hesabına zorlamalı ve milletimizin istikbali için ne yapılması gerekiyorsa onu yapmalı.

Neylersiniz ki, bunları arzulasam ve dilimin döndüğünce hicrete teşvik etsem de bu konuda bir müeyyidem -şimdilerde yaptırım gücü diyorlar- yok benim. Bu sözleri, bir müessese ya da bir teşkilat adına söylemediğim için ben ne kadar "hicret edin" desem de bu konuda bir müeyyide uygulamam söz konusu değil. Öyle olunca da gitmeyen gitmiyor; tabîî sevaptan da mahrum kalıyor ve gitmeyenlerin pek çoğu bencillığe gömülüyor. Bu sebeptendir ki, Cenab-ı Hakk bazılarını te'dib de ediyor; samimi mü'minleri birbirine düşürüyor, onlara birbirlerinin kusurlarını gösteriyor; neticede herkes diğerinin savcısı gibi davranıyor, başkasında günah aramaya başlıyor. Oysa ki, "Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek çok güzel yerler ve bolluk (imkân) bulur." (Nisa, 4/100) mealindeki ilahî beyana itimad ederek gitseler, hem Allah rızasını tahsil edebilecekleri bir yola girmiş olacak hem de başkasının günahlarının peşinde olma yerine sevap arkasından koşacaklar. Belki onlar da birer Mus'ab bin Umeyr olacaklar.

Aslında, Mus'ab'a da aklım ermiyor benim. Gençliğinin baharında, makam mansıp, mal-menâl her şeyi arkaya atıyor; nefsinî, dünyevî isteklerini ayakları altına alıyor ve Yesrib'e gidiyor; onun gittiği dönemde orası henüz Medine olamamış, kupkuru bir çöl. Düşünceleri ters, gözleri kanlı, elleri silahlı adamların arasında kalıyor; onlara iman hakikatlerini anlatabilmek için çırpınırken başında kavis çizen kılıçların gölgesinde maruz kaldığı hakaret ve tehditlere aldırıyor. Ertesi sene kadın-erkek yetmiş insanı arkasına takıp Mekke'nin yolunu tutuyor; Efendimizin huzuruna varınca "Sana bunları armağan olarak takdim ediyorum yâ Rasûlallah" der gibi Medine'de İslâm'ın girmedığı hiçbir ev kalmadığını müjdeliyor.

Söz buraya gelmişken, son dönemde Anadolu'nun bağrından çıkıp herbiri bir eğitim gönüllüsü olarak dünyanın her tarafına seyr u seferler düzenleyen ve

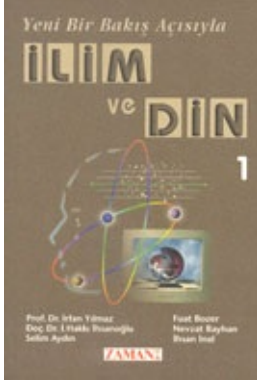
açtıkları okullarla ÷lkemizin, milletimizin yüz akı olan muhacirleri yâd etmemek vefasızlık olur. Aydın Ağabey^[1], dilini, k÷lt÷r÷n÷ bilmedikleri yabancı ÷lkelerde, çok ağır şartlar altında, yazın kavuran sıcağı kışın da donduran soğığı rağmen vazife yapan gencecik öğretmenleri gözleri dolarak ve heyecan içinde anlatırdı. Evet, bu devrin karasevdalıları da hicret kervanına katıldılar. Giderken geri dönmeyi düşünmediklerinden ve rahat yaşama gibi bir dertleri de olmadığından, yazın başlarına bir şey sarmadan sivrisineklerden korunamayacakları, kışın da kalın bir ört÷ye sarınmadan donmaktan kurtulamayacakları yabancı memleketlerde yaşamaya razı oldular. Zaten o şekilde bir beklentisizlikle gitmeselerdi onların hicreti de yarım kalırdı. Çünkü, muhacir, hicret ettiğı yere orada ölme niyetiyle gitmelidir; yoksa, şartlar biraz ağırlaştığı zaman dönmeyi düşünebilir. Annenin bir isteğıyle, babanın bir talebiyle, vatan toprağının bir an gözde t÷tmesiyle orayı terk edip dönebilir. Böylece hem hicretini yarım hem de vazifelerini muattal bırakmış olur.

Hâsılı; bizim dünyamızda sahabe ile başlayan hicret, onları takip eden kutlular tarafından devam ettiriliyor. Özü aynı. Fark sadece şekilde. Dolayısıyla bu ayrılıkta bir gayrılık olduğu söylenemez. Ne mutlu onlara!

[1.] Merhum Aydın Bolak

Yeni Bir Bakış Açısıyla İlim ve Din

Bu bölümde, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Prof. Dr. İrfan Yılmaz, Doç. Dr. İ. Hakkı İhsanoğlu, Selim Aydın, Fuat Bozer, Nevzat Bayhan ve İhsan inal'ın "İlim ve Din" isimli kitabına yazdığı takdim yazısını bulacaksınız.

Son bir-iki asırdan beri pozitivist ve materyalist teoriler, bilim ve düşünce hayatını tamamen baskı altına aldıklarından, varlık ve eşya adına başka yorum ve başka referans kaynakları özenle ilim yuvalarının dışında tutulmaya çalışıldı; kâinat ve hâdiselerin yorumu tek bir tipe ircâ ile her şey belli bir anlayışa göre tefsir edildi. Yani hakikatin ilmine ulaştıran yollar daraltıldı. Her şey madde ve tabiatla irtibatlandırılarak metafizik mülâhazalar bütün bütün devre dışı bırakıldı. Oysa ki, çağımızın ilim telâkkisine göre, atomla beraber atom-altı, atom-üstü dünyalar da, hem de sorgulayıcı bir üslûpla, ele alınmalı; ihtimâlî mülâhazalar öne çıkarılmalı; en azından varlık, kendi iç dinamikleri, parçaları ve parçacıkları ile yorumlanıp tahlil edilmeli; bir kısım haricî güç kaynaklarının mevcudiyeti de hesaba katılarak her şey, fizik ve metafizik, ruh ve maddenin birleşik dünyasına göre değerlendirilmeliydi..! Ama ne acıdır ki, böyle önemli bir meselede, ne dini dışlayanlar ne de ona sahip çıkanlar, daha doğrusu sahip çıkıyor görünenler, gereken ilmîliği gösteremedi ve hiçbir zaman varlığa bu ruh ve bu mânâ esprisiyle bakamadılar.. ve hele katiyen kâinat ve insanı, ilâhî isimlerin değişik tecelli dalga boyunda birer yansıması olarak hiç mi hiç düşünmediler ve düşünemediler. Derken, hakikat aşkının yerini fantastik mülâhazalar, araştırma ahlâkının yerini de şablonculuk aldı ve topyekün bir düşünce hayatı modern dogmatizmin işgaline uğradı.. uğradı ve gerçek ilim düşüncesi felç oldu.. insanın aklı, fikri ruhuyla çelişir hale getirildi ve insan ruhu, bu üst üste dayatmalar karşısında kendi enfüsî gerçeklerine karşı adetâ yabancılaştırıldı. Elbette ki böyle sis ve duman bir

dünyada, ilimlerin hakikatı aksettirmesi imkansız; felsefenin ilim ve düşünceye katkısı şüpheli; ilâhiyâtın kendini ifade etmesi muhal ve hemen her sahada bir kargaşanın yaşanması da kaçınılmazdır. Ve yine, böyle bir dünyada kaçınılmaz olan diğer bir husus da, pozitif bilimlerin -ki bunların ne olup ne olmadığının da her zaman münakaşası yapılabilir- onca olumlu görülen neticelerine rağmen, temelde dine, diyanete, metafiziğe hep tezyifkâr baktığından, ilâhiyât câması ve onlara bağlı inançlı kesimde sürekli rahatsızlığa sebebiyet vermiş; derken varlığın zarfı ve mazrûfu içinde meydana getirilen bir kısım sun'î uçurumlar, taraflar arasındaki ifrat ve tefritlerle daha da derinleştirilerek, müteakıl bütün dava ve iddialar adetâ, bir inkâr eksenini üzerine oturtulup; din-ilim sürüşmesi gibi dünyanın en büyük çelişmesine asırlarca yaşayabilme ortamı hazırlanmıştır. Bu talihsiz süreç, batıda böyle tenâkuzların bağrında doğup geliştiği gibi, ona bağlı ikinci ve üçüncü sınıf dünya ülkelerinde de, cahillik, bağnazlık ve asabiyetle mebsûtan mütenâsib (doğru orantılı) olarak sürüp gitmiştir.

Şüphesiz batıdaki bu olumsuz cereyanlarda, önceleri o günkü Hıristiyanlık telâkkîsi ve mesîhiyet yorumunun, daha sonraları da bu dinin, mukavemet edilmez bir oluşuma karşı çıkmasının tesiri büyük olmuştur. Evet Hıristiyanlık, o günün dünyasına hakim olan Roma İmparatorluğu'nun merkezine yürüdüğünde, o tarihteki şekliyle, naturalist ve rasyonalist düşüncelerin batı toplumuna egemen olmasının yanında, nâsûtîlik lahûtîliğe, beşerî bilgiler de semâvî olanlara tercih ediliyor ve bir baştan bir başa hayata, ibtidâî bir sekülerizmin hükmetme fantazileri yaşanıyordu. Oysa ki bu yeni din; diyanet adına ortaya koyduğu yorum ve seslendirmelerinde, biraz da kendinden evvelki dinin gidip maddeci bir görüşe incirâr etmesine tepkiler de ihtiva ettiğinden, dinin o günkü mübellîğ ve temsilcileri, olduğundan fazla sprütualist bir görüntü sergileyerek dünya ve "mâfihâ"yı adetâ hafife alıyor; naturalizm ve o günkü tecrübî düşünceyi yerden yere vuruyor; dönemin materyalist ve rasyonalistlerinin tahripkâr ifratlarına karşı, kendini tabiat ve zamanın bağlayıcı yorumlarına rağmen tefrit vadilerine salıyor; dahası bu uğurda, kainât kitabının ilâhî ve mânevî yanlarını görmezlikten gelerek, Allah'ı sadece -Hâşâ- eşyanın ruhu gibi düşünüp ve sırf varlığın perde arkası cihetinde derinleştikçe derinleşiyor, hemen her zaman "ruh" diyor, "mânâ" diyor, "öz" diyor ve her şeyin maddi yanını bir çırpıda inkar ve tezyif ediyordu. Bütün hıristiyanlık dünyasındaki bu keşmekeş -zannediyorum- onun, müslümanların geliştirdikleri tabîî ilimler ve İslâmî felsefe ile tanışacağı güne kadar da devam edip durdu. Evet, onbirinci yüzyıldan başlayarak, bazı İslâmî eserlerin önce Latince'ye daha sonra da diğer batı dillerine çevrilmesi sayesinde, garb âleminde ciddi bir

entelektüel değişim meydana geldi. Bu değişim, batı düşünce sistemi içinde belli istihâlelere uğrayarak daha sonra da hep devam etti ve tam bir İslâmî karakter aksettirmese de, gidip rönesansla noktalandı.

Artık doğuda olduğu gibi batıda da birçok bilim adamı, rahatlıkla, Yüce Yaratıcı'nın, kusursuz bir şekilde planlayıp yarattığı kâinattan bahsedebiliyordu -ki Galile'yi bu konunun öncülerinden biri sayabiliriz-. Birçok düşünür de, kâinatın bir gün mutlaka bilinebileceği fikrini ortaya atarak, varlığın çok yüce, mükemmel ve lütufkâr bir Yaratıcı tarafından yaratıldığını ve insana bahşedilen şuur ve iradenin de ondaki sırları çözmeğe mâtuf verildiğini vurguluyordu -ki Descartes bu ekolün ilk mimarlarından biri olsa gerek- (gerçi ondan sonra gelen bir kısım bilim adamları, onun düşüncelerinden metafizik mülâhazaları ayıklayıp onu da kendilerine benzetmek istediler ama, onun "yanlış doğrudan ayırma gücü" diye ortaya attığı mülâhazalar nesilden nesile devam edip durdu). Bu arada birçok araştırmacı da; Allah'ın, yarattığı bu dünya üzerinde biricik Hâkim olduğunu ve istediği zaman -tabiat kanunları dahil- her şeyi değiştirebileceğini, ancak, icraatında herhangi bir değişiklik de söz konusu olmadığını dile getiriyordu -ki bunların başında da Newton'u zikredebiliriz-.

İster rönesans öncesi, ister rönesans sonrası pek çok ilim adamı ve düşünürün, problemlerimizin temeli kabul ettikleri şeylerin başında, insan ve tabiat dengesinin bozulması gelir.. bunu da, düşüncede Allah-kâinat-insan dengesinin bozulması takip eder. Şurası bir gerçek ki; varlık, ihtiva ettiği mânâlar itibarıyla değerler üstü değer ifade eden öyle ilâhî bir derinliğe sahiptir ki, o bu derinliğiyle, Sahibi'ne nisbet zaviyesinden kritik edildiğinde adetâ takdis ve tebci edilen bir konuma yükselir.

Evet, hilkatta gözetilen hikmet ve maslahatlar açısından topyekün kâinat ve zerreden sistemlere kadar bütün varlık, eğer ciddi bir tahlile tâbi tutulsa, görüp temâşâ ettiğimiz her şeyin, varlığın perde arkasından, bizim his, idrak, şuur ve gönüllerimize sunulmuş birer mesaj olduğunu duyacak, çok muhtevâlî bir kitap ve bir meşher karşısında bulunmanın ra'selerini yaşayacak; umumî mânâda bu kitap ve meşherin gözlerimizin önüne serdiği muhtevâ ve zenginliğin yanında, satır araları ve peyzaj esprisi açısından kimbilir daha neler temâşâ edecek ve ne "sehl-i mümteni" enginliklerde dolaşacağız!. Ne var ki, böyle bir duyuş ve hissedişin ön şartı da yine tevhîdî mülâhazaya bağlı.

Şöyle ki, Allah'ın kelâm sıfatından gelen Kur'ân-ı Kerim'le varlık, aynı kaynaklı fakat farklı tecellîlerin eserleridirler. Kaynağı ilim ve vücud sıfatları

kudret ve iradenin planlayıp inşâ ettiği kâinat, yine bu Sonsuz İrade'nin kelâm sıfatından gelen beyanıyla beşerin idrak seviyesine göre seslendirilmiş, yorumlanmış, mücerred akıl ve muhakeme ile kavranamayan noktaları da tefsir edilmiştir. Aynı kaynaktan gelen bu her iki kitabın, böyle tevhidî bir mülâhaza ile, tabiat bilimlerini; insan, insanın hedefini, yaratılış gayesi ve onun Allah'la münasabetini de beraber götürmesi mümkündür, hatta tabiidir. İşte, böyle bir beraberliğe muvaffak olmuş yeryüzünde bir din varsa o da İslâm dinidir. Zira İslâm'ın, bilim telâkkîsinin en önemli özelliği, ilk referans kaynağı Kur'ân olmak üzere, onun müşahede, tecrübe ve pratiğe fevkalâde ihtimam göstermesinde aranmalıdır. Kur'ân ve Sünnet'in ruhundaki bu espriyi iyi kavrayan müslüman ilim adamları, tıptan kimyaya, biyolojiden antropolojiye, matamatikten astronomiye pek çok ilim dalında değişik teknolojiler geliştirerek daha sonraki modern çağlara ışık tutmuşlardır ki, Haydar Bammat'tan Hüseyin Nâsır'a, Weber'den Kuhn'e kadar birçok müellif, düşünür ve bilim adamı bu konuyla alâkalı örnekler ihtiva eden dünya kadar eser vermişlerdir. Evet İslâmiyet'in zuhurunu müteâkip daha ilk asırlardan itibaren, müslüman ilim adamları kendi dönemleri itibarıyla, öylesine entellektüel seviyede bir ilim anlayışı ortaya koymuşlardır ki, İslâm Tarihi boyunca, bir-kaç avam halk telâkkîsinin dışında, müslüman ilim adamları arasında hiçbir zaman ilim-din ikilemi gibi bir husus yaşanmamıştır. Böyle bir ikilem yaşanması bir yana, ikinci asırdan beşinci asrın başına kadar müslüman düşünür ve bilim adamları, her gün ayrı bir kariyer platformunda entellektüel seviyelerini yükselterek dünya kadar nazarî bilgi üretmiş ve bir o kadar bilgiyi de pratiğe dönüştürerek arkadan gelen nesillere çok zengin bir miras bırakmışlardır.

Bu hususa ilerde bir kere daha dönerek, İslâm'da ilim ve din münasebetlerini kritik etme vaadiyle, şimdilik bu faslı kapatıp mahrutî olarak, din ve ilimden ne anladığımızı, Dinler Tarihinin bundan ne anladığını ve İslâm'ın diğer dinlerden farklılığını görmeye çalışalım:

İlim; düşünce hayatının haricî bir yanını ve dış bir buudunu teşkil eder. Evet o, bir taraftan oldukça kompleks bir yapıya sahip olan insan zihninin farklı tecessüslerinin özünü, diğer taraftan da insanoğlunun pratik ihtiyaçlarının giderilmesi adına hayati bir vasıtaadır. İlmin konusu; büyük ölçüde eşya ve hâdiselerin tezgâhında hasıl olan münferid bilgileri sistemleştirme, belli kurallarla zabt u rabt altına alma şeklinde hülâsa edilebilir. Konuya biraz da felsefî bir üslûpla yaklaşacak olursak ilim, bir mânâda süje ile obje arasındaki iç münasebetin ifadesidir. Başka bir deyimle o, duyu organlarının algılama

sahasına giren ve tecrübe edilebilen nesneleri konu edinen bilimdir. (Bu konudaki devirler, çelişkiler meselenin nazari olmasındaki esnekliğe verilmelidir.)

Din ise -ilerde farklı tarifleriyle de arz etmeyi düşünüyorum- *hür iradeleriyle insanları, bizzat, iyiye, güzele ve hayra sevk eden ilâhî iradenin öyle bir tezâhürüdür* ki, insanla varlık arasındaki münasabetleri düzenli tutma adına ondan daha güçlü daha şumullü bir disiplin göstermek mümkün değildir. Din; "mutlak zikir kemâline masruftur" esprisiyle bir yandan varlığın mânâsını onun ruhuna uygun kavrayıp yorumlarken, diğer yandan da hayatın en ehemmiyetli meseleleri hakkındaki hükümleriyle, bütün dünyevî-uhrevî, ruhî-bedenî, tabii ve "mâ bâde't-tabii" hâdiselere karşı takınılacak tavırları belirleyen fevkalâde muhtevâlî ilâhî ve sırlı iç içe bir kataloglar mecmuasıdır. Bu itibarlardır ki insan, din sayesinde ikinci kez varlığa erer.. kendini daha bir derince duyar.. varlıkla, varlığın perde arkasıyla münasebetlerini tecessüse başlar.. küçük bir parça iken küllileşir bir bütün olur.. en zayıfken güç yetirilmez kuvvet kaynaklarına erer ve aşkın hale gelir.. derken genişler ve kainâtlara sığmayan bir istiâba ulaşır. Bu hususlar, her zaman kalbî ve ruhî hayata açık olması itibarıyla İslâmiyet ve onun müntesipleri açısından âdiyâtta sayılsa da, ruhu farklı tahriflerle delinmiş din şeklindeki disiplinler için aynı mülâhazaları serdetmek oldukça zordur.

Evrensel bir din olan İslâmiyet, asırlar ve asırlar boyu hem ferdi hem de toplumu çepeçevre kuşatmış; ilmî, ictimâî, iktisâdî , siyasî kültürel bütün bir hayatı kainâtın ruhuyla dengeleyerek kontrol altına almıştır. Kitap ve Sünnet bu muhtevânın en büyük teminatı ve en güçlü referansı olmalarının yanında, sürekli Allah-kainât-insan eksenli aktif mümin düşüncesi, kapalı gibi görülen bir kısım alanlarda dahi tasavvurları aşkın bir vüs'ate sahiptir ve ilmî, fikrî herhangi bir boşluğa meydan vermeyecek kadar da zengin bir kaynak sayılabilir.

Tahrife uğramadığı sürece hemen her dinde olduğu gibi İslâmiyet'te de, muayyen bir kısım mukaddes unsurların ve idrak üstü düşüncelerin mevcudiyeti her zaman söz konusudur. Din ve hele İslâm dini, mücerred bir kanaat, bir düşünce tarzı ve sadece bir üslûp değildir; o, bunların yanında aynı zamanda engin bir duygu, iradeli bir davranış, sistemli bir aksiyon ve sürekli bir muhasebe disiplindir. Aslında, dini, mücerred bir bilim ve bir felsefe olarak görmek de fevkalâde yanlıştır.. ve tabii onu, bilim ve felsefenin vesâyetine sokarak kadrini, kıymetini onların referansına bağlamak; bilim ve felsefe

aralığından onu doğru saymak, kritik etmek, sorgulamak katiyen doğru değildir. Zaten, dine ait hakikatlar, mantık prensipleri, tecrübe ve müşâhedeye göre vaz' ve tesbit edilecekse, o zaman dinin ilâhî ve semâvî olmasının bir anlamı kalmaz ki! Evet dinin, ilmin sebepleriyle, belli ölçüde münasebeti olsa da, onların ürünü olmadığı muhakkaktır. Dinin kavranması ve temsilinde akıl, mantık ve muhakemenin önemi tartışılmayacak ölçüde olsa da, onun akıl, mantık ve muhakemeyi aşkın bir kısım yanları vardır ki, dünya kadar yorum ve tefsire açık işte bu saha, dinin en ehemmiyetli derinliklerinden birini teşkil etmektedir. Bu itibarla da, dine inandırma yolları ve ikna usûlleri, bilim ve felsefeninkinden çok farklıdır. İlim gibi din de, hemen her konuda akli, mantığı ve muhakemeyi kullanır; ama istidlâldeki üslûbu semâvî, tedellî yoluyla ve inancı esas alma prensibine bina edilmiştir. Bu açıdan da o, her zaman akli, fikri müşahedeyi, tecrübeyi takdir eder, fakat bunları dinin kaynağı ve esası saymaz.

* * *

Bugüne kadar dinin, lugavî ve ıstılâhî mânâları üzerinde bir hayli durulmuştur. Biz, bir kitaba takdim muhtevâsını aşkın böyle bir konuya girmeyecek ve sadece daha evvel sözünü verdiğimiz onun bir iki-küçük tarifiyle yetineceğiz:

Din; akıl sahiplerine yaratılış gayesini bildiren, onları kendi hür iradeleriyle, Allah Rasûlü'nün irşad çerçevesi içinde, bugünleri ve yarınları itibarıyla salâha, felâha ve kemâlâta sevk eden; ayrıca onların maddî-mânevî ihtiyaçlarını karşılayacağı sözünü veren ilâhî bir kanunlar mecmuasıdır.

Bu umumi ve şümüllü tarifi yanında, batılların da, tabii onların genel din telâkkîlerinin belirlemesine göre, ileri sürdükleri bir kısım din tarifleri var:

Max Müller; "Din; ruhun öyle üstün bir güç kaynağıdır ki, insanın duygularına, akıldan farklı olarak, muhtelif isim, işaret ve farklı remizlerle sonsuzu kavrama istidâdını verir" der. Buna metafizik düşüncenin altın anahtarıdır diyebiliriz.

Taylor; "Din, ruhânî olana itikad etmektir" şeklinde konuşur. Bu da fevkalâde dar ve İslâm'daki "gayb"e imana sadece küçük bir remiz gibidir.

Kant; "Din, vazifelerin ilâhî emirlere dayandırılması şuurudur" mealıyla ona yaklaşır ki, oldukça sığ bir ihlâs tarifidir.

Michel Mayer; "Din, Allah'a karşı, insanlara karşı ve nefislerimize karşı sorumluluklarımızla alâkalı öğütlerin, nasihatlerin bütünüdür" der ki, bu da

diyanetten kat-1 nazar, müeyyidâtın bir parçasının din yerine konulmuş olması gibidir. Ve Durkheim'den Rudolph Otto'ya kadar daha yüzlerce ictimâiyâtçı, müsteşrik, dinler tarihçisi ve bilim adamının tarif, tenkid ve tefsirini sıralamak mümkündür. Ne var ki, geçen örneklerde de işaret edildiği gibi bu tarif, yorum ve tefsirler, semâvî ve gayrı semâvî herhangi bir din adına bir şey ifade etse de, İslâm söz konusu olduğunda hemen hepsinin eksik ve kusurlu birer beyan örneği olduğu ortaya çıkacaktır. Bu itibarla da, eğer bu tarif ve tavsifler, İslâm'ın dışındaki bir kısım dinler nazara alınarak yapılmışsa -ki öyle olduğu görülüyor- bu yaklaşımlar gayet normaldir ve hayat, dünya, kâinat gibi önemli konularla alâkalı bıraktıkları boşluklar da yadırganmamalıdır.

En eski dinlerden sayılan Brahmanizm, Budizm, Hinduizm, bilhassa Vedalar ve onların daha sonraki yorumları açısından ele alındığında, bu dinlerin, insanları vehim ve hayalden kurtararak ilim aşkına, ilim düşüncesine yönlendirdikleri katiyen söylenemez. Ancak, riyâzi ilimlerde Hindistan'ın katkısının çok büyük olduğunu vurgulamadan geçmek de haksızlık olur. Ne var ki, Sanskrit Edebiyat içinde de görüldüğü gibi bu dünyada astronomiden astrolojiye, matematikten kozmogoniye bütün ilimler birer büyü alaşımıyla ele alınmış ve hemen her şey bir sır üslûbuyla sunulmuştur. Bu itibarla da o günkü ilim ufku açısından, böyle bir bilim düşüncesinin din ile çatışmayacağı bedihîdir.

Eski Çin'de de, ilim-din çatışmasından söz edilemez. Zira bu dünyadaki dini, "Konfüçyizm" olarak değerlendirdiğimizde, tamamen ahlâkî kurallara dayalı ve hakiki mânâdaki dine kapalı; daha doğrusu metafizik bir derinliği olmayan, din görünümündeki böyle bir disiplinin de ilimle bir problemi olmayacağı muhakkaktır.

Yunan bilim ve düşüncesinin de önemli kaynaklarından biri sayılan Sümerler'in dini ile, eski Mısırlılar'ın inanç sistemleri, bazı açılardan birbirlerine çok benzerler.. ve rasyonel ilimlerde de aynı ölçüde münasebetlerinin var olduğu söylenebilir. Mezopotamya'da, astronomi, kozmogoni ve tabâbet, dinî ilimlerle sımsıkı irtibatlı görünür. Ne var ki, burada da yine mitolojik yorumlar ağır basar. Elbette ki böyle bir zeminde, modern mânâda ilmî düşünceden bahsetmek oldukça zordur. Hatta denebilir ki, Sümerler'de olduğu gibi eski Mısırlılar'da da, o dönem itibarıyla ilim, henüz tecrübî ve rasyonel sayılabilecek seviyeye ulaşmamış ve sihir-din-ilim iç içe geliştiğinden burada da büyüü dinden, dini ilimden ayırmak mümkün değildir; dolayısıyla da, ilim-din arasında herhangi bir çatışma olmayacağı açıktır.

Antik çağda din ve ilim münasebeti oldukça farklı bir durum arzeder. Bir kere sosyolojik olarak eski Yunan; Çin, Hint, Mezopotamya ve Mısır'dan çok farklıdır. Bahse konu milletlerde, değişik dönemlerde değişik devletler kurulmuş olmasına karşılık, eski Yunan, kelimenin tam mânâsıyla hep ferdiyetçi (individualist) bir çerçevede kalmıştı. Siyasî ve içtimâî açıdan bir terslik gibi görünen bu hususun bazı farklı neticeleri olacağı da muhakkaktı. Bir kere onların bu ferdiyetçi karakterleri, hakim bir dinî sınıfın teşekkülüne fırsat vermemişti. Cahiliye dönemi Araplarında olduğu gibi, kadim Yunanda da, inançları, kutsal düşünceleri şairler, mütefekkirler temsil ediyordu.. ve bunların hepsi de hür düşünceye, ilmî araştırmaya açık insanlardı. Büyük çoğunluğu itibarıyla aydını bu evsafa olan toplumlarda ilim-din mücadelesinin olmayacağı gayet olağandır. Zannediyorum, antik çağda din ve ilim çatışmasına engel teşkil eden hususlardan biri de; dinin, siyasî otoritenin vesâyetinde bulunmasıydı. Antik dönemde, dine aykırı harekette bulunmak, devlete baş kaldırmak mânâsına geliyordu ki, her dinî suç, aynı zamanda bir siyasî cürüm sayılıyordu. Hatta dine aykırı bir düşünce, bir mütefekkir ve şairden de sâdır olsa, toplumda ciddi bunalımlara sebebiyet verebiliyordu.

* * *

Semâvî kitaplar dönemi itibarıyla din-ilim çatışması ayrı bir önem arzeder ve müstakillen üzerinde durulması gerekir.

Yahudilik; temel kaynağı "*Ahd-i Atik*" olması itibarıyla, hilkat mevzuu, günümüzdeki araştırmalar açısından, farklılık arzeden bir kısım tarihi gerçekler ve ilk insandan bugüne kadar geçen zamanla alâkalı beyanlar gibi hususların, mevzû ilimlerle çelişen bir kısım yanları olsa da, ne kitap olarak Tevrat'ta ne de toplum olarak Yahudilik'te açık bir şekilde, bir ilim ve din çatışması müşahade edilmez. Bu konuda bazı sebep ve sâiklerden bahsetmek de mümkündür:

Bir kere Yahudilik dini, hemen her zaman, gündelik hayatı yükseltmeye mâtuf bir çizgi takip ettiğinden, insanların ledünnî yanlarıyla katiyen, yaşama ait genişlikleri daraltmamış, dünyaya yönelmeyi kısıtlayan inzibatlar vaz'etmemiş ve elden geldiğince en olmaz gibi görünen yollarda bile yürüme imkanları araştırmıştır. Ayrıca bu millet, var olduğu günden beri mâruz kaldığı durumlar ve onun çalkantılı sergüzeşt-i hayatı da böyle bir mücadeleye imkan vermemiştir. Evet Yahudiler -istisnâî bir iki dönemin dışında- uzun ömürlü bir devlet kuramamış; dolayısıyla da hiçbir zaman mazlumiyet ve mağduriyetten kurtulamamışlardır. Bu itibarla da mâruz kaldıkları her mazlumiyet,

mağduriyet, mahkumiyet onları biraz daha bilemiş, kenetlenmeye zorlamış ve toplumu birbirine düşürecek sâiklere karşı sürekli teyakkuza sevketmiştir. Böylece, denebilir ki; bu, derdi çok, dermanı yok, hasımları güçlü, talihleri buğulu millet, oturup kalkmış, hep yükselip dünyaya hakim olma yollarını araştırmıştır.

Hıristiyanlığın; ilim ve hür düşünce karşısında takındığı tavır -böyle bir tavrı, Seyyidinâ Hazreti Mesih'le irtibatlandırma doğru olmayacağı gibi, ilk azizlere bağlamak da doğru olmasa gerek- diğer geniş tesirli birçok eski dinde olduğu gibi, onun görünürdeki temel öğretileriyle alâkalıdır. Bu öğretilerin tesiri, onun bütün bir âlem hakkındaki yorumlarından, talim ve terbiye sistemlerine kadar her şeyi içine alacak şekilde geniştir veya belli bir dönemden sonra değişik içtihatlarla açıla açıla o genişliğe ulaşmıştır. Ve tabii zahirî durumu itibarıyla Hıristiyanlık, hususiyle de ilk çağlarda hep ilim ve hür düşüncenin karşısında olmuştur.

Bir kere Hıristiyanlığa göre insan, iki yanı, iki derinliği olan bir varlıktır. Onun en önemli yanı ve derinliği ise, mânevî yanı ve ruhî cephesidir. Hususiyle, Katolik eğitimde ısrarla üzerinde durulduğu gibi, insanın maddî cephesi, cismaniyeti ve bu cepheye bağlı ihtirasları, emelleri, iştihaları kısıtlanarak onun bio-psişik kompleks varlığı sürekli baskı altında bulundurulmalı ve bedenî yanları hep aşağılanmalıdır. Hatta her mümin, beşerî ihtiraslardan sıyrılabilmek için maddî yanlarını sürekli zabt u rabt altına almaya çalışmalıdır. Evet, Hıristiyanlık öğretilerine göre, insanın fizikî yanının ezilmesi, hakir görülmesi ölçüsünde hürriyet ve insanlığının derinleşmesi söz konusudur. İşte bu temel öğretileri ve eğitim tarzı açısından Hıristiyanlığın, dünya ile, ilim ile, hür düşünce ile ne ölçüde münasebettar olduğunu sezmek zor olmasa gerek.

Aslında, Hıristiyanlığın zuhuruna kadar gelmiş-geçmiş bütün eski dünya dinlerinde de temel espri kurtuluşa ermektir. İncilin öğretilerinde bu daha da bariz bir görünüm arzeder. Bütün bu dinlerde, hem fert hem de toplum, bugünüyle, yarınıyla değerlendirilirken sadece ve sadece onların kurtuluşu düşünülür. Bu temel mülâhazadan ötürü de, bilhassa Hıristiyanlıkta, insan-kâinat-Allah münasebetleri bu mantığa göre sistemleştirilmiş ve konuyla alâkalı bir kısım disiplinler vaz'edilmiştir ki; zannediyorum, Hıristiyanlık'taki kurtuluş mefhumu da, bu temel esasa dayandırılmaktadır. Bu esas açısından, insanın yeryüzünde bulunması kötüdür.. ve her ferdin en önemli vazifesi de, bir yolunu bulup bu kötülükler dünyasından uzaklaşmaktır. Zaten, Hıristiyanlığın daha ilk zuhurundan itibaren, yakında kıyametin kopacağı ve Allah melekûtunun yere

ineceği hep beklenilegelmiştir. Bu ruh hâletiyle birçok Hıristiyan azizi; *"yeryüzünün ne olduğu hususunu tartışmak ahirette bizim ne işimize yarayacak"* diyerek bu konudaki açık tavırlarını ortaya koymuşlardır. Hatta, bazı İncil nüshalarındaki ifadeler de, bu mülâhazaları destekler mahiyettedir. Mesela:

"Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez; zira o, birinden nefret eder ve diğerini sever.. (ve tabii) birini tutar, ötekini de hor görür. Siz hem Allah'a hem de zenginliğe kulluk edemezsiniz... Bunun için size diyorum ki, ne yiyeceğiniz ne içeceğiniz diye hayatınız için; ne giyeceğiniz diye bedeniniz için kaygı çekmeyiniz." (Matta, 6/21/25)

Yine Hıristiyanlığa göre ilim, güzel ve kıymet ifade eden bir şey değildir; çünkü sevgi yapıcı, ilim ise gurur vericidir.

"Hepimizin bilgisi olduğu malumdur; ama bilgi kibirlendirir." (1. Korintoslulara 8/1)

Ve yine bazı İncil nüshalarına göre Hazreti Mesih'e, hemen her yerde muhalefet edenlerin başında alimler gelmektedir; *"İsa her gün mâbette tâlim etmektedir. Ancak baş kahinler, katipler ve toplumun üst kesimi O'nu yok etme yollarını araştırmaktadır."* (Luka 19/47)

Ve bir başka yerde yine Hazreti Mesih, ulemayı hedef alarak; *"Vay başınıza! Zira siz, belirsiz kabirler gibisiniz; onlar üzerlerinde gezen kimseleri bilemez."* der.

İster bu mülâhazalardan kaynaklansın, ister başka yorum ve tefsirlere dayansın, bütün bir Ortaçağ boyu ilim ve din sürtüşmesi devam eder gider.. devam eder gider; zira Ortaçağ kültürü, tamamen mânevî ve uhrevî bir özellik arz etmektedir. Başka türlü de olamaz; çünkü bu dönemde bütün eğitim kurumları Hıristiyan doğmalarına dayanmaktadır. Yine bu dönemde değerler nizamının yörüngesini İncil'in öğretileri teşkil etmektedir. Ve bu öğretilere göre de, bu dünya, öbür aleme geçiş temin eden bir köprüden başka birşey değildir.. ve yine İncil'in öğretilerine göre Allah, kendi kendine Mâlum-u Mutlak'tır. Varlık ve varlıktan elde edilen bilginin hiçbir önemi yoktur. İşte, dinler arasında eğer böyle hiçbir şeye dayanmayan ve kendi mantığıyla var olan bir din varsa o da bu dindir. Bu dindir; zira ona göre istidlal ve müşahedeye dayanan bir din telâkkîsi, tabiatperestlik ve antropomorfizm ile karışmadan, kirlenmeden vâreste kalamaz.

Bütün bir Ortaçağ boyu, ilim ve hür düşünce, bu daraltan, sığlaştıran çemberi kıramamış ve âbâ-i kenâisenin yorum ve tefsirlerine boyun eğme mecburiyetinde kalmıştır. Bu karanlık dönemde Hristiyanlık, her yönüyle bütün hayata hakim olduğu gibi, talim ve terbiye üzerindeki baskı ve dayatmalarını da sürdürmüştür. Dolayısıyla da asırlar ve asırlar boyu eğitim-öğretim işi hep, manastır ve kiliselerdeki münzeviler tarafından yürütülmüş ve sadece ruhânî nesiller yetiştirmeye mâtuf hizmet verilmiştir.. bu suretle dünya kadar da ilme ve hür düşünceye kapalı insan yetişmiştir. Dahası, kilisenin öğretilerine ters kabul edilen eski-yeni bütün ilim ve felsefe kitapları da yasaklanmıştır.

Bu atmosferden sıyrılıp yeni ufuklara açılabilmek için, ne mücadeleler verilmiş; ne tecritler, teşritler yaşanmış; ne çileler çekilmiş; tarih kaç defa kargaşayla açılmış, kargaşa ile kapanmış ve ne herc ü merclere maruz kalınmış..! Upuzun bir zaman dilimini işgal eden bütün bunlardan sonradır ki, yer yer belli ölçüde, hem sosyal yapıda hem devlet anlayışında, hem eşya ve hâdiselerin yorumunda hem de din-ilim münasebetlerinde bir kısım değişimler meydana gelmeye başlamış; alternatif düşünceler de konuşulur olmuş ve bütün bunlar, batılı düşünceye, rönesansa giden ufukları açmış ve dinî hayatta da reforma müsait bir zemin oluşturmuştur.

Ortaçağ'daki bu zıtlıklar, bir yandan âbâ-i kenâisenin hususî içtihatları ve skolastik anlayışın dar ufuklu ve mücerred ruh eksenli tek buutlu dünyası, diğer yandan da oldukça rasyonel, tecrübî ilimlere açık, ilim aşkı, araştırma arzusu ve yenilik hummasıyla yanıp-tutuşanlar yüzünden yıllar ve yıllar boyu devam edip durdu. Daha sonraları bizde de batıyı aynen kopya eden şabloncular, bu iki dünyanın birbirinden ne kadar farklı olduğunu sezemeyerek, oradaki din-ilim çatışmasını olduğu gibi iktibas etmek suretiyle, ilim tarihinin en büyük hatasını; sonra da, İslâm dünyasındaki hakikat aşkının, nasıl bir ilim ve araştırma aşkına inkilap ettiğini, bu aşk u iştihakla, daha hicri dördüncü asrın sonlarına doğru gelirken ne ilim âbidelerinin yükseltildiğini görmemekle de, en affedilmez bir günahı işlemişlerdir. Oysa ki batıda, ancak bundan dört asır sonra aynı noktaya gelinebildi ve modern düşünceden, modern ilimlerden söz edilmeye başlandı.

İşte, modern ilimlerden söz edildiği ve modern çağlara doğru yürüdüğü bu yıllarda, Hristiyanlık da iyiden iyiye sarsılmış, güç kaybına uğramış ve adetâ ayakta duracak hali kalmamıştı. Farklı düşünen nüfus, kilisenin nüfuzunu temelden sarsmış; âbâ-i kenâisenin kozmolojik görüşü yerle bir edilmiş ilim ve düşünce insanların ağzındaki fermuar çözülmüş ve her yerde yenilik melodileri duyulmaya başlamıştı. Her yerde Kopernik'in adından söz ediliyor;

ilerleyen yıllarda, Kepler, Galileo aynı alkışları paylaşıyor ve derken Newton'la her şey daha büyümlü bir renge bürünüyordu.

İlim ve düşünce hayatındaki bu süreç, az bir değişimle ilâhiyat cephesine de sıçrıyor ve orada ard arda değişimler birbirini takip etmeye başlıyordu. Bazı noktalarda birbirlerinden farklı düşünseler de, hem Luther hem de Calvin ısrarla düşünce hürriyeti üzerinde duruyor, herkesin kendi kendine gerçeği araştırması lazım geldiğini vurguluyor ve herhangi bir vasıtaya ihtiyaç duyulmadan her ferdin, her yerde Allah'la münasebete geçebileceğinden dem vuruyorlardı ki, o güne kadar bunların en küçüğünü bile ağza almak mümkün değildi. Ama artık alınıyordu, hem de bunların hepsi birden...

Reform hareketlerinin temelinde, ferdin, vasıtasız olarak Allah'la münasebeti söz konusuydu. Reformculara göre, kul, sorumluluklarını yerine getirirken veya Allah'a yaklaşmak isterken, ne kiliseye ne de kilise babalarının aracılığına ihtiyacı yoktu; o istediği yerde, istediği gibi içini Allah'a açabilir ve O'nunla hasbihal edebilirdi. Aslında bu temel esasta yörüngelenen reform hareketleri, bu ana esasın yanında, plastik sanatlara, aşırı toplumculuğa ve kilise sultasına da başkaldırarak, kulun Allah'a ulaşması için bir papazın aracılığına ihtiyacı olmamasından, eldeki İncillerin millî dillere tercüme edilmesine kadar çok renkli pankartlarla temsil ediliyordu.

Yenilikçiler ve onlara karşı olanlar, reformistler ve muhafazakarlar kavgayı büyüttükçe büyütüyor ve adetâ bir muharebe haline getiriyorlardı. Tabii bu da gidip din-ilim vuruşmasıyla sonuçlanıyordu. Artık herkes hususiyle de aydın sınıf bu ardı-arkası kesilmeyen kavgalardan bıkmış ve bir çıkış yolu arıyordu ki, Descartes'in çıkışı tam bu bekleyiş dönemine rastlar. Problemi biraz da kilisenin dikkatinden uzak tutarak çözmeye çalışan Descartes meşhur dualizmini ortaya atarak, herkesin elinden birşeyler alıp ve herkese birşeyler vermek suretiyle bir ölçüde ortalığı yatıştırıyordu. Ona göre, ilmin kendisine göre bir sahası vardır, o da tabiattır. Bir de hedef ve gayesi vardır, o da tabii kuvvetlerin mahiyet ve keyfiyetlerinin tesbitidir. Tabii onun bir de mevzuu söz konusudur ki, o da tabii kuvvetler üzerinde tasarruftur. Mebde'den müntehâya, bu noktaya ulaşmanın yolu da matematik ve tecrübeden geçer. Din ise, insan ruhunun, dünya ve mâfihâ ötesi âlemlerle meşguliyeti, ve bu konuda bir kısım esaslara istinadından ibarettir. Her iki fenomenin, sahası, gayesi, münasebeti, semeresi ve metodları ayrı ayrı olduğundan, kendi kulvarlarında kaldıkları sürece, birbirleriyle kavga etmeleri de söz konusu değildir.

Hemen bütünüyle tenkide açık bu mülâhazalarında Descartes, temel düşüncesi itibarıyla, din ile ilim arasındaki münasebeti rasyonalist bir görüşe göre tesbit etmeye çalışıyordu. Evet ona göre "Düşünüyorum, öyleyse varım." bedaheti, düşünce ile varlık arasındaki nisbeti ifade ettiği gibi, insanın Allah ile ve Allah'ın bütün varlıkla münasebeti de aynı bedahet çerçevesi içinde mütalâa edilebilirdi.

Descartes'in açtığı bu çığır, Spinoza'nın vahdet-i vücud, hatta vahdet-i mevcud mülâhazalarıyla daha da rengin ve zengin bir hal alarak, yıllar ve yıllar sürüp gitti.. ve zâhiren bu sayede, dinî düşünceye de ilimlere de esas teşkil eden varlık ve hâdiseler, bir küllî cevherin tezâhürleriymişcesine her şey teke ircâ edilerek din ile ilim arasındaki uçurumlar da kapanıverdi. Aslında bu uçurumlar hiçbir zaman hakikaten kapanmadığı için ilim-din arasındaki uzlaşma da uzun sürmeyecek, bazen açık bazen de biraz kapalı bu tarihi kavga sürüp gidecekti; ve öyle de oldu. Protestanlar işkenceden işkenceye sürüklendi, Kartezyanların baş kaldırmaları kilisenin yüreğini ağzına getirdi. John Locke'nin aklî ve tecrübî sistemi yeniden her şeyin sorgulanabileceği mülâhazasını da beraber getirdi. Daha sonra kilisece, işin bütün bütün çığırından çıkması şeklinde yorumlanacak Voltaire, Jean d. Alambert, Diderot, Montesqieaur, J.J. Rousseau gibi düşünürlerin dine karşı tavırları ve aklî, tabîî bir dinden bahsetmeleri... gibi hususlar, yeniden eski kavga kapılarını araladı ve hükümetlerle beraber batı toplumu da bir kere daha temelden sarsıldı.

Hele A. Comte'ün üç hal kanunu, Lamarck'ın transformizmi ve Darwin'in evülüasyonu, manastırla beraber havrayı, havrayla beraber bütün bir batı ilâhiyât câmiasını allak-bullak etmenin yanında, uzun seneler sürecektir öyle bir kavga başlatıyordu ki; Hıristiyanlığın buna dayanması çok zordu; o, ya berraklaşıp özündeki saffete erecek veya bütün bütün sönüp gidecekti. Ne var ki, 1955 yıllarında sürpriz bir gelişme oldu; devlet, kilise belli ölçüde birbirinden ayrılarak kavga da bir ölçüde sona erdi. Bundan sonra ne olacaktı?. Din ve ilmin bugüne kadar devam edegelen vaziyetleri bütün bütün değişecek miydi?. Üniversiteler oldukları yerde, kilise de bulunduğu konumda ne kadar sessiz kalacaktı?.. Bütün bunları geleceğin tahmincilerine bırakarak şimdilere dönelim.

Günümüzde, ilim ve din arasındaki bu kavga bitmiş gibi görünse de bu, hiçbir zaman bir tarihi vak'anın yeniden bir kere daha olmayacağı mânâsına gelmez. Aynı zamanda bu sükûnet ve sessizlik, ilmin her yönüyle hâkimiyetini pekiştirmesinden ve Hıristiyanlığın da diskalifiye edilmesinden değildir; din fenomeni ve metafizik düşünce, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da

ayakta kalacaktır. Hususiyle de günümüzde daha bir merak mevzuu ve alâka duyulan bir vak'a haline gelmişcesine. Ancak, din deyince bundan Hıristiyanlık kastedilecekse, günümüzde artık bu dinin pekçok yönleri akıl ve pozitif ilimler karşısında -bunların her zaman tarif ve sınırlarının münakaşası yapılabilir-belli olmuştur. Bilim için de her zaman, aynı şeyler söz konusu olabilir. Aslında, asırlardan beri süregelen bu tarihî kavganın dinmiş gibi görünmesinin gerçek sebebi de, bu iki fenomenin kendi sınırlarına çekilmiş olmalarında aranmalıdır. Yarınlar itibarıyla, zaman beraberinde ne tür yorumlar getirecek, onu bekleyip göreceğiz...

* * *

İlim-din münasebeti İslâmiyet açısından oldukça farklı bir durum arzeder. Bir kere İslâmiyet; bütün içtimaî, iktisadî, siyasî, kültürel müesseseleriyle, o engin ve evrensel dünya görüşüyle, insanlığa vaadettikleriyle, tesis buyurduğu nazari ve amelî esaslarıyla; vicdanların kabul ettiği ve edeceği, akılların referans verdiği, muhakemelerin "evet" dediği, Allah-varlık-insan gerçeğinin ruhlarda itminana dönüştüğü, birer marifet kıvamına geldiği; parçayı bütün haline getiren, bütünü anlaşılabilecek şekilde her şeyin tevhide ircâ edildiği, nisbetlerin değer ve haysiyet çerçevelerinin korunduğu, insanın ruhundaki ebediyet arzularına göre ve gönlünün emelleri ölçüsünde bir sonsuz âleme yönlendirildiği, akıl, kalp, ruh ve beden birleşik noktasında, hedefi ebedî saadet bir Allah yoludur. Onun getirdiği yenilikleri, vaadettiği güzellikleri münhasıran zuhur ettiği çağ itibarıyla değerlendirmek fevkalâde yanlıştır. Onu, o kendine has gerçek derinlikleriyle kavramak, ancak, onun dünkü fonksiyonunun yanında, bugünkü misyonuna ve yarınlara ait vaadlerine birden bakabilmekle mümkündür. Gerçi İslâmiyet ümmî bir toplum içinde zuhur etmiştir -kimbilir belki de, onun en büyük mucizevî yanlarından biri de işte böyle bir ümmî topluluk içinde zuhur etmesidir- ama o, ortaya çıktığı çağın düşünce ufku, ilmî seviyesine belli bir aşkınlık içinde hitap ettiği gibi, insanlık semasında belirlediği dönem itibarıyla da, hiç kimsenin aklına gelmeyen, o güne kadar düşünülmemiş bulunan ve tabîi tecrübe ve bilgi birikimiyle de izah edilemeyen öyle enteresan şeylerden bahisler açmıştır ki, onun aydınlatıcı tayfları altında akılların önü açılmış.. düşünceler gerçek bedelleri sayılan ufuklara yönelmiş.. ruh onun meşriklerinde hakiki tatmin şualarıyla aydınlanmış.. ve vicdanlar, sezilerle ulaştıkları mücmel ve muğlak bilgilerin tafsilini onda bularak sonsuza en ciddi açılımlarını gerçekleştirebilmişlerdir. O, kâinatı okunan bir kitap gibi görmüş, temâşâ edilen bir meşher gibi

değerlendirmiş ve Sanatkârından ötürü onu, saygı duyulan bir âbide gibi taziz etmiştir. Onun varlık hakkındaki her yorumu isabetli bir tefsir, her sözü ilmî bir kanun, her hükmü de değişmez bir kuraldır. Evet o hiçbir şeyle bulandırılmamış vahyin, berraklardan berrak peygamber sînesine çarpıp müslümanların hayatlarında hüزمةleşen bir ışıklar demetidir. O ne demişse, doğrudur; doğru dediği her şey de zamana emanettir ve zaman onu yorumlamada en gerçek müfessirdir.

Eğer o, asırlar ve asırlar önce, yerin sakin olmayıp da güneşin etrafında döndüğünü ve güneşin de kendi mihverinde hareket ettiğini eski kozmolojiye rağmen: *"Güneş de bir alâmet (ve nişandır) kendi mihveri etrafında bir vakte kadar cereyan eder durur."* (Yâsin, 36/38) demişse, zaman, bu zaman üstü mesajı kendi orijiniyle ortaya koymuş, insanın akıl, mantık ve muhakemesine ezel kadar eski ve en yenilerden daha yeni bir temâşâ konusu sunmuştur!

Ve şayet o: *"Sen dağları görür de onları hareketsiz sanırsın, oysa ki onlar bulutlar gibi yüzer geçer."* (Neml, 27/88) ferman etmişse; dağların arzla beraber hareketlerinin hatırlatılması ve bu sabit görünümlü, oldukça da cesâmetli varlıkların, bulutlar gibi yüzüp gittiklerinin, sonra da eriyip toz-duman olduklarının ifade esprisi içinde, mevsimi gelince nice sabit gibi görünen hülyaların ve köhnemiş düşüncelerin de, zamanın güçlü yorumları karşısında delik-deşik olup gideceklerine işaret etmiş demektir.

Bir de o, sesini biraz daha yükseltip mekan, fezâ ve hayatla alâkalı en yeni tespitleri aşkın ve bir tomurcuk gibi daha da açılmaya müsait çok önemli bir gerçeği, en düşündürücü bir üslûpla: *"O inkarcılar görmezler mi ki, gökler ve yer bitişik bir bütünken biz onları birbirinden ayırdık ve her canlı nesneyi sudan yarattık; hâlâ inanmayacaklar mı?"* (Enbiya, 21/30) zaman üstü mesajı ehli dikkatin dikkatine sunmuşsa; zamanın iki bûklüm olup tasdik secdesine kapandığı böyle bir hakikati inkara mecâl olmasa gerek!

Varlık ve hâdiseleri topluca duyup değerlendirmeden çok uzak, kâinat ve içindekileri sadece şairane duygularla temâşâ eden, varlığın iç âhenk ve dinamizmlerinden habersiz o günün insanı da şüphesiz bunlardan birşeyler anlamıştı; o anladığı gibi günümüzün insanı da mutlaka bu aşkın beyanlardan birşeyler anlayacak ve onların ihtiva ettiği gerçeklere karşı daha fazla lâkayt kalamayacaktır. Kur'ân: *"Göklerin ve yerin yaratılışı ve (Allah'ın) onlarda canlıları üretilip yayması (evet bunların hepsi) O'nun varlık ve kudretinin mucizelerindendir."* (Şûrâ, 42/29) buyurup ve sürekli nazarları, *"Doğrusu,*

göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edip durmasında sağduyulu basiret erbabı için (O'nun varlık, kudret ve azametini gösterir) kat'î deliller vardır." (Al-i İmran, 3/190) gibi beyanlarıyla varlık kitap ve meşherine çevirmişse, zamanın en parlak yorumlarının muhatapları sayılan bugünkü aydınların bunlara karşı lâkayt kalması mümkün mü?..

Yukarıda işaret edilip geçilen ayetler gibi, Kur'ân'ın daha yüzlerce tenbih, ikaz, tevcih ifade eden ayetleri sayesinde, hicri ikinci asırda başlayıp beşinci asra kadar devam eden ve bugünkü batı düşüncesine de önemli katkıda bulunan ilk müslümanların düşünce ufukları, ilim aşkları, meslek ahlakları göstermektedir ki; tâ baştan beri İslâm dini ile ilim arasında hiçbir zaman herhangi bir problem söz konusu olmamıştır. Hem nasıl olur ki, akla, düşünceye, tecrübeye gerektiğinden fazla değer veren Kur'ân ve onun mücmelini tafsil müphemini tefsir eden Sünnet bu konuda, onu yakın takibe almış ve ona sürekli düşünme, yapma, değerlendirme emirlerini vermekte; tembellikten dolayı onu tehdit, gayret ve başarılarından dolayı da takdir ve tebciil etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de tefekkür ve aklın diğer fonksiyonlarını nazara veren altmış küsûr ve cehaleti yeren de otuzu aşkın ayet vardır. Kur'ân, ya doğrudan doğruya, veya dolaylı bir yolla hemen her fırsatta ve hususiyle de tevhid düşüncesini te'sis mülâhazasıyla sık sık insanları bakıp değerlendirmeye ve tefekkür edip derinleşmeye davet eder ki, zaman itibarıyla taptaze ve günümüz açısından da derinleşen bir yenilikle değişik konulara her zaman dikkatlerimizi çekerek, ilim ve düşünce hayatımız itibarıyla bizlere, sürekli "basü badel mevt"ler yaşatmaktadır. İşte birkaç numûne:

"Şimdi insan bir baksın (ve düşünsün) o, neden yaratıldı?." (Târık, 86/5)

"Ne güneşin aya yetişmesi ne de gecenin gündüzü geçmesi mümkün.. hepsi (güneş, ay, yıldızlar) ayrı bir felekte yüzer ve devirlerini tamamlarlar." (Yasin, 36/40)

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında; gece ve gündüzün birbirini takip edişinde; denizde insanlar için yararlı şeyler taşıyıp götüren gemide; kupkuru hale geldikten sonra Allah'ın gökten yağmur indirerek arzı yeniden diriltmesinde ve arzda her çeşit canlı yaymasında; rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde; (nihayet) yerle gök arasında emrine musahhar (muallakta duran) bulutlarda, akıl sahipleri için O'nun birliğine, kudret ve ululuğuna delâlet eden birçok ayet ve mucizeler vardır." (Bakara, 2/164)

Arz etmeye çalıştığımız şu birkaç örnekte de görüldüğü gibi Kur'ân-ı Kerim

tabiat olaylarını ve şariat-ı fitriye prensiplerini üzerinde titizlikle durmaya değer birer vak'a olarak serdetmek suretiyle ilim ve hür düşünceye rehberlik yaparak insanlara geniş bir temâşâ zemini sunmaktadır. Gerçi geçmiş kitaplarda olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerim'de de âdetlerin harkından ibaret olan bir hayli kevnî mucizeden bahsedilmektedir. Ancak, onun bahsettiği bütün bu mucizeler bir ölçüde enbiyâ-yı izâm efendilerimizin hayat-ı seniyye ve misyonlarıyla mukayyettir. İslâm'ın ebedî mucizesi ise Kur'ân-ı Kerim'dir ve o, her yanıyla bütün bir hayatı kucaklayan evrensel bir mucizedir.

Evet Kur'ân-ı Kerim bir taraftan peygamberlerin vazife ve sorumluluklarıyla alâkalı mucizelerini sıralarken, diğer taraftan da *"Sen Allah'ın sünnetinde (âdet-i Sübhaniye) bir tebdil bulamazsın, (kezâ) sen Allah'ın sünnetinde bir tahvil de bulamazsın."* (Fâtır, 35/43) diyerek, tekvinî emirlerde tecrübî ilimlere ve rasyonel bilgilere işarette bulunup insanlar için ayrı bir rahmet dalga boyu sayılan değişmezlik disiplinine de dikkatleri çekmektedir.

Aslında Kur'ân-ı Kerim, bunlar gibi hem yerde, hem de göklerde, bu ölçüde rahmet tecellisi sayılan daha pek çok disiplin ve sâbiteden bahsetmektedir. *"Sizce, öldükten sonra O'nun sizi tekrar yaratması mı zor, yoksa semâları yaratmak mı? Dikkat edin O (semaları) Allah bina etmiştir."* (Nâziât, 79/27-28)

İşte, bu mülâhazalar sayesinde ki, İslâm aleminde -İslâm'ı bilmemeden kaynaklanan bağnazca bir-iki hurûç istisna edilecek olursa- katiyen ilim-din çekişmesi söz konusu olmamıştır. Böyle bir çekişmenin söz konusu olması bir yana, Kur'ân her zaman bizi, eşya ve hâdiseleri yorumlamaya, değerlendirmeye, bu konuda içtihad kapısını ardına kadar açık tutarak, zamanın yorumlarını da yanımıza almak suretiyle yeni yeni hükümler vaz'etmeye ve olaylar üzerinde derin derin düşünmeye sevk etmiş; aklı, mantığı hislerle beraber kullanmaya teşvikte bulunmuş, melekelerimiz açısından herhangi bir boşluk yaşamamamız için de bize, sürekli ilmî metod yolunu, müşahede üslûbunu ve istikrâ âdâbını talim etmiştir. Hatta denebilir ki, Kur'ân-ı Kerim'in en açık bir şekilde karşı çıktığı şeylerin başında skolastizm, zan, tahmin, taklit ve şablonculuk gelmektedir. O her zaman, bu öldürücü saplantıları ifade ederken, mutedil fakat oldukça mert bir üslûpla *"O müşrikler; Allah'ın indirdiğine iman edin ve O'na tâbi olun denildiğinde, onlar, (hayır biz atalarımızı neyin üzerinde hangi yolda bulmuş isek ona uyarız) derler. Ya ataları hiçbir şey anlamaz ve doğruyu seçemez olsalar da mı (onlara uyacaklar)!"* (Bakara, 2/170) der ve bu kabil şartlanmışlıkları fevkalâde ayıplar. Şu ayetin muhtevâsı öncekine nisbeten daha da düşündürücüdür: *"Kafirlerin çoğu sırf bir zan (ve tahmine) tâbi olurlar. Oysa*

ki zan, katiyen hiçbir şey ifade etmez." (Yunus, 10/36)

Bütün bu ayrı ayrı konularda, Kur'ân-ı Kerim'in kendi ruhunu ve alemşümul mesajını takdim etme mevzuunda teemmül, tedebbür, tefekkür, akletme ve vicdanı dinleme yolunu seçtiğinde şüphe yoktur. Evet o, hemen her yerde, zihinleri hakikata uyaran bir yol takip etmiş; her hâdisе karşısında düşünceyi harekete geçirmiş; aklın önündeki bütün mâniaları kaldırarak, onun eline tutuşturduğu sâbite ve disiplinlerle ona adetâ sınırsız bir hareket imkanı bahşetmiş ve insana varlığın hakikatını keşfetme gibi daha nice gerçekleri göstererek ona hep himmetini âlî tutmasını yeğlemiştir.

Arzedilen örneklerden de anlaşıldığı üzere Kur'ân ve hatta Sünnetin kâinat ve hâdiselere, akıl ve onun taalluk ettiği noktalara bakışı ve değerlendirişi, mevcut Tevrat ve İncil'in bu konuda yaklaşımlarından çok farklıdır. Bu itibarla da gelmiş-geçmiş bütün dinlerin tefsir ve yorumlarıyla, ilim arasında herhangi bir tenakuz bahis mevzuu olsa da, böyle bir durum, Kur'ân ve Sünnet'le beslenen İslâmiyet için hiçbir zaman söz konusu olamaz. Evet İslâmiyet, daha önceki dinlerde olduğu gibi, akli, muhakemeyi ne bütün bütün azletmiş ne de münhasıran her şeyi naslarla irtibatlandırarak onları eli-kolu bağlı hale getirmiştir. Bilakis akla, ibret, tefekkür, tedebbür, içtihat ve inşâ sorumluluklarını da yükleyerek onu, bütün duyu organlarıyla beraber vahyin aydınlatıcı şuaları altında kendi kudretinin dantelasını örmeye memur etmiştir. İşte, daha sonra, değişik dönemlerdeki hür düşünce ve ilmî açılımların temelinde de hep bu anlayışın mevcudiyeti söz konusudur.

* * *

Bu temel dinamiklerle ortaya çıkan İslâmiyet, Râşit Halifeler'den Emevîlere, onlardan Abbasîlere ve bu dönemde başta Türkler olmak üzere bütün mühtedî milletlere, hicrî beşinci asra kadar tam bir tefekkür, ilim ve araştırma kaynağı, sâiki ve muşevviki olmuştur. Vâkıa Emeviler dönemi de, ilk halifeler asrında olduğu gibi büyük ölçüde fütuhâtla geçtiğinden, harp-sulh meseleleri, iktisadî-siyasî konular, askeri-idarî oluşumlar; ilmî, fikrî ve kültürel faaliyetlerin önüne geçtiğinden, münhasıran sadece bu devrede bir âhesterevlik göze çarpar; ama bu durum o günkü konjôktürle alâkalıdır. Bu dönemde, umumî ahval elverdikçe hareket hızlandırılmış, şartlar nâmüsait hâle gelince de muvakkaten rolantiye geçilmiştir.

İslâm aleminde, üç asır boyu devam edecek olan ilmî ve fikrî hamleler, büyük ölçüde bu sahadaki eserlerin tercüme, adaptasyon, şerh ve izahlarıyla

başlamıştır. Daha hicretin 85. yılında, Halid bin Yezid, İskenderiye'deki bir kısım ilim ve fikir adamlarını huzuruna celbederek bunlara, Yunan ve Kıptî dillerinden bazı eserlerin tercüme edilmesini teklif eder ki, tercüme edilen bu eserler arasında -eski mânâsıyla- kimya ve ilm-i nücûm risaleleri de vardır. Tıp ilmiyle alâkalı bir kitap ise, ta Mervan bin Hakem döneminde bir süryani vasıtasıyla Arapça'ya kazandırılmıştır. Zaten, daha sonra bu hızlı, bu erken tercüme ve adaptasyon faaliyetlerinin nasıl geliştiği herkesin mâlumudur.. ve zannediyorum izahtan da vârestedir. Azıcık bilim tarihiyle meşgul olan hemen herkes bilir ki -bazı kusurlarıyla beraber- bu çağ, insanlığın altın çağıdır. Bu itibarla da ben, böyle önemli bir konuya şimdilik arîz ve amîk olarak girmeyi zâid sayıyor ve geçiyorum.

Zaten, bizim asıl konumuz da, din ve ilim çatışması ve böyle bir çatışmanın bütün Hıristiyan aleminde çalkantılara sebebiyet vermesine karşılık, İslâm dünyasının bu ölçüde bir kavganın dışında kalması ve hatta bu karanlık dönemi bir aydınlanma çağı haline getirmesi hâdisesidir. İslâmiyet bunu yapmıştır; zira o, bir din olarak, hür düşünceye, serbest muhakemeye ve ilmî araştırmalara hep teşvik etmiş; dolayısıyla da, İslâm dünyasındaki fikrî ve ilmî gelişmeler Kur'ân ruhunun filizleri olarak onun tabiatıyla irtibat içinde varlığa ermiş ve varlıklarını sürdürmüşlerdir. Herhangi bir dinin, hür düşünce, akıl, mantık ve muhakeme ile çekişip çekişmemesinin arkasında da -zannediyorum- işte böyle bir tabiatla irtibatlı olup-olmama meselesi yatmaktadır. Evet bir din, ne kadar yaygın ve uzun ömürlü olursa olsun, akıl ve düşünce ile tev'em aynı döl yatağında neş'et edip gelişmemişse, böyle bir din ömür boyu ilimle sürtüşme gibi bir olumsuzluktan kurtulamaz. Ya din, ya da ilim bütün bütün devre dışı kalacağı, öbürünün de gelip onun tahtına oturacağı ana kadar da bu kavga sürer-gider.

Eğer biz bugün, varolduğu dönemden bu yana, İslâmiyetin hâkim olduğu yerlerde -ilim tarihi bunun önemli bir vesikası sayılır- bir din-ilim mücadelesinin söz konusu olmadığını iddia ediyorsak -ki bu bir gerçektir- bunun açık, net bazı sebeplerinin olması icab eder. Yoksa ortaya atılan iddiaların, vehim ve hayal olduğuna her zaman hükmedenler çıkabilir. Bu itibarla, böyle bir noktaya gelmişken, hiç olmazsa konuyla alâkalı bir-iki sebebi sıralamada yarar olacak:

- Her şeyden evvel İslâmiyet, kitap ve sünnet gibi sürekli onu besleyen kaynakları açısından, akıl, mantık, muhakeme ve hür düşünceyi kendi çerçeveleri ölçüsünde serbest bırakmış ve insanoğlunu her fırsatta varlık

ve hâdiseleri tahlile teşvik etmiştir. Zaten, Kur'ân'a muhatap olmanın ve İslâmiyet sorumluluğu altına girmenin ilk şartı da akıldır.

- İslâmiyet, kendi karakterinin gereği, tefekkür, tedebbür ve teemmüle fevkalâde bir genişlik ve esneklikle açık olduğundan, ne getireceği yeni yorumlarla zaman, ne de ihtiyaç ve zaruretlar -aslında bunlar onun temel disiplinleri açısından bir kısım hükümlere esas kabul edilmişlerdir- onun, o kuşatan çerçevesini hiç zorlamadan tabii bir rejenasyondaki oluşma, gelişme ve genişleme gibi onunla her zaman uyum sağlamış ve dışına akseden bir nakış haline gelmiştir.
- İslâm'ın mübelliğ ve mümessili o Yüce Zât, hikmet ve hakikata müminin yitik malı nazarıyla bakmış; nerede bulunursa bulunsun alınıp değerlendirilmesini tavsiye etmiştir ki, bu da müslümanların çok erken bir dönemde, o kadar süratle dünyanın dört bir yanına yayılıp hakim olmalarına rağmen kendi düşünce ve inanç sistemlerinin orijinini korumanın yanında, gittikleri yerlerden de alabileceklerini rahatlıkla alabilmiş, atılması gerekli olan şeyleri de rahatlıkla kaldırıp atabilmiş ve herhangi bir sıkıntıya girmeden dünya ile çok süratli bir motivasyon sağlayabilmişlerdir.
- Beşer tarihi boyunca, din ve ilim çatışması şeklinde gösterilen hâdiselerinde, dini anlamamış din adamlarıyla ilimden bahresiz ilim adamları çatışmasıdır -bugün de bu sevimsiz çatışmanın perde arkasında aynı şeylerin olduğu kanaatındayım-. İslâmiyet'te hiçbir zaman bir kahinler ve rahipler sınıfı olmadı ki, ilim adamlarıyla dindarlar arasında bir kısım mülâhaza kaymaları veya çıkar kaygıları, onları böyle bir vuruşmaya sevkemiş olsun. Müslümanlıkta müminler, teker teker veya toplu halde, hemen her zaman ve her yerde, aracıya muhtaç olmadan Kudreti Sonsuz'la münasebete geçip, O'na karşı kulluklarını yerine getirebilirler ki, bu da İslâmiyette, batı aleminde söz konusu olduğu ölçüde herhangi bir çelişki sâikinin bulunmadığını gösterir.
- Ayrıca İslâmiyet'in, öyle uzlaşmacı bir yanı vardır ki, ilim, düşünce, muhakeme gibi onun ruhunun temel malzemeleri sayılan çok hayatî unsurlarla o hep içli-dışlı olmuştur ve onlarla çatışması da katiyen söz konusu değildir; değildir zira böyle bir çatışma onun kendi kendiyile çelişkisi demektir. Evet, varlığın esası ilim olduğu gibi, planı, programı, yapılanışı da hep ilim esasları üzerine cereyan etmektedir. Zaten Kur'ân, varlığın ezeli bir tercümesi, tahlilî bir beyanı ve talâkatlı bir lisanı olduğuna

göre onun eşya ve hâdiselerle mütenakız düşmesi de katiyen söz konusu olamaz.

İşte ilk müslümanlar bu iç ve dış sâiklerle, önce ellerindeki kaynakları evire-çevire son santimine kadar değerlendirmiş; sonra da karşılaştıkları değişik bilgi ve kültür hazinelerini, yeni tahlil ve terkiplere tâbi tutarak çok farklı ve zengin sentezler ortaya koymuşlardır. Aydınların ortaya koydukları bu yeni terkip, tesbit ve keşifler toplumun hemen her kesimi tarafından en aşkın takdir hisleriyle karşılanmış ve bir ilâhî ilham esprisi içinde sahip çıkmıştır. Öyle ki o gün tıp ilminin esasları, Hükümdar Vâsık'ın sarayında tıpkı dinî eserler gibi mütalâa ediliyor.. hendesî meseleler ve müsellesât (trigonometri) mahalle mekteplerinde, âdî dersler sırasında geniş kitlelere ulaştırılıyor, hemen birçok ilim mahfilinde, Birûnî'nin, bugünkü tespitlere çok yakın olan, arzın kendi mihveri etrafındaki dönüşü nazariyesi müzakere ediliyor ve fezâ her gün ayrı bir derinliğiyle ilim ve düşünce ufkuna yeni buutlar kazandırıyor. Fârâbî, İbni Sina, Nâsirüddin et-Tûsî, İbni Heysem, Ebubekir er-Râzî hem birer filozof hem de birer ilim adamı olarak uğradıkları her yerde olağanüstü ihtimam görüyor ve ma'sheri vicdanın teşvikleriyle keşiften keşife koşuyorlardı. Batıda ilim adamlarının, önceleri engizisyon mahkemelerinin korkusuyla tir tir titrediği, sonraları da tecritler ve teşritler yaşadığı bir dönemde, Akşemseddinler, Molla Fenârîler, Hocazâdeler, Ali Kuşcular, İbni Kemaller, Kınalızâdeler, her yerde en ciddi teşrifat merasimleriyle istikbal ediliyor ve hükümdarların huzuruna teklifsiz girebiliyorlardı. Hatta bunlardan pek çoğu birer dinî aziz gibi tazim ediliyor ve ilim adına harcadıkları mesâinin bedelini kat katıyla alabiliyorlardı.

Bu itibarladır ki, temelde İslâmiyet'i başka dinlerle mukayese etmek mümkün olmadığı gibi İslâm dininin ilimle, düşünce ile ve ulema ile mücadelesi de söz konusu değildir. Dün ve bugün bir kısım talihsiz beyanlar ya meselenin ruhunu araştırmadan ortaya atılmış avamca telâkkîler veya Allah, peygamber ve din düşmanlığı yapabilmek için uydurulmuş bahanelerdir. Tarihe gizli kalmayan bu gerçek, insaf erbabı mütefekkir ve ilim adamlarından da uzun zaman saklı kalamayacaktır. İslâm Peygamberi'nin evrenselliği, Kur'ân'ın zenginliği ve İslâm'ın yeterliliği er-geç anlaşılacak ve bugüne kadar aklî ve mantikî gücü, kitleleri aldatma istikametinde kullananlar ettiklerine nâdim olup ağlayacaklardır.

* * *

Elinizdeki bu kitap; tarih boyu devam edegelen din-ilim münasebetini ve

yıllardan beri hep maznun sandalyesine oturtularak, felsefî düşünce karşısında yenik gösterilmeye çalışılan semavî dinlerin ve hususiyle de İslâm dininin berâetini belgeleyen bir îlamnâme veya din vak'asının, her zaman onu mağlup gösterenlere karşı bir rövanşıdır. Aslında o hiçbir zaman, herhangi bir fenomene yenik düşmemiştir. O amansız hasımların husumeti vefasız dostların yetersizliği karşısında sadece muvakkat bir küsûf yaşamıştır. Bu itibarla da önümüzdeki yılların, onun yılları olacağından kimse şüphe etmemelidir.

Üç ana bölümden müteşekkil olan kitabın birinci bölümü, din-ilim çatışmasının enfüsî yanları üzerinde durarak, konunun biraz da niyet ve bakış açısına bağlı olduğu vurgulanıyor ve din-ilim etrafındaki mütalâaların çoğunun, dini mahkum etme mülâhazasından kaynaklandığı ve bu konudaki hükümlerin gayet sığ ve objektif olmadan uzak bulunduğu; bu mevzudaki olumsuz düşüncelerin hemen bütününün birer saldırı niteliğinde olduğu ifade ediliyor ki, böyle bir yaklaşım güneşe balçık çalma gibi hasmın aleyhinde kullanılacak bir delildir. Bir kere, az buçuk İlimler Tarihini tetkik etmiş olanlar bilirler ki, zamanın hiçbir diliminde, dünyanın hiçbir yerinde, İslâmiyet'in şu veya bu ilimle sürtüşmesi katiyen söz konusu olmamıştır. "İlim,din ihtilafı İslâm dünyasında değil, Hıristiyan batı dünyasında ortaya çıkmış sonra da oradan dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Bu itibarla da şayet, bazı çevrelerin ısrarla vurguladığı gibi bir ilim ve din ihtilafı söz konusu ise, bu İslâm dünyasının değil batının problemidir." Kaldı ki, varlık ve hâdiseler ihtiva ettikleri fayda, maslahat ve hikmet açısından, İslâm'ın ortaya koyduğu isabetli yorumlar sayesinde, her zaman tetkiki imrendirilen konular haline gelmiştir.

İlerleyen sayfalarda, batı dünyasında dinin, özünden uzaklaştırıldığı, hatta kısmen beşerileştirildiği ve bu suretle de onun ruhunda meydana gelen boşlukları fırsat bilen bazı pozitivistlerle ve bir kısım felsefecilerin dini temelinden sorgulamaya aldıkları, dahası bir düzine kendini bilmez in Müslümanlığı da Hıristiyanlığa kıyas ederek aynı mantık ve aynı üslûpla ona da hücum ettikleri.. oysa ki, özü ve ruhu itibarıyla dinin, hususiyle de İslâm dininin bu kabil münasebetsizliklerden fevkalâde müberrâ olduğu ihtar edilerek, onun insanlığa, dünya-ukba dengesi içinde mutluluk vaadeden ve insanı iki dünyanın birleşik noktasına yerleştirip ona, *"... ruh ve maddenin, fizik ve metafiziğin, nâsut ve lâhutun müşterek ilhamlarını fısıldayan "Kitaplar Kitabı" Kur'ân'ın, kendi ufkunun dalga boyundaki sesi, soluğu, temsili ve yorumunun evrensel ve ledünnî ifadesidir."* gerçeği vurgulandıktan sonra, ilmin özü ve fonksiyonuna kuşbakışı temas edilip farklı bilgi kaynaklarının birbiriyle telifi; bilim metodları

içinde mantık ve matematiğin prensipleri, bu prensiplerin birer vuzuh ve inkişaf unsuru haline getirilmesi; hipotezlerin, deneylerin ayrı ayrı hususiyetleri; ilmin sınırları ve dolayısıyla onun ne olup ne olmadığı; akıl ile ulaşılabilecek ve ulaşılamayacak gerçekler ve ötesi; bilim felsefecilerinin, bilimin mutlaklığını reddeden ve onun tabulaştırılmasına karşı çıkan görüşlerine genişçe yer verildikten sonra konu şöyle özetleniyor: *"İlim; tabiattaki senfoninin notalarını inceleme, din de bu güzel senfoninin mânâsını -hatta mânâ arkasını- ve sözlerini bilme yoludur. İlim-din, ikisi birlikte -bu beraberlik, ilim ve dinin, tek bir hakikatin ayrı ayrı yüzleri ve farklı tecellileri olmaları itibarıyla zaten mevcut- tabiattaki senfoniye bütün detaylarıyla çözebilirler."*

"...Yaratıcıdan uzak tutulmak istenen bilimin, (materyalist açıdan) sadece fizik-kimya kanunlarıyla izahtaki soğukluğu ve fâsit daireler halinde insanı bunalımlara atan sert tavrı değil; din ile adetâ, ilahî bir metamorfoza uğrayarak, mülayim, sıcak, yumuşak tavırlar gösteren salih dairelere inkılâbı ancak insana (hakîki ve kalıcı) bir huzur vaadedebilir."

"...Gazalî, tamamen akıl ve tecrübeye dayalı matematik, mantık ve tabii ilimlerin, dinin getirmiş olduğu birtakım akıl üstü hakikatleri inkar etmelerinin önemsenemeyeceğini ifade ederek, tecrübî sahada bile aklın, bir kısım vehim ve hayallerden sıyrılmadığını, dolayısıyla da eşyanın hakikatine nüfuz edemeyeceğini söyler. Zaten ilim ile dinin ihtilafında en önemli mesele de aklın sınırları meselesi olsa gerek. Şöyle ki, müsbet ilimlerin gelişme sürecinde olduğu bir dönemde, akla ve tecrübeye karşı duyulan o fevkalâde itimat, aradan belli bir süre geçtikten sonra ilmin dine karşı açık bir tavrı olduğu mülâhazasını doğurmuştur."

Oysa ki artık bugün aklın sahasının da sınırlı olduğu hemen herkes tarafından bilinmektedir. Hatta dahası, insanda, aklî kabiliyetin ötesinde bir de kalp sahasının mevcudiyetinden bahsedilmektedir..."

Kitabın ikinci bölümünde, "Tarih boyunca ilim-din münasebetleri" başlığı altında, çok eskilerden Ortaçağın sonlarına kadar devam edegelen ilmî gelişmelerin ve bunların temelindeki dinamiklerin tamamen ilâhî kaynaklı olduğu, aslında her zaman din ve ilmin birbirini desteklediği, birinin gelişmesinin diğerine de inkişaf zemini hazırladığı zâviyesinden hareket edilerek, bütün ilimlerin -bir mânâda- Allah'ı gösterdiği vurgulanarak şöyle denmektedir:

"... ilk medeniyetlerde düşünceler ve kâinat modelleri tamamen dinî temellere

dayanıyordu ve ferdî olmaktan daha çok bütün bir toplumun malıydı:

"... Sümer ve Babillilerde, mabedlerin aynı zamanda birer rasathane, din adamlarının da o günkü mânâsıyla birer astronomi alimi olması, hatta tıp mesleğinin din adamlarının kontrolünde bulunması, dinin, Mezopotamyalıların dünya görüşleri ve pozitif bilgileri üzerinde ne kadar tesirli olduğunu gösterir. Bu itirbarladır ki, bir kısım eski kavimlerde olduğu gibi, Mezopotamyalılarda da dinden ayrı bir felsefe ve bilimden bahsetmek adetâ imkânsızdır."

"...hatta diyebiliriz ki, diğer bütün medeniyetlere muvâzi olarak, eski Yunan'da da, din ile ilim arasında var gibi gösterilen çatışma, aslında, din ile ilim arasında değil; din ile ilim zannedilen felsefe arasında cereyan etmiştir."

Burada ayrı bir parantez açılarak, ilmin, günümüzde ulaştığı seviyenin, hiçbir medeniyetin tekeline bırakılamayacağı; eski Mısır, Mezopotamya, Çin, Hint ve Yunan Medeniyetlerinin de bu konuda belli nispette katkılarının bulunduğu; hele İslâmiyetin mevzuu ile alâkalı tasavvurlar üstü müessiriyeti ve elden ele bugüne kadar ulaştırılan ilim meş'alesinin, Ortaçağdaki müslüman ilim adamları sayesinde umumileştirilmesi hatırlatılarak ve bu arada, gerçek ilim öncüleri peygamberler de birer yâd-ı cemil mahiyetinde zikredilip arkadan şöyle denmektedir:

"... hiçbir millet tek başına ilim sürecini başlatma ve devam ettirme iddiasında bulunamaz. İlimlerin gelişmesi tarihî bir vetîre içinde Mezopotamya, Mısır, Çin, Hint ve eski Yunan Medeniyetleri arasında tıpkı miras şeklinde birinden diğerine intikal ederek bugünlere gelip ulaşan büyük bir hâdise olup, herhangi bir milletin müstakillen sahip çıkamayacağı kadar çok kaynaklıdır..."

Meseleye böyle yaklaşılnca, batı âleminde karanlıkların yaşandığı bir dönemde-bu dönem İslâm dünyasında peşi peşine altın asırların birbirini takip ettiği aydınlık bir dönemdir-bazı batılı ilâhîyatçılar, yeryer ilmî çalışmalara destek vermiş ve bilimle alâkalı araştırmaları teşvik etmişlerdir.

Ne varki eğer, ilmin de, hür düşüncenin de tavizsiz bir destekçisinden söz edilecekse o da İslâmiyettir. Şöyle ki, bir baştan bir başa koskoca batı üstüste bunalımlar yaşadığı, kilise otoritesinin sarsılıp âbâ-i kenâisenin kendilerini gel-gitlere saldığı İncil'e âit yorumların, genel gelişmelerin çok gerisinde kaldığı, bazı ilim yuvalarında dinin tahkire uğrayıp tezyif gördüğü böylesine bunalımlı bir dönemde İslâmiyet, yerinde doğrudan doğruya, yerinde de dolaylı yollardan dinî düşünceye omuz verip ve din telâkkisini taptaze bir üslûpla bütün insanlığa sunarak, çok yerde çözülmeye yüz tutmuş diyanet telâkkîlerini ve hususiyle de

Hıristiyanlığı mukadder bir ölümden kurtarmıştır.

Sadece bir iki paragrafla arzutmeye çalıştığımız işte bu bölüm, şu özet bilgilerle sunularak bu fasıl da noktalanıyor:

"... batıda olduğu gibi ülkemizde de "karanlık çağ" diye vasıflandırılan ve medeniyet tarihi açısından bütün dünyada yaşanmış bir ifrit dönem gibi gösterilen bu çağ, aslında onun, insanlığa yepyeni ve orijinal bir ilim anlayışı armağan eden İslâmiyetle tanıştığı çağdır."

"... zaten, bugün çok yerde iddia edilenin aksine (bir kısmı itibarıyla) Ortaçağ ilâhîyatçıları da, ilmî tartışmaları engellemek bir yana, onu teşvik etmeleri söz konusudur ki, günümüzde bu düşünce, her geçen gün biraz daha ağırlık kazanmaktadır." Hatta denebilir ki, "bazı Ortaçağ ilâhiyatçı ve filozofları, karşılaştıkları değişik meselelerde, bir disiplini diğerine nasıl adapte edeceklerini ve ihtilaflardan, çatışmalardan nasıl sıyrılacaklarını (bugünün ilâhîyatçılarından) daha iyi biliyorlardı."

"... aslında, gerek Tevrat ve İncil, gerekse (yerinde bu kitapların musahhihi, yerinde müceddidi, yerinde müsbiti ve yerinde de muhakkiki sayılan) Kuran-ı Kerim, aynı kaynaktan gelmişti.. (ve bu mesajlardaki temel espri de, eşyayı bir kitap bir meşher gibi insanoğlunun temâşâ ve kıraatına sunup onu, Yüce Yaratıcı'nın kendini ve icraatını seslendiren bir nağme ve bir enstrüman haline getirmektir ki,) böyle bir yaklaşımda, ne pozitivist düşüncenin inhirâf-ı sâbiteleri ne de natüralist telakkînin tabiatı ilahlaştırması katiyen söz konusu değildir."

Kitapta daha sonra bir fasıl aralığıyla, Kur'ân ve İslâmiyet'in, ilim, düşünce ve araştırma konusundaki tahşidâtı; İslâm dünyasında, çok erken sayılan bir dönemde gerçekleştirilen tercüme faaliyetleri; düşünce, ilim ve araştırmaların ödüllendirildiği vurgulandıktan sonra, geniş bir parantez açılarak, ortaya koydukları eserleriyle çağlara ışık tutmuş ve tıptan astronomiye, matematikten fiziğe, kimyadan biyolojiye hemen her sahadaki enteresan tespitleri, en modern tedavi usûlleri ve çok farklı alanlardaki teorileriyle ün salmış en önde bir kısım devâsâ kâmetlerden söz edilerek karakteristik bir rönesans çağı resmedilmekte... İşte bu upuzun serencâmeden sadece birkaç paragraf:

"... İslâm öncesi Arap yarımadasındaki sosyo ekonomik yapı tamamen yürekler acısıydı; asiller kervanlarla ticaret yapıyor, halk yığınları ise kendi kaderleriyle baş başa ve tamamen bir terkedilmişlik görünümü içindeydi. Pek çok yerde, bir erkek istediği kadar kadınla, bir kadın da istediği kadar erkeklerle

evlenebiliyordu. Her zaman kuvvetli haklı görülmekte ve zayıflar da en utandırıcı şekilde ezilmekteydi. İşte dünyanın, kapkaranlık bir atmosfer içinde yüzüp durduğu böylesi talihsiz bir dönemde, insanlığın mâkûs kaderinin birden bire değişmesi ve otuz sene gibi dar bir zaman dilimi içinde, en bedevi toplumlardan, ilim, teknik ve medeniyet yolunda en mükemmel mürşit, en aldatmaz rehber ve en seviyeli muallimlerin yetiştirilmesi, İslâmiyet'e has öyle istisnâî bir hâdisedir ki cihan tarihinde bir eşini daha göstermek mümkün değildir."

"... din-ilim çatışması, Ortaçağ'ın sonlarına doğru batının en büyük açmazını teşkil etmesine karşılık İslâm, din ile ilim arasında gerçekleştirdiği uyumun diliyle, bir kere daha Allah'ın kelimıyla onun kudret ve iradesinin eserlerini tevhîdî bir mülâhaza altında ilan etmiştir. Zaten, bu kâinat da, "Bir" olanın kendini, binbir sembol ile ifade ettiği bir tasvirdir. İşte İslâmiyet bu gerçeği ortaya çıkararak, din ve tabiat bilimleri arasındaki o kaskatı görünen ayrımı ortadan kaldırmış ve her şeyi son birkez daha tevhide ircâ etmiştir ki, çağın düşünürlerinden Garudi'ye göre; "ilimler arasında kesin bir ayırım da yoktur. İslâm kültürü içinde büyük ansiklopedilere denk dehâların doğuşu da ancak böyle bir mülâhaza ile açıklanabilir." der. Aslında İslâmî eğitim modeli de işte bu tevhîdî telâkkiye dayanarak bir hamlede Afrika'dan ta Endülüs'e kadar yayılmıştır. Hatta çoklarına göre, Paris, Oxford, Semerkand, Tunus'ta Zeytuna, Kahire'de Ezher, İtalya'da Salerno ve bunlara benzer daha niceleri İslâm'ın bu eğitim modeli üzerine kurulmuştur. Bu açıdan İslâm, bir yandan Ellenizm'le modern dünya arasında köprü vazifesi görürken, diğer yandan da kendi medeniyet ve kültürünü çimlendirerek bu konuda üçüncü ve en zengin halkayı oluşturmuştur."

"... bu altın çağda Kur'ân ve hadis davetçilerine, ilim peşinde koşmanın fazileti üzerinde ısrarla durularak, ilimlerin sür'atle gelişmesi için hususi bir atmosfer meydana getirilmiştir. Böyle bir atmosfer sayesinde, bütün bir metafizik ve kozmoloji, temel disiplinleri açısından Kur'ân ve hadisin bağrından fışkırarak, daha sonra gelişen ilimlerin temelini ve blokajını teşkil etmiştir."

"... evet Kur'ân ve Sünnet, her ilimden gerektiği ölçüde bahisler açıp bilime kapı aralayan, her fırsatta ona teşvik eden ve insana zekasının hududları dahilinde yapabileceği şeyleri hatırlatan en temiz, en duru kaynaklardır. İnsana düşen de, bu kaynaklardaki mesajı anlayıp ona göre dünya ve ahiret dengelerini korumak olsa gerek..."

"Yeniçağdan günümüze ilim ve din" serlevhasıyla verilen üçüncü bölüm, kâinat kitabının didik didik edilip yorumlanmasıyla bugünkü baş döndürücü gelişmelerin birbiriyle münasebeti vurgulanarak -İslâmî bir yaklaşımla- ilâhî kelama yönelme ölçüsünde tekvinî emirlerin daha bir anlaşılır hale geleceği, varlık ve hâdiselerin daha derin anlamlar kazanacağı hatırlatılıyor ve bu sürecin batıdaki öncülerini sayılan Descartes, Boyle, Gassendi, Newton gibi inançlı ilim ve fikir adamlarına dikkat çekiliyor.

"... ancak bütün bu olumlu gelişmelerden sonra, bir taraftan değişik yorum ve teviller yüzünden kâinat kitabına zıt bilgilerle doldurulmuş mukaddes metinlerin müdâfaa edilmez hale gelmesi, diğer taraftan da bir kısım pozitivist, naturalist ve rasyonalist düşünür ve araştırmacının; bu arada bilhassa Darwin ve Lamarck'ın görüşlerinin sebebiyet verdiği ekonomik, sosyolojik, kültürel sarsıntılar ve bunlara bağlı ortaya atılan yeni felsefî görüş ve düşünceler, bütün bir batı dünyasını yeniden bir kere daha sarsmış ve her şeyi allak-bullak etmiştir."

"... krizleri krizlerin takip ettiği bu karanlık dönemde, o güne kadar devletler muvazenesindeki yer ve konumunun hakkını vermeye çalışan Osmanlı Devleti de bu genel sarsıntıdan nasibini almış ve bir çaresizlik fâsit dairesi içinde her gün hayâlî bir halâskâr arkasından koşarak sürekli kible değiştirmiş; hususiyle de batı tesirinin daha geniş ve daha etkili olduğu aydın kesim, o başı dönmüş, bakışı bulanmış haliyle bütün bütün kendini salmış, hatta teslim olmuş ve bilâ kayd u şart bir vesayet hayatı yaşamaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde de bir kesimin kendini inkârı ve kendinden kaçışı en acı şekilde devam etmiştir." - ifadelerdeki küçük tasarrufların bağışlanacağını ümid ediyorum- mülâhazalarına yer veriliyor ve bu uzun fasla nokta konulurken de, son bir kez daha, din ve ilim bahsine dönülerek, bilimin -günümüzdeki moda tabiriyle- İslâmîleştirilmesi hatırlatılıyor ve geleceği yeniden inşâ edecek olan düşünce ve ilim mimarlarının Kur'ân ve kâinat kitabını birlikte mütalâa etmeleri gerektiği vurgulanarak, İslâm'daki kalp ve kafa izdivacı, fizik ve metafizik münasebetleri tam yerinde bir hatırlatma ile vicdanlarımız uyarılıyor ve "Aklın nuru fûnûn-u medeniyedir, kalbin ziyâsı ulûm-u diniyedir; bu ikisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder" denilerek hitam-ı misk bir mülâhaza ile son nokta konuyor.

Yıkık Rüyalar dan Ma'mur Hülyalara

Yıllar ve yıllar boyu hemen her fırsatta şanlı mazimize, ülkemize, ülkümüze, evimize, köyümüze, kadınıma, erkeğimize, örfümüze, adetimize hasılı herşeyimize destanlar kesmiş ve "bizimle aynı memeden süt emmeyenler buna inanmasalar da" kaydını koyarak o günlerin yeniden yaşanmasının hayal olmadığını anlatmaya çalıştım. Zira inanıyordum, bir süreden beri tarih ve tarihî değerlerin hafife alınıp geçmişe sövülmesine, ülkenin bir baştan bir başa harabelere çevrilmesine, iyilerin, faziletliilerin hor ve hakir görülüp, fenaların ve fenalıkların alkışlanmasına rağmen, bu ülke insanının şanlı mazisinden kopmayacağına va Allahından, Peygamberinden ayrı düşmeyeceğine.

İnanıyordum; insanımızın Yüce Yaratıcı ile arasına konan bütün engelleri aşır, O'na yaraşır ve yakışır bir tarzda yeniden kendini bulacağına.

İnanıyordum; ilme, inanca, düşünceye açık, gayretli dimağların, o muhteşemlerden muhteşem tabiat kitabını yeniden bir kere daha didik didik edeceğine.

İnanıyordum; aradan yıllar ve yıllar geçse de bir gün mutlaka yitirdiğimiz ruhumuzun geriye dönüp ülkemizi, milletimizi, insanlığımızı ipotek edilmişlikten kurtaracağına.

İnanıyordum; Hızır soluklu insanların, şu bir kaç asırlık kuraklığı gözyaşlarıyla sulayıp, şurada-burada zayı' olup gitmiş ilhad-zede, dalâlet-zede, ma'lûl nesilleri şanlı mazilerinin o semavî dinamikleri ile yeniden buluşturacaklarına ve milletler muvazenesinde hak ettiği yere yükselteceklerine.

İnanıyordum; gündüzü kadar gecesi de o şanlı günlerimizin aydınlığına denk "eyyamullah" diyeceğimiz o ışıktan çağların dönüp geleceğine, köy-kent, şehir-kasaba her tarafın bir kere daha İrem bağları gibi cennetlere döneceğine.

İnanıyordum; bize ait o lâhûtî sessizlik ve sükûnetin hâkim olduğu sabahıyla-akşamıyla, gecesiyle-gündüzüyle ayrı bir huzurun tüllendiği, içinde yaşayan kadın-erkek, genç-yaşlı herkesin dilinden-dudağından dökülen söz ve amellerle

ilâhî bir iklime çağrı yapan bizim dünyamızın yeniden ihya edileceğine.

İnanıyordum; bağı-bahçesi, çarşısı-pazarı, sokağı ve evleriyle ma'na edâlî, huzur ve güven televvünlü renkli günlerimizin dönüp geriye geleceğine.

Ve inanıyordum; kendi ruhundaki dinamiklerden güç, "Altın Çağ" insanından feyz alan, vesâyet bilmeyen, öz kaynaklarından beslenen, mefkûresine ibadet hassasiyeti içinde bağlı, ilimde, sanatta, fikirde, siyasette yani hayatın her sahasında liyakatıyla kendine yer bulan, cismaniyet ve nefsanîliğe rağmen rûhânîlerin kendilerine gıpta ile baktığı, esnafıyla-memuruyla, sivilıyla-askeriyle, beyiyle-çobanıyla bütün milletimizin yeniden kendine geleceğine, asırlık uykudan uyanıp; 'ben de buradayım' diyeceğine.. evet bütün bunlara inanıyordum.

Gerçi, bir takım bedbin ve karamsar insanlar bunlara inanmadı. Hayal dedi, düş dedi ve göremediler her şeyin bir inayet eliyle hazırlandığını; farkedemediler; herşeyin keleşleşip tarih şuuru tığının ucunda ve yepyeni bir kanevice ile irtibatlandığını; hep takılıp kaldılar sebepler dünyasındaki şeylere. Oysaki bir de Kudreti Sonsuz'un kainatta hâkim olan teennisine bakmalıydılar. Evet O'nun, "ol" emriyle cihanı bir kerede var edebilecekken, kainatı altı zamanda yarattığına.. yavruyu anne karnında onca çile ve ızdırapla aylarca tuttuğuna.. denizlerin derinliklerinde mercana nice kanlar kusturduktan sonra günyüzüne çıkma izni verdiğine bakmalı değiller miydi?!

Elinizde tuttuğunuz bu kitap, yıllar ve yıllar boyu gelişini intizar ettiğimiz bazen "örnekleri kendinden" sözcükleriyle seslendirdiğimiz, bazen "inanıyoruz" ifadeleriyle anlattığımız rüyaların, hülyaların tahakkuk etmesi için anadan-serden geçen o gül yüzlü yiğitlerin, adsız kahramanların ve adanmış ruhların dâsitânî hayatlarından sadece bir kaç damla.

Aslında bu kitapçık gençliğin, gençlik ruhundaki dünyevî arzu ve emellerin karşı konulmaz câzibe ile herkesi kendine çektiği, cismaniyetin insanî duygu ve düşünceleri baskı altına aldığı, hayatın o en mavimtırak demlerinde, değişik istek ve dürtüleri bastıran, bir başka vuslat iştiağıyla uçup gidenlerin ve bir kaç asırlık hasretimizi dindirme adına 'ben de varım' diye yollara düşenlerin, yollara düşüp geriye dönmeyenlerin sergüzeştlerinden sadece bir kaç kare...

Evet, candan-cânandan geçmiş bu yiğitler ne kendilerine takıldı, ne de önlerini kesen engeller karşısında dize geldiler; yüreklerinde renk atmayan tek sevdâ Hak rızası ve Hakk'a vuslat arzusu ile yürüdüler dünyanın en ücra köşelerine. Onlar yürüdü; yollar övündü, rûhânîler sevindi ve tabî bütün

şeytanlar da dövündü... Yürüdüler ne atları vardı ne arabaları, ne silahları vardı ne de cephaneleri. Güç kaynakları, sinelerinde her zaman mağmalar gibi köpürüp duran o müthiş iman ve heyecan, ufuklarında insanlığın mutluluğu ve tabîî rıza ve rıdvan; bahtları sahabi ve havari bahtına eş; iffet ve ismetleriyle de rûhânîlerle kardeş haline geldi ve destanlık birer konu, solmayan birer hatıra oldular.

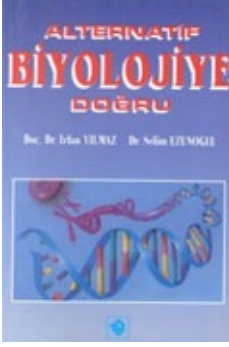
Bu aydınlık ruhlar sayesinde kupkuru çöller İrem bağlarına döndü, pek çok kömür ruh elmasa inkılap etti, taştan-topraktan tabiatlar altın ve gümüş olma payesine yükseldi ve yükselmeye de devam ediyor; -inşallah- da edecek.

Bizim şanlı mazimiz içinde her nedense tarih yazma, tarih yapma ölçüsünde kaale alınmamıştır. Osmanlı'nın siyasi, kültürel, askerî hemen her alanda en çaplı tarihini yazanların yabancılar olması tesadüf olmasa gerek. Bu açıdan Harun Tokak Bey'in "Önden Giden Atlılar" deyip, Türkiye'den Sibiryaya, Moğolistan'dan Amerika'ya, Bosna'dan Kongo'ya, Kazakistan'tan Endonezya'ya, Mısır'dan Rusya'ya kadar göç eden bu hicret erlerini ve bu mefkûre insanlarını anlatmasının bir boşluğun doldurulmasına hizmet edeceğine inanıyorum.

Bir zamanlar, bu iş için "vira bismillah " deyip işe başlanmasını tarihe not düşmek ve böyle tarihî kahramanlıklar sergileyenlere vefa borcumuzu ödemek için, ifade ve üslup nasıl ve hangi seviyede olursa olsun, mutlaka bunun yapılması gerektiği, aksi takdirde bu ihmalin sadece karasevdalı bu hasbîlere değil, hasbîlik duygusuna, civanmertliğe, diğergamlığa da saygısızlık olacağı ifade edilmişti ki, fevkalade yerindeydi. İşte bu dilekleri gerçekleştirmek için sahasında ilk olmayan ama son da olmamasını temenni ettiğim bu ve benzeri çalışmalar, aydınlık yarınlara doğru yürüdüğümüz bu günlerde böyle bir şeyin yapılması çok önemlidir ve gelecekte takdirle yâdedilecektir.

Yıkık rüyalarımızı ma'mur hülyalar haline getiren kahramanlarımızın kahramanlıklarını matbaa mürekkebi ile buluşturup, bir manada onlara ebedîlik kazandıran "Önden Giden Atlılar" kitabının yazarı değerli dost, vefakâr arkadaş Harun Tokak Bey başta olmak üzere, kitaba emeği geçenlere ve bütün bu emekleri okuyucularla buluşturan Ufuk Kitapevine teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Alternatif Biyolojiye Doğru

Bu kitap, şimdilerde biraz da zor anlaşılıp, hatta bazılarınca yadırgansa da, hep iyi bir zamanlama ile tam vaktinde yayınlanma mazhariyetiyle tanınacak ve arkadan gelen nesiller için de, sahasında ilk alternatif kitaplardan biri olarak yad edilecektir. Bugün hemen her şeyde olduğu gibi, varlığın yeniden yorumlanmasında ve bugüne kadar devam edegelen düşünce sistemlerinde çok ciddi değişimler yaşanmakta. Artık, dünyanın her yerinde cereyan eden hadiseler -biraz ka küreselleşme ile gelen bir vak'a olarak- millî, dinî ve mahallî anlayış prizmalarından geçirilerek çağın araştırmacılarına, düne nisbetle çok çok farklı şeyler fısıldamakta.. yakın tarihe kadar sabit gibi gördüğümüz düşünce platformu şimdilerde kaya kaya bir yerlere gidiyor. Sıkışmış, büzüşmüş ve adeta bir köy haline gelmiş böyle bir dünyada iç içe cereyan eden olaylardan etkilenmemek mümkün değil. Topyekün, Avrupa, Amerika ve Asya'yı da tesiri altına alan ilmî ve fikrî akımların bizi de etkileyip ruh halimizi belli ölçüde de olsa değiştirmesi ve bakış zaviyemize tesir etmesi kaçınılmazdı. Daha şimdiden, fırtına ve yağmuru zuhurundan çok önce sezen hassas ruhlar gibi, yakın gelecekte çok farklı esintilerin olacağını hissediyor ve düşünce hayatımızda belirli belirsiz bir esrarengizlikle gelişen çok farklı bir noktaya sürüklendiğimizi görür gibi oluyoruz.

Bu kitap; topyekün bu kabil mülahazaların ürünüdür.. ve o, katiyen her şeyi oldu-bittiye getiren dayatmacı bir zihniyete karşı reaksiyon olarak da doğmamıştır. Aksine bu kitap, ilim realitesine ve tecrübe gerçeğine saygının mahsulüdür. Cansız madde bilimin çok hızlı gelişmesi, o ölçüde hayat hakkındaki bilgilerimizin yetersiz kalışı yüzünden mekanik, fizik ve kimyanın; biyoloji (fizyoloji ve anatomi gibi birçok dallarıyla), tabii psikoloji ve sosyolojiden daha süratli gelişmesini netice vermiştir. Bu açıdan da modern dünya, ruh ve beden münasebetlerini nazara almadan, yeni buluş ve tesbitler,

rastlantılar arasındaki cereyan ve ideolojilerin fantezisine göre oluşmuştur. Bu itibarla da biz hemen hepimiz, çok havâî bir sükse ile düşünce sistemleri alabora olmuş fikirzedeler sayılabiliriz.. varlığın perde arkasını perde önüyle beraber mütalaa edememiş, dolayısıyla da bu muhteşem kainat kitabının varidatına karşı büyük ölçüde kapalı kalmış fikirzedeler.

İlmin hududu, müşahade edilebilen, duyulan, yorumlanan her türlü fenomene kadar uzayabilir. Ne var ki ilim, iddialar üzerine değil, iyi geliştirilmiş, kurallar ve objektif prensipler üzerine kurulmalıdır. Bunun için de filozofik sistemlerden vazgeçilip kendi çerçevesi içinde ilmî kavramlara, ilmin ruhuna ve ilmî verilere yönelmelidir. Zannediyorum meselenin bu şekilde kavranması ve ele alınması sayesinde modern dünyanın kurtarılmasının yanında, modern insana da, başarıya giden yollar açılmış olacaktır. Rus ihtilalcileri, yeni bir ilim sistemi ve yeni bir medeniyet mülâhazasıyla ortaya çıktılar.. ne acıdır ki, onca gayretlerine rağmen ciddi hiçbir şey yapamadılar; zira varlık, hayat ve insan ilmini kavramadan, bir kısım materyalist düşünürlerin eksik, gayr-i tabii ve tam sistemleştirilememiş nazariyelerine güvenmiş ve yanılmışlardı.

Varlık, hayat, canlıların hususi âlemi ve hususiyetle de bunlar arasında insanın değişik ilimlere esas teşkil edecek pek çok farklı yanları vardır. Mevzuu sadece insan olarak ele aldığımızda, karşımıza, morfoloji, fizyoloji, psikoloji, sosyoloji, tıp, pedagoji ve daha bir sürü ilim çıkar. Bunlardan her biri ayrı ayrı ihtisas mevzularıdır ve her bir konunun farklı uzmanları vardır. Ne var ki, topyekün kainatın, canlıların hatta insanın uzmanı yoktur. Dolayısıyla da bu hususi ilimlerle, varlık ve insanla gelen problemleri çözmek mümkün değildir.. ve tabii bu ilimler hakkında nihâî bir şey söylemek de. Bunlardan sadece insanı ve beşeriyet teknolojisini meydana getirebilmek için her şeyi kavrayıcı bilgiler üretecek, umumi düşünce yekpâre sentezler ortaya koyabilecek kolektif şuura ve çağı bütün vâridâtıyla kucaklayabilecek tam tekmil merkezlere ihtiyaç vardır. Zannediyorum önümüzdeki yıllarda bu konuyla alakalı dünya kadar kitap yazılacak.. dünya kadar alternatif düşünce serdedilecek ve dünya kadar ilim merkezi devreye girerek bu bakış zaviyesini besleyecektir. İşte o zaman bir kısım talihli ilim ve düşünce insanları da, varlığın serencamesini yeniden yazacak.. her şeyi, hususiyle de canlıları ve bu arada insanı yeniden bir kere daha keşfedecek.. ve insanın enginliklerindeki gerçekleri ortaya çıkararak, ilimlere esas teşkil eden konular hakkında daha net şeyler söyleyebileceklerdir.

Bu kitabın yazarları, ne varlığı hallaç etmiş insanüstü düşünür, ne de filozof

oldukları iddiasında değiller; bunlar ömürlerinin büyük bir kısmını canlı varlıkları yakından görüp tanıyabilmek için laboratuvarlarda, dağda bayırda ve insanlar arasında çalışmakla geçirmiş ilim adamlarıdır.

Bu kitapta, bilinenle bilinebilecek olan birbirinden ayrılmış; anlatılıp ortaya konan şeyler, ya bir müşahede ürünü veya başkalarının tecrübe ve referanslarına göre ele alınmış ve daha başka alternatif düşüncelerin de olabileceği mülâhazasıyla örgülenmiştir. Yazarlarımıza bu geniş imkanlardan yararlanma fırsatını veren çağın modern teknolojisi sayesinde, şimdiye kadar yazılıp-çizilmedik çok enfes şeyler söylenmiş ve çok enteresan tespitler ortaya konmuştur. Hatta normal olarak her biri, bir âlimin ömrünü tüketebilecek kadar çok çeşitli konular üzerinde durulabilmiştir.

Evet, artık bugün, modern laboratuvarlarda, canlıların tetkik ve tanınmasına hem de şimdiye kadar erişilmemiş bir şekilde girildiğini söyleyebiliriz. Madde, molekül ve hücre büyük ölçüde hemen her yanıla bilinir-görünür hale gelmiş.. sıvıların ve vücut hücrelerinin yapısına giren en küçük parçaların şekil ve mimarisi x ışınları sayesinde gözler önüne serilmiş.. ve yine bir kısım modern laboratuvar ve araştırma merkezlerinde, maddî teşekküllerden daha yüksek seviyede, protein cevherinin kocaman diyebileceğimiz parçacıkları ve bunları birbirinden ayırıp inşa eden enzimlerin tesir ve fonksiyonu belli ölçüde anlaşılır hale gelmiş.. hücreler ve bunların teşkil ettikleri kolonilerin iç vasatla olan münasebetlerinin kanunları, kan-safra gibi sıvılar ve bunların kozmik çevre ile olan münasebetleri, kimyevî cevherlerin vücut ve şuurla alakaları nisbî dahi olsa vuzuha kavuşmuş sayılır.

Müelliflerimiz, bu kitabın te'lifinde, fizikten-metafiziğe her şeyi çok iyi değerlendirmiş; maddeyi kendi çerçevesi içinde ele almış, canlı varlıkların çeşitli vasıf ve hususiyetlerini vücut ve şuurun komplikelikliğini tespit edebilmek için yer yer mütehassıs âlimlerin araştırma ve düşüncelerine başvurmuş ve onların tecrübelerinden yararlanmayı da ihmal etmemişlerdir. Bununla beraber, hiçbir zaman bütün varlığı, hatta sadece canlıları tam olarak kucaklayan bir eser ortaya koydukları iddiasına da kapılmamışlardır. Aslında böyle bir eser ne kadar da özetlenerek anlatılsa yine mücelletler ister. Bu eserlerle yazarlarımız konuyla alakalı oldukça büyük bir kesimin anlayabileceği alternatif bir yaklaşım ve yeni bir sentez ortaya koymak istemişlerdir.. gelecekteki yeni mütalaalara da esas teşkil edebilecek bir sentez.

Biz, buraya kadar olan mütalaalarımız ve bundan sonraki düşüncelerimizle

bu kitabın içindekileri tam intikal ettirmesek de, onu baştan sona dikkatli okuyanların pek çok alternatif düşünceyle karşılaşacakları muhakkaktır.

Türkiye'de, bilhassa Tanzimat'tan bu yana, her alanda olduğu gibi, ilim mahfillerinde ve ilim yuvalarında da ciddi bir yozlaşmanın yaşandığında şüphe yok. Araştırma, tetkik ve aydınlatma yerine kör bir taklitçilğin, ucuz bir şablonculuğun ilmî düşüncenin yerini aldığı bu dönem, gelecek nesillerce hep teessüfle anılacaktır. Zira bu dönemde varlık adeta bir kaos gibi gösterilmiş.. eşya tesadüf rüzgarlarıyla sağa-sola savrulan çer-çöp gibi kabul edilmiş.. canlılar "naturel seleksiyon"un insafsız dişleri arasında çiğnen birer basit lokma ve insan da bu ölüm arenasının tribünlerine yerleştirilmiş bir talihsiz müşahit durumuna düşürülmüştür.. bütün bu olup bitenleri görme, duyma ve yaşamaya mahkum edilmiş talihsiz bir müşahit.. Oysa ki değişik bir zaviyeden bakıldığında, varlık her parçasıyla bir yardımlaşma ve dayanışma, her yönüyle bir nizam ve ahenk olarak tüllendiği de bir gerçek.. "her şey belirli bir hedef ve gayeye göre planlanmış" ve her şey bir kitap ve bir meşher mükemmeliyeti içinde pırıl pırıl ve akıllara durgunluk verecek mahiyette.

Günümüzdeki bu yanlış bakış zaviyesini sorgulayacak ve bu çarpıklığın sebeplerini araştırarak durumda değiliz. Ne var ki, bazı şeyleri vurgulamada da yarar var: Bir kere belli bir dönem itibariyle laboratuvarlarımız öylesine kısırlaştırıldı ve tek bir yörüngeye bağlandı ki, maalesef birçok araştırma merkezi ve laboratuvar hemen her zaman "nasıl"ların arkasından sürüklenip giden ve dönüp "niçin"lere ve "neden"lere bakmayan bilimcilerin -bu tabiri bilerek "âlimler" yerinde kullanıyorum- ders ve laboratuvarlarda "nasıl" sorusuna cevap arayan değil, "niçin", "neden", "kim" sorularını bir türlü düşündüremeyen eğitim sistemimizin yetiştirdiği nesillerden bugüne kadar,dünya çapında kaç mütefekkir ve ilim adamı yetiştirebildik? Evet kaç ilim adamı yetiştirebildik ki, Batı bilim adamlarının yanlışlarını ortaya koydu; mesela Darwinizm'in, eksik, yanlış ve çarpıtılmış yönlerini belirterek, onun da tıpkı diğer teoriler gibi tartışılabilirliğini ifade etme cesaretini gösterdi.. ve insanın "eşref-i mahluk" olduğu mülahazasını yenileyebildi? Yenileyebildi de, mesela, insanın göz, beyin, burun, kulak; boşaltım, dolaşım, solunum ve sindirim sistemlerinin yanında duyma, görme, hissetme, varlıkla değişik şekilde münasebete geçme, hatta eşyanın perde arkasına yönelme gibi hususlar üzerinde durdu ve insanı gerçek çerçevesiyle yorumlayabildi..!

Oysaki, insan bünyesinden en küçük canlı yapılarına kadar her varlığın "organ şekillerinin belli bir gayeye ma'tuf inşâ edilîşinin hikmetleri ve şekil ile

fonksiyon arasındaki o incelerden ince münasebetler gösterilebilirdi. Arının bal yapması, örümceğin ağ örmesi, göçmen kuşların, yılan balıklarının şaşkınlıktan yollarını bulmaları gibi, materyalistlerin "içgüdü" sözcüğüyle geçiştirmeye çalıştıkları "sevk-i İlâhî" üzerinde durulabilirdi. Hatta canlılar ve kainat arasındaki ekolojik dengeden söz ederken, hiçbir canlının başıboş ve abes yaratılmadığı, her şeyde ayrı bir hikmet ve güzellik buudunun bulunduğu, tabiatın her parçasıyla harika bir sanat eseri ve bir kanunlar mecmuası olduğu, onun hakiki Sahip ve Sanatkarına telmihlerde (işaret ve imalarda) bulunularak anlatılabilirdi... Ne gezer! İlmî gerçeklere kapalı ve bilmem hangi dönemde hangi saiklerle Hristiyanlığa karşı, bilim esas alınıp "karakuşi" bir kararla tıpkı başkasını idam için hazırlanmış bir darağacında, asılacak kimsenin boyu sephadan uzun olduğu için, idamlığın yerine boyu sehpaye uygun bir başka meslektaşını getirip asmaları gibi; bu ülkede de, din kılığındaki bir kısım sistemlerin topyekün beşerî ihtiyaçları karşılayamayışı ve yetersizliği karşısında, garip, anlaşılmaz bir çarpıtmayla, o tutarsızlığa ve yetersizliğe Kur'an-ı Kerim mahkum edilmek istenmiştir. Oysa ki Kur'an'ın, ilimle de ilmî gelişmelerle de hiçbir zaman hiçbir problemi olmadığı gibi, İslam dini de, zuhur ettiği andan itibaren ilmin de, araştırmanın da hep hâmesi olmuştur. Bu konu, başlı başına ayrı bir araştırma mevzuu ve daha geniş bir perspektifle tahlili gerekli bir husus. Eskilerin ifadesiyle "vakt-i merhûnu" (muayyen bir zamanı) var deyip geçiyoruz.

Kitapta, biyoloji felsefesi oldukça zengin ve yüklüce veriliyor. Tekâmülcülerin dillerine pelesenk ettikleri "adaptasyon", "mutasyon" ve "tabii seleksiyon" gibi sözcükler üzerinde bilhassa duruluyor ve inhıraf noktaları ortaya konmaya çalışılıyor. İşin doğrusu, bu sözcükleri evrimcilerin anladığı gibi evrim mekanizmasının çarkları şeklinde görmeye "tam bir çarpıtma" demekten kendimizi alamıyoruz. Bunlar olsa olsa, kendi çerçeveleri içinde, her zaman belli ölçüde sebepleri icraatına perde yapan Kudreti Sonsuz'un bir telvînat (boyanma) potası olabilir.. "son yirmi yıl içinde biyokimya ve elektron mikroskobundaki gelişmeler, DNA ve hücrenin harika yapısına, tesadüflerin parmak karıştırmayacağını gösterdiği gibi, tekâmülcülerin önemli bir müracaat kaynağı sayılan fosillerin bir çoğunun da uydurma, müdahale edilmiş, rötuşlanmış ve hususi tanzim edilmiş bir kısım parçalardan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Zaten son tespitlerle, binlerce mutasyon denemesinden bir tek yeni türün dahi meydana getirilememesi, evrimde, mutasyonların ne olup ne olmadıklarını göstermesi bakımından oldukça manidardır. Tabii seleksiyon kavramına gelince; canlıların, nesillerini sürdürebilmeleri için Allah tarafından yaratılıp ve

nesiller boyu kontrol edilen bir hadise olup, Rahmeti Sonsuz'un, tür içindeki belirli canlıları, hayatın değişen şartlarına karşı daha dayanıklı hale getirme yolunda sırlı bir icraatıdır. Adaptasyon ise; nesillerin devamı için, tür sınırları içinde kalarak, canlı bedeninde Allah'ın meydana getirdiği fâideli bir kısım değişikliklerdir ki, çevre şartlarına uyum açısından bir hayli önem arz eder."

Kitabın "Evrım Teorisinin Problemleri" isimli bölümü, adeta evrim teorisinin boşluklarını kritik etmeye tahsis edilmiş gibi. Bu bölümde, evrime ait hadiselerin eşsiz ve tekrarlanamayacağı, geriye dönüşün imkansızlığı, konuyla alakalı malzeme ve materyalin tecrübî ilimlerin sınırlarını aştığı vurgulanarak şöyle deniyor: "Evrime ait hadiseler eşsiz, tekrarlanamaz ve geriye dönüşümsüzdür. Yani bir kara omurgalıyı balığa dönüştürmek imkansızdır. Zira, tersine dönüşüm ve değişme yoktur. Deneyci ilmî metodun, böyle eşsiz tarihî hadiselerin çalışmasına uyarlanabilirliği son derece sınırlıdır. Ayrıca bu tarihî hadiseleri kaplayan zaman aralıkları da insanlığın ömrünü aşacak mahiyettedir. Tabii, antievrimcilerin, evrimle alakalı tatmin edici ve tartışmasız kabul edilebilecek herhangi bir delil getirmeleri de. Bu itibarla da, evrim teorisini, bilimsel bir teori olarak kabul etmek imkansızdır; çünkü, bilime göre deneye ve teste tabi tutulmayan bir teori bilimsel sayılamaz."

Ne acıdır ki, bugünkü biyoloji, bu tür ispatlanamamış teoriler üzerine kurulmuş bir fantezi gibidir. Böyle olunca da ona ilmî demek oldukça zordur. Aslında onu bu haliyle, yaratılışa karşı geliştirilmiş bir inanç sistemi olarak kabul etmek zannediyorum daha yerinde olacak. "Mutasyon", "adaptasyon", "seleksiyon" demekle hiçbir mesele hallolmaz ve hiçbir yere varılamaz. Kaldı ki, acaba bütün zamanların, bütün mekanların ömrü, fazla değil, sadece bir türün meydana gelmesi için yeterli olacak mıdır? "Mutasyon"ların -onlara göretesadüfî ve şans eseri olarak oluştuğunu hesaba katacak olursak muhالفarz bir amipin insana dönüşmesi için kainatların ömrü bu işe kafi gelmeyecektir. Evrime inanan bir kısım matematikçiler tarafından yapılan hesaplara göre, 5 milyarlık dünya tarihinin bu işe yetmeyeceği, böyle bir oluşum için -yine muhالفarz- milyar kere milyar zamandan daha uzun bir süreye ihtiyaç duyulduğu merkezindedir.

Bu açıdan da denebilir ki, yaratılış hakikati bilime zıt olmasa da, bilim üstü olduğunu kabul etmekte zaruret var. Hele her şey, ilmî bir programı, seçen bir iradeyi ve yaratıp sonra da gözeten bir kudreti iktiza ediyorsa. William Paley'in de dediği gibi, fonksiyonel kompleksliğinden yola çıkarak bir değerlendirmeye gideceksek, karşımızda bulunan bu koskoca sistemlerin oluşması ve devamı için,

mutlaka bir plan ve iradenin gerekliliğine inanma mecburiyetindeyiz. Nasıl kompleks bir fotoğraf makinesi bir mühendis ve ustayı gerektiriyor; öyle de bir fotoğraf makinesinden daha kompleks olan canlı sistemler de, maharet isteyen hususlarıyla bir Yaratıcı'nın varlığını iktiza eder. her şeyde plan delili, bir planlayıcıyı gösterdiğinden, bir şeyde plan varsa planlayıcı da var demektir.

Evrimcilerin, ortaya attıkları teorileri adına, ısrarla üzerinde durdukları soyağacı serencamesi de bir hayli karışık. Bir kere moleküler biyolojideki yeni keşifler evrim için yeni yeni açmazlar ve altından kalkılmaz problemler meydana getirmiştir ki, bu haliyle onu tam köşeye sıkışmış kabul edebiliriz. Zira, farklı molekül grupları esas alınarak yapılan "soyağaç"larında çok farklı neticeler ortaya çıkmış ve kimin kimden, neyin neden türediği içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Evet "çeşitli hayvan gruplarından, temel kabul ederek alacağımız farklı biyolojik molekül ünitelerine göre çok farklı soyağaçları çizebiliriz. Bu demektir ki, önce evrim kabul edilmiş, sonra da işe yarar hale getirilen bütün bilgiler bu temel üzerine dizilerek hayalî evrim ağacı çizilmiştir..."

Kaldı ki, bugüne kadar, eskilerin "dâvâ bilâ delil" (delilsiz dava) dedikleri türden, koca koca iddialarla ortaya atılan malzeme ve nazariyeler, paleontoloji'nin vurduğu darbelerle, evrime delil gibi gösterilen fosillerin nasıl istismar edildiğini apaçık ortaya koymuş ve insaflı ilim adamlarına kaç defa "tuh be!" dedirtmiştir. Evet, şimdilerde bu açık göz evrimcilerin kendi hayallerinde, tarihin derinliklerine gömdükleri pek çok canlı, günümüzdeki türlerinin devamıyla, gömüldükleri yerlerden çıkarak çığlık çığlık bu sahteciliği lanetlemektedir. Başta, süngerler, örümcekler ve sölgeler olmak üzere hangi gruba bakılırsa bakılsın hepsi de adeta evrimcilere karşı haykırıyormuşçasına hiçbir zaman temelden değişmediklerini ilan etmektedir.

Hele yeni tespitler, hususiyle de son bilgilerin ışığı altında genetik, varlık dantelasının bir ibrişimi, eşya meşherinin tarifnamesi, kainat kitabının özel bir faslı ve Kudreti Sonsuz'un da açık bir beyanı olarak, tıpkı bir "fasl-ı hitap" gibi bütün çarpık düşüncelerin ağzına fermuar vuruyor, silik söz, silik fikirleri ayıklayıp atıyor ve evrimin karşısına aşılmaz tepeler gibi dikiliyor. "Rahmeti Sonsuz, genetik bilgiyi çift koyduğu gibi emniyet açısından çoğu aminoasitlerin kodunu da birden fazla yaratmıştır. Genetik tıpkı bir lisan gibidir; doğru okunarak tercüme edilip proteinler haline dönüştürülmedikçe, hiçbir işe yaramaz. Bu yüzden de, canlılık ve sağlığın devamında gerekli genetik bilginin olması kadar, o bilginin, canlının hayatı boyunca, doğru şekilde, uygun zaman ve miktarda proteinlere dönüştürülmesi gerekmektedir. Acaba, her biri adeta bir

cilt ansiklopedi durumunda olan kromozomlardaki genetik bilginin bir kısmının kullanılmasına izin veren ve diğerlerini engelleyen şey nedir? Araştırmalar neticesinde görülmüştür ki, burada birtakım proteinler, belirli bilgileri açıp okuma, belirli bilgileri de yasaklama ve kilitleme fonksiyonunu eda ediyorlar. Diğer bir ifadeyle, genetik bilgi bir seri protein molekülleriyle deşifre edilerek protein sentezinde kullanılmakta, sentezlenen proteinler de genetik bilginin ne zaman ve ne şekilde okunacağını belirlemekte. Şimdi, acaba bunlar, ilk emri kimden ve nereden alıyorlar? Kendilerinin üretimi için gerekli bilgiyi aldığı genetik programı daha sonra nasıl kontrol edebilir hale geliyorlar?"

Esrarengiz ayrı bir programla, emir ve kumandayı da rejenerasyon hadiselerinde görmek mümkün. Hayvanların, yaralanan, kopan veya hârap olan uzuvlarının, âdiyât perdesi altında, fakat olabildiğince hârikulâde bir yenilenme ve tamir sürecinin yaşanması oldukça hayret vericidir. "Kopan veya harap olan herhangi bir uzvun yerindeki hücreler, önceden gayet normal, farklılaşmamış vücut hücreleriydi. Acaba, nasıl oluyor da, mesela; ayak koptuktan sonra aynı hücrelere sanki bir yerden gizli emirler alıyormuşçasına kıkırdak, kemik, kas ve epitel hücreleri şeklinde farklılaşarak yeni bir ayak meydana getiriyor? Yoksa bu hücrelerde ayağın bir planı mı var? Bir planı mı var ki, hücreler organizmanın bir ayağa ihtiyacı olduğunu o plana göre uyguluyorlar?" "Neden daha önce beşinci bir ayak için aynı sistem harekete geçmiyor da, vücudun ona ihtiyacı olduğu zaman böyle bir faaliyet söz konusu olabiliyor." Demek ki, onun ihtiyacını bilen ve o ihtiyacı gidermeye gücü yeten biri var.. biri var ki, yerinde, mevsiminde bu işleri görüyor...

Aslında, büyük-küçük her varlık öyle hassas bir mizah ve başdöndürücü bir denge ile mevcudiyetini devam ettiriyor ki, her şeyin beri yüzündeki hikmet, maslahat ve ahenk içindeki genel durumunu görüp de yaratıcıyı düşünmemek, hatta "Allah" dememek mümkün değildir. Bu konuda, şurada-burada bir şeyler aramayı bırakarak sadece kendi bünyemize bakmamız bile yetecek. Şöyle ki; "Vücudumuzun bütün faaliyetleri çok hassas ve birbirine bağlı hormon mekanizmalarıyla ayarlanmış ve ahenkle işleyen harika bir sistemdir. Bütün organ, doku ve hücreler, kendilerine düşen vazifeyi hiç aksatmadan, o Yüce Yaratıcı'nın belirlediği gaye ve emirleri dairesinde bir sebep-netice münasebeti içinde sürdürmektedir. Basit bir saat dahi sanatkarsız düşünülemeyeceğine göre, bir saatten milyonlarca defa daha kompleks insan vücudundaki hayatî faaliyetlerin zembereğini, çarklarını, en uygun şekilde" kurup-ayarlayan, faaliyet ve netice arasındaki münasebetleri görüp-gözetken birinin

bulunmayacağını düşünmek, düşünmeye karşı en büyük saygısızlık olsa gerek. Hele canlılardaki hassasiyet, onların duyu organlarındaki mükemmeliyet ve her canlının kendine en uygun organ ve duygularla donatılması, her şeyin arkasında bir gizli plana, apaçık bir ilme ve her şeyi aşan bir kudrete verilmezse izah edilmeleri mümkün değildir.

Bu konuyu tenvir için sadece bir-iki hususa işaret edip geçelim: "Balık yemeğe uygun şekilde bir gaga ve ağızla teçhiz edilmiş olan pelikan kuşuna, suda yüzebilmesi için lüzumlu olan perdeli ayaklar takılmasaydı bu zavallı yaratık ne yapardı acaba!" Rica ederim, bu kuşağınız düşündü-taşındı ve kendi kendine bu gaga ve perdeli ayakları geliştirdi mi diyeceğiz? Midesini ve beslenme sistemini kendi kendine değiştirebileceğini mi söyleyeceğiz? Aman Allah'ım bu ne dayanaksız iddia! Yoksa, tabiat ve evrim mekanizmalarının, tesadüfen ona en uygun ayak şeklini kazandırdığını mı iddia edeceğiz? İstirham ederim, milyonlarca canlının ayrı ayrı beslenme, üreme, korunma, avlanma vs. davranışlarını bilerek ve şaşırmayarak, en uygun şekilde, mükemmel bir ölçü ve karakterde, tıpkı bir terzi gibi, onların deriden elbiselerini diken ve onları bu deri elbiselere en uygun yapılarla giydiren, donatan şuursuz madde veya maddî kanunlar mı diyeceğiz? Böyle bir iddia zannediyorum kargaları bile güldürür...

Bitkiler âlemi de o harikulade canlılığı, ahengi, sihri ve sebepler üstü keyfiyetiyle "nizam" diyor ve her şeyi kucaklayan bir gizli ilimden, bir sonsuz kudretten sırlı mesajlar sunuyor. En önemsiz, en değersiz gibi görünen nesnelerden yola çıkarak bir fikri seyahat gerçekleştirebilsek, kim bilir neler görür ve nelere şahit oluruz! "Çürümüş, maddeler üzerinde yaşayan ve bazı türleri itibariyle hayat kurtarıcı iksir vazifesini de gören küf mantarları, hissedilen kalplere, düşünen kafalara; kainatta sanatla, iktisatla, hikmetle, ilimle icraatta bulunan bir Hakîm-i Mutlak'tan neler ve neler fısıldamakta!"

Bırakın, bunları, tozlaşmanın ve aerodinamik'in sırlı dünyasında küçük bir gezinti bile insanı hayretten hayrete sürükleyecek mahiyettedir. Bir çam kozalağının hikmet ve sanat lisanı tam dinlenebilse; bir polenlerin yumurta ile tozlaşmasının sırlı dünyasına girilebilse; bir rüzgarla bitkiler arasındaki esrarengiz diyalog sezilebilse, kim bilir gördüğümüz şu aynı alem içinde ne büyümlü tablolarla karşılaşacak, ne sehâ sesler duyacağız! "Yüce Yaratıcı, her bir bitki nevinin kozalaklarını farklı şekilde yaratmıştır. Farklı her bir kozalak şekli kendine has hava akımı desenleri üretmektedir. Böyle bir hava akımı sayesinde kendi nevinin polenleri daha iyi taşınıp, daha kolay bir şekilde yumurta ile temasa geçebilmektedir. Her bitkiye has hava akımı desenlerinin

oluşmasında kozalağın çapı, uzunluğu, polenlerin sayısı, şekli her bir polenin eksenle yaptığı açı ve rüzgarın hızı birer birer tesirli olmaktadır. sebebi henüz keşfedilmemiş olan bir mekanizma ile her bir bitki nevi, havada kendi kozalaklarıyla kendi polenlerini filtre eder. Bu filitre hem uygun olan polenleri havada süzer, hem de yumurtaya zarar veren mantar sporlarının da yumurtaya ulaşmasına engel olur."

Şimdi isterseniz alternatif biyolojinin aydınlık dünyasında bir küçük seyahat da, günümüzde çok hasta, alıl ve yatağa düşmüş sayılsalar da, "şehirlerin akciğeri" kabul edilen ormanlarda gerçekleştirelim; gerçekleştirip de, ağaçlar ve insanlar arasındaki dayanışmayı, hususiyle tropik ormanların biyolojik zenginliğini, birçok bitki ve hayvan türünün büyüleyici bir sıcaklık içindeki münasebetlerini ve bu münasebetlerin başdöndürücü bir ahenk içindeki cereyanını görelim. "Tropik ormanlarda birbirine girmiş bin türlü hayâtî faaliyetin arz ettiği görünüşteki karışıklığa rağmen, öylesine ahenkli bir düzen vardır ki, uyanık gönüller onu bir şiir gibi duyar ve bir musikî gibi dinlerler. Yüce Yaratıcı'nın sanatlarındaki mükemmelliğin tüllendiği tropik ormanlarda en küçük bir madde dahi israf edilmemekte, ömür sürelerini tamamlayan her varlık, diğer vazifeliler tarafından, az bir zaman sonra yeniden işlenerek ormanlara yararlı hale getirilmektedir. Milyonlarca seneden beri devam edegelen bu ahenge, bu mükemmel işbölümüne, bitki ve hayvan gibi farklı yaratılıştaki canlılar arasında gerçekleştirilen bu müthiş yardımlaşma zincirine, zannediyorum gelecekte bile insanoğlu zor yetişecektir."

İsterseniz kitabımızın rehberliğindeki bu seyahatı, hastalık, sağlık, ilaç, tedavi ve vücudumuzun muafiyet sistemi ve mikroplar dünyasında da sürdürebiliriz. Aslında bizim "mikrop" deyip antibiyotik ve benzeri ilaçlarla mücadele ettiğimiz o küçük varlıklar bile, insan ve diğer canlıların yararına ve bir muvazene için yaratılmışlardır. Evet, gözümüzle göremeyeceğimiz kadar küçük bu mikroskobik canlılar dahi, insanoğlunun hizmetinde koşturulmaktadır. Ne var ki, yerinde çok faydeli olan bu mini yaratıklar, bizim hazırladığımız kötü vasatlar itibariyle zararlı da olabilmektedirler. "Vücudumuzun en kompleks ve sırlı bir mekanizması olarak kabul edilen "muafiyet sistemi"nin hastalıklara karşı nasıl uyanık davrandığını, nasıl bir erkan-ı harp gibi zamanında ve yerinde harekete geçtiğini, çeşit çeşit mikroplarla ve bilhassa kanser hücreleriyle nasıl savaştığını; hele bu sistemin, gelecekte bilinmeyen yanları da ortaya çıkarılacak olursa, şimdilerde çaresiz gibi görünen pek çok hastalığın -Allah'ın izniyle- bir gün mutlaka iyi edileceğini düşünüyor ve ümitlerimizin heyecan haline gelip

köpürdüğünü hissediyoruz. Evet "vücudumuzun kanser hücrelerine karşı bir dereceye kadar başarılı bir mücadele vermesine rağmen, umumiyetle mevcut müdafaa mekanizması tek başına kifayet etmemekte, dolayısıyla da son derece riskli olan kanser tedavi yolları denenmekte. Ümit ediyoruz ki, ilerde bir kısım antikorların üretilmesiyle kanser tedavisinin de daha başarılı olunacak; radyoaktif madde ve izotoplar kullanılmadığı için hastalar daha az zarar görecektir.. ve bir gün gelecek, insanlığın bu korkulu rüyası olan kanser dahi aşılabilecektir."

"Hayvanlar Âlemindeki Harikalar" bölümünde, başta içgüdü (sevk-i İlâhî) ele alınarak hayvanlarda, akıl, şuur ve irade ile dahi izah edilemeyecek kadar harika hadiselerin arkasındaki meylanın asıl kaynağının, bütün varlığı kucaklayan bir ilim ve iradenin olduğu, yoksa, bu harika hadiseleri "içgüdü" gibi mahiyeti anlaşılmayan bir kavramla izaha kalkışmanın kendi kendimizi avutma olabileceği.. hayvanların kendi hayat tarzlarına göre ve en uygun şekilde anatomik yapıyla donatıldıkları ve örnek olarak da ağaçkakanların gagalarının dibindeki şok söndürücü süngerimsi dokunun bulunduğu... arılar, karıncalar ve termitler gibi mini canlıların iç düzenlerinden ekonomik sistemlerine, haberleşme ağlarından yön tayinlerine, yardımlaşma esaslarından hiyerarşik yapılarına, otlar ve ağaçlarla müşterek hayatlarından gıdalarını teminde gösterdikleri harikulade başarılarına kadar fevkalade bir mükemmeliyette yaratıldıkları.. insanoğlunun pek çok sahadaki teknolojik başarılarına modellik yapan kuşlar, örümcekler ve çekirgelerin her biri kendi sahasında ayrı bir donanımla model olarak insanlığın istifadesine sunulmaları.. bilhassa, çeşit çeşit uçuş yöntemleriyle kuşların, bunca teknolojik başarıya rağmen hala modern havalığın çok çok önünde bulundukları.. kuş ve böcek nağmelerinin ritim ve düzen itibarıyla adeta birer musiki faslı teşkil etmelerinin yanında, birer şifre ve haberleşme vazifesi gördükleri.. elsiz-ayaksız yılanların beslenme ve avlanma için sahip oldukları hususiyetleri.. kurbağaların, kendilerini ve nesillerini koruyup devam ettirmek için haiz oldukları mazhariyetleri.. denizlerin sırlı dünyasının sevimli canlıları mercanların büyüleyici kolonileri.. akreplerin çok hassas cihazları ve varlıklarını devam ettirmedeki davranış kalıpları.. ve daha pek çok vaka makul yorumlarıyla kitabın diğer bölümlerini teşkil etmekte..

Alternatif Biyoloji, genç ve gayretli ilim adamlarımızın göz nuru ve yorucu çalışmalarının mahsulü. Biz, bütün gönlümüzle bu mübarek çalışmayı takdirle karşılıyor ve alkışlıyoruz. Ne var ki, günümüzde zıvanadan çıkmış bilim telakkisinin yeniden hakiki yörüngesine oturtulabilmesi için, bilimin değişik

dallarında bunun gibi daha yüzlerce telifata ihtiyaç var. Bugüne kadar ortaya konan emsaliyle beraber böyle bir başlangıcı oldukça ümit verici buluyor ve gelecek adına ilim dünyamızın fikir mimarları ordusunun değerli yazarlarımızı tebrik ediyorum.

Alvarlı Efe Hazretleri

Alvarlı Efe Hazretleri Hakkındaki araştırma yeterli olmasa bile, çok yerindeydi. Pek çok işimizde olduğu gibi bir Hak dostunu tanıtmada da geç kaldığımızı zannediyorum. Her şeye rağmen araştırmacı Ahmed Ersöz Bey'i yürekten tebrik eder, Hakk kapısının sadık bendeleri, bu büyük ruh insanları genç nesillere tanıtmaya gayretlerine destekler ve dizinin, altın zincirin diğer halkaları ile devam ettirilmesinin yararlı olacağını arz etmek isterim.

Alvarlı Efe Hazretleri'ni ne zaman tanıdığımı söyleyemeyeceğim. Zira hayata gözlerimi açtığım zaman, O'nun ağzının şerbetine susamış pek çok gönül gibi, peder ve validemi de o dupduru kaynağın başında buldum. O'nu idrak ettim diyemem; çünkü O, ötelere göç ettiği zaman, ben hayatımın henüz, onaltıncı yılının yamaçlarında dolaşıyordum. Buna rağmen ilk şuur ve ilk ihsaslarıma seslenen bir ruh olması itibarıyla, benim O'nu idrake kapalı yaşıma, başım ve istidatlarımdan daha ziyade, O'nu yine O'nun tenezzüllerinde yakaladığımı, tanımaya çalıştığımı ve bugünkü seziş, duyuş ve hissedişlerimi o günkü ihsaslarıma borçlu olduğumu rahatlıkla söyleyebilirim.

O'nu soyunun ismetini, ma'nâ ve ruh kökünün asaletini aksettiren mehib bir sima olarak tanıdım ve o çocukluk ihsaslarımla, aydınlık çehresinden aslına ait çizgileri yakalamaya çalıştım: Acaba bu vakar, ciddiyet ve mehabet insanı hangi yanlarıyla daha çok o ŞEREF-İ NEV'İ İNSAN VE FERÎD-İ KEVN-İ ZAMAN'a (aleyhi ikmel-üt tehâyâ) benziyordu. Kaşıyla mı, gözüyle mi, kirpiğiyle mi, yüzüyle mi?.. Bu derûnî hisler içinde O'na hayranlık duyar, O'nu cazibe-i kudsiyesi ve benim şuuraltı muktesâbatım sık sık kesişir, kuşaklaşır ve bana rengârenk anlar yaşatırlardı.

O'nu, çocukluğumun başına konmuş büyük bir iltifat sayacağım. "Talebem" sözüyle her başımı okşadıkça, o günkü hislerimle kendimi sağlam bir emniyet noktasına dayanmış hisseder, ruhumu bir inşirahın sardığını duyardım. Aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen, hâlâ, O'nun ipekten ellerini kulaklarımla hisseder, hâlâ "Kulaklarını biraz yumuşatayım da, zekân açılsın" dediğini duyar gibi olurum. Husûsiyle O'nun aydınlık ikliminden ayrılıp Arapça okutan bir başka Hocaefendi'nin yanına gitmeye karar verdiğim zaman, huzuruna celbedip, kendine mahsus, insanın içine ürperti salan o lâhutî soluklarıyla, "Gitseydin vallahi de, billahi de, tallahi de parça parça olurdun" dediğini hâlâ rûhumun

derinliklerinde duyar ve irkilirim. O sahâbet nedendi? Niçin öyle demişti? Neden o zattan uzak kalmam mevzuunda bu kadar şiddetli tembihlerde bulunmuştu? Bunları bugün dahi vuzûhu ile anlamış değilim...

O, anlayabildiğim ölçüler içinde büyükçe yaşadı; ama katiyyen debdebeye düşmedi. Hakk'a kurbiyet dairesinde dönüp durdu; fakat hiç mi hiç ihtişâma ve âlâyîşe yüz vermedi. Âdeta bir huma kuşu gibi gölgesi vardı, kendisi yoktu.

O, akıl gözünü doğru düşünce ile birleştirmeye muvaffak olmuş ve kalp-kafa izdivacı gibi çok az talihlinin ulaşabildiği bir noktada kutup bir insandı.

O, en kötü dönemde, en ağır şartlar altında kimseye "pes etmeden" ve hiçbir şeye takılıp kalmadan medrese ilimleri ile tekkenin aşk ve şevkini te'lifi başarmış çok nadide temiz soluklardan biriydi. Himmetindeki yükseklik ve idaresindeki bu derinlik sayesinde bizlerle ilkler arasındaki mesafeyi bir ölçüde kapamaya muvaffak olmuş ve arkadan gelenlere zemin hazırlamıştır. O hep himmeti âli olarak yaşadı ve himmeti de insanımızın kendi dünyasına, kendi kültürüne uyanması istikametine idi.

Evet, bir taraftan laubalilerin, başiboşların iplerini çekiyor; onlara çizgilerini ve çizgilerinde derinleşmeyi gösteriyor; diğer yandan da eski sistemde İslâmî ilimlerle meşgul olanları marifetullah, muhabbetullah ve zevk-i rûhâniye çağırıyor; âdeta herkesin sofrasına ilahî vâridattan bir şeyler atarak, hemen her kesimden rûhâniyattan esintiler meydana getirmeye çalışıyordu.

Bütün hayatı boyunca bu ikinci dirilişin rüya ve hülyalarıyla yaşadı. O ve emsalinin samimi gayretleri sayesinde bu çorak ülke ve bu düşkünler diyarında çok şeyler değişti. Karın, buzun erdiği her yanda gül bahçeleri meydana geldi.

O, ruh gücü ve yüksek himmetiyle bulunduğu muhitte bir veliler başbuğu, ledünnî bilgisiyle devrin ünlüsüydü. Eşiğine baş koyan herkesi manevî güç ve cazibesiyle büyüler, kendine çeker; sohbetine erenleri de irfanıyla mestederdi. O, inci mercanlarla dolu bir deniz, çağlıtlarla akan ve nehir ve derinlikleri herkesi düşündüren, hayrete sevkeden bir gırdap gibiydi.

Bugün O'nun hayat çeşmesinden kana kana içip ölümsüzlüğe eren nice kimseler vardır ki, aradan bunca yıl; bunca zaman geçmiş olmasına rağmen, ruhlarında hâlâ O'nun hayatbahş olan soluklarını duyar gibi ürperirler...

Ey yaşadığı devrin şerefi ve bezmine ermişlerin gözünün aydınlığı mübârek ruh! Seni tamamen idrâk edemesek bile, kulak ve kalplerimizin senin incilerine sadef olduğunda şüphe yoktur. İlk defa gönüllerimizin isini-pasını silen Sen

oldun! İlk defa güneşe giden yollara ışık saçıp arkadakilere, "Buyurun" diyen Sen oldun!.. Ruhlarımıza saçdığın nurlar sayesinde gözlerimiz açıldı ve öteleri hecelemeye başladık. Nesillerin gönlü ve talihi boş olduğu bir dönemde avazın ulaştığı yerlere kadar âdâb ve erkânı Sen duyurdun! Sesini duyanların tali'lileri ak çehren gibi kutlu, iç dünyanın gibi de mutlu oldu.

"Essebekü kel-fâil" sırrınca senden hız alan nesliler hasenat işledikçe defterlerinin hasenat hânesine yümünler, bereketler akıp duracaktır. Dünyâ durdukça bereketi devam etsin!

Bediüzzaman'ın Mesnevisi Üzerine

Bediüzzaman'ın Mesnevîsi'yle alâkalı bir tanıtma yazısı yazma fırsatını elde ettiğimden dolayı kendimi bahtiyar sayarım. Bediüzzaman, üzerinde titizlikle durulup düşünülmesi, araştırılıp insanlığa tanıtılması gerekli olan bir simadır. O, İslâm âleminin, inanç, moral ve vicdânî enginliğini hem de en katıksız ve müessir şekilde ortaya koyan çağın bir numaralı insanıdır. Ona, onun düşüncelerine, hissî mülâhazalarla yaklaşmak, onu ve eserini anmak sayılmaz. Duygusallık, onun her zaman uğrunda yiğitçe tavır ortaya koyduğu ve gürül gürül anlattığı meselelerin ciddiyetiyle telif edilemez. O, bütün ömrünü, kitap ve Sünnet'in gölgesinde, tecrübe ve mantığın kanatları altında, derin bir aşk ve heyecanla beraber, hep bir muhakeme insanı olarak sürdürmüştür.

Bediüzzaman'ın, yüksek mefkûresi, yaşadığı çağı düşünüp söylemesi, sadeliği, insânî enginliği, vefâsı, dostlarına bağlılığı, iffeti, tevâzuu, mahviyeti ve istiğnâsı üzerine şimdiye kadar pek çok şey yazıldı ve söylendi. Aslında, her biri başlı başına birer kitaba mevzu teşkil edecek olan yukarıdaki vasıflar, onun da kitaplarında sıkça üzerinde durduğu konulardır. Ayrıca hâlâ aramızda, hayatta iken onun yakınında bulunma bahtiyarlığına ermiş ve onu, rûhî enginliği, fikrî zenginliği ile tanımış dünya kadar insan var ki, bunlar da canlı birer kitap gibi bu konunun en sadık şahitleri.

Dış görünüş itibariyle sade ve basit görünen Bediüzzaman, gerek düşünce hayatında, gerek aksiyonunda herkeste bulunmayanengin bir karakter sergiledi. Onun, insanlık için en hayâtî meselelerde bütün insanlığı kucaklayışı, küfür, zulüm ve dalâlete karşı tiksinti duyuşu, her zaman istibdada karşı savaş ilan etmesi, bu uğurda hayatı istihkâr edercesine vefâsı ve civanmertliği, hatta ölümü gülerek karşılaması, onun için normal davranışlardı. O engin bir his insanı olmanın yanında, misyonuyla alâkalı meselelerde, hep Kitap-Sünnet yörüngeli; muhâkeme ve mantık televvünlü yaşamıştı. O, davranışları itibariyle, masum bir ikili görünüm sergilerdi. Biri, engin bir vicdan eri, derin bir aşk ve heyecan timsali ve olabildiğince mert bir insan görünümü; diğeri de fevkalâde dengeli, çağdaşlarının çok önünde ileri görüşlü, büyük plân ve projeler üretebilen sağlam bir kafa yapısına sahip mütefekkir görünümü. Bediüzzaman ve onun davasına bu zaviyeden yaklaşmak, onun, İslâm büyüklerinin bir devamı olarak, içinde bulunduğumuz çağda bizim ifade ettiğimiz manâyı anlamamız bakımından çok önemlidir.

Bazı kimseler görmemezlikten gelseler de gerçek şu ki; Bediüzzaman çağdaşlarınca, kendi kuşağının en ciddî düşünürü ve yazarı kabul edilmiş; kitlelere hem bir sözcü hem de önder olabilmış; ama katiyen kendini beğenmemiş, gösterişe girmemiş ve hep âlâyîşten uzak kalmaya çalışmıştır. *"Şöhret ayn-ı riyâdır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır..."* sözü, onun bu konudaki altın beyânlarından sadece bir tanesi. O, yirminci asırda İslâm dünyasında, şimdilerde dünyanın dört bir yanında, her zaman listenin başında birkaç yazardan biri olarak tanınmış, her kesimce sevilerek okunmuş ve zamanın eskitemediği simâlardan biri olarak tarihe mâl olmuştur.

Bediüzzaman'ın hemen bütün eserleri, içinde doğmuş olduğu çağ zâviyesinden, yorumlanmaya açık bazı meseleleri yorumlama açısından o uğurda harcanmış ciddî bir gayretin sonucudur. Onun eserlerinde önce Anadolu, sonra da bütün İslâm dünyasının hem âh u efgânı, hem de ümit ve şevk u târâbını duyup dinlemek mümkündür. Gerçi o, doğunun ücrâ bir kasabasında doğmuştur ama, kendini hep bir Anadolulu olarak hissetmiş ve bizim duygularımızı bir İstanbul efendisi gibi soluklamış ve her zaman topyekün bir ülkeyi engin bir şefkat ve dupduru bir samimiyetle kucaklamıştır.

Bediüzzaman, materyalist düşüncenin, fikir hayatını hâkimiyeti altına aldığı, komünizmin en çılgın dönemini yaşadığı, dünyanın en bunalımlı, en karanlık, en sıkıntılı günlerden geçtiği çok talihsiz bir zaman diliminde, imân ve ümit tüten eserleriyle, sarsıntı üstüne sarsıntı yaşayan insanımıza Hızır çeşmesine giden yolları gösterdi ve gezdiği her yerde yığınlara hep *"ba'sü ba'del-mevt"* üfledi. Onun, hepimizden ve herkesten evvel görüp sezdiği ve ele alıp çözmeye çalıştığı en büyük problem, küfür ve ilhad kaynaklı anarşi problemiydi. O, bütün hayatı boyunca, insanımıza, çağın bu hastalığının mutlaka aşılması lazım geldiğini salıkladı. Ve bu hususta insanüstü bir gayret sarfetti. Böylesine buhranlar içinde kıvranan bir dünya ile karşılaşan Bediüzzaman, kendini bekleyen sorumlulukların farkındaydı.. ve Kafdağı'ndan ağır bir yükün altına girerken, fevkalâde mütevâzi, mahviyet içinde ve hacâletle iki büklümdü ama, Cenab-ı Hakk'ın sonsuz kudret ve nâmütenâhî gınâsına karşı da olabildiğince bir güveni vardı.

Bütün insanların, fen ve felsefe âlet edilerek ilhâda sürüklendiği, komünizmle beyinlerin yıkandığı, bu menfî oluşumlara "dur" diyenlerin memleket memleket sürgüne gönderildiği, ülkenin her köşesinde en utandırıcı tehcirlerin yaşandığı ve daha garibi de bütün bunların medeniyet ve

çağdaşlaşma hesabına yapıldığı, hattâ nihilizmin, asrın en yaygın büyüğü hâline getirildiği o kapkara günlerde, Bediüzzaman, hâzık bir hekim edâsıyla hepimizin, içlerimizdeki zindanları, rûhlarımızdaki çeşit çeşit mahkûmiyetleri, kendi cinâyetlerimizi ve kendi kendimize esâretlerimizi hatırlattı, rûh dünyalarımızda ve vicdânî hayatlarımızda uyuyan insânî yanlarımızı harekete geçirerek, maâliyâta müştak gönüllerimize üst üste nefesler aldırды, ötelere alâkalı derinliklerimizi gözler önüne serdi, tekye, zâviye, mektep ve medresenin bütün vâridâtını birden başımıza boşalttı.

Evet, Bediüzzaman milletin fikrî seviyesizliklerle sürüm sürüm yaşadığı ve içtimâî dertlerin birer buhran hâlini aldığı, ülkenin hemen her yanında ürperten yüzlerce hâdisle ile yüz yüze geldiği, her tarafta İslâmî ve millî değerlerin enkaz enkaz üstüne yıkılıp gittiği ifritten bir dönemin, düşünen, çareler arayan, teşhis ve tespitlerde bulunan sonra da bu rahatsızlıklara reçeteler sunan bir hekimi; olmuştu. O, upuzun ve karanlık yılların hazırlayıp sahneye sürdüğü dünya kadar felâket altında didinip duran talihsiz nesillerin, imânsızlık, dalâlet ve şüphe vadilerinde bocaladığının, kurtulmak istedikçe daha derin buhranlara gömüldüğünü gören, hissedene, görüp hissettiklerini vicdanının derinliklerinde duyan bir insan olarak, ilk günden itibaren hep müteheyyiç yaşadı.. sürekli düşündü.. devlet ve topluma alternatif tedaviler teklif etti.. ve bu şanlı fakat talihsiz millete, muhteşem fakat bahtsız ülkeye eski enginlik ve zenginliğini duyurmaya çalıştı.

Bediüzzaman, tâ Devlet-i Âliye döneminden başlayarak ülkenin pek çok yöresini dolaştı; en büyük şehirlerden en ücrâ kasabalara, nüfusu yoğun beldelerden, en tenha mıntıkalara kadar her yere uğradı.. uğradığı her yerde cehâletin hüküm-fermâ olduğunu, yığınların fakr u zarûretle kıvrandığını, insanımızın değişik buutlardaki iftiraklarla birbirini yiyip bitirdiğini gördü.. ürperdi.. ve yaşadığı çağı çok iyi idrak etmiş bir mütefekkir olarak o günkü perişan yığınlara ilim ruhunu aşlamak istedi. Fakr u zarûret ve iktisâdî problemlerimiz üzerinde durdu. İftiraklarımıza çareler aradı; hemen her zaman birlik ve beraberliğimizi solukladı.. solukladı ve milletimizi, bu bunalımlı günlerinde bir an bile yalnız bırakmadı. Gezdiği her yerde âvâzı çıktığı kadar bağıyor ve: *"Bu iç içe dertler eğer şimdi tedâvi edilmez, yaralarımız, mâhir ve mütehassıs eller tarafından sarılmazsa, hastalıklarımız müzminleşir, yaralarımız da kangren hâlini alır. İlmî, içtimâî, idârî dertlerimiz mutlaka teşhis edilmeli, maddî-mânevî bütün problemlerimiz çözüme alınmalı ki, mevcudiyetimizi kemiren, varlığımızı temelinden sarsan ve bizi her gün daha*

fecî çukurlara sürükleyen sıkıntılara maruz kalmayalım" diyordu.

Bediüzzaman'a göre, bugün olduğu gibi o gün de, bütün fenalıkların membaı cehâlet, fakr u zarûret ve iftiraktı. Evet içtimâî sıkıntılarımızın en birinci sebebi, millî sefâletlerimizin en önemli sâiki cehâlettir. Allah bilmeme, Peygamber tanımama dine karşı lâkayd kalma, maddî-manevî tarihî dinamiklerimizi görmeme manâsına gelen cehâlet, hiç şüphesiz o gün-bugün başımızın en büyük belasıdır. Ve Bediüzzaman da, bütün hayatını bu öldürücü mikropla savaşa vakfetmiştir. Ona göre kitleler ilimle, irfanla aydınlatılmadıkça, toplum sistemli düşünmeye alıştırılmadıkça ve yanlış sapık düşünce akımlarının önü alınmadıkça milletimiz için kurtuluş ümidi besleme abestir. Evet, o cehâlet yüzünden değil midir ki; kâinât Kur'ân'dan, Kur'ân da kâinâttan koparıldı.. koparıldı ve biri varlığın sırlarını bilmeyen, eşya ve hâdiselere kapalı, bağnaz rûhların hayâl zindanlarında yetim kaldı; diğeri de her şeyi maddede arayan ve manâya karşı bütün bütün kör, mük'ab cahillerin elinde bir kaos hâlini aldı. Yine bu cehâlet sebebiyle değil midir ki; bu mübarek dünya, en münbit ovaları, en feyyaz obaları ve en bereketli ırmaklarına rağmen zarûret ve sefâletlerin pençesinde inim inim inlemekte ve eski kapıkullarına dilencilik etmekte.

Bu korkunç cehâlet ve zarûret yüzünden değil midir ki; ülkenin dört bir yanında, toprağın altında sessiz sessiz yatan onca kıymettar madenlerimiz, haddi-hesabı bilinmeyen yeraltı, yerüstü zenginliklerimiz başkalarının hazinelerine akarken, biz, perişan, derbeder ve korkunç bir borç şoku altında iki büklümüz.

Evet, yıllardan beri milletimizi zebun eden bu bela yüzündendir ki, bîçâre işçi ve köylümüz, sürekli didinip durdukları, yıpranıp ezildikleri hâlde emeklerinin karşılığını tam olarak elde edememekte, elde ettiklerinin de bereketini bulamamakta, mutlu olamamakta ve taksit taksit kahrolup gitmektedir.

Yine bu cehâlet ve cehâlet kaynaklı tefrika sebebiyledir ki; cihanın dört bir yanında bizimle alâkalı bir dünyada *"tegallübler, esaretler, tahakkümler, mezelletler, türlü iptilalar, türlü türlü illetler"* yaşandığı, hatta kan gövdeyi götürdüğü, ırzlar çiğnenip namuslar pâyimâl olduğu, dünya dengesizlikler ağında bir oraya, bir buraya kayıp durduğu hâlde, bir türlü tefrikadan sıyrılıp bu fecayie, bu fezâyie "dur" diyemiyor; İslâm âleminin her gün daha korkunç, daha vahim uçurumlara yuvarlanması karşısında onun sıkıntılarına çare olamıyor, vahdet rûhuyla gerilemiyor ve çağımızla hesaplaşamıyoruz.

Biz milletçe, bu kahredici hastalıklar ağında kıvranırken, Batının sûrî ve

maddî terakkisi karşısında bir kısım kamaşan gözler, bulanık bakışlar ve dönen başlar dimağlarını müsbet fenlerle, gönüllerini dinî hakikatlerle donatıp, maddî-manevî zenginliklere ereceklerine bütün bütün rûhsuz ve köksüz davranarak, millî ve dinî en hayatî dinamiklerimizi görmemezlikten gelerek, kör bir taklit ve şablonculukla, kitleleri millî seciyeden tecrid, tarih şuurundan mahrum, ahlâk ve faziletten de yoksun bıraktılar. Bence, milleti kurtarma mülâhazasıyla sapılan bu ikinci yol ve gerçekleştirilen bu ikinci hareket daha zararlı oldu ve toplumun rûhunda onulmaz yaralar açtı.

Birinci durum itibariyle insanımız, seneler ve seneler boyu boğucu bir kâbus altında kıvranıp durmasına karşılık, ikinci hâl itibariyle de millî faziletlerimiz, rûhî necâbetimiz, cihanpesendâne aksiyonumuz yıkılıp gitmiştir.

Bediüzzaman, bu her iki cephenin de yanlış muâlecelerine ve bu yanlış muâlecelerin meydana getirdiği toplum çapındaki komplikasyonları göğüslemiş, asırlık yaralarımıza neşter vurmuş ve bu cerihaların sebebiyet verdiği felâketleri teşrih ve teşhis edip çarelerini göstermek, ülke ve insanımızı yıkılıp gitmekten kurtarmak için tâ bidâyet-i hayatından, Urfa'da Mevlâsına kavuşacağı âna kadar, hep yürekten ve samîmi, hep tok sesli ve tok sözlü bir vatan evlâdı olarak, ülkesine vefâ hisleriyle dopdolu olarak hep aynı şeyleri söylemiş, aynı ölçüde dertlerimizin üzerine yürümüş ve tedavi adına aynı şeyleri takdim etmiştir. Toplumun kafasına birtakım yeni düşünceleri yerleştirmek ne kadar zor ise, seneler ve seneler boyu, onların dem ve damarlarına işlemiş anlayışları, telâkkileri, geçmişten tevarüs edilen -yanlış veya doğru- âdet ve an'aneleri söküp atmak da o kadar çetin ve o kadar zordu. Dünden bugüne yığınlar, her zaman -yararlı veya zararlı- bu kabil metrûkâtın te'sirinde kalmış, ferdî ve içtimâî hayatlarını böyle bir teessür atmosferi içinde örgülemiş; alışlagelen şeylere uymayan ve umûmi hissi okşamayan hususlara karşı da nefret duymuş ve onlardan uzak kalmaya çalışmıştır. Bu his, bu duyuş ve kabullenişler bazen yanlış da olabilir. Eğer bu yanlış düşünce ve kanaatler kitleler tarafından hüsn-ü kabul görmüş, yaşana yaşana toplumun her kesimine mâl olmuş, hayatın her yanında dal-budak salarak kökleşmiş, güç kazanmış ise, bütün bu yanlış kanaatlerin yıkılması, toplum çapındaki inhirafların giderilmesi, varsa küflü kanaatlerin temizlenip, düşünce ve vicdanların iyiden iyiye tahliye ve tahliyelerden (fena şeylerden arındırılıp iyi şeylerle donatılma) geçirilmesi lâzımdır ki, milletçe geleceğe yürünebilsin.

İşte Bediüzzaman, gençlik günlerinden itibaren hep bu duygu ve bu düşünce içinde oldu. O bu mevzuda, en küçük bir hakîkati dahi gizlemeyi ülkesine ve

insanına vefasızlık saydı; milleti felâkete sürükleyen yanlış düşünce ve yanlış kararlar karşısında, kollarını makas gibi açtı ve âvâzı çıktığı kadar "burası çıkmaz sokak" diye haykırdı. Onun fitratı yanlış ve dinî değerlere ters şeyler karşısında fevkalâde müteheyyiç, ufku âlî ve himmeti de olabildiğince "ulûlâzmâne" idi. Koskoca bir milletin mahv u izmihlâlâline göz yumup lâkayd kalmak bu aslan yürekli insanın tabiatına zıttı. O, milletçe kusurlarımızı ve felâket sebeplerimizi, hem de en derin en gizli noktalarına kadar açarak, millete kendini sorgulama yollarını gösterdi.. sık sık ona inkıraz sebeplerini hatırlattı ve kurtuluş reçeteleri sundu.. sundu ve en acı hakikatleri hiç tereddüt etmeden haykırdı.. yanlış kanaatlerin, küflü düşüncelerin, küfür ve ilhâdın üzerine at sürdü... ve bütün hayatı boyunca, hakikat nurlarının inkişâfına mâni bütün engellere karşı sürekli mücadele etti.

Hiç kimsenin dînî hakikatler adına bir şey söylemeye cesaret edemediği en kâbuslu dönemlerde o, uyutulmak istenen yığınlara teyakkuzlar çekti.. cehâlet, fakr u zarûret ve iftirâka karşı savaş ilân etti.. toplumu saran çeşit çeşit vehimleri temelinden sarstı.. ateizm ve inkâr-ı ulûhiyete karşı bir sath-ı mücadele oluşturduğu gibi, bâtil ve hurafeleri de kendi çıkmazları içinde boğdu. Her zaman, şâyân-ı hayret bir medenî cesaretle asırlık dertlerimizi teşrih etti ve tedâvi yollarını gösterdi. Araplar: *"En son ilaç dağlamadır"* derler. O, bir-iki asırlık riya; gösteriş ve âlâyiş üzerine âdetâ bir kızgın demir bastı; saray ricâlinden doğudaki aşîret reislerine, meşîhâtta askerî erkâna kadar herkesin rûhunda ma'kes bulacak çok yeni şeyler söyledi.. söyledi ve her kesimiyle milletin dikkatini kendi üzerine çekti. O tabiatı icabı hep bu türlü şeylere karşı olsa da, yapılan şeyin tabiatının gereği böyle olmuştu.

O, hemen her kesime, cihad için kınından sıyrılacak kılıçtan evvel, fikir ve rûhlarımıza vurulan zincirlerin kırılması lâzım geldiğini ihtar etti.. ve bir *"ba'sü ba'del mevt"* müjdesiyle, genç nesillere İslâmî düşünceye giden yolları gösterdi. O, coğrafi olarak ülkenin bölünmesinden, parçalanmasından, küçülmesinden korkuyor ve titriyordu ama, daha çok bu tür tersliklere sebebiyet verecek olan fikirlerin daralmasından, rûhların sefilleşmesinden, Batı taklitçiliğinden ve şablonculuktan ürperiyordu.

Bediüzzaman, "hep okuma, düşünme, çalışma" diyor ve millet fertlerini müteakabil yalnızlıktan kurtarmak, mükemmel bir toplum ve ma'mur bir millet hâline getirmek için durmadan çırpınıyordu. Ülke ve insanımızı böyle bir zirveye taşımak için de sürekli *"maârif"* diyor, tâlim ve terbiyeden dem vuruyordu. Her tarafta neşr-i maârif ve her şekilde tâlim ve terbiye.. mescidler,

medreseler, kışlalar, sokaklar, parklar, hatta hapishaneler bile bu eğitim seferberliğine katılmalıydı ona göre... Ancak maârif sayesinde, aklî ve mantıkî vahdet gerçekleşebilirdi. Önce, dimağ dimağa birleşip bütünleşemeyenler, bir yolda uzun zaman, beraberliklerini sürdüremezler. Evvelâ vicdanlar birleşmelidir ki, daha sonra gönüller ve eller de birleşebilsin. Böyle bir birleşmenin yolu da, hayatın, dinî disiplinlere göre ele alınmasına, Kitap, Sünnet ve selef-i sâlihînin sâfiyâne içtihadları mahfuz, zamanla mukayyed şeylerin çağın idrâkine göre yorumlanmasına vâbestedir.

Evet, insanımız, bu asır ve bu asrın vâridât, manâ ve yorumuyla mutlaka tanışmalı, barışmalı ve uzlaşmalıydı. Dünya başını almış bir yerlere giderken, kendi dar kabuğumuza çekilip, inzivâyâ dalmak bizi öldürürdü. Bugünü yaşamak isteyenler mutlaka, hayatın çağlayanlarıyla, kendi irade sa'y ve gayretleri arasındaki âhengi, uyumu ve desteği yakalama mecburiyetindedirler. Aksine, kâinâtta umûmî cereyana karşı direnmeleri mahvolup gitmelerini netice verir.

Eğer Bediüzzaman, soluk soluğa ülkenin dört bir yanına mesajlarını sunduğu zaman, onu anlayacak birkaç yüz aydın, düşüncelerinde ona destek olabilseydi, ihtimal bugün en zengin ülkelerden daha zengin, en medenî milletlerden daha medenî hâle gelmiş ve daha sonraları karşımıza çıkan her engeli aşabilecek güce ulaşarak, şimdilerde girilmiş gibi görülen o yola, tâ asrın başında girmiş ve bugünkü problemlerin pek çoğuyla karşılaşmamış olacaktık.. yine de her şeye rağmen ümitvâriz. Milletimizin, bütün bütün manâ köklerinin kurduğunu iddia edenlerin gaflet ve zühûllerine inanırım.. gerçi başka milletler gibi biz de düştük; bunu inkâr etmemize imkân yok. Ne var ki, doğrulup kendimize gelemeyeceğimizi de kimse iddia edemez. Şimdilerde, milletçe, eski rahat düşkünlüğü yerinde intibah nurları parıldıyor.. harem hisleriyle titrek rûhlarımızda taptaze bir canlılık ve bir dirilme sıcaklığı var... Bu gelişmeleri, masmavi bahar günlerinin takip edeceği kuşkusuz. Ancak, dolaşp yamaçlarımızda seccade serecek Hızır'lar ve korkmadan enginlere yelken açacak İlyas'lar bekliyoruz. Bu konuda Bediüzzaman önemli bir işârettir...

"Dehâ için intihap yoktur" derler; yani dehâ sahibi "şunu yapmayayım" demez; "şunu yapmak yararlı, şu da zararlı" diyerek, bir şeyin yapılacağına veya terkedileceğine hüküm vermez. O, İlâhî bir mevhibe, ledünnî bir sâika ve şâika ile, çevresinin en derin, en şümüllü ve zâhirî, bâtınî, rûhî, içtimâî ihtiyaçlarını kucaklayacak çok üniteli bir güç kaynağı gibi pek çok şeyi omuzlayabilecek kuvvetleri rûhunda toplamış bir fitrat harikasıdır. Bediüzzaman ve onun arkada bıraktığı eserlerini tetkik edenler onda dehânın bütün hususlarının var

olduğunu görürler. O, gençlik döneminden, mahkemelerden, çevresine sunduğu ilk dehâ solukları sayılan eserlerinden, zindanlar ve sürgünlerle geçen çileli bir hayat içinde inkişâf edip gelişen olgunluk dönemi kitaplarına kadar hep o seviyeler üstü seviyesini korumuş ve her zaman dâhiyâne konuşmuştur.

Mesnevî onun ilk eserlerindendir. Bu kitapta birer rüşeym, birer katre, birer tomurcuk hâlinde kendini gösteren onun altın düşüncelerinden her damla, her yaprak, her filiz, ileride birer ırmak olmuş çağlamış, birer gül bahçesi gibi tülleenip çevresine kokular salmış, birer orman gibi mehip mehip uğuldamış, dostlarının, mü'minâne, mütefekkirâne, şâirâne hislerini gıdıklamış ve onları coşturmuş; düşmanlarının da rûhlarına korkular ve velveleler salmıştır.

İşte onun ilk dönemden itibaren gönül gözlerimize renk renk, çizgi çizgi çalıp geçtiği manâlar ve duygularımıza diriliş üfleyip rûhlarımızı coşturduğu nağmelerden bazı soluklar! Deryâdan damla, güneşten zerre, varlıktan sönük bir çizgi, hissedip söyleyememe, duyup değerlendirememe, dalga kıranlarıma çarpıp kırıldıktan sonraki halleriyle birkaç damla:

Bütün İslâm müfekkirleri gibi Bediüzzaman'a göre de, dünyada en büyük hakikat imân ve tevhid hakikatidir. Onun düşünce ikliminde varlık, atomlardan en büyük sistemlere kadar tevhid gerçeğini işleyen bir mekik ve her yanda O'na âit manâları, nakış nakış bir dantelâ gibi ören, örgüleyen bir ibrişim ve bir tığ gibidir. Bu hakikatin, İlâhî maksadı kucaklayıcı mahiyette duyulup hissedilmesi ve en küçük teferruâtına kadar sezilip marifet hesabına yorumlanması hakikî tevhidin tezahürü; yakîne ulaştıracak tafsile girilemeden icmâlde kalınışı da avamca bir vahdet anlayışı.. evet "Arkadaş! Tevhid iki çeşittir: Biri âmice tevhiddir ki; 'Allah'ın şerîki yoktur ve bu kâinât O'nun mülküdür' şeklinde inanılır ve ifade edilir. Bu kısımdaki tevhid erbâbının, fikren gaflet ve dalâlete düşmelerinden korkulmalıdır.

İkincisi hakîki tevhiddir ki, "Allah birdir.. mülk O'nundur, vücut da her şey de" şeklindedir.. ve böyle imân eden kimseler sarsılmaz bir itikada sahiptirler. Bunlar, her şeyin üzerinde Cenab-ı Hakk'ın sikkesini görür ve her şeyin altında O'nun mührünü okurlar."

Bu hususlar, daha sonraları, Yirmiikinci Söz'ün İkinci Makamı'nda teferruatlandırılmış ve her seviyedeki insana yeterli bir tevhid dersi kalıbına ifrağ edilmiştir.

Bediüzzaman'ın ısrarla üzerinde durduğu konulardan biri de, imânın, varlık ve insan mahiyetinin gerçek buudlarını ortaya koyan bir menşûr olduğu

şeklindedir. Ona göre; kâinât imân sayesinde okunan bir kitap, temâşâ edilen bir meşher, insan da bir fihrist bir ilânnâme hâline gelmiştir. Evet *"İman nûruyla bu âlem terakkî eder ve bir 'hikmet-i samedâniye kitabı' nâmını alır. Bu sayede insan, zelil, fakir ve aciz hayvanlar seviyesinde kalmaktan kurtulur; zaafının kuvvetiyle, aczinin kudretiyle, ubûdiyetinin şevketiyle, kalbinin şualarıyla, aklının haşmet-i imâniyesiyle hilâfet ve hâkimiyetin zirvesine yükselir. Hatta, acz, fakr, ihtiyaç bir manâda onun sukûtuna sebep iken, onun suûd ve yükselmesine vesile olurlar."*

Bu mevzu da yine, inkişâf dönemi itibariyle, Nur Risâleleri'nden, Yirmiüçüncü Söz'ün Bir ve İkinci Nokta'larında tafsil edilerek her seviyedeki insanın ses ve soluğu olmuşlardır.

Yine Bediüzzaman'a göre; imân gerçeğinin birbirinden ayrı gibi görünen bütün meseleleri, farklı zâviyelerden farklı duyulup; farklı hissedilse de, aslında birbiriyle sımsıkı irtibatlı ve bir vâhidin değişik yüzlerinden ibarettir. Evet, *"Arkadaş! Ulûhiyet, risâlet, âhiret ve kâinât arasında bir telâzum ve birbirini gerektirme vardır. Bunlardan birinin vücûd ve sübûtu, ötekinin de vücûd ve sübûtunu iltizam eder. Birisine imân, ötekisine de imânı icap ettirir."* Risale-i Nûr'un gelişme döneminde, Onbirinci Şuâ'nın Dokuzuncu Meselesi, imân rükünleri arasındaki bu telâzumu ifade etmesi bakımından fevkâlade orijinaldir...

Bediüzzaman'ın enfes tesbâtlerinden biri de; kalbî ve rûhî hayata yelken açamamış kimselerin, aklî ve felsefî meselelerle iştigal etmesinin, hem bir hastalık emaresi, hem de hastalık yapan bir virüs olduğu gerçeğidir. *"Arkadaş! Kalp ile rûhun hastalığı nisbetinde felsefe ilimlerine meyl ü muhabbet ziyade olur. O hastalık da, ulûm-u akliyye tevağğul etmek nisbetindedir. Demek ki, mânevî hastalıklar insanları aklî ilimlere sevk etmekte.. ve akliyat ile iştigal edenler de emrâz-ı kalbiyye müptelâ olmaktadır."* Nur külliyyâtından Otuzuncu Söz ve Lemeât enteresan bir üslupla bu muvâzeneleri ortaya koyar...

İşte, Üstad'dan bir orijinal tesbât daha! Sebeplere riâyet bir sorumluluk olsa da, onlara te'sir-i hakiki vermek apaçık bir dalâlet ve inhıraf, onlara riâyet etmenin yanında neticeyi Allah'tan bilmekse bir istikamettir. *"Arkadaş! İnsan esbâb ve şerâiti kucağına alıp ona yapışır, zillet ve hakarete ma'ruz kalır. Meselâ; kelp, hayvanlar arasında birkaç sıfat-ı hasene ile muttasıftır ve onlarla iştihar etmiştir. Hatta onun sadâkat ve vefadârlığı darb-ı mesel olmuştur. O, bu güzel evsâfına binâen insanlar arasında mübarek bir hayvan kabul edilmesi*

gerekirken maalesef mübârekiyet şöyle dursun 'necisü'l-ayn' addedilmiştir. Tavuk, inek, kedi gibi hayvanlarda ise, insanların onlara ettikleri ihsanlara karşı şükran hisleri olmadığı halde, insanlarca azîz ve mübarek sayılmışlardır. Evet, kelpde hırs marazı fazla olduğundan zâhirî sebeplere öyle bir ihtimam ile yapışır ki, bu onun, Mün'im-i Hakîkî'den bütün bütün gafil olduğunu gösterir. Evet kelp, vasıtayı müessir bilerek, Mün'im-i Hakîkî'ye karşı gafletine ceza olarak 'necis' hükmünü almıştır ki, tâhir olsun. Zira hükümler, hadler günahlara keffâret olmak için vaz'edilmişlerdir.. ve kelp insanlar arasında tahkir damgasını gafletine keffâret olarak yemiştir. Öteki hayvanlar ise, vesâiti bilmiyorlar ve esbâba da o kadar kıymet vermiyorlar. Meselâ; kedi, seni sever, tazarru eder; ihsânını alıncaya kadar.. aldıktan sonra, sanki aranızda hiçbir muârefe olmamış gibi bir tavra girer.. evet, onun ancak Mün'im-i Hakîkî'ye şükran hissi vardır; çünkü fitratı Sâni'i bilir.. ve şuuru olsun olmasın, lisân-ı hâliyle ibadetini eda eder. Evet, kedinin mırımları 'Yâ Râhîm! Yâ Râhîm! Yâ Râhîm'dir.

Yirmidördüncü Söz'ün Birinci Dalı bu gerçeği daha değişik bir zâviyeden ele alarak ayrı bir letâfetle, duygu ve düşüncelerimize çok enfes mülâhazalar sunar.

Üstâd'ın titizlikle üzerinde durduğu konulardan biri de "sünnet-i seniyye" yörüngeli yaşamaktır. Bütün ehl-i sünnet ve'l-cemaat ulemâsı gibi o da, ısrarla, Peygamberin yanılmayan, yanıltmayan bir rehber, sünnetin de dünya ve ukbâ saadetine ulaştıran biricik yol olduğunu hatırlatır ve bizleri sünnetle bütünleşmeye çağırır.

Evet, peygamber rehberliğine iktiran etmeyen hayat yolculuğu, daha çok bir girdap etrafında dönmeye benzer ki, zâhiren yüzme ve mesafe alma gibi görünse de, gerçekte bir ölüm çukuruna doğru kaymaktan başka bir şey değildir. "Arkadaş! Vesvese ve evham zulmetleri içinde yürürken, Resûl-ü Ekrem Sallallâhü aleyhi ve sellem'in sünnetlerini birer yıldız, birer lâmba vazifesi gördüklerini müşâhede ettim. Her sünnet veya her hadd-i şer'î, o zulmetli dalâlet yollarında bir güneş gibi parlıyordu. O yollarda insan, zerre kadar o sünnetlerden inhıraf etse, şeytanlara mel'ab, evhama merkeb, ehvâl ve korkulara ma'rez ve dağlar kadar ağır yüklere matıyye olacaktır. Ve kezâ, o sünnetleri semâdan tedellî ve tenezzül eden ipler gibi gördüm ki, onlara temessük eden yükselir ve saadetlere nâil olur, muhâlefet edip akla dayananlar ise, uzun kulelerle semâyâ yükselme hamâkatinde bulunan Firavun gibi bir Firavun olur." Bu konu da Nur Külliyyâtı'nda sık sık hatırlatılır.. ve bilhassa, Onbirinci Lem'a'nın Üçüncü Nüktesi bu mevzua tahsis edilerek, sünnet yolunun Allah yolu olduğu vurgulanır.

Üstâd orijinal bir düşüncesini de, dünya ile münasebetlerimiz ve dünyaya bakış zâviyemiz açısından ortaya koyar ve dünyanın sevilmeyecek gibi bir nesne olmadığını, aksine onun sevilmesi lâzım geldiğini vurgular ve bu sevgiye esas teşkil edecek olan hususları hatırlatır: *"Arkadaş dünyanın üç vechi vardır:*

Birincisi; âhirete bakar; çünkü onun mezrasıdır. İkincisi; esmâ-i ilâhiyeye bakar; zira onların mektep ve tezgahlarıdır. Üçüncüsü; kasden ve bizzat kendi kendine bakar ki; bu vechiyle insanların hevesâtına, keyiflerine ve bu fânî hayatın tekâlifine medar olur. Nûr-u îmân ile dünyanın ilk iki vechine bakmak, mânevî bir cennet gibidir. Üçüncü vechi ise, onun fenâ yüzüdür ki, ehemmiyetli bir kıymeti yoktur."

Bu mevzu ile alâkalı ayrı bir yaklaşım da, birkaç sahife sonra şu ifadelerle bizi selâmlar: *"Şu dünya hayatının fâideleri pek çoktur. O fâidelerden hayat sahibine -tasarruf ve hizmeti nisbetinde- bir hisse ayrıldıktan sonra, bâki kalan gayeler, semereler Fâtır-ı Hakîm'e râcîdir. Evet, insan ve insanın hayatı; esmâ-i ilâhiyenin tecelliyâtına bir tarla, cennet de rahmet-i ilâhiye envânının cilverlerine birer meşher ve hayat-ı uhreviyenin harika ve gayr-i mütenâhi semereleri için bir fidanlıktır. Demek ki insan bir sefine kaptanı gibi, sefinenin pek çok fâidelerinden, onun alâka ve hizmeti nisbetinde kendine verilir; bâki kalan kısmı ise Sultan'a âittir."*

Ve Üstâd'dan ayrı bir tesbît.. insanları, olduğundan fazla büyük görüp büyük kabul etmek, hem bir zulüm, hem de putperestlik istikametinde atılmış bir adımdır. Böyle bir ilk adımı atan insan, bazı durumlarda geriye dönemeyebilir de. Evet, *"İnsanların en büyük zulümlerinden biri de, büyük bir cemaatin mesâisine terettüp eden bir hasenâtı netice veren semerâtı, bir şahsa isnad ve ona mâletmektir. Böyle bir zulümde, aynı zamanda bir şirk-i hafî vardır. Çünkü bir cemaatin cüz'î ihtiyâriyle kesbettiği mahsulâtı bir şahsa isnad etmek, o şahsın îcâd derecesinde, hârikulâde bir kuvvete malik olduğunu iddia etmek gibidir."*

Eski Yunânîler ve diğer Vesenîlerin âliheleri, işte böyle zâlimâne bir tasavvurât-ı şeytâniyenin mahsulüdür."

... Ve farklı bir tesbît daha.. kâfirlerin Müslümanlara düşmanlığı küfrün gereği ve kökü gidip tâ tarih öncesi dönemlere dayanmaktadır. Bu itibarla da onları memnun etmek ve hele onlardan yararlanmak kat'iyen mümkün değildir. Evet, *"Kâfirlerin, Müslümanlara ve ehl-i Kur'ân'a düşman olmaları küfrün iktizâsındandır. Zîrâ küfür, îmâna zıttır. Maahazâ Kur'ân, kâfirleri de, onların*

âbâ u ecdatlarını da idâm-ı ebedî ile mahkum etmiştir. Binaenaleyh, Müslümanlar ile ülfet ve muhabbetleri mümkün olmayan kâfirlere muhabbet boşunadır. Evet, onlara olan muhabbet karşılıksızdır ve onlardan meded de beklenmez."

Sonra değişik bahislerde şu mütâlâalara yer verilir: İman sırlı bir güç kaynağıdır. Bu kaynağı elinde bulunduran dünyaları peyleyebilir.. ve îmânıyla gerçekleştirdiği intisâbı sayesinde, her şeyi teshir edebilir. Evet, *"Allah'a abd ve hizmetkâr olana her şey hizmetkâr olur. Bu da, her şeyin Allah'ın mülkü ve mâlî olduğunu iz'anla tahakkuk eder. Evet, Kudret, insanı çok dairelerle alâkalı bir vaziyette yaratmıştır.. ve en küçük, en hakir bir dairede onun eli yetişebilecek kadar ona bir ihtiyar ve bir iktidar vermiştir. Bu itibarla, ferşten arşa, ezelden ebede kadar pek çok dairelerle alâkalı işlerde insana düşen sadece ve sadece duâdır."*

Evet, *"De ki, duânız olmazsa ne ehemmiyetiniz var"* meâlindeki âyet-i kerîme, bu hakîkati tenvir ve ispata kâfidir. Öyle ise, çocuk, eli yetişemediği bir şeyi peder ve vâlidesinden istediği gibi, kul da, acz u fakriyle Rabbine iltica edip her şeyi O'ndan istemelidir. *Yirmiüçüncü Söz*'ün Dört ve Beşinci Nokta'ları bu meseleyi daha rengin bir televvünle gözler önüne serer.

Hazret-i Rûh-u Seyyidi'l-Enâm, varlığın esası, özü ve mâyesi mesâbesindedir. Kâinâtta O'nun nûr-u hakîkatinden hâlî bir nokta yok gibidir. Tıpkı bir ağaç ve bir filizin bünyesinde, çekirdekteki rûh ve manânın bulunması gibi, O da, nûrunun varlığa esas teşkil etmesi açısından Hazreti Evvel ve Âhir'in bir mir'ât-i mücellâsıdır. Evet *"Şu görülen büyük âleme, büyük bir kitap nazariyle bakılacak olursa, Nûr-u Muhammedî sallallahü aleyhi ve sellem o kitabın Kâtibi'nin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebir bir şecere tahayyül edilecek olsa, dünya mücessem bir zîhayat farz edilse, o nur onun akli olur.. eğer pek güzel, şâşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilse, Nûr-u Muhammedî onun andelîbi olur.. şayet pek büyük bir saray farz edilse, Nûr-u Muhammedî, o Sultan-ı Ezel'in, makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemâliyesiyle âsâr-ı san'atını hâvi olan o yüksek saraya nâzır, münâdi ve teşrifatçı olur."*

Otuzbirinci Söz'ün Üçüncü Esas'ı ve Onuncu Söz'ün İkinci Zeyl'i bu enfes mevzuu ayrı bir derinlik ve zenginlikle gönül gözlerimizin önüne serer.

Hazret-i Üstad'a göre tabiat ve insanın mahiyeti, hem aldatan birer put, hem de san'atkârlarını ve sonsuz hakîkati gösteren sırlı birer menşurdur. Evet, rûhen hazırlıklı ve bakış zâviyesini yakalayabilmiş kimseler için, hem nakış nakış

tabiat hem de bir billûr prizma olan insan yanıltmayan birer kitap, talâkatli birer hatip ve eşyanın perde arkasını aydınlatan birer ışık kaynağıdır. Üstad bu mülâhazasını: *"Benim otuz seneden beri iki tağutla mücadele var: Biri insan, diğeri de âlemdir. Biri ene, diğeri de tabiattır. Birinci tağutu, gayr-i kasdî, gölgevârî bir âyine gibi gördüm. Bu tağutu, kasden ve bizzat ehemmiyet verip nazara alanlar, Nemrud ve Firavun olurlar. İkinci tağut ise, onu İlâhî bir san'at ve rahmânî bir sıbğa şeklinde gördüm. Ancak bu İlâhî san'ata, gaflet nazariyle bakıldığında tabiat zannedebilir ve maddiyûnca âdetâ bir ilâh olur. Maahazâ, o tabiat zannedilen şey İlâhî bir san'attır. Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükürler olsun ki, Kurân'ın feyziyle, mezkûr mücadele her iki tağutun ölümü ve her iki sanemin kırılmasıyla netice buldu"* sözleriyle bir zafer neşîdesi şeklinde dile getirir ki, Nurlar'ın tekamül dönemi itibariyle Otuzuncu Söz'ün Birinci Maksad'ı ayrı bir enginlik ve zenginlikle yaklaşır bu sırlı mevzua.. ve yine, Külliyyat'tan Yirmiüçüncü Lem'a, hem de her seviyedeki insanın anlayabileceği bir dille zîr ü zeber eder tabiatperestlik düşüncesini...

Üstad'ın düşünce dünyasında günahlar küfrün keşif kolları gibi resmedilirler. Onların sık sık görüldükleri yerlerde düşünce fıska yelken açar ve imân hep tehlikelerle burun burunadır. Evet, *"Mâsiyetin mahiyetinde, bilhassa devam ederse küfür tohumu saklıdır; zira masiyete devam eden ülfet peyda eder. Sonra da ona aşık ve mübtelâ olur. Nihayet terkine imkân bulamayacak hâle gelir. Derken, o masiyetin ikaba mûcib olmadığını temenniye başlar.. ve sonunda gerek ikabı ve gerek dârü'l-ikabı inkâra sebep olur."* Gelişme dönemi eserlerinden İkinci Lem'a'nın Birinci Nüktesi, günahların küfür yolunda birer ağ durumunda olduklarını ifade bakımından sahasında orijinal bir eserdir.

Kur'ân'la iştigal, bu aydınlık düşüncenin vazgeçilmez bir tutkusudur. *İşârâtü'l-İ'câz'dan Mesnevî'ye, Mesnevî'den değişik Sözler ve hususiyle Yirmibeşinci Söz'e uzanan çizgide, o hemen her zaman Kur'ân soluklamış, çok yeni ve orijinal yorumlarla, sık sık onun büyüğü derinliklerini gözler önüne sermiş ve ona susamış gönüllerle, lâhûtun beşer idraki seviyesine tenezzülü ve nâsutun rahmetleşme ufku sayacağımız ledünnî çiy noktasına tereffuunu aksettiren altın düşüncelerle coşturmuştur sinelerimizi:*

- "Kurân'ın okunuşunda yüksek bir selâset vardır ki, lisana hiç ağır gelmez.
- Fevkalâde bir selâmet vardır ki, lafzen ve ma'nen her türlü hatadan sâlimdir.
- Âyetler arasında öyle bir tesânüd vardır ki, kârgir binalar gibi birbirine

dayanır ve Kur'ânî yapıyı sarsılmaktan vikâye eder.

- Parçalar arasında öylesine bir tenâsüb, tecâvüb ve teâvün vardır ki, âyetler birbirini destekler, birbirinin vuzuhuna yardım ve istîzâhına cevap verir:

- Parça parça ve ayrı ayrı zamanlarda nazil olduğu halde, parçalar arasındaki sımsıkı münasebetten ötürü sanki bir defada nazil olmuş gibidir.

- Ayrı ayrı ve birbirinden farklı suallere cevap olduğu halde, kemâl-i intizamından, tek bir hâdisе münasebetiyle inmiş ve tek bir suale cevapmış gibi bir vahdet gösterir.

- *"Tenezzülât-ı İlâhiye"* tabir edilen, muhatapların anlayışlarına göre münasip bir üslûp üzere nazil olmuştur.

- Değişik zaman ve mekânlarda yaşayan insanlara tevcih-i kelâm ettiği halde, sühûlet-i beyânından ötürü, bir tek muhataba konuşuyor gibidir.

- Kur'ân, irşad gayeli olduğu için tekrarları tahkik ve takrir ifade eder. Maahâza, bu tekrarlar zevke kat'iyen hâlel vermezler; hatta tekerrür ettikçe misk gibi kokar.

- Kur'ân kalplere kût ve gıda, rûhlara da saadettir. Gıdanın tekrarı kuvveti artırır.. ve tekerrür etmekle daha me'lûf ve me'nûs hâle geldiğinden lezzeti daha da artar."

Yirmibeşinci Söz'de harika bir sihre ulaşan bu tahlil buradaki icmalin bir tafsîli, buradaki damlanın deryası ve buradaki fidelerin ormanlığı gibidir. Ayrıca, Mesnevî'deki bu kısa hatırlatmadan sonra birkaç sahife henüz geçip geçmemiştir ki, yine Kur'ân'a âit çok enfes bir mevzu kapı aralığından bizlere şunları fısıldar geçer:

"İ'lem Eyyühel-Azîz! Kur'ân-ı Kerîm okunurken onu muhtelif şekillerde dinleyebilirsin:

1. Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, nübüvvet kürsüsüne çıkıp nev'-i beşere hitaben, Kurân'ın ayetlerini tebliğ ederken, O'nun kıraatini kalben ve hayâlen dinlemek için, kulağını o zamana gönderip O'nun fem-i mübarekinden çıkıyor gibi dinleyebilirsin.

2- Veya Cebrâil (as), Hazret-i Muhammed aleyhiselâtü vesselâm'a tebliğ ederken, her iki Hazret arasındaki tebliğ ve tebellüğ vaziyetini dinler gibi ol!

3- Veya *"Kâb-ı Kavseyn"* makamında, yetmişbin perde arkasında,

Mütekellim-i Ezelî'nin, Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâmla olan konuşmasını dinler gibi hayâlî bir vaziyete gir!

Nurların değişik parçalarında ayrı birer vuzûh ve zenginlikle ele alınan; her biri ayrı bir kitaba mevzu teşkil edecek olan dünya kadar meselenin hem birer meşheri hem de birer fihristi gibidir Mesnevî-i Nûriye.

"Zühre" ünvanıyla ele alınıp, daha sonra olduğu gibi Nur Külliyyâtı'nın içine taşınan notaların her biri ne önemli hakikatleri icmal eder!

"Zerre" takvâ ve amel-i sâlihın ilk mini meşcereliği gibidir. Orada dünyevî duygularımız sorgulanır.. düşüncelerimize bir kere daha tevhid soluklatılır.. ve îmânın enginlikleri gösterilir.

"Şemme" bir tayf gibi dokunur gönüllere ve gözlerimizin önüne, ayetlerin derinlik ve zenginliğinin şiirle kabil-i kıyas olmadığını hatırlatır, geçer, insan uzuvlarının yaratılış gayeleri üzerinde durur.. ve gözlerine bir cilâ çalar, basîretin çapağı sayılan ülfeti siler-süpürür, götürür.

Onuncu Risale başlığı altında bizi, kaza-kader-atâ yamaçlarında dolaştırır, atlar, gönüllerimize ayetlerin fezlekelerindeki sırları duyurur. Arkadan hemen bir girizgâh bulur, günümüzün hakikat yolcusuna, geçmişteki yollardan farklı olarak, onu Hakk'a ulaştıracak ayrı bir yol teklif eder. Teklif eder ve dikkatlerimizi acz u fakr ufkuna çevirir. İki adım ötede ayrı bir başlıkla, insanın diğer bütün canlılardan farklı yaratılışına dikkati çeker ve onun, topyekûn varlığın fihristi olduğu gerçeğini hatırlatır geçer. Hemen ardından bakarsın, daha sonra Risale-i Nur Külliyyatı'nda defaatle ele alınıp tahlil edilen duâlara döner, duâlara icabetin esrarlı kapılarını aralar ve gönüllerimizde münâcât arzularını coşturur. Bir aralık "*tahdis-i nîmet*" ve "*gurur*" mevzuundaki muvâzeneyi hatırlatır.. sonra yine Dördüncü Reşha başlığı altında Nur Risâleleri'nde mihver mevzuu sayılan Kurân'ın temel meseleleri ve makâsıd-ı esâsiyesi üzerinde durur.

"Şûle" başlığı ile ism-i zat olan lafz-ı celâlenin enginliklerinde dolaştırır bizleri ve ayrı bir marifet heyecanıyla hoplatır gönüllerimizi.

Hemen duâlarla alâkalı bir paragraf daha açar, birer fiilî duâ sayılan himmetlerle, şefaatlerle tanıştırır okuyucularını.. ve döner toprak unsurunun önemini verir nazara ve arzın âlemin kalbi olduğunu hatırlatır. Sonra da bu mülâhazalarını "Kul Rabbine en çok secdede yakındır" ile pekiştirir ve derinleştirir.

"Nokta" başlığı altında, risalelerinde sık sık üzerinde durduğu Zat-ı Ulûhiyet adına üç önemli küllî delile, âlem-i gayb ve şehadetin nokta-i iltisâkı ve berzahı sayılan vicdanı da ilave eder.. ve pek çok mütefekkirin fikrî ve rûhânî sülûklerinde üzerinde durdukları bir kapıyı da aralamış olur.

Evolüsyonun imkânsızlığını vurgular ve çok erken dönemde, çoklarına kapalı da olsa, mutasyonlarla bir yere varılamayacağını, nevîden nevîye geçilemeyeceğini net bir dille ifade eder. Mutlak, mücmel fakat sağlam bir düşünce ve ifade yapısıyla "hayır" der çıkar işin içinden.

Risâle-i Nur'un diğer parçaları gibi Mesnevî-i Nûriye'yi de, Arapça baskıya hazırlayan müdakkik üstâd İhsân Kâsım Bey'in meşkûr hizmeti, bizim burada sunmaya çalıştığımız ölçüde yarım-yamalak takdimlerden vâreste ve sa'y-i mübeccelleri her türlü takdirin üstündedir.

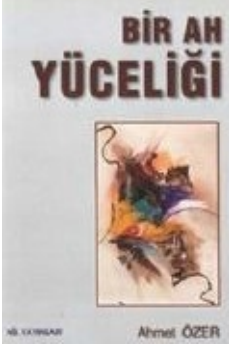
Aslında, Üstad İhsân Kâsım Bey'in bu mübarek çalışmaları, bizim yaptığımız gibi sadece Külliyyat'ın bir parçasına, hem de kuşbakışı değil de; ayrı ayrı Nûr'un her meselesi, Batı standartlarına göre birer doktora mevzuu olarak ele alınıp desteklenmeliydi.. bu, hem Nûr'un gerçek değerinin, akademisyenler seviyesinde bir kere daha ortaya çıkması, hem de İhsân Kâsım Bey'in gayretleri ölçüsünde bir çalışma olması bakımından oldukça önemliydi. Gerçi, şimdiye kadar bir hayli genç arkadaşımız, Nurlar etrafında doktora veya master seviyesinde oldukça yoğun çalışmalar yaptılar ama, bunların hiçbiri, O Kâmet-i Bâlâ'yı büyük eseriyle aksettirecek mahiyette değildi.

Bütün temennimiz, bu hususla alâkalı bir enstitü bünyesinde, böyle bir çalışmanın çok yakın bir zamanda gerçekleştirilmesidir.

Bu yazı, İhsân Kâsım'ın Bediüzzaman Said Nursî'nin aslı Arapça olan Mesnevi-i Nuriye adlı eserine yapmış olduğu tahkikli yeni baskıya yazılan takdim yazısıdır.

Bu yazı Fethullah Gülen'in, İhsan Kasım Salihî'nin tahkikini yaptığı Arapça 'Mesnevi-i Nuriye' isimli kitaba yazdığı takdim yazısıdır. Ayrıca Fasıldan Fasıla-2 isimli eserin 6. baskısında da yer almaktadır.

Bir Ah Yüceliği

Şiir değerlendirmesinde objektif kriterler bulmak bir hayli zor olsa gerek. Kur'an-ı Kerim'de, şairlerin dolaştığı çeşitli vadilere benzetilen şiir akımları, şâirin karakterleri, kendine has duygu dantelası veya yumağı, şiirini yazdığı andaki hâleti rûhiyesi, kelimelere yüklediği kendine has manalar ve edebî sanatlara kattığı televvün, evet bütün bunlar ve daha başka faktörler, objektif kriterler çerçevesinde şiir yorumunu gerçekten zor hale getirmektedir.

Şiirin bir dış yüzü vardır, bir de iç yüzü. Onun dış yüzünde daha ziyade kelimeler, cümleler, ölçü söyleyiş tarzı, san'atlar ve şekil hakimdir. İç yüzüne gelince, orada ruh, kendi dünyasında mayaladığı düşünceleri, renklendirdiği duyguları, heyecan ve ızdıraplarını, ümit ve inkisarlarını, öfke ve sevinçlerini ifade için zaman olur, çiçeklerin çehresi ve kelebek kanatları gibi en süslü ve zarif ifadeler arar; zaman olur, kıvılcımlar gibi düştüğü yerde yangın çıkaracak kelimelerin, yine zaman olur, neyin feryatlarına denk iniltieler meydana getirecek sözcüklerin peşine düşer. Ruhun bu, adeta âfakla enfüsü bir noktada cem eden mâverâ yolculuğunda ona eşlik etmek gerekir ki, kullandığı kelimelerin, ifadelere yüklediği manaların ve edebî san'atlar ve tercih ettiği şekillerdeki televvünâtın derûnuna nüfûz edebilelim. Bu sebeple, şiir yorumcusunun yaptığı rûhun hedefe varmış olan yolculuğunu sadece satıhta takip edip, bu yolculukta uğradığı menzilleri ve bu menzillerdeki âh u vâhlarını, sürûr neşidelerini, hasret ve hicranlarını, ümit ve inkisarlarını yakalamaya çalışmaktan ibarettir. Ancak, burada yol gösterecek iki projektör vardır ki, bunlar tam yerinde kullanılabilirse, şiirin dış yüzünden iç yüzüne belli ölçüde nüfûz etmek mümkün olabilir. Çünkü, çok defa şiire, düşünce ile duyuşun birbirleriyle kaynaşıp bütünleşmesinden hasıl olan bir ton hakimdir. İnsan bünyesindeki hipofiz bezi gibi, düşünce ve duygunun arkasında da, onlara hükmeden ve her noktada kendilerini hissettiren iki unsur vardır. İşte bu iki

unsur, sözünü ettiğimiz iki projektör olarak, niyet ve nazardır. Niyet ve nazar, şiirin bütün unsurlarına birer renk olarak akseder. Şiirin bütün edâ keyfiyeti bu iki unsur etrafında döner. Bunlar, fikrin ayağının kaydığı yerlerde, onun elinden tutar ve hissin önünde sihirli bir lamba gibi, hep yollara ışık saçarlar.

Bir Âh Yüceliği, yukarıda zikrettiğimiz zorlukların yanı sıra, tamamen sembolik karakteriyle de, kendisini anlamaya daha da zorlaştırıyor. İlk bakışta, allı yeşilli, sarılı mavili, beyazlı siyahlı bir bir zemin üzerine âdeta rast gele savrulmuş ve bir anaför halinde esen rüzgârın ritmine göre savrulmaya devam eden rengârenk yaprakları andıran kelimeler ve ifadelerden müteşekkil mısra, kıt'alar içinde yolculuk yapmak tanımadığımız bir rûhun kıvrımları arasında yol almak kadar zor. Bereket versin ki, şâir, seyrek de olsa rûhunun kıvrımlarını ele veriyor ve yolculuğumuzda bize projektör vazifesi yapacak olan niyet ve nazarı yakalamamıza imkân tanıyor. Meselâ:

"Göz kırpar mı her sevdâya çiçekler
Yürek atışı mı çile delice ayrılığın
Kendi basamaklarıma takıldım nice yıllar
Tevbemde yenilenmiş olarak...
Gölgeler filizlenir körfezlerinde
Umudumun teraslarında gezdim
Utancın yok ettiği sevdâlar bilirim
Anılarda ve aynalarda
Rüzgarların devşirdiği gözyaşlarında
Yankılanan bir çığlık misali
Tapınaklarda eşitlenir sessizlik
Eski yazgılarda...
Titreyerek dokunduğum zaman
Isırganlı patikalarında yaşamak
Kırılğan düşlerini paylaşmak
Ve hicretini tadamamak umudun."

Şair, bu kıt'anın bulunduğu şiire "Kader" adını vermiş. Gerçekten bu şiir, adıyla ve adına uygun ifadeleriyle, hem şâiri, hem de Kader, insan hayatının nokta nokta, kare kare üzerinde cereyan ettiği bir ön plan, bir proje, hendese olması hesabıyla, şiirini tanıma, şiirde şâiri görebilme adına çok gerekli iki unsuru, nazar ve niyeti bize takdim ediyor.

Bir Âh Yüceliği, dertte dermanı, tasada sevinci, inkisarda ümidi, bir başka

zeminde de, mazîde istikbali, istikbalde bugünü, hâtıralarda gerçeği, gerçekte hâtıraları arayışın sembolik bir destanı gibi. Zaten şiir, kinleri, nefretleri, heyecan ve ızdırapları, ümit ve inkisarlarıyla, içinde çimlenip geliştiği toplumun solukları; şâir de, yerinde bu toplumun dokusundan aldığı malzemeye kendi rûhunun renklerini katar; başka bir ifadeyle, topluma objektif baktığı kadar kendi rûhunun adesesinden de bakar ve temaşâ ettiklerini, kendi imbiklerinde süzerek damlatır. 30 seneden fazla bir zamandır yakından tanıdığım Bir Âh Yüceliği şâiri, değil bir derdin, hatta bir neslin, nesillerin bile paylaşmakla tüketemeyeceği bir tarihî elemi, hâl koridorundan geleceğe, ânı seyyâlesi cennetlere degecek bir sürûr olarak taşımak gibi, dağları ve gökleri çatlatacak bir yükün altına, yüzler, binler, on binlerle birlikte yüreğini koymuş biri olarak, elbette mısralarına, bu kutlu yolculuğun her noktası bir menzil olan safhalarını dökenecekti. Bakü'den Çerkeski'ye, Teflis'ten Grozni'ye, Batum'dan Karaçi'ye, Kopenhag'dan Viyana'ya, İstanbul'dan Urfa'ya ve oradan Pensilvanya'ya uzanan bir atlas içinde şâir, ilmik ilmik duygularını, düşüncelerini, tahassür ve visallerini hicran ve ümitlerini dokuyor.

"Sultanım derdime ne söylersin sen
Sabır dehlizinde ümidim ferce döndü.
Yakut özelliklerin mıhrabıdır o yürek
O sonsuz, o gülsüz, hudutsuz yollar
O sensiz, o sessiz, kimsesiz yollar:"

Bu, bitmeyen, çile, ızdırap, hicran ve retten örülü yolculuğa ekseriya gece çıkılır ve yolculuk, hem enfüste, hem âfakta gece yapılır.

"Canan geceler gördüm
Vuslatı aradım gönül içinde
Mavera kanatlı ayrılık buldum
Vefa ateşini ümit aşkında
Gördüm ve duruldum...
Işık gecelerin yedia yüklü
Ey gönül tan yeri ağdı ağacak
Safa rüzgârları emre amade
Bilurlaşacak..."

"Zâd ve râhile"si sabır, sebat ve ümit olan, evet, ekseriya gece çıkılıp, gece yapılan bu yolculukta bir zerre ümit, bazen su gibi rahmet arşı, toprak gibi hayat arşı olur ve yolcuyu fecrin maviliklerine taşır:

"Bir zerre ümidim arşa temasla
Nehirler kaynadı damarlarımda
Bir fecir mavilik omuzlarında
Tüllenir aşkımın binbir emeli
Ve sonra dur biraz
Yok görme beni."

Uzak acılarım yakınlaşıyor/Âhlarım süngü müdür aç vicdanlara../ Ey söz, ey kelime ve ey kalem/Bîtap mı düştünüz bu yâd ellerde/Bulsam yeniden sizi/Tanığım olur musunuz? Diyerek, zaman zaman düştüğü burkuntularına ve inkisar yüklü, tasa buudlu nostaljilerine kaleminden ve kelimelerden medet ümit eden şâir, her şeye rağmen "âkıbet" konusunda ümitlidir. Âkıt için beslenen bu ümit, yer yer gam ve hüznle tüllenen hâle bile rengini verir ve onu da nevbahar bahçesi haline getirir:

"Gönüller deme geldi
Çiçeklenir gözlerinde nevbahar
Tekmil bezmindeyim
Gülle bestesindeyim."

İmza'da, yol açıcısını ve rehberini büyük bir vefa ile anan şâir, yolunun doğruluğundan emin olduğu gibi, dehrin her türlü hadiseleri karşısında, teslimiyeti de elden bırakmaz:

"Ak güvercin aşka kanar akşamlar
Pınarlar göz göze akar da durur
Ölürken umudun önünde gamlar
Garip bir menekşe kalbime vurur
Ben bağ bozumuna kurmam sevdamı
Kor alır dudaklar susuzlaşmaktan
Sırlarım söyleyin yar Me'vâda mı
Kader de Hak'tandır kaza da Hak'tan
Pınarlar göz göze akar da durur."

Evet, gezinilmesi oldukça zor bir şiir dantelasında, çok derin olmayan bir bakışın, derinden sesleri alamayan bir kulağın ilk anda edindiği intibaları daha öte taşımak zor. Zaten takriz de, bir davet demektir. Başta da ifade edildiği gibi, şiiri tanı, şiirde şâiri görmek kolay iş değildir. Hele o şiir, öteleri kurcalama yolunda bir inilti ise; şiirdeki her ses ve nağmen, yaşanılan ruh hâleti ve iç derinliğe göre bazen gürül gürül çıkmakla beraber, çok defa incelerden ince

çıkıyorsa, dolayısıyla şiire ait her ses ve söz, ancak dile geldiği anki ruh hâletiyle tam kavranabiliyorsa, bu takdirde, bir davetiyede daha öteleri kurcalamak, belki başka yolcuları yanlışa yönlendirmek veya yolda önlerine engeller koymak, onları tek düze bir yola çağırarak manasına da gelebilir.

O halde, Bir Âh Yüceliği içinde yolculuğa çıkacak her yolcunun önünü açalım.

Cihad Sahasında Bediüzzaman

Her zaman şâyân-ı hayret bir cesaret-i medeniye ile islâmi ve milli değerlerimizin üzerine yürüyen, fikrî ve vicdanî yaralarımıza pervasızca neşter vurabilen ve ömrünü hep cehalet ve iftiraka karşı savaş endeksli yaşayan; savaş endeksli yaşarken de itidalli davranan sevmesini bilen, halkın içinde olmakla beraber Hakk katındaki konumunu koruyabilen az insan vardır. Dünden bugüne ruh safveti, düşünce istikameti ve bitmeyen aktivitesiyle, aldatmayan bir rehber olarak hizmet edebilmiş o azlardan biridir Kırkıncı Hoca. O'nun yetiştiği dönem itibariyle, biraz da çağın ilcââtı olarak çokları aklının mağduru, muhakemesinin mazlumu fiyaskodan fiyaskoya sürüklenirken, Hocamız, her zaman temkin, tedbir, teenni atkıları arasında düşünce ve aksiyon dantelasını örebilmiş, mutlu yarınları hep bir kuluçka sabrıyla intizar etmiş ve bir mercan ızdırabıyla beklemesini bilmiş bir bahtiyardır.

Bilhassa günümüzde, çoğu siyaset malûlü ve hemen hepsi yorgun, asabi.. yürüdüğü yolda sağ ve solundakileri dirseklemeye alışmış.. iş yapıyor görünmek için, yürümeyip de olduğu yerde tepinip durun bir kısım hareketzedelere karşı gürültüsüz engin bir aksiyon adamı, yılma bilmeyen bir irade insanı ve ulû'l-azmâne bir ceht kahramanı olarak hatırlanacaktır hep O ışık ordusu serkârı..

Kırkıncı Hoca, dopdolu yaşadığı o bereketli ömrünün hemen her faslında hep "ilim" demiş düşünce katmanlarını zorlamış; hep ittihat ve ittifak demiş tefrikayla savaşmış ve bu savaşları büyük ölçüde başarıyla noktalamış ender insanlardan biridir.. ve bence O'nun gibi, hamiyetperver bir ruhla karşılaşmak küçümsenmeyecek bir bahtiyarlıktır. Tabii; O'nun gösterdiği çemenzar-ı tefekkürün serhaddinde tereddüt ve tevakkufa düşmeden, sürekli üveykler gibi kanat çırpıp yükselmek bundan daha derin bir bahtiyarlıktır. Hocamız, her zaman zekasını irfan ve ismetle besleyerek, her şekl-i idarede, hüsn-ü idareye giden bir yol bulmuş, sa'y u gayretini kesintiye uğratmamış, devamlı yürümüş, her yerde muhabbet ve müsamaha soluklamıştır. Soluklamış ve efradı arasında sevgi rabıtalı olmayan milletlerin uzun ömürlü olamayacaklarını ve istikbal va'd edemeyeceklerini haykırmıştır.

Evet eğer, inkıraza uğramış milletlerin, enkaz katmanları arasında dolaşılabilir, göçüklerin hemen hepsinin arkasında sevgi, müsamaha ve iyi münasebet boşluklarının bulunduğu görülecektir. Yaşamak için sevmek ve

beraberliğe saygılı olmak çok önemlidir.. ve yarınların bizim olmasını arzu ediyorsak, beraber düşünmesini, beraber yaşanmasını ve her zaman omuz omuza, diz dize olunmasını ihmal etmemeliyiz.

Halihazırdaki durumumuz itibariyle, bütün evlad-ı vatanın ve hususiyle de münevverlerin düşünceleri her türlü farklılığa açık mülahazalar üzerinde bir projektör gibi parlayıp durmaz ve mütehayyirlere sığınak olma ümidini fısıldamazsa, bu ülkede kalıcı bir ahenkten bahsedilmez. Evet, efrad-ı milletin, mutlaka müteakabil uzletlerden kurtarılarak sıhhatli bir cemiyet ve güçlü bir millet haline getirilmesi şarttır. Bugün için bunun en önemli esasları da her tarafta neşr-i maârif ve tesis-i muhabbettir.. her tarafta, her surette ve her şekilde neşr-i maârif ve tesis-i muhabbet.. mekteplerde, mabetlerde, kışlalarda, spor kulüplerinde ve hatta hapishanelerde hep maârif düşünülüp, maârif konuşulmalı ve muhavereler hep muhabbet etrafında dönüp durmalı...

Beyin ve gönülleriyle birbirine kenetlenememiş kimselerin uzun süre el ele yürümeleri mümkün değildir. Hissi beraberlikler zamanla, mantık ve muhakeme beraberliğine dönüştürülmez ve vicdanlara mâl edilmezse sonraki parçalanmalar daha tehlikeli olabilir. Bu itibarla da zannediyorum, günümüz insanının her şeyden daha ziyade muhabbet ve vicdan kültürüne ihtiyacı var. İşte Hocamız da, hem sohbetlerinde hem de büyük bir kısmı itibariyle kitaplarında hep bu önemli hususları gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Türkiye'de, O'nun gibi bir kaç insan ve çevresindeki aydınlık hâle gibi de bir kaç milyon dinamik ruh bulunsaydı, şimdilerde bizler, dünyanın en güçlü, en kültürlü ve en derli-toplu milletlerinden biri olurduk. her şeye rağmen mevcutlar sayesinde yine de olma yolunda sayılabiliriz. Eğer O'nun üslubuyla konuşacak olursak; çok şiddetli düştük; bunu inkar etmek kabil değil.. ama doğrulup, kendimize gelme yolundayız; bu hususta da kaviyyen ümitvâriz. Elverir ki, gözlerimizde tüten istirahat iştihası yerine, biraz da intibah şuaları parlasın.. ve İsrâfil'den "sur" sesi almış gibi milletçe uygun adım "ba'süba'de'lmevt"e yürüyelim.. zira biz, düşmanların sarsmasından daha çok kendi çelmelerimiz ve iç sarsıntılarımızla yıkıldık; cehalete takıldık başımız döndü, iftiraka tosladık ters-yüz olduk. Bu itibarla da, kurtuluşumuzun reçetesini cehalet, iftirak ve fakr u zarurete karşı "savaş" şeklinde hulasa edebiliriz ki, Müellif-i Muhterem'in düşünce eksenini de işte bu. O, bu düşüncesini, çok daha esnek, daha şumullü "cihad" kelimesine yükleyerek sunmakta.

Çalışmak, çabalamak, uğraşmak, bütün gücünü ortaya koymak, en içten gayret içinde bulunmak manalarıyla çerçeveleyeceğimiz "cihad", İslam'ın, yükselmesi, korunması ve herkesin istifadesine sunulması için, insanın aklî, fikrî, ruhî, ilmî ve malî gücünü ortaya koyarak Hakk'a sığınma, Hakk'ın havl ve kuvvetine ulaşma cehdidir. Müellif-i Muhterem bunu, daha enfes bir düşünce prizmasından geçirerek daha esnek ve ruha daha yatkın bir yaklaşımla, "mü'minlerin kalplerinde parlayan hidayet güneşini söndürmek isteyen nefis ve şeytana karşı, ilim, amel, ihlas ve takva gibi esaslarla cihazlanmak; cahil ve gafillerin kalbî ruhî helaketlerine mani olmaya ve münafıkların da tahribatlarını tamir etmeye matuf tebliğ ve irşad ile gayret göstermek; "yerinde" İslam'ın nurunu söndürmek isteyen mütecaviz düşmanların tecavüzlerini def etmek için maddi kuvvet hazırlamak; gerektiğinde bu kuvveti istimal ile onları bertaraf etmek ve bu mevzuda" sonuna kadar "cehd u gayret göstermektir" şeklinde ifade ediyor ki, bir mücelledle şerh edilse değer.

Ayrıca cihad, ona gaye teşkil eden mevzuun büyüklüğü ve ehemmiyeti ölçüsünde de ayrı derinliğe ulaşır. Mesela, insanın kendini keşfetmesi, özüyle bütünleşmesi, ömrünü yaratılış gaye ekseninde sürdürmesi; aynı zamanda bu duygu ve düşüncesini başkalarının ruhlarına üfleyerek onların da hakiki mihraplarına yönelişlerini sağlaması gibi hususları bu cümleden sayabiliriz ki; Müellif-i Muhterem böyle bir yaklaşımı "tevhid hakikatını bütün kalplere hakim kılmak, ilim ve hucet yoluyla aklı ikna, nefsi ilzam, kalbi tatmin ve ruhu tenvir ederek insanları hidayete" yönlendirmek sözyeriyle hülasa ediyor.

Bu itibarla cihadı, aşağıda arz edeceğimiz çerçeve içinde vermek mümkündür ki, bu aynı zamanda hem cumhurun cihaddan anladığı manaya, hem Müellif'in yaklaşım ve tarz-ı telakkisine hem de sofiye ve ehli hakikatın yorumlarıyla tam uyum içindedir:

Cihad, başlıca dört kısma ayrılır:

- 1) Cehalete karşı cihad,
- 2) Nefisle cihad,
- 3) Şeytanla cihad,
- 4) İç ve dış düşmanlara karşı cihad.

Bundan sonraki bölümlerde Muhterem Müellif, yer yer Bediüzzaman Hazretleri'nin konuyla alakalı mülahazalarının yorumları olarak ve zaman

zaman da kendi hususi tespitleriyle, bu taksimde gördüğümüz cihadın ayrı ayrı fasıllarını izah ediyor:

1) Cehalete Karşı Cihad:

Tabii ki böyle bir cihad, her şeyden evvel, ilim, marifet, mümarese ve samimiyet ister. İlim olmadan cehaletle başa çıkmak, marifetsiz bir yere varabilmek, mümarese elde etmeden her hangi bir problemi çözmek, ihlas ve samimiyetle bütünleşmeden hizmeti devam ettirmek ve başarılı olmak mümkün değildir. Şanlı geçmişimizde de ancak bu dinamikleri değerlendirerek dünya müvazenesinde yerimizi alabilmiş ve hasımlarımızla başa çıkabilmişizdir. Evet, "İslamiyet kılıç ve kuvvet zoruyla değil, irşad ve tebliğle bugünlere gelip ulaşmıştır.. ve kıyamete kadar da yine böyle devam edecektir. Peygamber Efendimiz (sav) den sonra gelen bütün müceddidler, müçtehitler, mürşitler "hep" ilim ve irfanlarıyla, tebliğ ve irşadlarıyla, va'z u nasihatlarıyla, hem Müslümanların akıl ve kalplerini tenvir ederek onların manevi terakkilerine vesile olmuşlar, hem de bu sayede, dahili birlik ve beraberliklerini" koruyabilmişlerdir. "Bu mümtaz zevatın çok önemli bir diğer hizmetleri de, batıl felsefi cereyanlara karşı ilm u hikmetle mücadele etmeleri olmuştur... Evet, bugün artık zafer, icbarın değil, irşadındır. İkrâhın değil, ikazındır. Süngünün değil hikmetindir.. evet bugün İslamiyet, kalem sayesinde şark, garp, Avrupa ve Amerika'da yayılmaktadır. Zaten, Bediüzzaman Hazretleri de, bu zamanda cihadın, en büyük silahının, ilim ve kalem olduğunu şu ifadeleriyle apaçık ortaya koymaktadır: "Elbette nev-i beşer, ahir vakitte ulum ve fûnuna dönecektir. O bütün kuvvetini ilimden alacaktır; hüküm ve kuvvet ilmin eline geçecektir." Yani bir kere daha her şey kendi özüne dönecek ve herkes bu işin esastaki ilahiliğin gücünü kullanarak çağıyla hesaplaşabilecek...

2) Nefisle Cihad:

İslam terminolojisine "cihad-ı ekber" sözcüğüyle giren nefisle cihad, ister bir iç donanım olması, ister Allah nezdindeki kıymet, enginlik ve müessiriyeti açısından, gerçek İslâmî aktivitenin kaynağı ve temel dinamiklerinin en önemlilerinden biri kabul edilmesi itibariyle üzerinde ne kadar durulsa değer ama, Hocamız, bu ehemmiyetli mevzuu, hem de ayet ve hadislerle irtibatlandırarak o kadar enfes ifade etmişler ki, daha fazla üzerinde durmayı gereksiz bir itnab sayıyor, "Kâriîn-i Kiram" a kitaptaki o bölümün mütalaasını tavsiye ediyor ve geçiyorum.

3) Şeytanla Cihad:

Geothe'nin Faust'unda da ifade edildiği gibi, insanoğlunun şeytanla savaşı, göklerde Hz. Adem'le başlamış, kıyamete kadar da devam edecek amansız ve korkunç bir mücadeledir. Yeryüzünde hemen her zaman kavgalar olmuştur; bundan sonra da olacaktır. Bu kavgalarda şehit olarak ölenlerin yanında dünya kadar insan da meçhul bir ölümle ölüp gitmiştir.

İhtimal, bu mücadelelerin hepsi bir gün sona erecek ve insanlar birbirleriyle anlaşacaklardır ama, şeytanla kavga sona ermeyecektir. Bu savaş devam ederken can ve kelle yerine din alacak, iman olacak veya her zamanda tetikte olan ruhlara teyakkuz vesilesi olacaktır. Müellif-i Muhterem'in, şeytanla mücadele mevzuunda da orijinal tespitleri var; okuyucuyu kitaptaki bu orijinaletilerle baş başa bırakıp bu hususu da noktalıyorum.

4) İç ve Dış Düşmanlara Karşı Cihad:

Düşmanlara karşı cihad, bir millet için varolma, sonrada da varlığını sürdürme mücadelesidir ve tamamen devlete ait bir sorumluluktur. Kur'ân ve Sünnet'e göre sulh esas olmakla beraber, mutlaka, korunması gerekli olan değerlerin muhafazası mevzuunda İslam, ister harici düşmanlara karşı ister bâğilere karşı savaşı meşru hatta vacip saymıştır. Bu mülahaza ile der ki, "Peygamberân-ı İzam Hazeratından bazıları, bilahere taraf-ı ilahiden, maddi cihadla da memur kılınmışlardır." ve tabii Peygamberimiz de. Ancak her şeye rağmen, büyük ölçüde O'nun mücadelesi Kur'an'ın elma. düsturlarıyla örgülenmiştir. Bugün "her nerede bir intiba, bir inkişaf, bir nur, bir huzur ve bir sürur varsa," o kılıçtan daha ziyade Kur'an'ın eseridir ve onlarla da Kur'an'ın zaferidir. Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimiz (sav) e şöyle buyurur: "Rabbi'nin yoluna hikmetle, güzel nasihatla davet et.. ve onlarla mücadeleni mücadelenin en güzel şekliyle yap!" (Nahl/ 125) O da bütün ömrünü bu çizgide sürdürmüş; ilim ehliyle hep delil ve burhanla konuşmuş; sevad-ı azamı güzel söz ve nasihatla uyarmış; ehl-i dalalet ve ehl-i küfrün itirazlarını hilm u silm içinde mantık, muhakebe eksenli ve mutlaka en kamil bir mümin enginliğiyle cevaplamış, O'nu, bu insani misyondan alıkoymak isteyen, hatta O'na karşı baskı kullanan ve şiddete başvuran kaba kuvvet taraftarlarına karşı da caydırıcı güç kullanmayı ihmal etmemiştir.

Müellif-i Muhterem, Peygamber Efendimiz'in cihadıyla alakalı şöyle bir tespit ve taksimde bulunuyor:

1) Mekke devrinde cihad.

2) Medine devrinde cihad.

1) Mekke Devrinde Cihad:

Bu dönemde cihad, iman yörüngeli, Kur'an edâli, ikna buudlu ve kullanılan Kur'ânî malzeme itibariyle de belagat ağırlıklıdır. Öndekilerin hemen hepsi bu çizgide gerçekleştirilen bir mücadele sayesinde iman ve Kur'ân'la tanışmış, eşyanın perde arkasına ulaşmış ve gerçek İslam hakikatıyla buluşmuştu. "Hz Ebu Bekir (ra), Hz Ömer (ra), Hz Osman (ra), Hz Ali (ra) gibi saff-ı evveli teşkil eden Mekke'nin en azimli en itibarlı şahsiyetleri" bu dönemin talihlerini ve Kur'an'ın ışıktan prensiplerinin saflardan saf tilmizleridir.

Evet, Mekke dönemi İnsanlığın İftihar Tablosu'nun gönüllere Kur'an mesajıyla girdiği, girip onları mehâliki göğüslemeye, dişlerini sıkıp sabretmeye çağırdığı bir dönemdir ve bu dönemde "Müslümanlara sabrı tavsiye eden yetmişden fazla ayet nazil olmuştur. Bu sayededir ki Müslümanlar, canlarını dişlerine takıp her şeye katlanmışlar; Allah da onları attırdıkça arttırmıştır. Ve daha önemlisi de, ayyuka çıkan bu zulümler Mekke'deki bazı kahraman ruhların rikkatine dokunması vesilesiyle Müslümanlığa yönelmeler de hız kazanmıştır."

2) Medine Devri:

İlk dönem itibariyle Medine'de de irşad ve tebliğ devam etmiş; bilhassa kabile kavgaları ve kan davalarına karşı tahşidat yapılarak vahdet-i ruhiye bağlanmaya çalışılmış ve mü'minler arasında, ferâgat, fedakârlık ve muhabbet hisleri geliştirilerek kardeşlikleri pekiştirilmiş; ehl-i kitapla iyi münasebet yolları araştırılarak sürekli İslam'ın evrenselliği vurgulanmış ve Medine adeta bir ütopya şehri haline getirilmişti.

Ne var ki, şirretliği başkalarına ait bu dönem, uzun sürmemişti.. sürmemişti müşrik ve münafığın kin ve nefreti Yahudi tahrikiyle bütünleşince, ılık belde düşmanca düşüncelerin hedefi haline gelmiş ve tecavüzleri tecavüzler takip etmeye başlamıştı. İşte bu kuvvet kabadayılara karşı "Efendimiz (sav) de, Allah'ın emriyle eshabının eline kılıç vererek bu mütecâviz kuvveti kuvvetle savma yoluna girdi. Elbette ki O, kılıçla gelen bir kuvvete karşı yine kılıçla karşı koyacaktı. Zaten yıllardan beri sürüp giden bu cinayetlere, adalet-i İlahiyenin "daha fazla imhalde bulunması da düşünülemezdi."

Evet, o güne kadar peygamber ve Ashabına sabır ve tevekkül emreden Hakîm-i Zül'celâl, hicretin ikinci yılında maddi cihada da izin veriyordu: "Kendilerine savaş açılan mü'minlere, uğradıkları zulümden dolayı savaşma izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye kâdirdi."

...Ve daha sonra da bu çerçevede, pek çok sâikle yer yer düşmanla savaşıldı ve cihad sulhüne giden yollar emniyet altına alındı.

Kitapta önemli bir yer işgal eden konulardan biri de Bediüzzaman Hazretleri'nin mücahedâtı.. yarım asrı aşkın bu mücahede, Üstad'ın şu sözleri serlevle yapılarak veriliyor: "Bizim düşmanımız cehalet, zaruret ve ihtilaftır.. Bu üç düşmana, karşı san'at, marifet, ittifak silahıyla cihad edeceğiz." Bu serlevhanın altında, tecdit, tecdidin İslam'daki yer ve önemi ve bu hayati misyonu yerine getirecek kimselerin hususiyetleri sıralanıyor. Tabii, daha çok da perspektifte Bediüzzaman Hazretleri göze çarpıyor.. ve tecdit biraz da O'nun hareketine endeksli olarak ifade ediliyor. "Peygamberlerin varisleri olan müceddidler, bütün himmetleriyle ümmeti irşada çalışmış ve siyasetten ictinab etmişlerdir. "Evet" onlar her zaman tefrika ve menfi hareketlerin karşısında olmuşlardır. Onların mesleği tahrip değil tamirdir. Onların vazifesi, beşerin bütün hüsrân ve sefaletlerinin menşe'i sayılan "nefs-i emmare" yi terbiye ile ruhu terakkiye sevk etmektir... Göklerden ateşler yağsa, yerden cehennemler fışkırsa, yine bu "zümre-i mücahidîn" in kutsi vazifeleri tebliğ, irşad ve nasihata münhasır kalmıştır. Ve tabii bu yolda onlara düşen de sadece sabırdır, merhamettir, duadır, tevekküldür ve şükürdür." Bu belirleyici yaklaşımdan sonra, Bediüzzaman Hazretleri'nin seksen küsur senelik ömrünü hep bu çizgide geçirdiği, O'nun mücahedesinin derinliği, çağıyla hesaplaşması ve O'nun eserinin içinde yaşadığı asırdan tecrit edilerek ele alındığında tam anlaşılamayacağı vurgulanıyor ve şu mütalaalara yer veriliyor: "Bu aziz aksiyon adamını anlamak için, onun her yönü üzerinde durulması lazımdır. Aksine O'nun, yaşadığı devir nazar-ı itibare alınmadan yapılan her değerlendirme eksik olur." Daha sonra da, Nur Risalelerinde de, sık sık üzerinde durulduğu gibi, Üstad'ın hayatındaki farklı devirlere, O'na yakın birinin yaklaşımıyla yaklaşıyor ve şu görüşlere yer veriliyor:

"Evet, O'nun hayatı, iki devrede mütalaa edilebilir: Eski Saîd, yeni Saîd devreleri. "Bir manada" bu iki devre de, müşterek bir fikir çerçevesi içinde tahlil edilebilir." Zira O, "zamanın ilcââtına göre ne yapılması gerekiyorsa, eski Saîd olarak da, yeni Saîd olarak da onu yapmıştır... Eski Saîd döneminde irşad, yukarıdan aşağıya, yeni Saîd döneminde ise aşağıdan yukarıyadır. Yani eski Saîd, cemiyetin ıslahını ictimaî ve siyasî sahalarda aramıştı, yeni Saîd ise, bu gayenin ancak, fertlerin irşad ve ıslah edilmesiyle tahakkuk edebileceği hükmüne varmıştı. Bu itibarla da, denebilir ki, bu iki şahsiyet arasında tezât değil de tenasüb ve âhenk mevcuttur... Ayrıca, eski Saîd dönemi eserler de, ilim

ve akıl "önceliğinde sunuhât ve ilham, yeni Saîd dönemi "külliyyatta ise sunuhât ve ilham önceliğinde ilim, mantık ve muhaakeme hakimdir. Bundan başka ilk dönem te'lifâtı, daha çok "ictimâî ve idârî hayatın düsturlarıyla" örgülenmiş bir nakış olmasına mukabil, ikinci döneme ait külliyyata gelince "hikmetle işlenmiş imanî hakikatler" dantelası gibidir. Ve yine Hocamız'a göre ilk dönem ve son dönem eserleri arasında bir icmal ve tafsil, bir ıtlâk ve takyid farklılığı söz konusudur. Farklı bir yaklaşımla, bir dönemin nüveleri diğer dönemde filize yürümüş, bir faslın çekirdekleri diğer fasılda rüşeym ve başağa yükselmişlerdir. Ne var ki hepsi de kendi sahasında önemli birer hayır ve bereket kaynağı olmuşlardır.

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde ise üzerinde durup derin derin düşüneceğimiz şu samimi ve yürekten soluklara rastlıyoruz: "Birçok idareci zevk ü sefâ içinde kendi menfaatlerini düşünürken, nice aydınlarımız gaflet uykusunda ve boş hülyâlar peşinde koşarken, çoğu yazar ve ediplerimiz körpe dimağlara rezalet ve sefahet düşüncesi aşılarken, siyasîlerimiz, basiretleri bağlanmış ve kalpleri mühürlenmişcesine bunca tahribat ve felaketi lâkaydâne temâşâ ederken Bediüzzaman Hazretleri, elinde kalemi mücahede meydanında, mükaddesâtı çiğnenen vatan evladının, buhranlar içinde "kıvranan nesillerin imdadına koşuyor ve imana susamış kitlelere ölümsüzlük iksiri sunuyordu. Evet O, toplumu saran "dalaletlerin, felaketlerin temel sebebinin imansızlık ve zaaf-ı diyanetten geldiği hususunda ısrar ediyor, küfür ve dalaletle, şüphe ve tereddütlerle yaralanan kalplerin tedavisine koşuyor ve ruhlarda âlî seciyeler, necip hisler uyarmak için, tenvir ve irşad hizmetlerini" daha çok iman ve marifet etrafında merkezleştiriyordu.

"Evet, Bediüzzaman, o yücelerden yüce davası uğrunda, hiç bıkmadan usanmadan, bitme-tükenme bilmeyen bir şevkle çalıştı ve talebelerini Kur'an'ın ziyası etrafında toplamaya, birleştirmeye muvaffak oldu" hem öyle bir muvaffak oldu ki "onların kalplerini hakiki imana uyararak, iç dünyalarını kin, intikam gibi menfi hislerden uzaklaştırıp, muhabbet, şefkat, uhuvvet gibi yüksek hasletlerle tezyin etti..."

Kitabın daha sonraki bölümleri şu konularla süslenmiş; Her müceddidin en mühim ve değişmez kaynağı Kitap ve Sünnettir. Bediüzzaman da, çağının problemlerini Kitap, Sünnet ve "selef-i salihîn" in safiyâne içtihatları açısından ele alarak, asrımıza göre bir hizmet usûlü, bir sistem ve irşad adına bir kısım disiplinler geliştirmiştir. O'nun açtığı çağırda, acz ü fakr, şevk ü şükür veya şefkat ve tefekkür önemli birer esas ve birer kaynaktır.

Müteakip sahifelerde, Bediüzzaman'ın mücadelesinin, Adem zamanından beri devam edegelen bir küfür-iman mücadelesi olduğu gerçeğine temas ediliyor ve O'nun sergüzeşt-i hayatının semeresi sayılan, eski-yeni eserlerinden divan-y harplerdeki celâdetnâmelerine, daha sonraki hareketli telifatından mahkemelerde, gerçek hukukun ruhunu aksettiren o enfes müdafaalarına kadar, hemen bütünüyle bir cihad-y manevi etrafında nakış nakış örüldüğü işleniyor.. işleniyor ve ardından da O'nun mahkemelerdeki müdafaatından iktibaslar yapılarak, hakperest bir din, vatan ve millet aşkı bu yüce kametin hissiyatına tercüman olunca sadedinde: "Cenab-ı hakk'a hadsiz şükür olsun ki, binler haysiyet ve şerefimi bu vatandaki bîçarelerin istirahatine ve onlardan belaların def'ine feda etmek için bana öyle bir halet-i rûhiye ihsan edilmiş ki; ben onların yaptıkları ve yapma teşebbüsünde bulundukları bütün tahkirat ve ihanetlerine karşı tahammüle karar vermişim. Bu milletin asayişine, hususan masum çocukların, muhterem ihtiyarların, bîçare hastaların ve fakirlerin dünyevî istirahatlerine, uhrevî saadetlerine, binler hayatımı ve binler şerefimi feda etmeye hazırım..." gibi yürekleri hoplatan ve gönüllerde ürperti hasıl eden bir kesit veriliyor ve bu nefes kesen hassiyat bir kere de şöyle seslendiriliyor: "Eğer Risâle-i nur'u tenkit fikriyle tetkik eden adliye memurları, onunla imanlarını kuvvetlendirip kurtarsalar, sonra da beni idama mahkum etseler, şahit olun, ben onlara hakkını helal ediyorum. Çünkü biz hizmetkârız; dost-düşman tefrik etmeyerek ve hizmet-i imaniyede hiçbir tarafgirliğe girmeyerek" neşr-i hakla "mükellefiz."

Kitabın sonuna doğru Hazreti Bediüzzaman'ın, müspet hareketle alakalı düşünceleri üzerinde durulmuş; irşad ve tebliğ, hatta bütünüyle iman hizmetinin, Hakk rızası endeksli olması vurgulanmış ve hizmetteki neticenin Cenab-ı Hakk'ın Şe'n-i Rububiyetinin gereği olduğu hatırlatılarak Risale-i Nur Mesleği'nin gerçek gaye ve hedefi net olarak ortaya konmuş.. müspet hareket düşüncesi Bediüzzaman'ın eserlerinde sıkça görülen bir deyimdir ve Külliyyat'da önemli bir yer işgal eder: "Bizim vazifemiz müspet hareket etmektir" yani "rıza-i ilahiye göre sırf hizmet-i imaniyede bulunmak ve vazife-i alihiyeye karışmamaktır. Bizler asayiş muhafazayı netice veren müspet iman hizmeti içinde, her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz... Ben maddi-manevi her şeyimi feda ettim, her musibete katlandım.. her işkenceye sabrettim. Bu sayede de hakikat-ı imaniye her tarafa yayıldı ve bu sayede Nur Mekteb-i İrfanının yüzbinlerce, belki milyonlarca talebeleri yetişti. Artık bu yolda, hizmette onlar devam edecekler.. ve benim maddi-manevi her şeyden ferağat

mesleğimden ayrılmayacaklardır.. yalnız ve yalnız Allah rızası için çalışacaklardır... benimle beraber çok talebelerim, türlü türlü musibetlere, eza ve cefaya maruz kaldı ve ağır imtihanlar geçirdiler. Benim gibi onların da, haksızlıklara ve haksız hareket edenlere karşı haklarını helal etmelerini isterim. Çünkü onlar, bilmeyerek ve kader-i ilahinin derin tecellilerine inkişafına hizmet ettiler. Bizim vazifemiz onlar için yalnız ve yalnız hidayet temennisinden ibarettir." gibi, engin bir insani ufkun solukları diyebileceğimiz beyanlar, O'nun konuyla alakalı düşüncelerinden sadece birkaç damla.

Kitabın "hitam-ı misk" diyebileceğimiz faslında, ilk dönem itibariyle, Bediüzzaman'ın işlediği geliştirdiği, uhuvvet-i İslamiye kaneviçesinden bazı nakışlar sunuluyor.. ve günümüzün aktüel konularından alevi-sünni meselesi üzerinde duruluyor.. ve sadece durulmakla da kalmıyor uzlaşma yolları da gösteriliyor. Ve nihayet Üstad'ın sefahet-i aleme karşı tavrı ve mücadelesi hatırlatılarak mevzu noktalaniyor.

Müellif-i muhterem, diğer eserlerinde olduğu gibi Bediüzzaman eksenli bu bereketli eserinde de, kör taassup ve her çeşidiyle kaba kuvvet karşısında endişeye kapılmadan, alçak ve münafıkça entrikaları yere çarpılıyor, bir daha da kimsenin iltifat etmeyeceği şekilde hırpalıyor, sonra da avazı çıktığı kadar bağılıyor: "Kardeşler, dostlar! işte şimdiye kadar sizi perişan ve derbeder eden hastalıklar ve onlara karşı yapılan yanlış mualeceler" diyor ve nurefşan düşünceleriyle, irfan hayatımızı, mücahede ve mücadele felsefemizi bir kere daha hatırlatarak, bize bir kaç asırdan beri içinde çırpınıp durduğumuz çukurdan çıkma yollarını gösteriyor.

Dilerim bu bereketli kitap, kendi konusunda insanımıza, o derin çukurdan çıkma yolunda önemli adımlar attırır...

Evrım Anaforu Üzerine Bir Tetkık

Günümüzde ilmî gelişmeler görölmedık bir hız ve seviyeye ulaştı ve çağımız âdetâ bir sürprizler çağı haline geldi. Diyebiliriz ki; şu son çeyrek asırda ilmin insanoğluna armağan ettiğı yeni buluş ve keşifler, önceki devrelere ait bütün buluş ve keşiflerden daha fazla olmuştur. Gün geçmiyor ki mikroâlemden makro-âleme kadar çok geniş bir sahada, bir sürü yeni yeni şeyler ortaya konmasın ve varlığa ait bir yığın meçhul ve karanlık noktalar aydınlığa kavuşturulmasın. Atomlar âleminden nebölolara, canlılar âleminden insan uzviyatına (organlarına), teknoloji ve elektronikten lazere kadar sayısız keşif ve tespitlerin hemen hergün, gazete ve mecmualar vasıtasıyla dünyanın dört bir bucağına yayıldığını duyuyor, ya seviniyor veya korku ve paniğe kapılıyorruz.

Bu hız ve tempo ile gelişen ilim ve teknolojinin, çok yakın bir gelecekte, topyekün kanaat, düşünce ve ilim anlayışına tesir edebilecek, yeni keşifler ortaya koyacağı da gözden ırak tutulmamalıdır. Dönüp yakın geçmişimize baktığımız zaman, dünden bugüne, çok şeyin değişmiş olduğunu görürüz. Daha dün, herkesçe değişmezliği kabul edilen Galileo'nun mekân telâkkisi, Newton'un câzibe-i umûmiyesi (genel çekim) yerlerini "rölativizm"e terk ederek bugün tarihî birer faraziye (teori) hâline geldiler. Maddenin, herşeyin esas olma görüşü, bir hayli zamandan beri, herkesin kuşkuyla baktığı bir mevzu olmuştur. Bugün ise artık madde kadar, madde ötesi şeylerin de kendilerine has çizgide, araştırıcının perspektifine girdiğini görüyoruz. Öyle anlaşıyor ki yakın bir gelecekte, madde kadar anti-madde, atom kadar antiatom, ilim mahfillerinin müşterek araştırma mevzuu hâline gelecek ve fiziğin ele alındığı her yerde mutlaka, metafizikten de bahsedilecektir.

İlim, "duyu organlarımız"la kavranan nesnelerle meşgul olur. Bunun dışında kalan gerçekleri de tecrübelerle dayanılarak elde edilen neticelerin ışığı altında izah etmeye çalışır. Duyularla (hasse) tespit edilememiş, doğruluğı ispatlanamamış bilgilere ise -ilmî metodolojiyle, gerçek olduğu belirleneceğı âna kadar- bünyesinde yer vermez. Meselâ: Gözle gördüğümüz şeylerin keyfiyetleri bir tarafa, onların sabit birer hakikat olduğunda kimse tereddüt etmez. Keza; kulaklarımızla duyduğumuz, dokunarak hissettiğimiz ve diğer duyu organlarımızın sahasına giren eşya için de aynı şeyleri düşünebiliriz.. Duyu organlarımızla varlığını sezemediğimiz "manyetik" ve "elektronik" alanların mevcudiyetini ise pusula ve benzeri aletlerle tespıte çalışırız. İlim, bugün sahip

bulunduğu alet ve vasıtalarla, ancak bu kadarını tespit edebilmekte, "elektrik", "manyetik" ve "kütle-çekim" sahalarının dışına çıkamamaktadır. Bu alanların mevcudiyet ve keyfiyetini ispatlayacak alet ve vasıtalar keşfedildikçe, bunlar da ilmin araştırma mevzuu içine girecektir.

Bu itibarla günümüzde, ilmin herşeyi ihata ettiğini ve gidip nihaî hedefine ulaştığını iddia etmek, hem büyük bir yanlışlık, hem de fennin ortaya koyduğu şeyleri görmemezlikten gelmenin ifadesidir. Aslında bugün, ilmin ortaya koyduğu keşif ve buluşlara bakıldığında, bildiklerimizin, bilmediklerimizin yanında "hiç" denecek kadar az olduğu görülecektir. Bunun aksini iddia etmek, hem realitelere aykırı, hem de mevcutla yetinme gibi bir himmet zaafı ve bir irticaî harekettir. Her devirde, ilmin ulaştığı noktaları, varılabilecek en son hedef telâkkî edenler, böyle düşünmekle ilmî araştırmaların yolunu tıkamış ve kültür hayatının sîmasını karartmışlardır.

Onun için bizler, bugüne kadar öğrenip bildiklerimizin, yeni baştan kritiğe tâbi tutulmasını, eski bilgilerimizin, yeni keşiflerin ışığı altında tekrar ele alınmasını; hem yanlışlarımızın düzeltilmesi; hem de mevcut tikanıklıkların açılması bakımından zarurî görmekteyiz.

Evet, yeniden semâ ve yeryüzünün umumî durumları; birbirleriyle olan münasebetleri; gece ve gündüzün düzenli şekilde, ardarda gelmesi; canlı cansız varlıkların kendi dünyaları içindeki hususiyetleri; insan ve hayvan organizmasının hareket, fonksiyon, hedef ve gayeleri, nihayet toprak su, bunların terkipleri ve canlılarla olan münasebetleri mutlaka ele alınmalı ve modern metodlarla tahlile tâbi tutulmalıdır. Ancak bu suretle, ilmî araştırma usûlüne (ilmi metodoloji) göre ispatlanamamış nazariyeler, yanlış tespitlerle ortaya konmuş kaideler, yeni baştan gözden geçirilecek ve yanlışlar düzeltilmeye çalışılacaktır.

Bir ilim adamı için, usûlüne göre araştırma yapmak, ilmin haysiyetine saygılı olmanın ifadesidir, ilim yapıyorum diyerek, ispatlanamamış faraziyelerle, ilim yuvalarını meşgul edenler, hem yığınları aldatmış, hem de ilmin haysiyetiyle oynamış olurlar.

En basit şekliyle ilmî bir araştırmada usûl şudur: Evvelâ mevzu belirlenerek, öğrenilmek istenen şey açık seçik olarak ortaya konur; sonra o mevzuda, daha önce yapılmış araştırmaların neticeleri gözden geçirilir; daha sonra, toplanıp değerlendirilen bu bilgilerden elde edilen sonuçlar tespit edilir; yapılan bu tecrübelerle ortaya konan neticelerin, doğru olup olmadığını tam tayin etmek

için. bir düzine yeni denemelere girişilir; bu denemelerle, ortaya konan nazariyenin doğrulanmadığı görülürse, yeniden başa dönülerek, daha başka araştırmalar yapılır; bilgiler toplanır ve eski yeni bilgiler biraraya getirilerek, bu bilgilerin ışığı altında nazariyeye yeni şekil verilir. Böylece, tecrübelerle gerçek olduğu ortaya konan şeyler kaydedilir; sonra da sabit bir prensip hâline getirilmek istenen bu gerçeğin, umûmîleştirilip umûmîleştirilemeyeceği araştırılır; umûmîleştirilebilecekse, onunla benzeri hâdiseler arasındaki münasebetler değerlendirilerek bütünlük teminine gidilir.

Modern metodolojinin de benimsediği bu araştırma usûlü, ilmî tespitler için "objektif" bir usûldür. Binaenaleyh, böyle bir usûlle araştırmaya gidilmeden, bir şeyin doğru ve sabit olduğunu iddia etmek ve ona ters gelen şeyleri de red ve inkâr, katiyyen ilmî değildir. Zan ve tahminlere bina edilerek ortaya sürülen düşünceler, sadece birer nazariye ve bu nazariyelere dayanılarak elde edilen umumî kaideler de birer aldatmacadır. Bu türlü zan ve tahminlerle ilmî gerçeklere gidilemeyeceği gibi, bunlara dayanılarak, müşahade veya sıhhatli haberlerle teyid edilmiş, ya da usûlüne göre ispatlanmış hakikatlar da inkâr edilemez.

Garibname Üzerine

Ebediyata, belki daha dar mânâda şiire, "Gariplerin gözyaşdır" desek, belki yanlış bir tespitte bulunmuş olmayız. Bu "gurbet" diyarı dünyada, asıl vatanın hasreti içinde kıvranan insan ruhu, bir de karanlık üstüne karanlık gurbetlerle, kalabalıklar içinde yalnızlığın, vefasızlığın, cefasının, ayrıca "ben" merkezli bir dünyanın ördüğü gurbetlerle de çevrilmişse, artık onun çok zaman şiirden ve saf şiir demek olan gözyaşından başka bir tesellisi olmayacaktır.

Çağımızın, fert fert insanın başına doladığı gurbetlerle birlikte, şair-i şehirimizin ifadesiyle, "öz yurdunda garip" olmanın ne demek olduğunu idrakin yol açtığı gurbeti de kalbinin derinliklerinde duyan Mehmet Garib'in, yüreğinin tellerine dokunan mızrabının seslerinden müteşekkil Garibnamesi, her şeye rağmen bir bedbinlik manzumesi olmanın çok ötesinde, yer yer gurbet diyarından sılaya açılan yolculuğun, bu yolculukta gerekli azığın, yolun hedefinin ve gerçek kılavuzunun terennümleriyle dopdolu görünmektedir. Bir yanda, Allah Rasulü'nün (sav) "Bu dünya ile benim ne münasebetim olabilir? Ben, bu dünyada bir ağaç altında az dinlenmek için konaklamış ve kalkıp yoluna devam edecek bir yolcu gibiyim." tesbitleriyle ifade buyurdıkları dünya hayatının, gurbet diyarında bir yolculuktan ibaret olduğunu kavramış olmak, diğer yanda, bu kısa ve fânî yolculuk gibi, bu geçici diyarın da ebede açılan bir kapı, ebedi hayat için gerekli zâd ve zahirenin ekilme sahası olduğunun idraki, Garibname'yi, yürekten taşan ve çok defa nesirle ifade edilemeyen duygu, düşünce ve fikirlerin bir harmanı kılmış.

Garibname, yolun ebedi ve gerçek kılavuzuna,
Açıp sineme bak, ateşi emelindendir,
Gözlerimden akan yaş, gönlümün rengindendir;
Derdim hadden efzûn olsa da, derman Sen'dendir;
Ne olur tut elimden, "bu da benden" diyerek!...

İniltilerine dem tutan iniltilerle ve O'nun varlığın sertâcî oluşunun terennümleriyle başlıyor ve yer yer aynı inilti ve terennümlerle devam ediyor:

Sen olmasan biz olmazdık ey Resul
Her varlığın mayasında sen varsın
Gönlümüze seni yazdık ey Resul
Ruhumuzun boyasında Sen varsın.

Yak kalbini ver sen O'na
Yolunca git var sen O'na
Tövbelerle yuna yuna
Sevdalıysan behey gönül

İki ayrı şiirden alınan bu iki kıta, hece sayısı ve kafiyesi farklı olmasa, tek bir şiire ait iki kıta olarak pekala görülebilir. Hissedişteki ve manadaki bütünlük, söyleyişteki bazen Abdürrahim Karakoçça, bazen Yunusça ifadelerle birlikte, Sezai Karakoçça bir söyleyişle de birleştiğinde yine değişmiyor ve hep aynı telin, aynı ney'in seslerini çıkarıyor:

Yüzün
Aydan, güneşten bir haber mi
Sabahları güneş
Sana görünmek için açar yüzünü
Seni sevmek okşamak için
Gün boyu sürer izini
Rüzgar gözlerindeki yaşa tutkun
Alır çıkarır göklere
Mayası olsun diye yağmurların
Sen göklerin tasası sevinci
Sen göklerin tasası sevinci
Sen ışıltısı gökteki nurların

Garibname, "Levlake" Sırrı'nın Sahibi'ne (sab) hasredilmiş terennümlerinden sonra yer yer gurbeti sılaya bağlayacak yolun hedefini, neticesini resmediyor; "Geliver Artık"da, bilhassa bu şiirin miracı, tacı ve ruhu olan

Her gece gönle miracın olsun
Hediye bize ruh tacın olsun
Kalpler ebedi muhtacın olsun
Ruh bildik seni geliver artık.

mısralarında bu hedefe içten bir davet bulurken; "Feth-i Sani ya da Son Fetih" şiirinde, hedefin kendisi ve hedefe giden kıvrımlar işaretleniyor; hadiselerin ve gündüzlere karışan gecelerin zaman zaman ruhlarda meydana getirdiği burkuntular,

İman semasında aylar yarılır
Hayretler gider temkine varılır
Ruhta yaralar şefkatle sarılır
Nerde kaldı o gül yüzlü şafaklar

Mısralarının yer aldığı Nerede Kaldı O Gül Yüzlü Şafaklar şiirinde hem hicran dolu bir beklentiye, hem de hedefin fert ve toplum planındaki dantelasının ipekten ipliklerine karışıyor. "Çocuk" şiirinde ise, bu hedefin, gaye-i hayalin, gelecek nesillerde de devam etmesi ümidi ve gelecek nesillerden beklentiler dile getiriliyor:

Şu yurdun, baharı çiçeği sensin
Şehit ol cennetin meyvesi densin
O gülistan ruhun ateşi yensin
Gençliğim ol sen rüyada kal çocuk.

Garibname'nin sıra hedefli murassa dantelasında, yolun yolcularına "Işık Atlıları" ve

Dilden hiç komazlar Hakk'ın adını
Duymuşlar ilâhî aşkın tadını
Yedekten tutarlar ölüm atını
Yürürler cihada gülen garipler.

Mısralarının yer aldığı "Garibler" şiirinde "garibler" adı verilirken, yolun azığı da "sohbet, namaz, muhasebe, murakabe ve mürekkebî sevgi, inanç, şehit kanı ve nur olup, sabır, güven ve ümit dağıtan kalem" olarak tarif ve tasvir edilmektedir.

Dost kervanı göçüp gitti
Sermayesin biçip gitti
Herkes seni geçip gitti
Dersen işin zor ha gönül

Kıtasının yer aldığı "Dur Ha Gönül" şiirinde derin bir muhasebe ve murakabenin izleri görülürken,

Ruha akıp giden sözün sevdası sohbet
Hak katına uçan ruhun sadası sohbet.

Beytiyle biten "Sohbet" şiirinde ise, dervişçe bir gönülün "Sohbet"ten aldığı iksirin rengi, tadı ve kokusu sezilmektedir. "Varlığın Göz Nuru" şiiri, her kelimesiyle, Allah Rasulü'nün (sav) "Gözümün nuru" diye tavsif buyurdukları namazın manasına ve ruhuna nüfuz gayretini seslendirmektedir.

Sanat, gizli hazineleri keşfedip açan sihirli bir anahtar gibidir. Onunla açılan kapıların arkasında fikir suret urbası giyer, hayaller de adeta cisimleşir. Milletlerin hayatında çok önemli bir yeri olan sanat ve güzel sanatların en mühim bir dalı olan edebiyat sahasında kalıcı olabilmek ve faydalı eserler verebilmek için, o eseri meydana getiren cüz'i fertlerin mükemmel olması esastır. Özün sağlam olmadığı bir yerde temiz bir duygu, temiz bir duygunun bulunmadığı yerde ise, hep canlı kalabilecek "kor" gibi eserlerin ve alevden ifadelerin meydana getirilmesi imkansızdır. Ayrıca, maksatları ifadede kullanılacak manzum ve mensur her söz, düşünce pırlantasına mahfaza olmalı, onun yerine geçmemeli ve ona gölge etmemelidir. Bu mahfaza zebercedden de olsa, muhteva, maksad ve hedefi gölgelediği ölçüde söz, tesir ve ihsas gücünü kaybeder ve böyle bir sözün uzun ömürlü olmasına da imkan yoktur.

Garibname; maksadı, hedefi ve bu maksadın, hedefin özü olan manayı esas tutan, bu mana incisinin sade fi ifadeye gereken ehemmiyeti vermekle birlikte, inciye sade fe feda etmeyen şekliyle, kalıcı ve uzun ömürlü olma istidadında bir eser olarak görünmektedir. Söyleyişte, çok tabii olarak bazen bir Necip Fazıl, bazen Sezai Karakoç, bazen Yunus emre, hatta bazen Tuna Destanı'yla Fuad Köprülü ve daha başkaları silüet halinde görünseler de, bu, şiir veya şiir kitabı için bir eksiklik veya taklitçilik değil, bilakis, pek çok üslup ve söyleyiş tarzını massetmenin neticesinde ortaya çıkan kendine has zengin bir güzellik ve orijinalitenin tadı, rengi, kokusu ve manzarasıdır. Bir yürek hoplaması, bir ruh heyecanı ve bir gözyaşı demek olan şiir, Garibname'de Mehmet Garib'e has solmayan çiçekler ve bu çiçeklerin çevreye saldığı kokular olarak arz-ı endam etmektedir. Toprağı temiz, suyu duru, tohumu da belli ve saf olan çiçeklerin renk ve kokusuna asla doyum olmaz.

İlim ve Bilim

Günümüzde ilmî gelişmeler görölmedik bir hız ve seviyeye ulaştı ve çağımız âdeta bir sürprizler çağı haline geldi. Diyebiliriz ki; şu son çeyrek asırda ilmin insanoğluna armağan ettiği yeni buluş ve keşifler, önceki devrelere ait bütün buluş ve keşiflerden daha fazla olmuştur. Gün geçmiyor ki mikroâlemden makro-âleme kadar çok geniş bir sahada, bir sürü yeni yeni şeyler ortaya konmasın ve varlığa ait bir yığın meçhul ve karanlık noktalar aydınlığa kavuşturulmasın. Atomlar âleminden nebülolara, canlılar âleminden insan uzviyatına (organlarına), teknoloji ve elektronikten lazere kadar sayısız keşif ve tespitlerin hemen hergün, gazete ve mecmualar vasıtasıyla dünyanın dört bir bucağına yayıldığını duyuyor, ya seviniyor veya korku ve paniğe kapılıyoruz.

Bu hız ve tempo ile gelişen ilim ve teknolojinin, çok yakın bir gelecekte, topyekün kanaat, düşünce ve ilim anlayışına tesir edebilecek, yeni keşifler ortaya koyacağı da gözden ırak tutulmamalıdır. Dönüp yakın geçmişimize baktığımız zaman, dünden bugüne, çok şeyin değişmiş olduğunu görürüz. Daha dün, herkesçe değişmezliği kabul edilen Galileo'nun mekân telâkkisi, Newton'un câzibe-i umûmiyesi (genel çekim) yerlerini 'rölativizm'e terk ederek bugün tarihî birer faraziye (teori) hâline geldiler. Maddenin, herşeyin esas olma görüşü, bir hayli zamandan beri, herkesin kuşkuyla baktığı bir mevzu olmuştur. Bugün ise artık madde kadar, madde ötesi şeylerin de kendilerine has çizgide, araştıracının perspektifine girdiğini görüyoruz. Öyle anlaşıyor ki yakın bir gelecekte, madde kadar anti-madde, atom kadar antiatom, ilim mahfillerinin müşterek araştırma mevzuu hâline gelecek ve fiziğin ele alındığı her yerde mutlaka, metafizikten de bahsedilecektir.

İlim, 'duyu organlarımız'la kavranan nesnelerle meşgul olur. Bunun dışında kalan gerçekleri de tecrübelerle dayanılarak elde edilen neticelerin ışığı altında izah etmeye çalışır. Duyularla (hasse) tespit edilememiş, doğruluğu ispatlanamamış bilgilere ise -ilmî metodolojiyle, gerçek olduğu belirleneceği âna kadar- bünyesinde yer vermez. Meselâ: Gözle gördüğümüz şeylerin keyfiyetleri bir tarafa, onların sabit birer hakikat olduğunda kimse tereddüt etmez. Keza; kulaklarımızla duyduğumuz, dokunarak hissettiğimiz ve diğer duyu organlarımızın sahasına giren eşya için de aynı şeyleri düşünebiliriz.. Duyu organlarımızla varlığını sezemediğimiz 'manyetik' ve 'elektronik' alanların mevcudiyetini ise pusula ve benzeri aletlerle tespitte çalışırız. İlim, bugün sahip

bulunduğu alet ve vasıtalarla, ancak bu kadarını tespit edebilmekte, 'elektrik', 'manyetik' ve 'kütle-çekim' sahalarının dışına çıkamamaktadır. Bu alanların mevcudiyet ve keyfiyetini ispatlayacak alet ve vasıtalar keşfedildikçe, bunlar da ilmin araştırma mevzuu içine girecektir.

Bu itibarla günümüzde, ilmin herşeyi ihata ettiğini ve gidip nihaî hedefine ulaştığını iddia etmek, hem büyük bir yanlışlık, hem de fennin ortaya koyduğu şeyleri görmemezlikten gelmenin ifadesidir. Aslında bugün, ilmin ortaya koyduğu keşif ve buluşlara bakıldığında, bildiklerimizin, bilmediklerimizin yanında 'hiç' denecek kadar az olduğu görülecektir. Bunun aksini iddia etmek, hem realitelere aykırı, hem de mevcutla yetinme gibi bir himmet zaafı ve bir irticaî harekettir. Her devirde, ilmin ulaştığı noktaları, varılabilecek en son hedef telâkkî edenler, böyle düşünmekle ilmî araştırmaların yolunu tıkamış ve kültür hayatının sîmasını karartmışlardır.

Onun için bizler, bugüne kadar öğrenip bildiklerimizin, yeni baştan kritiğe tâbi tutulmasını, eski bilgilerimizin, yeni keşiflerin ışığı altında tekrar ele alınmasını; hem yanlışlarımızın düzeltilmesi; hem de mevcut tikanıklıkların açılması bakımından zarurî görmekteyiz.

Evet, yeniden semâ ve yeryüzünün umumî durumları; birbirleriyle olan münasebetleri; gece ve gündüzün düzenli şekilde, ardarda gelmesi; canlı cansız varlıkların kendi dünyaları içindeki hususiyetleri; insan ve hayvan organizmasının hareket, fonksiyon, hedef ve gayeleri, nihayet toprak su, bunların terkipleri ve canlılarla olan münasebetleri mutlaka ele alınmalı ve modern metodlarla tahlile tâbi tutulmalıdır. Ancak bu suretle, ilmî araştırma usûlüne (ilmi metodoloji) göre ispatlanamamış nazariyeler, yanlış tespitlerle ortaya konmuş kaideler, yeni baştan gözden geçirilecek ve yanlışlar düzeltilmeye çalışılacaktır.

Bir ilim adamı için, usûlüne göre araştırma yapmak, ilmin haysiyetine saygılı olmanın ifadesidir, ilim yapıyorum diyerek, ispatlanamamış faraziyelerle, ilim yuvalarını meşgul edenler, hem yığınları aldatmış, hem de ilmin haysiyetiyle oynamış olurlar.

En basit şekliyle ilmî bir araştırmada usûl şudur: Evvelâ mevzu belirlenerek, öğrenilmek istenen şey açık seçik olarak ortaya konur; sonra o mevzuda, daha önce yapılmış araştırmaların neticeleri gözden geçirilir; daha sonra, toplanıp değerlendirilen bu bilgilerden elde edilen sonuçlar tespit edilir; yapılan bu tecrübelerle ortaya konan neticelerin, doğru olup olmadığını tam tayin etmek

için. bir düzine yeni denemelere girişilir; bu denemelerle, ortaya konan nazariyenin doğrulanmadığı görülürse, yeniden başa dönülerek, daha başka araştırmalar yapılır; bilgiler toplanır ve eski yeni bilgiler biraraya getirilerek, bu bilgilerin ışığı altında nazariyeye yeni şekil verilir. Böylece, tecrübelerle gerçek olduğu ortaya konan şeyler kaydedilir; sonra da sabit bir prensip hâline getirilmek istenen bu gerçeğin, umûmîleştirilip umûmîleştirilemeyeceği araştırılır; umûmîleştirilebilecekse, onunla benzeri hâdiseler arasındaki münasebetler değerlendirilerek bütünlük teminine gidilir.

Modern metodolojinin de benimsediği bu araştırma usûlü, ilmî tespitler için 'objektif' bir usûldür. Binaenaleyh, böyle bir usûlle araştırmaya gidilmeden, bir şeyin doğru ve sabit olduğunu iddia etmek ve ona ters gelen şeyleri de red ve inkâr, katiyyen ilmî değildir. Zan ve tahminlere bina edilerek ortaya sürülen düşünceler, sadece birer nazariye ve bu nazariyelere dayanılarak elde edilen umumî kaideler de birer aldatmacadır. Bu türlü zan ve tahminlerle ilmî gerçeklere gidilemeyeceği gibi, bunlara dayanılarak, müşahade veya sıhhatli haberlerle teyid edilmiş, ya da usûlüne göre ispatlanmış hakikatlar da inkâr edilemez.

İslam Âleminin Ana Meselelerine Bediüzzaman'dan Çözümler

Takriz

Büyüklik temelde bir ilâhî mevhibe ve bir cebr-i lütfidir; netice itibariyle, bu mevhibeye mazhar yüksek irade ve seviyeli ruhlara düşen vazife ise, büyüklik adına istidat ve kabiliyetlerine aralanan kapıları, Hakk tevfikinin vesayetinde ve iradelerine denk bir azimle ardına kadar açabilmektir. Daha ilk yaratılırken kulağına büyüklik üflenmiş ve ruhi istidatları itibariyle 'üstün insan' olmaya göre programlanmamış kimselerin, sonradan büyüklik elde etmeleri zorlardan zor; bu ilk mevhibe ve cebri varidatı değerlendiremeyen veyahut değerlendirme fırsatını bulmayan azim ve iradezedelerin de kayda değer bir seviyeye ulaşmaları imkansızdır. Gececeği yollara kaderin su serptiği nice çalımlı ruhlar vardır ki, iç dinamizmleri ve kabiliyetleriyle onları kucaklayan en az bereketli bir ortam ve kuvve-i inbatıyesi en zayıf bir toprak parçası bile, bunların, çınarlar gibi boy atıp gelişmelerine yeter ve artar.

Hakk katında değerli ve nazlı, halk nezdinde de gaye-i hayal olma ölçüsünde büyüklik, arzu edilen, istenilen, fakat ulaşılması oldukça zor bir ufuk olduğu gibi, böyle büyükleri anlatmak da oldukça zordur... Ve hele bu büyüklik, maddeden manaya, cesetten ruha, fizikten metafizike dünyadan ukbâya çok geniş bir alana dağılmış pek çok meseleyi kucaklayan, yorumlayan, çözümleyen ve ele aldığı her hususu 'şariat-ı fıtriye' kaneviçesine ve 'şariat-ı garra' düsturlarına göre nakşeden, izleyen bir büyüklik ise... böyle düşünmekle büyüklerin hiçbir zaman anlatılamayacağını söylemek istemiyoruz', istemeyiz de; zira, her biri başlı başına devasa birer kamet olan enbiya-ı izam, asfiya-i fiham bile anlatılmıştır. Demek istiyoruz ki, böylesine çok buutlu büyükleri anlatmak için de, yine hakiki büyük olmak, laakal büyüklüğe açık bulunmak şarttır. Yoksa, küçük duygu, küçük düşünce ve sönük idraklerin elinde büyükler küçüklerden daha küçük hale getirilmiş olur.

Fikir hayatı, açtığı çığır ve ortaya koyduğu eserleriyle kitaba mevzu teşkil eden zat, düşünce ve sıradan idrakleri aşan bir Zat'tır. Zira o, bu ülkede her şeyin künde künde üstüne devrildiği, insanımızın dinden-diyanetten edilip nesillerin nesepsizliğe itildiği, dünü bugüne bağlayan yolların yıkılıp köprülerin harap edildiği; buna karşılık kimilerin küfürden, ilhaddan ve bunları temsil

edenlerden korkup sindiği, kimilerin de münasebetsiz ve olumsuz mualecelerle altından kalkılmaz komplikasyonlara sebebiyet verdiği kaosu bir dönemde, şayan-ı hayret bir cesaret-i medeniye ile, birkaç asırlık yaralarımıza neşter vuran; dini hayatımızı, düşünce sistemimizi, yaşama felsefemizi ihya etme yollarını gösteren; daralan fikirlerimize genişlik, çelimsizleşen ruhlarımıza iktidar, ye'se boğulan gönüllerimize ümit ve felç olmuş iradelerimize hayat üfleyen bir insandır ve işte bu misyonu da anlaşılır anlatılması bir hayli zor bir insandır.

Evet, o Zat, bir avuç kadirşinas vefalı Kur'an hadimiyle beraber ortaya çıktığı zaman, bize ait kıymetler çoktan sarılıp-sarmalanıp bir kenara atılmış, din-diyanet tarumar olmuş, vatan evladı birbirine düşürülmüş, milletimiz kamplara bölünerek herkes birbirinin kurt'u haline getirilmiş ülke bir baştan bir başa taarruzların, tesakutların öldürücü ağına itilmiş ve topyekün İslam dünyasında kalplerin balansı bozulmuş, nabızlar teklemeye başlamış, daha doğrusu bu koskoca alemde dimağlar bütün bütün durmuş, kollar yorulmuş, nizam alt-üst olmuş, sistem bir daha belini doğrultamayacak şekilde upuzun kapaklanmış ve tarihi dinamikler musallada adeta birer na's gibi yatıyor. Asırlar ve asırlar boyu devam edegelen Asya medeniyeti artık geriye gelmemek üzere sona ermiş gibiydi. Herkesi dehşete ve ürpertiye salan bu korkunç enkaza hayat üfleyecek-günümüzde bu kabil iddialarda bulunan bir hayli insan var- müstesna soluklardan da henüz hiçbir haber yoktu.

İşte, toplumun böyle yok olma arenalarında ızdırapla kıvrandığı ve İslam dünyasında da iç içe kaosların yaşandığı bir dönemde İstanbul'dan yükselip İslam aleminin dört bir yanında bir ses yankılandı. Olabildiğince samimi, kuş yuvalarındaki cıvıltılardan daha sıcak, anaların iniltileri kadar içten, oturup kalktığı her yerde dertlerimizi söyleyen. Kur'an'la sımsıkı irtibatlı ve ukba buutlu bu ses, genç Bediüzzaman'ın sesiydi.

Dilinde, 'Mariz bir asrın, hasta bir unsurun, alîl bir uzvun reçetesi ittiba-ı Kur'an'dır. Azametli bahtsız bir kıt'anın, şanlı talihsiz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi ittihad-ı İslamdır' sözleri, içinde bulunduğumuz içtimai bunalımlardan çıkış yollarını gösteriyor. 'Milletimin imanını selamette görürsem, cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım; çünkü vücudun yanarken, gönlüm gül gülistan olur' iniltileri, bize, samimiyet, vefa ve şefkatten bir şiir söylüyor. 'Zulüm başına, adalet külâhını geçirmiş; hıyanet hamiyet libasını giymiş cihada bağy ismi takılmış esarete hürriyet namı verilmiş' sitemleriyle idareyi ırgalıyor.

'Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira, beşer, esir olmak istemediği gibi ecir olmak da istemez' düsturu, gelecekte dünyayı herc ü merc edecek bir büyük çalkantıya karşı insanlığın dikkatini çekiyor. 'İnsanları canlandıran emeldir; öldüren ye'sdir.. Ye's mâni-i her-kemâldir' tembihleri, ne olursa olsun milletimizin geleceği adına ümitvar olmayı yeğliyor. 'Nur-u fikir, zıya-i kalb ile ışıklanıp mezc olmazsa zulmettir, zulüm fişkirır. Fikret-i beyzada süveyda-i kalb bulunmazsa basiretsizdir' hakimâne üslubu, kalb ve kafa bütünlüğünü hatırlatıyor. Ve onlara yeniden zaman üstü olma yollarını gösteriyor.

Elbette ki böyle çok derinlikleri olan inkılap çapındaki bir hareket ve onun çok yönlü temsilcisini anlatmak kolay olmayacaktır. Kur'an-ı Kerimin, selef-i sâlihinin usullerine uygunluk içinde ve çağın idrakine göre yeniden yorumlanmasından imanî meselelerin günümüzün üslubuyla ele alınmasına; ibadet ü taatteki ledünnî derinliklerden muamelâta ait hikmet ve maslahatların sırlı dünyasına; irşad ve nasihattaki yepyeni ve canlı edâdan tebliğdeki mütelevvin sisteme; zâhir-i şeriatın şerhinden hakikat-ı Ahmediye Aleyhisselâtü Vesselam'ın derinliklerine; hizmetle münasebeti ölçüsünde siyasi umurla alakadan idarecilere rehberliğe kadar çok geniş alanda düşünmüş, yazmış, mücadele vermiş ve hayatın bütün üniteleriyle meşgul olmuş, toplumun bütün fakültelerinde umûmî bir dirilisi planlamış böylesine devasa bir kâmeti onun iman ve aksiyonunu anlatmak nasıl kolay olacak ki?

Ama, sevgili dostumuz Prof. Dr. İbrahim Canan Bey'in kalem-i feyyazlarının semeresi bu mübarek eser biraz fazlaca didaktik ve sistematik olsa da, Hz. Bediüzzaman'ın içtimaî meselelere yaklaşımını, onlara çözüm teklifini; içinde yaşadığı çağın idrakinde oluşunu ve çağı aydınlatacak ışıktan mesajlarını, hem özlü, hem de derli-toplu anlatma bakımından okuyucuya yeni ufuklar kazandıracak mahiyette ve çağa imzasını atmış bir dimağı, aydınlar arasında bir kere daha gündeme getirecek ve seviyede olduğunu hemen belirtmek isterim.

İbrahim Bey, şimdiye kadar telif ettiği her eserinde, Müslümanlığın ve Müslümanların can alıcı hasımlarından tedirginlik, inanmış sinelerde de inşiraha vesile olmuştur. Onun bu son eserinin de aynı ölçüde ses getireceğine inanıyorum.

Müellif-i muhteremin, Üstad Bediüzzaman'la alakalı bütün buluşma noktalarının veya bu kitaba esas teşkil eden her hususun birer birer üzerinde durmak, vaktimin müsaadesizliğinin de ötesinde, beni çok aşan bir mevzu..

Keşke düşünce ufkum ve ifade gücüm bunu müsait olsaydı. Ama yine de hepsini olmasa da, hiç olmazsa bir kısmına ve kuş bakışı ölçüsünde bir göz atmaya yarar görüyorum:

1) Bediüzzaman'ın Düşünce Ufku

Bediüzzaman, bütün hayatı boyunca fikrî bütünlüğünü korumuş dünyadaki az bahtiyarlardan biridir. Yaşadığı zaman itibari ile, İslam dünyası üst üste istihalelere maruzdur. Düşünceden sisteme, anlayıştan idareye, yeni yeni cereyanların ortaya çıktığı, aydınların durmadan mihraptan mihraba koştuğu, değerlerin ve telakkilerin değiştiği, toplumun hemen bütün kesimlerinde bir başkaldırmanın yaşandığı çok sarsıntılı, çok çalkantılı ve çok sisli bir dönemde o, fikrî bütünlüğünü korumuş, ilk söylediği ile son söylediğini aynı çizgide söylemiş ve kendisine dinleyen, okuyan, kabullenen, bel bağlayan yığınları hiç bir zaman teşettüt-ü âraya sevk etmemiş ve inkisâra uğratmamıştır.

Evet, tâ gençlik yıllarında âlem-i İslâmın kurtuluşu ve yükselişi adına sunduğu reçete ne ise, altmış küsur sene sonra, Halilurrahman ikliminde ve Rahmet-i Rahmanla buluşmadan birkaç saat öncesine kadar hep aynı şeyleri tavsiye etmiştir.

Müellif-i muhteremin tespitlerine göre bunlar:

- 1) İslam dünyasında terakki meylinin uyarılması.
- 2) Maarif ordusu arasındaki ihtilafın giderilmesi.
- 3) İlim hürriyetinin tesisi.
- 4) Medreselerde ihtisaslaşmaya gidilmesi ve ihtisas şubelerinin açılması.
- 5) Vâiz ve nâsihlerin çağın gereklerine göre yetiştirilmesi.
- 6) Osmanlılarda terakki temayülünün harekete geçirilmesi. (Bu tavsiyelerin asrın başında yapıldığı hatırlansın.)
- 7) Yıldız Sarayı'nın bir üniversite haline getirilmesi.
- 8) Toplumun Muhammedî ruh etrafında bütünleşmesi.
- 9) Ekrâdın kuvve-i cesimesinden yararlanılması.. vesaire...

İşte onun tâ Abdülhamit cennetmekân döneminde Cumhuriyete uzanan çizgide, başa geçen her iktidara toplumumuzun dertleri adına sunduğu reçetenin hülâsâsı...

Şimdi rica ederim, aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, İslam dünyasında, beklenildiği ölçüde ilim aşkı ve terakkî meyli uyarılabilmiş midir? Maarif ordusu, kendi içindeki ihtilafları gidererek, duyguda, düşüncede, anlayışta, eğitim felsefesinde vahdete ulaşabilmiş midir? Topyekün İslam dünyası ve Türkiye, asrın başından bu yana bunca cehd, bunca gayret gösterildiği halde, kendi özünü hırpalamadan, kendi tarihi değerlerini koruyarak sağlam bir eğitim ve öğretim hürriyeti tesis edebilmiş midir? Vâiz ve nâsihlerin çağın gereklerine göre yetiştirildiklerini hiç hatırlamıyorum. Milletimizin terakkî temayüllerini uyarmak üzere, bugüne kadar Batı taklitçiliğinden başka birşey anlatıldığını duymadım. Yıldız Sarayı'nı, büyük tavsiye üzerinde yetmiş sene geçtikten sonra üniversite haline getirenlerin, o gün tavsiyede hedeflenen noktaya ulaşp-ulaşmadıklarının her zaman münakaşası yapılabilir. Toplumun kendi mânâ kökleri etrafında kenetlenip Muhammedî minbere yönelmesi, ancak şimdilerde hecelenebiliyor. Ekrânın kuvve-i cesimesinin ve onun değerlendirilmesinin ne demek olduğunu bugün dahi anlayan çok azdır zannediyorum...

İşte Bediüzzaman'ın çağı aşan ve zamanı delen düşünce ufku ve işte onun hayat çizgisi. Evet, o santim sapmadan, sadece ilk dönemlerde, biraz da medresenin hayalı, utangaç ve ağdalı üslubuyla anlattığı şeyleri daha sonra nur mekteb-i irfanının, toplumun bütün katmanlarına açık ve irşadın gerektirdiği bir eda ile takdimi söz konusu edilmeyecekse, hep aynı yolda yürümüştür.

2) Bediüzzaman'ın İlim Ufku

Bir solukta sıralanan bu hususların arkasından Canan Hocamız, Bediüzzaman'a ait, aynı kaderi paylaşan Müslümanların müstakbel necatlarının, Türklerden başlayacağını ve birgün nurların küfr-ü mutlakı kırıp dağıtacağı, bozguna uğratacağı tespitini ortaya koyduktan sonra şu hususları ilave ediyor: 'Bizim düşmanlarımız cehalet, zaruret ve ihtilaftır. Avrupa bundan istifade ile bizi istibdâd-ı manevîsi altına aldı.' Ve tabî bunlara karşı 'San'at, marifet ve ittifakla' mücadele edilmesi de vurgulanıyor.

Bediüzzaman'a göre bütün kötülüklerin anası cehalettir: Şeriata muhalif hareketlerimizden zaruretlar içinde kıvrınmamıza, muasırlarımızın çok gerisinde kalmamızdan ihtilaflar içinde paramparça olmamıza kadar her şeyin arkasında 'cehalet ağa, onun oğlu zaruret efendi ve torunu husumet bey' vardır. Ona göre ilim, var olmanın önemli bir unsuru, hayatın da en esaslı bir buududur: 'Netice itibariyle herşey ilme bağlıdır. Ahir zamanda beşer ulûm ve

fünûna dökülecek.. İlim yaşlandıkça artar, kuvvet ihtiyarladıkça geriler... istibdat cehlin esiridir... şark maarif, san'at ve fen noktasında uyarılmalıdır' sözleri onun ilim mevzuunda ifade ettiği şeylerden sadece bir kaçı. Ayrıca taksim-i âmal kaidesine uyulması, fertlerin istidatlı oldukları sahalarda çalıştırılması ve ilim despotizmasının önlenmesi de yine onun teklif ettiği orijinal esaslardan.

Bediüzzaman'a göre ideal talebe, kalp ve kafa bütünlüğüyle karikatürize edilen 'Vicdanın ziyası ulûm-u diniyedir. Aklın nuru fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. Ve o iki cenahla talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit birincisinden taassup, ikincisinden de hîle, şüphe tevellüt eder.' Bu ideal talebenin yetişeceği mektep ise onun aşağıdaki düşünceleriyle idealize edilen 'Medresetü'z-zehra'dır. 'Camiü'l ezher' e eş olma tasavvuruyla teklif edilen bu medresede yani ilimlerle medrese ilimleri iç içedir. Bu mekteple, yöre halkının genel durumuna göre Arapça, Türkçe ve Kürtçe en uygun konumdadır. Tahsisatı, bu mekteple hedeflenen tasavvurları gerçekleştirmenin çok önündedir. Zekât, sadaka, nezir ve teberruların yanında, hususi vakıflar, onu besleyecek kanalların sadece bazılarıdır. Bu kompleksin büyük bir bölümü mektep, bir kısmı medrese, bir köşesi de zaviye şeklinde dizayn edilecektir.

Medresetü'z Zehra gibi, onun nazarında, yaygın eğitim, irşad ve nasihat, kitlelerin gayeli varlıklar haline getirilmeleri ve onlara birer ufuk kazandırılması da oldukça önemlidir: 'Mürşid-i umûmî olan vaizler, âlim-i muhakkik, hakim-i müdekkik ve belîğ olmalıdırlar.' Ömrünü taklidin safsatalarıyla geçirenler, varlığın perde arkası sırlarına kapalı yaşayanlar, düşünceleri-muhatapları ve anlatmak istedikleri şeyler açısından organize olamayanlar, yararlı olamadan da öte yığınlara gaflet pompalamış olurlar.

3) Bediüzzaman, Gerilememizin Sebepleri Olarak Şunları Sıralar

Şeriata muhalefet, münevverlerin yetersizliği, yeis, doğruluğun terke uğraması, istibdât, menfaat-i şahsiyenin öne çıkması, Avrupa'nın fena yanlarının idhâl ve taklidi, dini ruh ve özüne uygun anlaşılmayışı, zühd ve tevekkülün yanlış yorumlanması, dolayısıyla da dünyanın bütün bütün zemmedilmesi ve bu arada mektep, medrese ve tekke mensuplarının gerektiği ölçüde ittifakı koruyamamaları; hatta birbirlerine düşmeleri ve binbir türlü harici desiseler... Bugüne kadar dünyamızın inhitatı adına bir hayli şey yazıldı-çizildi, ama, bu seviyede bir yaklaşıma rastladığımı hatırlamıyorum. Çok su

götürür bu hususu Münazaraat'tan alacağım küçük bir parça ile noktalamak istiyorum.

'Hayat bir faaliyet ve harekettir. Şevk ise matiyyesidir (bineğidir). İşte himmetiniz, şevke binip mübareze-i hayat meydanına çıktığı vakit, en evvel düşman-ı şedîd olan yeis (ümitsizlik) rast gelir, kuvve-i manevîyesini kırar. Siz o düşmana karşı 'lâtaknetû' (ümidinizi kesmeyiniz) kılıcını istimal ediniz. Sonra müzahemetsiz olan Hakkın hizmetinin yerini meylü'l-tefevvuk 'üstün olma meyli' istibdâdı hücumu başlar, himmetin başına vurur, attan düşürür. Siz 'künû lillah' (Allah için işleyiniz, Allah'ın rızası dairesinde olunuz) hakikatini o düşmana gönderiniz. Sonra ilel-i müteselsiledeki tertibi (sebepler zincirindeki sıra) atlamakla müşevveş eden acûliyet (acelecilik) çıkar, himmetin ayağını kaydırır. Siz 'vasbirû vesabirû, verâbitû (sabredin, sabır yarışında bulunun ve cihad içinde aramaya mükellef olan insanın âmâlini dağıtan fikr-i infirâdi (bencillik) ve tasavvur-u şahsî karşı çıkar. Siz de 'hayrunnâsi enfeuhum linnasi (insanların en hayırlısı onlara en yararlı olanıdır) olan mücahid-i âl-i himmeti onun mübarezesine çıkarınız. Sonra başkasının tekâsülünden görenek fırsat bulup hücum edip belini kırar. Siz de 'Alallâhi lâ gayrihi felyetevekkeli'l-mütevekkilun' (tevekkülde bulunanlar başkasına değil, sadece Allah'a tevekkül de bulunmalıdırlar) olan hısn-ı hasîni (en sağlam kale) himmete melce' (sığınak) ediniz. Sonra da acz ve nefse itimatsızlıktan neş'et eden ve işi birbirine bırakmak olan düşman-ı gaddar gelir. Himmetin elini tutup oturtur: siz de 'lâ yedurrukum men dalle izehtedeytun (siz doğru gittikten sonra yolunu şaşırırlar size zarar veremezler) olan hakikat-ı şâhikası üzerine çıkarınız; tâ o düşmanın eli himmetin dâmenine yetişmesin. Sonra Allah'ın vazifesine müdahale eden dinsiz düşman gelir, himmetin yüzünü tokatlar ve gözünü kör eder. Siz de 'festakim kemâ ümirte' (emrolunduğun gibi doğru ol) ve la teteemmer alâ seyyidik (efendine karşı emirlik taslamaya kalkışma)' olan kârâşına, vazifeşinas hakikatini gönderiniz, tâ ona haddini bildirsin. Sonra da umum meşakkatin anası ve umum rezaletin yuvası olan meylü'r-rahât (rahat etme arzusu)' gelir. Himmeti kaybeder (bağlar) ve zindan-ı sefalet atar. Siz de 'leyse lilinsânî illâ mâ seâ (İnsan için çalıştığından başkası yoktur) olan mücahid-i âlicenabı o cellâd-ı sehâra gönderiniz. Evet, size meşakkatte büyük rahat vardır. Zira fitratı müteheyyiç olan insanın rahatı sa'y ve cidâldedir.'

Herhalde değerli okuyucu her biri başlı başına bir mevzuun ip uçları sayılan ve adeta bilmece gibi bu girift ve yoğunlaştırılmış konunun tahlilini benden istememelidir; zira bizim yaptığımız derme çatma bir takdim... Gerçek tahlili

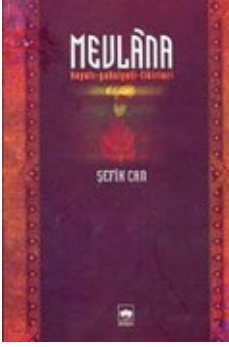
Canan Hoca'nın kitabında takip edeceğiz.

Elinizdeki kitap bu hususların tahlilinde önemli bir rehberlik vazifesi gördüğü gibi, geri kalmışlıktan kurtulmamızla alakalı, Bediüzzaman kaynaklı şu hususları da birer birer ele alır ve inceler:

Dinî şuur ve din yoluyla fikirlerin aydınlatılması; doğruluk, ihlâs, sadâkat, sebât, insanımızda ahlâkî esasların geliştirilmesi; şer'i hürriyet, şurâ düşüncesini herkese benimsetilmesi; ilmin teşvik edilip toplumun her kesimine götürülmesi; Kur'an'ın yeniden ele alınıp selef-i salihîn'in çizgisinde tefsir edilmesi; adetlerin canlandırılıp korunması; çalışmanın sevdendirilip sistemleştirilmesi; herkesin istidâdına göre belli işlerde istihdâm edilmesi; mesainin tanzimi; a'mâlin taksimi, toplumun fertleri arasında yardımlaşma duygusunun canlandırılması ve yabancı ürünlere boykot edilerek, yerli mallara karşı alâka ve rağbet uyarılması gibi her biri başlı başına araştırılması gereken daha sürü mevzu.

İlim ve irfan hayatımıza mücmel, fakat muhtevâlî, derin, fakat anlaşılır yeni bir eser kazandıran Muhterem Müellif'i bu vesile ve okuyucuya yeni bir ufuk kazandıracığı ümidiyle genç okuyuculara: 'Her ümit-i necât ve terakki sizdedir!' diyor, değerli dostumuz Prof. Dr. İbrahim Canan Bey'i gönülden tebrik ve tebci ediyoruz.

Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri

Sesi-soluğu, vâridâtı, aşk u heyecanı ve insanlığa vadettikleriyle çağları aşan öyle yüce kametler vardır ki, üzerlerinden asırlar ve asırlar geçse de onlar hep taze ve canlıdırlar. Zaman onları eskitemez, hâdiseler onlara renk attıramaz ve muhalif rüzgârlar onları asla solduramaz. Onlar, yüzlerce-binlerce yıl önce yaşamış olsalar da, her zaman ter ü taze ve yepyenidirler; yepyenidirler düşünceleri, tespitleri, beyanları, ruhlara sundukları mesajları ve değişik içtimaî problemler karşısında ortaya koydukları alternatif çözüm ve reçeteleriyle...

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî hazretleri de işte bu aşkınlardan biri. Üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen o, bugün bile bizi duyuyor, dinliyor, hislerimizi paylaşıyor ve problemlerimize çareler sunuyor gibi bir aşkınlığın sesi-soluğu durumunda. O, geçmişte yaşamış biri; ama yedi asır sonra dahi hâlâ içimizde dipdiri.. ziyasını Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm (aleyhi ekmelü't-tehâyâ)'dan alan ve günümüze kadar değişik dalga boyundaki tayflar hâlinde her yana yayan bir nur adam.. evliyâ, asfiyâ çerçevesinde seçilmişlerden bir seçilmiş ve aşk u muhabbet kahramanları arasında sözleri mîr-i livâ bir kutlu.. ölü ruhlara hayat üfleyen bir israfîl sûru.. nefesi, çoraklaşmış gönüllerin âb-ı hayatı, yoldakilerin nuru ve tam bir Peygamber vârisi.

Hazreti Mevlânâ, hep Allah'a koşmuş ve başkalarını da koşturmuş bir hak eri.. her zaman aşk u şevk ile coşmuş ve çevresine sevgi meşk ederek onları da coşturmuş dengeli bir cezbe insanı.. mârifeti, muhabbeti ve aşk u şevki yanında aynı zamanda tam bir mehâfet ve mehâbet kahramanı.. herkesi Hakk'a ve o kutlu sona çağıran bülend-âvâz bir münâdi.. rızası, Hak rızasının eseri ve aşk u iştiyakı da Hak teveccühünün tezahürü bir üstad-ı câmi idi. Çağına seslendiği aynı anda o Muhammedî ses ve nefesini asırlar ötesine de duyurabilmiş; kendi çağının talihlilerini tenbih etmenin yanında günümüzün insanlarını da

uyarmasını bilmiş büyü bir nefestir. Allah onu önemli bir hizmette istihdam ediyordu ve bu önemli misyonuna göre de, içi ve dışı itibarıyla fevkalâde bir donanımla şerefleştirmişti: kalbi envâr-ı ilâhiye ile pürnur, özü hikmet cevherleriyle ışıktan bir fağfur, sırrı esrâr-ı lâhutla mâmur, basireti de ziya-yı hâssla münevver idi.

Bu ufkuyla Hazreti Rûmî, kendi çağında irşad dairesinin merkez noktasında âdeta bir Kutup Yıldızı, feyiz kaynağı olan Hakikat-i Ahmediye'nin ziyası sayesinde binlercenin-yüzbinlercenin şem'ine pervane oldukları bir vilâyet çerağı, insanî kemalâta yürüyenlerin yanıltmaz pişdârı, Kur'an hakikatlerinin müdakkik bir müfessiri, Muhammed'in (sav) aşk u şevkinin coşkun bir tercümanı ve herkese Allah'ı sevdirmenin de büyü bir lisanıydı. Onun atmosferine girenler sonsuz huzura erer, onun ufkundan Kur'an'a bakanlar asr-ı saadeti görmüş gibi birdenbire başkalaşır, etrafındaki gürûh-u encüme Hak âyâtını tefsir ederken bütün sineler aydınlanır, o 'Allah' derken âdeta gökler deliniverir de semanın esrarı arza boşalıyor gibi olurdu.

O, Cenâb-ı Hakk'ı delice seviyordu ve ufkunda hiç dinmeyen bir inilti vardı gece-gündüz. Halvette-celvette, her zaman ayrı ayrı muhabbet ve aşk u iştîyak fasılları yaşıyordu. Bütün bütün mâsivâdan tecerrüt edip kendini gönlündeki aşk u vuslatın gel-gitlerine salınca tamamen bir ateş topuna dönüyordu. içten içe ocaklar gibi yanıyor, ama asla gam izhar etmiyordu. Yanmayı aşkın gereği görüyor, âh u vah etmemeyi de vefa töresi sayıyordu. Ona göre, 'seviyorum' diyenler cayır cayır yanmalı ve bunu da maiyyet ve kurbetin bedeli saymalıydılar. Az yemeli, az içmeli, az uyumalı, konuşacakları zaman da sadece O'ndan söz açmalı ve hep 'hayret' yaşamalıydılar. O, 'Sevenin nasıl uyuduğuna şaşılır; evet, sevene uyumak haramdır.' derdi. Bir keresinde, (Cenab-ı Hakk'ın, Hazreti Davud'a hitaben:) 'Ey Davud! Kendini uykuya salıp beni düşünmeyen, sonra da aşk iddiasında bulunan yalan söylemiş olur.' sözünü naklettikten sonra 'Karanlık basınca aşıklar delirir-delirmeli.' demiş ve hep dediği gibi davranmıştı.

İşte Divan-ı Kebîr'de onun mağmalar gibi köpürüp duran his ve heyecan ummanından sadece birkaç damla:

'Elsiz-ayaksız kalmış zavallı gönlümde O'nun aşkına direnecek güç kalmadığı için mecnun gibiyim. Her gün, her gece beni bağlayan aşk zincirinin ucunu geveleyip duruyorum.

Sevgilinin hayâli gelip belirince kanlar içinde kalıyorum. Ben kendimde olmadığım için O'nu gönül kanıyla boyarım diye korkuyorum. Aslında Sen, her

zaman aşk ateşiyle yanıp yakılan bu âşîğın gecelerini perilerden sormalısın.. Herkes gidip uyudu; gönlünü O'na kaptırmış olan ben ise uyku nedir bilmiyorum. Bütün gece gözlerim göklerde yıldız saymakta; O'nun aşkı uykumu öyle bir alıp götürdü ki, bir daha geri geleceğini sanmıyorum...'

Eğer O'nun aşk u heyecanı ve vecd ü hafakanlarının özü sayılan şiir divanlarının ruhu sıkılacak olsa, ondan hep böyle aşk u iştîyak ağlamaları, vuslat ve ümit nağmeleri dökülecektir. Mevlânâ bir ömür boyu sevmiş, sevildiği inancıyla oturup kalkmış, hep O'na karşı olan aşk u alâkasını dillendirmiştir. O, bu engin aşk u alâkasını her seslendirişinde de O'na yalnız yürümemiştir; kendini dinleme bahtiyarlığına ermiş-çevresini de alıp beraber götürmüştür. Evet o, kendisine sunulan semavî ziyafet sofralarından, o ıfık hâlesi içinde bulunanlara da kâse kâse sunmayı âdeta bir vefa borcu bilmiştir.

İşte ona ait bir semavî yolculuk sergüzeştinden etrafa akseden bir kaç müteşâbih nağme:

'Aşk burakı aklımı da gönlümü de aldı götürdü. Nereye götürdüğünü bana sorma. Aklımı da gönlümü de alıp ötelere götürdü. Yürüyüp öyle bir revaka ulaştım ki, orada ne ay var ne de gün; öyle bir dünyaya eriştim ki, orada dünya da dünya olmaktan çıkmış...' Bu seyahat, mirac-ı Ahmediye'nin gölgesinde öyle bir uruc ve bir semavî yolculuk ki, Süleyman Çelebi ifadesiyle, 'Ne mekân var ânda ne arz u semâ.' Görüp duydukları, bakıp temâşâ ettikleri gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, akl u fikrin kavrayamadığı özel iltifat tecellileriydi ve bunlar herkese de müyesser değildi. O, gitti, gördü, tattı ve bir fâninin bilebileceği çerçevede bilinebilecek her şeyi bildi. Görmeyenler bilemez, tatmayanlar duymaz; duyanlar da çok kez sır vermez, sır verseler de onu herkes ihâta edemez. Gâlib'in ifadesiyle:

"Bir şu'lesi var ki şem'-i Canan'ın
Fânûsuna sığmaz âsumanın"

Mevlânâ'nın bütün bir varlığa karşı duyduğu muhabbet, alâka ve insanlarla münasebetlerindeki sıcaklık, ondaki o derinlerden derin ilâhî aşkın bir izdüşümüydü. Fıtratı sermest-i câm-ı aşk olan Hazreti Pir her şeyi sevmiş, topyekün varlığı muhabbetle kucaklamış, her nesne ile bir çeşit diyaloga geçmişti ki; bütün bunlar, onun Allah'a karşı o derin aşk u alâkasının yansımasından başka bir şey değildir.

Bu perişan ve bulanık anlatımın onu ifade etmekten uzak olduğunu farkındayım. Bu da benim onunla bir münasebet arayışına verilmeli. Yoksa

nerede damla, nerede deryayı tavsif; nerede zerre, nerede güneşi ifade.!?

Varsın öyle olsun; birkaç cümle ile de olsa, ışığının şu fâni dünyaya düşmesi itibarıyla, yeniden bir kere daha 'Celâleddin er-Rûmî' demek istiyorum:

Hazret, Asya kıt'asında iç içe içtimaî, siyasî ve askerî bunalımların yaşandığı 1207 yılında Belh bölgesinde hayata gözlerini açtı. Babası, şeyh Muhammed Bahâüddin es-Sıddîkî ki, Hazreti Ebû Bekir'in onuncu derecede torunuydu. Merhum Tâhiru'l-Mevlevî'ye göre, vâlîde-i mükerreremeleri de Efendimiz'in soyundan ayrı bir şecere-i mübarekenin meyvesiydi. Baba, bulunduğu bölgede 'Sultanu'l-Ulemâ' unvanıyla yâdedilen bir Peygamber vârisi ve bir hakikat eriydi. Pek çok hak dostu gibi o da doğup büyüdüğü yerde hazmedilememiş, hatta hırpalanmış ve bir manâda göçe zorlanmıştı. Bu itibarla da, maskat-ı re'si olan Harzemlilerin ülkesinden ayrılmış.. upuzun bir müsâferet ve ikamet fasılları yaşamış: Hicaz'a uğramış, bir miktar şam'da ikamet etmiş, bir hayli sulehânın yanında Muhyiddin ibn Arabî gibi mümtaz şahsiyetlerle görüşmüş, görüşmüş ve feyiz alıp feyiz vermiş.. ve kendiyle beraber dünyevî yaşı itibarıyla henüz altı-yedi yaşına yeni basmış bulunan büyük ruhlu küçük Mevlânâ da zatına has o derin tecessüs ve tefahhus hisleriyle gördüklerini gayet net fotoğraflamış, çevresini iyi okumuş, bilhassa Hazreti Muhyiddin'in esrarlı dünyasına -tabîî yaşının müsaadesi ölçüsünde- nüfuz ederek onun sohbetiyle ayrı bir insibağ yaşamış; ondan iltifat görmüş ve teveccühlerine mazhar olmuş.. böylece oldukça sıkıntılı fakat değişik mevhibe ve vâridlere açık hedefi meçhul bu bereketli hicrette Hazreti ibrahim, Hazreti Musa ve Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm (aleyhim salavâtullahi ve selâmuğu mile'l-arzi ve mile's-semâ) gibi hep bereket bulmuş, hep lütuf görmüş ve kazâya rıza sayesinde adı konmamış ihsanlara mazhar olmuştur.

Yollar bu kutlu aileyi alıp Erzincan'a götürmüş, kader onları Karaman'a çekmiş. Bir miktar 'Halâveye' medresesinde talebelik.. bir süre şam-Halep medreselerinde ulûm-i islâmiye tahsili.. ve tekmîl-i nûsahtan sonra yeni ana ocağı sayılan Konya'ya avdet.. bir süre sonra Hoca şemseddin Semerkandî'nin semere-i mübarekesi Gevher Hatun'la izdivaç.. ardından da muhterem peder Sultanu'l-Ulemâ'nın Allah'a yürümesi.. ve Seyyid Burhaneddin Tirmizî'nin nezaretinde uzun bir seyr u sülûk-i rûhânî.. derken birkaç sene sonra Rûknüddin Zerkûbî'nin işaretiyle Konya'ya gelen şems-i Tebrizî ile buluşma ve yeni bir derinliğe açılma.. ve sonunda bütün dünyada kendi enginliğiyle tanınan Koca Mevlânâ. Aslında bunlar, meâliye açık üstün istîdat bir nâdire-i fitratın hayatını tarassut adına ortaya koymaya çalıştığımız birkaç küçük menfez ve

uhrevîliğe kilitli Muhammedî ruhun önemli temsilcilerinden birinin hayat-ı seniyyelerinden sadece üç-beş kare..!

Mevlânâ mı şems'in ufkunu açtı, şems mi Mevlânâ'yı alıp ötelere götürdü ve kim kimi hakikatü'l-hakayık'a, aşk u şevk zirvesine, Hazreti Matlub u Mahbub'a yönlendirdi?.. gibi soru ve münakaşalarla o pak ve müstesna insanların sergüzeşt-i hayatlarıyla alâkalı mülâhazaları bulandırmak istemem vesselâm.. ve zaten bu tür konular bizim gibi düz insanları da aşar; ama kim bilir, belki de şöyle demek daha uygun olur: Bir dönemde iki müstait ve donanımlı ruh bir araya gelmiş, iki derya gibi birbirine boşalmış; ferden ferdâ zor ulaşılabilecek zirvelere, iştirak-ı mevâhib ve vâridatla birdenbire ulaşıvermiş; mârifet, muhabbet ve aşk u şevk şâhikalarına otağlarını kurmuş, kendi çağlarını aydınlattıkları gibi günümüze kadar da bütün asırlara o 'menhelü'l-azbi'l-mevrûd'dan aldıkları feyizleri ifâza ederek birer 'yâd-ı cemil' olarak zikredilegelmişlerdir.

Şunu da hemen belirtmeliyim ki, Hazreti Mevlânâ, başta peder-i muhteremleri Sultanu'l-Ulemâ olmak üzere, pek çok feyiz kaynağından istifade etmiş, seleflerinin büyük çoğunluğunu geride bırakmış ve ummanlar gibi köpüren aşk u şevkiyle her zaman Allah'a yakın durmanın yanında hep insanların içinde olmuş ve kendini asla onların üstünde görmemiş; hayat-ı seniyyelerinde bizzat, ötelere yürüdükten sonra da eserleriyle Hazreti Sultanü'l-Enbiyâ'nın rûhânî hayatlarının vesâyetinde bir 'kutbu'l-irşad' vazifesi görmüş; çok geniş alanlı, geniş zamanlı tesiri olan ender simalardan biridir.

Hazreti Pir'in, sofiler arasında bilinen şekliyle müridliği, dervişliği, postnişinliği ve şeyhliği söz konusu değildir. O, temel unsurları Kitap, Sünnet ve selef-i salihin olan irşadla alâkalı şahsî içtihatlarıyla, tecdid televvünlü yeni bir yöntem geliştirmiş; farklı bir ses ve solukla hem çağının insanlarını, hem de daha sonrakileri yepyeni bir mâide-i semâviyede buluşturmuştur. O, Allah'la münasebetlerinde bir aşk u iştîyak insanıdır; Allah'tan ötürü kendisine teveccüh edenler karşısında da bir muhabbetullah sâkisidir; evet eğer onun, Divan-ı eş'âr'ının ruhu sıkılıp sağılacak olsa gökteki sıkışmış bulutlardan rahmet boşaldığı gibi ondan da muhabbetullah ve muhabbet-i Resûlullah sağnakları boşalacaktır. Onun ruhundan fışkıran ve Hüsametdin Çelebi vasıtasıyla kitaplaştırılan en câmi ve büyük ölçüde de didaktik eseri 'Mesnevî', bu yüksek aşk u muhabbet tufanının tenezzül dalga boyunda ve bizim de özünü duyabileceğimiz bir şaheser; 'Divan-ı Kebîr' ise, Hazret'in kametine göre bir aşk u iştîyak tufanı mesabesindedir.

Mesnevî'de duygular, düşünceler muhakemelerimizi ezip geçmeyecek şekilde, idraklerimizi aşmayan âli bir üslûpla işlenmiştir. Divan-ı Kebîr'e gelince, onda her şey mağmaların feverânı mahiyetindedir ve herkesin yudumlayacağı türden de değildir. Dikkatle bakıldığında, bu kitab-ı celîlül-kadr'de fevkalâde bir derinlikle 'fenafillâh-bekabillâh-maallah' mülâhazalarına bağlı dışa vuran olabildiğine engin maverâî bir heyecan feverânı müşahade edilmektedir. Onun Divan'ındaki bu feverânı görebilenler kendilerini yanardağları hatırlatan bir aşk u vecd tufanı içinde bulurlar ve dehşetle ürperirler. Hazret'in herkese açık olmayan bu tür eş'ârında, aklın hudutlarının aşıldığı, insanî normların üstüne çıkıldığı, melekûtî keyfiyâtın mülkî elvân ve eşkâli gölgelediği görülür.

Hazreti Mevlânâ, medreseden tekyeye, tekyeden çilehanelere bütün feyiz kaynaklarından beslene beslene olgunlaşmış.. Hakk'a vasıl olmuş.. kendi sistemi içinde semâvîleşmiş ve vilâyet semâsında bir kutup yıldızı gibi âdeta kendi etrafında dönen bir mâh-ı mücellâdır. Evet o, bulunması gerekli olan yere ulaşmış ve durması icap eden yerde de durmayı başarmış bir babayığittir. Gördüklerini iyi okumuş, duyduklarını yerinde değerlendirmiş; Hakk'a teveccühünde asla kusur etmemiş ve ötelere esip gelen vâridlerin, mevhibelerin bir zerresini dahi zayi etmemiştir. Zayi etmemiş ve pek çok selefî gibi bu ilâhî atıyyeleri şiir diliyle seslendirmiş, baş döndüren söz hevenkleriyle ortaya koymuştur. O, bu zebercedden büyümlü kelimelerle hem kendi aşk u heyecan hummasını dillendirmiş, hem de şiirin köşe-bucak müphemleri içinde, yârâna açık, ağyâra kapalı müteşâbihâtını ifade etme üstadlığını ortaya koymuştur.

Onun, ister herkese açık sözleri, ister müteşâbihâtı -bunlar arasında çok az dahi olsa başkaları tarafından o inci dizileri içine karıştırılmış kalp sözler de bulunabilir- kendi ufkunun sesi-soluğudur, başka divitle, kalemle tanışıklığı olmamıştır; onlar, herkesi tesir altına alacak kadar da sıcak mı sıcak ve tamamen onun gönlünün nağmeleridir.

Hazreti Mevlânâ, tabiatı itibarıyla olabildiğine ince, fevkalâde narin, bir anneden daha şefkatli; sözün özü kendi asrında Muhammedî Ruh'un (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) izdüşümü bir müstesna varlıktı. Onun bu hususiyetlerini Mesnevî'sinde, Divan-ı Kebîr'inde, başkalarına yazdıkları mektuplarında, ailevî münasebetlerinde, dostlarına karşı özel davranışlarında görüp şahit olanlar, tam bir Peygamber vârisiyle karşılaşmanın heyecanı ile ürperir, kendi kendilerine 'Zâlike fazlu'llahi yû'tîhi men yeşâ" diye mırıldanır ve hayranlıkla iki

büklüm olurlar.

O, hayatında çok hoyrat muamelelere maruz kalmış, çok incitilmiş; ama hiçbir zaman kaba davranmamış ve kimseyi rencide etmemişti. Hakk'a ait mevhabeleri haykırırken her zaman gürül gürül ve fütursuzdu; ancak, sair ahvâli itibarıyla hep mütevazı, mahviyet içinde, yüzü yerde ve herkesi şefkatle kucaklamaya hazır bulunurdu. Bencillik, iddia, çalım ve huşunet... gibi mesâvi-i ahlâktan sayılan kötü huylar hiçbir zaman onun atmosferinde ikamete fırsat bulamamışlardı. Fitilini ondan tutuşturduğu arkadaşı diyeceğimiz Hazreti şems-i Tebrizî'yi üstadı gibi görür ve saygılı davranır.. müridi ve halifesi Salâhaddin Zerkûb'a 'şeyhim, efendim, sultanım...' diye hitap eder.. Hüsamettin Çelebi'yi tazimle anar ve aile efradına karşı da âdeta ehl-i beyt muamelesinde bulunurdu. Meclisi, Peygamber meclisi gibi herkese açıktı ve en uzaktakilere bile öyle yakın dururdu ki, can alıcı hasım ruhlar dahi ellerinde olmayarak kendilerini birden onun şefkatli kucağına salıverirlerdi. Bir kere de o atmosfere girdiler mi artık bir daha ayrılmayı düşünmezlerdi. Hazreti Pir, ötelere toptan alışverişi olan birisiydi; ama, insanlara karşı muamelesinde bu koca farklılığı hissettirmeyecek kadar hep muhlis ve mütevazı idi: insanlar içinde insanlardan bir insan olarak yaşar; onlarla oturur-kalkar, onlarla yer-içer; Allah'la arasındaki esrârı elinden geldiğince sır bilmezlerden saklamaya çalışır ve inandıklarını yaşayan bir mürşid olarak her zaman gönüllere nüfuz etme yollarını araştırır; 'sohbet-i Cânân' der, sürekli nazarları O'na çevirir; 'aşk' der, 'iştîyak' der, 'cezbe' der, 'incizab' der, ruhunda köpürüp duran his ve heyecanı başkalarına da duyurmaya gayret eder ve iklimine uğrayan herkese hakiki insan olma ufkunu gösterirdi. Dünyada, dünya malında asla gözü yoktu; hiç olmamıştı da. Bulduğunda, kifâf-ı nefis edeceği miktarın dışındakini yedirir-içirir, başkalarına infak eder; bulamadığında da, 'Çok şükür, bugün evimiz Peygamber evine dönmüş.' der, yerinde sabır pistiyle göklere açılır, yerinde de şükürle mâverâîliklerde pervaz ederdi. Sadaka, zekat kabul etmez; insanlara verecekli olma durumuna düşmemek için müzâyakaya maruz kalır, aç durur, fakirane yaşar; ama, sızlanıp ağyârı âhından agâh etmez ve irşad hizmetini de hediye ve behiyyelerle kirletmezdi.

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmi hazretleri, zühdü, takvası, iffeti, ismeti, halktan istiğnası ve bütün bütün ötelere müteveccih yaşamasının yanında marifeti, muhabbeti, aşk u iştîyakıyla da ömür boyu irtifa kaybetmeden yaşayan vilâyet semâsının üveyklerinden biriydi. O, Allah'ı aşk üstü bir aşkla sevdiği gibi, O'nun tarafından sevildiğine de inancı tamdı. Bu, ne kaybettiren bir emniyet hissi, ne

de mehâfet ve mehâbetten mahrumiyetti; bu, bir iman ve ihtisab ufkuydu; Hazret de işte bunu tahdis-i nimet sadedinde ihsas ediyordu. Buna, sultanın mevhibelerine dellâllık etme de diyebiliriz.

Onun iç dünyasında, her zaman farklı debi ve değişik dalga boyunda aşk çağlayanları birbirini takip eder, teveccüh ve vefası ilâhî cezb u incizabla mükâfatlandırılır; böylece ona, kurb üstü kurb yolları açılır ve o, çok defa kâse kâse yudumladığı câm-ı aşkla sermest-i câm-ı aşk olarak yaşardı. Sadece O'nu görme, O'nu bilme, O'nu duyma, O'nu söyleme, her iş ve sözünü O'na bağlama mevzuunda o kadar samimî idi ki; bir an gözü ağyâra kaysa, oturur bir yığın gözyaşı döker; her zaman maiyyetin ferah-fezâ iklimlerinde yaşamaya can atar, hem muhib hem mahbub olma iştiağıyla çırpınır durur ve dakikalarını âşık u maşuk olma sermestisiyle geçirirdi.

Ondan evvel de bu zaviyeden ruhânî zevkleri duyan, yaşayan bir hayli âşık ve muhib gelip geçmişti; ama, duyup hissettiklerini seslendirmesi -hususiyile de Divan-ı Kebîr'deki üslûba emanet- her mülâhazasını cesurca ortaya koyması açısından onun başkalarına karşı bir fâikiyetinin bulunduğu da açıktı. Vâkıa, daha sonraki dönemlerden devr-i risâlet-penâhînin koçyiğitlerine kadar umumî fazilette Hazret'e üstünlüğü müsellemler bir hayli devâsâ insan da gelip geçmişti; ama, Hazreti Pir'in fâikiyeti 'hususî fazilette mercûhun râcihe tereccühü' mânâsındaydı. işte bu açıdan onu, bu vadinin biricik gözdesi ve dilrubâsı sayabiliriz. O, bu hususta çok güzeldir, güzellere peyrevdir ve aşk yoluyla insanları Güzeller Güzeli'ne ulaştırmada da güzîde bir rehnümâdır.

Bir insan için, Cenab-ı Hakk'ı gönülden sevmek ve her zaman O'nu derin bir aşk u iştiağıyla yad etmek yüce bir pâyedir. Bundan daha yüksek bir mansıp varsa o da, insandaki bütün bu aşkların, iştiağların, cezb ü incizabların O'nun teveccüh ve iltifatından kaynaklandığının şuurunda olmaktır. Hazreti Mevlânâ, her nefes alış verişinde sürekli O'nu soluklanıyordu; bu hâlini de yine O'nun nazar ve hususi teveccühüne bağlıyordu. Ufku bu noktaya ulaşmayanlar bunu anlamayabilirler. Ne var ki, 'Herkesin istidadına vâbestedir âsâr-ı feyzi/Ebr-i Nisandan ef'î semm, sadef dürdane kapar.' fehvasınca, donanım ve istidatların, elfâzın meânîye kalıp olduğu gibi, ilâhî mevhibe ve vâridlere şart-ı âdi plânında bir dâi olduğunda da şüphe yoktur.

Bazıları, Cenab-ı Hakk'ın münezzehiyeti ve mukaddesiyeti açısından, O'na karşı aşkı uygun bulmamış ve insan-ı kâmil'in mâşukiyetini de anlamsız görmüşlerdir. Pek çok hak dostu gibi Hazreti Mevlânâ da, beşerî aşk u

alâkaların çok çok üstünde, Zat-ı Ulûhiyet'in münezzehiyet ve mukaddesiyetine yaraşır bir aşk u iştiyakın olabileceğini cesurca ifade etmiş ve arkadan gelenlere de yoruma açık böyle bir aşk-ı ilâhî müteşâbihi miras bırakmıştır.

Sonradan gelen bazı sofi ve mollalar, böyle bir müteşâbihle beraber, yer yer o dergâhta icra edilen müziği, ney'i ve değişik enstrümanları da sürekli sorgulamışlar; semâzenlerin hareketlerini yargılamışlar ve infaz üstüne infazlar gerçekleştirmişlerdir; ama, Hazret'in, kendi yorumlarının doğruluğu konusunda hiçbir şüphesi olmamıştır. Olsaydı, hepsini kırar, döker ve bu kabîl şeylerin bütününden vazgeçerdi.. mutlaka vazgeçerdi.

Aslında onun, dinin ruhuna yürekten bağlı bulunması ve Muhammedî edebî (sav) arızasız bir temsilcisi olması da, başkalarına fazla bir şey söyleme fırsatı vermez zannediyorum. Kılı kırk yararcasına dinin özüne saygısı ve Sünnet-i seniyyenin canlı bir tefsiri olması, bugüne kadar büyük çoğunluğun onu kabulü için yetip artmıştır.

O, tam bir samimiyet ve ihlâs insanıydı; şer-i şerife muhalif düşmemek kaydıyla hep gönlünden gelenleri yaşıyor ve onları seslendiriyordu. Dini hayata hayat kılarken de, başkalarına yaşama yollarını gösterirken de, ney'e üflerken de, semâa kalkıp pervane dönerken de, her zaman aşk u iştiyakla ciğeri kebab ve her zaman âh u eninle sızlayan bir nây ve bir dolaptı. Anlamazdı muzdarip olmayanlar onu; duyamazdı nâdânlar onun duyduklarını. O, 'Firaktan pâre pâre olmuş bir sine isterim ki, ona iştiyak ve dertlerimi şerh edeyim.' diyor derd-mend yârân beklentilerini seslendiriyordu.

Doğrusu, Hazreti Mevlânâ gibi fâikiyeti müsellemler bir zat hakkında bana söz söylemek düşmezdi. Öteden beri kendisine saygı duyduğum birinden gelen bu istikametteki talebe hayır diyemedim; başımdan aşkın bir işe girişme cür'etinde bulundum. Bugüne kadar yüzler-binler onunla alâkalı yazılar yazdılar; bu mevzuda söz onlarındı ve söylenecekleri de onlar söylemeliydiler. Ne var ki, bu, benim gibi düz adamların da bir şeyler mırıldanmasına mâni değildi; bence, olan da işte buydu.

Belki, daha önceden sesimi kesip konuyu Şefik Can Bey'in 'Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri' nam eserine havale etmem icap ederdi. Geç olsa da, mevzuu dar mülâhazalarımınla daha fazla daraltmamak ve karartmamak için o işi şimdi yapıyor ve ifadelerimi noktalıyorum.

Orta Asya'da Eğitim Hizmetleri

Şüphe ve tereddüt üretme, yaygın bir hastalık halini aldı. En doğru, en sâbit hakikatlerin etrafında dahi bir sürü tereddüdün dolaştığına şahit oluyoruz. Doğruların eğri, eğrilerin doğru olabileceğine ihtimâl veriliyor ve böyle yapılırken de ilmiliğin gereği yerine getiriliyor gibi gösteriliyor.

İlim adına böyle bir ihtimalciliğin münakaşası her zaman yapılabilir; ancak din dince mukaddes sayılan prensiplerin aynı kriterlerden geçirilmesi ise telâfisi imkansız zararlara yol açar.

Şüphenin, düşüncedeki yeri aslâ inkar edilemez. Ne var ki bunu tâmin etmek, çok eskilere ait bir sisteme dönmek demektir ki; bu da düşüncede bir irticâ sayılır.

Sübût ve rusûh bulmamış meselelerde tereddüt ve dolayısıyla münakaşa bahis mevzuu olsa bile, tecrübeden geçmiş ve müşâhededен te'yid görmüş hususlarda şüpheyе düşmek, akliliğin kendi kendiyile tenâkuzu ve (septik) bir saplantıdır.

Ne acıdır ki, her biri kendi sahasında pek çok müşâhede ve tenkide tâbî tutulmuş bir sürü hakikat, his ve muhâkemeyi inkâr eden bir kısım banal görüşlü materyalistlerce, gayr-i aklî, gayr-i mantıkî ve tecrübeye zıt gösterilerek reddedilmektedir.

Bu ret ve inkarın, okuyan ve okuduğunu anlayan bir zümre için mesnetsiz ve sathî olduğu düşünülse bile, pek çoğu itibariyle ümmî ve muhakemesiz olan insanımız için büyük tahribat ve sarsıntı yapacağı da unutulmamalıdır. Ve bunun için de bütün hamiyetperverlere, bu çabuk yıkılan ve çabuk bozulan zümrelere, kanaat ve düşüncelerini düzenleyici mahiyette el uzatmak ve ışık tutmak gerekmektedir.

İlhâd ve inkâr öteden beri vardır ve bundan sonra da var olacaktır. Ancak, batının tahrif edilmiş Hristiyanlığına karşı tabii bir tavır sayılan, her şeyi kuşku ve tereddütle karşılama, bütün meseleleri fıtrat ve tabiatın soluklarından ibaret olan mukaddes dinimizce asla bahis mevzuu olmamalıdır.

Aklın azli esasına dayanan mesîhiyyet, i'tila döneminde ilim ve tekniğe karşı alabildiğine bağnazca davrandığı için, okuyan ve düşünen zümrelerin menfuru

olmuştı. Daha sonra ise bu nefret, ilmin ve tefekkürün galebe çalmasıyla Hıristiyanlığın târ u mâr olmasına sebebiyet vermişti. Ondan sonra ise batılı, alabildiğine serazat ve alabildiğine dine karşı müstehzî kesildi.

Dinin bağlayıcılığını esâret ve ondan kurtuluşu mahbesten halâs sayıcı bu toy düşünce, bir hamlede Kitab-ı Mukaddes'in bütün meselelerini birer komedi hâline ait her haberi bir üstûre, geleceğe ait bir İkâzî aldatmaca ve iğfâldi Bu itibarla da dince yeniden anlatılması gerekiyordu. Heyhât, âbâ-i kenâise (kilise babaları) hiçbir zaman bunu yapamadı. Keşke sadece hiçbir şey yapamamakla kalsaydı. Aksine o, bir kısım menfaat ve zarar mülâhazasıyla, dini değişik kalıplara dökmek ve ilim adına ortada gezen bir kısım nazariyelere mümâşât yapmakla, dînî prensiplerin değişkenliği hissini uyarıyor ve dine en büyük darbeyi vuruyordu.

Din adına dine indirilen bu darbe, iki bûklüm zavallı Hıristiyanlığı, bir daha belini doğrultamayacak şekilde komaya soktu ve onu, o gün bugün dindeki vakar, kararlılık ve ciddiyetten yoksun hâle getirdi.

Keşke vahy-i semâvinin ruhundaki tabiîliği ve bu tabiîlik içindeki bütün bir hayatı tekeffül etme elastikiyetini daha önceden kavramış olsalardı da öze sadakat için içtihat müessesesini işlettirip, dinin âlemşümûl hüviyetine tercümanlık vazifesini yapabilselerdi.

Oysa ki her yeni te'vil bir sürü tereddüt getiriyor; her izah değişik bir kısım şüpheler hortlatıyordu. Artık şüphe ve tereddütlerle boğuşma, münfesih Hıristiyanlığın ayrılmaz kaderi olmuştı. Batılı kendi dinine karşı bir zafer sarhoşluğu içinde idi ve her şeyi inkâr ediyordu. Hatta bütün dinlere karşı da aynı kriterleri kullanıyor ve aynı adrese ile bakıyordu.

Hale batıda, fen ve tekniğin mihrap haline gelmesi, sanayi inkılabının kazandırdığı farklı bakış zâviyesi, batılıyı öylesine çılgınlaştırdı ki; o, "Tanrı öldü" diye küfür ve küfranını cihana i'lan ederken, dînî her meseleyi de hafife alıyor ve istihkar ediyordu.

Bu devre, Hıristiyan âlemi için, metafizik her hâdisenin alaya alındığı ve her şeyin madde ile izah edilebileceğine inandığı düşündürücü bir devre oldu. Hele bu devrede pozitivistler, o kadar azgınlaştırdılar ki, onun parafa etmediği hiçbir husus hüsn-ü kabul görmüyor ve kendini anlatamıyordu.

Batıyı teknik ve sanayi ile örnek alan milletler, onun küfür ve ilhadına da hayranlık duyuyor ve tâlib çıkıyorlardı. Bu ise, maddî ve manevî gücünü yitiren

İslâm âleminde, bir kısım dinden bezmiş mülhid ve şüphecilerin meydana gelmesine yol açıyordu. İslâm'ın zatı ma'suniyeyeti ve her türlü itirazdan muallâ keyfiyeti nazar-ı itibara alınmadan, Hıristiyanlık için vârid olan itiraz ve ittihamlarla ona da hücum ediliyor ve münfesih bir sistem için verilmiş idam kararı, ona da tatbik edilmek isteniyordu. Kedi müntesipleri tarafından, körü körüne böyle bir (Karakuşî karar)la giyotine götürülmek istenen yüce din, muârizlarının tecâvüzü, müntesiplerinin cehâletiyle baş başa kalmıştı.

Her tarafta binlerce tereddüt i'mal ediliyor ve mensuplarının gönlünde binlerce, yüzbinlerce şüphe uyarılmak isteniyordu. (Hâşâ) Allah'ı kim yarattı? Peygamber görmeyen küfründen dolayı neden muâheze edilsin? Kısa bir ömür yaşayan kafirler niçin ebedî cehennemde kalsın? Hz. Adem'in evlatları birbiriyle evlendikleri halde şimdi kardeşler arasında evlilik niçin yasak? Şeytanı neden başımıza musallat etti? (vs.) gibi hususlar her Müslüman'ın, evinde, obasında; mektebinde ve kışlasında karşılaştığı sorulardan olmuştu.

Batı hayranlığı meşcereliğinde gelişen bu ilhad düşüncesine, daha sonra diyalaktik felsefe sahip çıkınca, ilhad bir tufân halinde, bir baştan bir başa bütün dünyamızı sardı. Artık, her ocakta her bucakta ilâhiyata ait en derin meselelerin münakaşası yapılıyor, hatta yüce yaratıcı zayıf ve fakir beşeri kıstaslara vurulmak isteniyor: "Neden o'nu göremiyoruz? O hangi sebeplere dayanıyor?" gibi akli başında herkesi ağlatacak en câhilane iddialar evden eve köyden köye dolaşmaya başladı.

Bir bakıma, bu insafsız işgale karşı da çıkılamıyordu. Zira zavallı münevverimiz korkunç bir basiretsizlikle, bütün bunlara ilmîlik diyor ve alkışlıyordu.

Bundan daha beteri de, bütün bunlar karşılık, kendimizi anlatma cesaretini kaybetmemiz, dinimize sahip çıkmayışımız ve hatta ona intisabı gericilik saymamız gibi haller olmuştur. Böyle bir dönemde, onun bir rüknünü yaşayan en büyük mü'min ve bir meselesini anlatan da en büyük kahraman sayılıyordu. Böylesine bir insan kıtlığı ise, bütün bir neslin yerle bir edilmesine sebep oldu." Ne din kaldı ne iman, din harâb iman serâb oldu"

Şimdi yeniden, kendimizi ve dünyamızı anlatma gayretleri belirmeye başlıyor. Hatta ilhada gidildiğinden daha süratli ve daha çalımli bir anlatma gayreti göze çarpıyor. Bu ise dinin, bir kere daha kendi müntesipleriyle bütünleşmesi ve ölmezliğini onlara bir kere daha anlatması demektir.

Dün "Mehlike sultana aşık" toy delikanlıların, ilhâda koşup, küfrü ve dalaleti

terviç ettikleri gibi, şimdi iman ve tevhidi destanlaştıran yüzlerce kalem, yaratılışındaki hikmetin hakkını eda etme gayreti içindedir. Binlerce, yüzbinlerce eser, onu arayan gönüllere Hızır gibi yetişiyor ve karanlıklarını aydınlatıyor.

Ne var ki bu eserlerin pek çoğu, her seviyedeki insanın ve hususiyle orta tahsilde okuyan talebelerin kolayca istifade edeceği mahiyette hazırlanmadığından, beklenen faideyi veremiyor. Kaldı ki bizim de fazla kaybedecek vaktimiz yok. En ser'i şekilde, kısa, özlü ve iknâ edici mahiyette bir kısım eserleri neslimize götüremezsek, küfür ve ilhâda karşı mücadelede mağlup düşeriz. Oysa ki sahip bulunduğumuz malzeme ve materyal, bizi de bizden sonraki nesillere de doyuracak ve itminana ulaştıracak kadar zengin ve inandırıcı bulunmaktadır.

Dinin etrafında estirilen şüphelere karşı cevabı eserlerde bir iki husus çok mühimdir: Cevapların yeni istifhamlar doğurmaması; kalp ve ru'ha itminan vermesi; okuyucuyu yoracak, uzun felsefi münakaşalara girilmemesi ve anlatılan şeylere inanılmış bulunması.. gibi şeyleri söyleyebiliriz.

Yıllar yılı, yüzlerce talebeyle, binlerce meseleyi tartışa tartışa, aydınlıkta düşünmeye ve konuşmaya yükselen Muhterem Safvet Senîh, tereddüt ve şüpheler üzerine derlediği kitabını, kalp, kafa ve ruh müsellesi içinde hazırladı.

Kitapta tedirginlikler, ciddî sancılar ve silinen her istifham karşısında da zafer nârâları vardır. Bir tabip hâzâkati içindeki teşhis ve muâlecelerinde, yerinde ve şifâbaş olduğu kanaatindeyiz.

Binbir vâdiden derleyip takdim ettiği müstesnâ muhtevası itibariyle de, fevkalâde bir insicam ve bir gergef inceliği arz etmektedir.

Hoca'nın bu meşkur hizmetini nesiller şükranla yad edeceklerdir. Bizler de sadece muvaffakiyet dileklerimizi arz ve böyle bereketli eserlerin devam ve temâdisini intizar edeceğiz.

Sulh Çizgisi Üzerine

Günümüzde çeşitli fikir akımları ve çalkalanmalar vardır ve olacaktır da.. Çünkü insanımız bunalımlar içindedir. İlimlerin esası, araştırmaya götüren şüpheler olduğu gibi, fikir akımlarının menşei de bir bakıma bunalımlardır.

Asra göre her türlü ihtiyaçları temin edilmiş ve tabii gelişmesini sürdüren topluluklarda sıkıntı yok denecek kadar azdır. Maddî-manevî ihtiyaçları giderilememiş ve fitrî gelişmesini sürdüremeyen topluluklarda ise, iç ve dış baskı ve zorlamaların giderek artmasıyla, buhranlar da o kadar fazladır.

Bunalımlar ve içtimâî herc-ü merc, kar, tipi ve fırtınalara benzer. Onun için, çok defa neticesi itibariyle de güzeldir. Zira, buhranlarla toplum yeni tekevvün ve teşekküle zorlanır ve bu sayede yaşadığı devrin idrakine erer. Bir cemiyet yaşadığı devri bilmiyor, aksiyon ve reaksiyonlarıyla o devrin hâdiselerinin içine giremiyorsa, onu yaşıyor kabul etmek mümkün değildir ve o cebrî bir inkıraz yolundadır.

Yaşadığımız devrede, tabakât-ı beşer çapındaki çalkalanmaların arkasında hiç şüphe yok ki, işte bu bunalımlar, iç ve dış baskıların huzur cidarlarını zorlamasıyla da yeni tekevvün ve teşekküle hazırlıklar var. Bu umumî çalkalanma ve tekevvünden münkariz olmayan her millet, payına düşeni alacak ve yeni bir dünya kuracaktır.

Milletimiz ve bağlı bulunduğumuz milletler topluluğunun da, bunun dışında kalması herhalde düşünülemez. O da bunalımdan bunalıma mâruz kalacak, sıkıntıdan sıkıntıya düşecek ve bin türlü sancı çekecektir.

Asıl mesele ise, bütün bu olup bitenlerden sonra, yeni oluşu, kadîm ve sarsılmaz prensiplere tevfi kan mükemmel hazırlamaktır. Aksine içtimâînin kanunları bilinemez, muâlece ilmî olarak yapılamazsa, ters ve olumsuz davranışlar, her şeyi alt-üst de edebilir.

İşte bizler bu gün, böyle bir "olma" veya "olmama" durumuyla karşı karşıya bulunuyoruz. Ya bütün bu buhranlardan sonra bir idrak ve izanla, kurulmasını tasarladığımız dünyayı kuracak ve huzura ereceğiz veya bir kısım küçük hesap ve çıkarlar uğruna, çekilen binlerce ızdırabı semeresiz ve boş yere kılacak bir anlayış ve davranışla -maâzallah- gerisin geriye gideceğiz.

İşte bu hususta, araştırmacımızın meşkûr mesâisi ve mevzuu yapıcı bir eda ile ele alması, duruma aydınlık ve ümidimize fer getirici mahiyettedir. Mahirâne bir anlayış ve anlatışla iftirak ve ittifakın teşrihini yapan yazarı, hem meselelerin içine nüfuzdaki muktesebât ve zenginliği ile hem de bu meselenin dertlisi, hem samimi dertlisi olması itibariyle, gönül ve vicdanlara seslenir bulduk ve emsâli yazı, kitap ve makaleler arasından neşredilmek üzere bunu tavsiye etmeyi uygun gördük.

Doğrusu ittifak ve iftirak mevzuu, günümüzde ehemmiyetini koruyan en aktüel bir mevzudur. O, her devirde ehemmiyetini korusa bile, merkezî taazzuvun gerekli, hem çok gerekli olduğu bir dönemde, ciddiyeti giderek artan ve bütün içtimâî meselelerin önüne geçen bir mevzu haline gelmiştir. Asırlardan beri faturasını milletin ödediği bu ihtilâf ve iftirak, hissîliğin ön aldığı günümüzde endişe verici buudlara ulaşmıştır. Çok rahatlıkla söyleyebiliriz ki, dirilişimiz için bundan daha büyük tehlike tasavvur etmek mümkün değildir.

Toplumumuz, ilmî ve fikrî yapısı itibariyle alabildiğine sığ, kalbî ve ruhî hayatı itibariyle oldukça fakir; imam ve rehberleri itibariyle sahipsiz ve acınacak haldedir. Bağnazlık ve müsamahasızlığın beslenip kaynaklandığı bu vasat yok edilmedikten sonra, ittifak ve ittihadı düşünmek bile çok zordur.

Zira, anlaşma ve uzlaşma, her şeyden evvel bir akıl ve mantık işidir. Akla ve mantığa dayalı bir vahdettir ki, dayanır ve uzun ömürlü olur. Buna karşılık günümüzde daha çok hissî vahdet ve kardeşlik vardır. Bu ise zaif, yetersiz ve kısa ömürlüdür. Belli bir grup karşısındaki toplanmalar, düşmanlık duygularıyla bir araya gelmeler; saldırmış veya saldırılmış olma ruh-hâleti içindeki derlenmeler, hissî birleşmelerin gelip geçici dalgalanmalarından ibarettir. Bugünkü keyfî ve kemmî buudlarımız içinde böyle bir vahdet katiyen yetersizdir ve hele mukaddes prensiplerimiz açısından asla tecvîz, tasvip ve muhakkak surette takdir göremez.

Öyle ise, iç ve dış ayırıcı faktörleri hesaba katarak, fasl-ı müştereklerimizin müzakereye getirilmesine ve birliğimizin aklîlik ve mantıkîlikle yeniden ele alınmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Gâye ve vesîlelerin, hedef ve maksatların tâyin ve tespitlerinin yeniden gözden geçirilip, vicdanî bir mukaveleye dilbend olmaya ihtiyaç vardır. Maddî - manevî, dünyevî ve uhrevî saadetimizin temel taşı olan vahdetimiz için, hiç olmazsa Anglo-sakson ve Gall ittifakı biçiminde bir ittihada ihtiyaç, hem çok şiddetli ihtiyaç vardır.

Düşmanlarımızı meşgul etme, düşündürme ve göz açtırmama gibi, kiyâset ve

dirâyet isteyen hususları becerememek bile, hiç değilse onların oyunlarına gelmeme ve elimizle kendi tükenişimizi hazırlamama, anlayışını göstermeliyiz. Aslında buna mecburuz da...

Farklı düşünce ve anlayış, farklı yaradılışın neticesidir. Yaradan böyle dilemiştir ve bunda da rahmet ve hikmet vardır. Fakat, şeriat-ı fitriyedeki âhenk ve ittıradı, beşer kendi iradesiyle temin etme mükellefiyetindedir. Makro âlemde cebrîlik, insanlık âleminde ise "şart-ı âdi" tarifiyle irâdilik hüküm fermâdır. İlk varoluş bir ihsan ve sonra her ihsan bir sebebe terettüp etmektedir. İçtimâî vifak ihsanına mazhariyetin sebebi de, vicdanların içtimaileşmesi ve gönüllerde mürüvvet ve insanlık sevgisinin mayalanmasıyla olacaktır. Onun için nefse muhabbet ve teabbüdün ifadesi, inhisarcılık; vesileleri, hedef ve maksatların yerine oturtma gibi gizli şirk "Benim elimde olmadıktan sonra başkalarının getireceği hayrı da vesile-i hayrı da istemem" gibi haknâşinaslık; doğruluğu kendine tâbi olmada görüp ve bütün tâbî olmayanları tekfîr, tatlil ve tecrîmde bulunma gibi hoyratlık ve bağnazlık, vicdanlardan sökölüp atılmadıktan sonra böyle bir anlaşma ve uzlaşmayı muhâl görmekteyiz.

Her şeyden evvel, temelde olmayan farklı düşüncelerin normal kabul edilmesi ve en azından bir yabancıya karşı takınılan sunî nezaket kadar, onların da böyle bir şeye hissedar kılınması elzemdir, zarurîdir, mukaddes birlik ve düzenimize bir temennâ ve selâmdır.

Kaldı ki küçümsenmeyecek kadar bölücü faktörler de vardır ve bunların mevcudiyetini kabul etmek realitenin ifadesidir:

1- Uzun zaman dinî hizmetlerin muattal kalması ve sonra da bu vazifenin birbirinden ayrı ferd ve cemaatler tarafından yürütülmesi ve hele bu ferd ve cemaatlara sözünü geçirecek bir lider ve reh - nümânın bulunmayışı, her grubun ayrı bir yol tutup gitmesine sebebiyet vermiştir. "Bir kısmı her köyde Kur'an kursu açarak, bir kısmı dini ihyâ edici mahiyette hazırlanmış kitapları okuyarak, bir kısmı entelektüel seviyede adam yetiştirerek ve bir kısmı da siyasî faaliyet sürdürerek" milletlerine hizmet yolunu tutmuşlardır. Bu itibarla da, din, vatan hizmetindedirler, fakat ayrı ayrıdırılar...

2- Bu gruplardan her birerleri, kendilerine ışık tutan rehber ve öncülerine müceddid nazarıyla bakmaları - mâsum olsa dahi bir ayrılığa sebebiyet vermektedir. Zira "Müslümanların vicdanında müceddid telâkkisi olduğu müddetçe -ki kıyamete kadar devam edecektir- dine karşı kötülüklerin arttığı

devirlerde, ilmî ve amelî yönleriyle iştihâr edecek kimseler ve bunlara tâbi olanlar bulunacaktır." Kitlelerin fikir ve ruh yapılarının hazırlanmasında ve içtimâînin ölü yönlerine hayat nefhedilmesinde dahli bulunan bu kimselere de müceddid denecektir. Bu ise, çok defa tâbi olanlar için zararsız olsa bile, mühtedi ve acemilerin elinde iftirak unsuru hâline gelmesi, ihtimâl dahilindedir.

3- Mehdîlik müessesinde de, müceddidlik için vârid olan aynı şeyler zikredilebilir. Korkunç âhir-zaman fitnesi karşısında Mehdîlik akidesi, ferd için de, cemaat için de bir kurtarıcı simittir. Evet, itikâdî bağların zaafa uğradığı, amelin terk edildiği, muamelâtın tamamen muattal kaldığı bir dönemde, öyle harika bir zât lâzımdır ki, bize göre muhâl olan, bütün bu işler için gerekli ıslahatı bir hamlede ve bir nefhada yapıversin. Bu anlayış da ütöpik yönleri bir tarafa, yadırganacak bir husus değildir. Ancak ferde atfedilen azamet ve cemaattaki asabiyet itibariyle iftiraka sebebiyet verebilmesi kuvvetli muhtemeldir.

4- Bunlardan başka, içimizdeki ihtilâfların dıştan körüklenmesini de hesaba katma mecburiyetindeyiz. İmparatorluklar kurmuş ve asırlarca insanlığın kaderine hükmetmiş bir millet olarak, komşularımız ve muâsırlarımız tarafından hiçbir zaman hazmedilemediğimiz bir vâkıâdır. Bin seneye yakın bir zaman zarfında sürdürülen bütün "Hilâl-Sahip kavgaları milletimize karşı güdülen bir düşmanlık ifadesidir." Amerika'nın silah ambargosu ve toplumlar arası bazı meselelerimize karşı umursamazlığı; bu arada batılı devletlerin, hattâ üyesi bulunduğumuz toplumlarda dahi, bize üçüncü sınıf bir devlet nazarıyla bakmaları "dipdiri bir haçlı ruhunun devamı" demektir. Su yüzüne çıkan bu muamele ve davranışların arkasındaki korkunç kin ve nefreti görmemek mümkün mü?..

Bu kin ve nefret haçlı seferleriyle başlamadığı gibi, onlarla da bitmemiştir. Aynı zihniyet, strateji ve taktik değiştirerek, çeşitli entelijan servisleriyle bugün dahi faâliyetini sürdürmektedir ve dipdiridir.

Eskiye nispeten tehlike bugün biraz daha artmıştır. Zira, "eskiden tehlike dışarıdan geliyordu, mukavemet kolaydı; halbuki şimdi içeriden geliyor" o nispete mukavemet de güçleşti. Sârî bir illet hâlinde, bütün cemiyeti saran lâ ahlâkîlik, bir toplumu ayakta tutacak bütün esasları yıktı; yerle bir etti. Alman ahlâkı, batı ahlâkı, nihilist ahlâk ve şuyûi ahlâk gibi ahlâk adına çeşitli cinnetlerle, mukaddes değerlerine karşı saygısız hâle getirilen neslimiz, en utandırıcı ifadesiyle fikrî ve ruhî nesepsizliğin kurbanı oldu. Ve o, bugün bir

anlayış, bir (terminoloji), bir (metodoloji) keşmekeşliği içinde olduğunun farkında bile değildir.

Bu karşılık ve curcunanın, ehl-i iman kesimine aksetmediğini iddia etmek oldukça zordur ve dikkat isteyen meseledir. Evet, yerinde mezhep anlayışının değerlendirilmesi; yerinde meşrep ve mizaçların işlettilmesi ve yerinde etnik havanın kurcalanması, dış mihrakların müracaat mahâlleri olmaları itibariyle dikkat edilmesi gereken hususlardır. Vâkıa dine hizmet eden grupların bu türlü bölücü telkinlere kapıldıklarına, beslenip ve idare edildiklerine dâir ciddî bir karîne mevcut değildir. "Bazı gruplar için bu çeşit iddia ve dedikodu var ise de," İman ve Kur'an cemaatinin, dıştan direktif almayacağına dâir emâreler daha kuvvetli görünür. Ancak, cemaatlerin fikrî ve ruhî olgunluğa erememesinden bağnazlıkların olabileceği ve bunun da dahilî sürtüşmelere yol açabileceği de asla hatırdan çıkarılmamalıdır ki, bu da "farkına varılmadan, düşmanın menfur gayesine hizmet etme" demektir.

Türkiye ve İslam dünyasında hizmet maksadıyla bir araya gelen her cemaat için, şu tehlikeler katiyen bahis mevzuudur:

1- Bazı büyük zevâtın maddî -manevî hubb-u câh hissinin işlettilirilip, karşı gruplarla rekabete itilmesi.

2- İslam adına verilen kavgada, mukabil hizmet cemaatlerini (yıkma) esasıyla hareket edilmesi.

3- İlim ve fazilet semerelerinin elde edileceği yer ve zaman, yakın ve uzak istikbâl olduğu hâlde, onun, her küçük sa'y ve gayret arkasında, hemen burada beklenilmesi.

4- Çekici ve sürükleyici bir hizmet kadrosunun tesirini kırmak için ona karşı yeni bir grup çıkarmak ve bu yeni alternatifle, dahilî sürtüşmeler meydana getirilerek, iç şikâk ve iftiraklarla o topluluğun eritilip, tüketilmesi.

5- Hizmet topluluklarının, kendi mesleklerinin muhabbetiyle yaşamaları bir esas iken, bunun yerine başkalarına düşmanlıkla meşgul ve meşbu bulunup, tevfiğ-i ilâhînin vesilesi bir keyfiyetten inhiraf ettirilmesi...

Bunlara ilâve olarak, insanımızın tatmîn edilemediğini, bir kalp ve ruh boşluğuna mâruz kaldığını, devrimizin bir kısım fantazi düşünce ve sistemlerine kör körüne kapılıp gittiği ve bu suretle de kalbinden ve vicdanından uzaklaştırıldığını zikredebiliriz...

İşte o, bir taraftan böyle iç âleminin mesnet ve kâidelerinden mahrum bırakılırken, diğer taraftan da serazat, çakırkeyf bir (şirzime-i kalîlin) hayvanî hisler hesabına sahnelendirdiği, iç gıcıklayıcı ahvâl ve şartlarla, ciddî hiçbir şey, fakat bunun dışında her şey olmaya namzet hâle getirildi.

Sosyoloji ve antropoloji âlimleri, yeryüzünde dinsiz bir kavmin yaşamadığı hususunda ittifak halindedirler. "Tarihin hiç bir devrinde, küre-i arzın hiç bir noktasında şimdiye kadar dinsiz bir cemiyete rastlanmamıştır." Din hissi, fitrî ve tabîidir. Beşeri bundan mahrum etmek, ferdî ve tabîidir. Beşeri bundan mahrum etmek, ferdî ve içtimâî bir kısım depresyonlara yol açacaktır. Vicdanına ve kalbine giden yolları tıkalı gören insanlık, sistemli systemsiz kendine göre tatmin yolları araştırarak ve bu tabîi ihtiyacını gidermeye çalışacaktır. Her mizaç ve meşrebin kendi rengini vererek oluşturmaya çalıştığı böyle bir tatmin yolunun nasıl karmaşıklığa sebebiyet vereceği ise, her türlü izahtan vâreste bir husustur. "Cemiyette değerler anarşisi ve bunun sonucu da kanlı-bıçaklı müsâdeme... " İşte, tabiat ve fitrat kâle alınmadan ortaya atılan hayat felsefesi ve işte bin bir curcunanın hüküm sürdüğü perişân vatan!.

Bu mefhum keşmekeşliği içinde, müstağriplerin durumu da ayrıca üzerinde durulmaya değen ciddî hususlardandır. "(Vatan) deyince Turancılık, (millet) deyince faşistlik, din deyince gericilik mânâsını anlayan" bu (Mehlika Sultan âşıkları)'nın bir buçuk asırdır ne dediklerini ne yazdıklarını anlamak oldukça zordur. Bir zamanlar bütün yolları batıya bağlayan, batı yamaçlarında tenezzühe çıkan ve batı sahillerine seyahat düzenleyen bu garip ve garip olduğu kadar da ciddî bir hesabı olmayan garbonarilerimiz, daha sonra bütün güçleriyle "emperyalizm" ve "kapitalizm" on ikisinden batıya kurşun yağdırmaya başladılar. Bu demekti ki, bizde batılılaşma bir muhasebenin neticesi olmadığı gibi, başka sevdâlarla ona ve sistemine sırt çevirmemiz de yine bir muhasebe ve plânın neticesi değil de, her şey bir kuru sevdalılık, her hamle bir maceradan ibaretmiş...

Netice olarak diyebiliriz ki, din ihtiyacının yeteri kadar karşılanmayışı, bir tarafta mülhit ve ateist bir grubun yetişmesine yol açarken, diğer taraftan da, bu meşru ihtiyacı giderme yolunda, birbirinden habersiz ve systemsiz, ayrı ayrı toplulukların, dinî ve içtimâî birer hizmet sahasını kendilerine hizmet sahası edinerek o yolda faâliyet göstermeleri, pek çok grubun meydana gelmesine yol açmıştır. Ve yer yer bu hizipler arasında sert tartışmalara, endişe verici kavgalara ve ciddî vuruşmalara milletçe şahit olunmuştur. Hele ihlâs ve samimiyet gibi amelin özünden habersizlik, nefse muhabbet, inhisar-ı fikir de

araya girince, kargaşalık üstesinden gelinmez buudlara ulaşmıştır.

Bu kadar gâile içinde, mevcudiyeti muhafaza dahi çok zor olduğu halde, bir inâyet eliyle büyük gelişmelere ve yeni tekevvünlere ulaştırıldığımız şâyan-ı şükrândır.

Müellif bütün hâileleri hesaba katarak, âdetâ bu ateşten kütlenin (taç-tabakasına) yükselip, insan ve hadiselerin realitesi içinde bizlere akıl ve mantığın zaferini, iman ve ümidin sırça saraylarını gösteriyor. Bana kalırsa, asıl yapılması gereken şey de budur. Ne panik ne de kuru ümniyye... Belki bir görme ve idrak, bir af ve müsâmaha ile hâdiselerin üzerine gitme...

Gruplaşma hissi, insanın fitratında vardır ve hükmünü icrâ edecektir. Asıl mesele, bu duyguyu zararsız, hatta fâideli kılmaktır. İyi kanalize edilememiş bu his, çok defa insana da insanın tabiatına da zıt bir istikamette gelişir ve zararlı olur. Cehâlet, görgüsüzlük, bağnazlık gibi içtimâî ârızalar, bu hissi baskı altında tuttukları müddetçe her an kanlı bıçaklı kavga hazır demektir. Aksine, ilim ve irfanın, hoşgörü ve müsamahanın yaygınlaştığı nispette de, anlaşma ve uzlaşma pozisyonları doğar ve grupların ittifak edeceği bir (sulh çizgisi) belirir. Böylece fitrat ve onun kanunları içinde kısmen reaksiyonlarımız frenlenmiş, hiddet ve öfkelerimiz de dinmiş olur.

Davânın hakkaniyeti, hedef ve temel prensiplerin vahdeti, metot ve vesile farklılığını tesirsiz kılacak kadar muhterem, râsîh ve sarsılmaz olduktan sonra, en ehemmiyetsiz bahânelerle ihtilâf çıkarmak, çocuk meşreplilik, haknâşinaslık ve mürüvvetsizliğin ifadesidir. mizaç ve meşrep olarak "mahlûkâtın soluklarında Allah'a (c.c.) vâsıl yollar vardır. Ehl-i sünnet'in cevaz verdiği sınırlar içinde, her yolculuk aziz bilinmeli ve her hizmet alkışlanmalıdır.

Başkasını tekfîr, tadrîl ve tecrîme ne gerek var, herkes kendi yolunu tervîc, teşrîh ve tavsiye ile meşgul olmalı ve onun muhabbetiyle yaşamalıdır. Bu yol aklın ve mantığın yolu olduğu gibi, iman ve Kur'an'ın da yoludur. Bu yolda "herkes kendi mesleğinin sevgisiyle hareket eder, diğer gruplara husumet beslemez. Onlara yönelteceği tenkitler, yıkıcı, kırıcı ve küstürücü değildir. Kendi grubunun itibar kazanmasını öbürünün ibdâl ve tezlîlinde aramaz. Onu da bir kardeş bilir ve kusurlarını araştırmaz. Fazilet ve başarılarını gördüğü zaman takdir eder ve sevinir. Kısacası, herkesle beraber bir hayır yarışında bulunduğunu ve gene onlarla, kıymetli bir hazineyi taşıma mecburiyetinde olduğunu bir lâhza hatırlamadan çıkarmaz. Böyle olunca da, aynı istikamette hareket eden herkesi, kendine yardımcı kabul eder, her muvaffakiyete tazim

durur, her sa'yi alkışlar ve her yardım elini öper.

Devr-i Risâlet -Penâhîde, emirler bu istikamette sâdır olduğu gibi, pratik de, bu anlayış çizgisi üzerinde cereyân etmiştir. Uzlaştırıcı faktörlerin şuur haline gelmesine, kardeşlik anlayışının çok ileri seviyeye ulaştırılmış olmasına rağmen, ayrı ayrı çiçek ve semereleri tekeffül eden farklı istidatlara hiç ilişilmemiştir.

Bir Ebu Zer ile Abdurrahman bin Avf'ın, bir Bilâl ile Hz. Osman'ın, küçümsenmeyecek kadar farklı, mülâhazaları, teferruattaki farklı görüşleri, hiç mi hiç yadırganmamıştır.

İçtimâî vahdeti zedeledikten sonra, kabîle ve aşîretler arasındaki tutkunluğa da dokunulmamıştır. Evet, Muhâcir ve Ansâr diye iki ayrı şerefli ünvana dokunulmadığı gibi, Evs ve Hazrec namları da ilelebet sürüp gitmiştir. Sad b. Muaz'ın, kabilesine "Efendinize ayağa kalkın" derken tabiatı beşer teyit buyruluyor ve her kabile ayrı ayrı buyruklar altında cihâda götürülürken, hamiyet ocakları, fetih ve zafer hesabına yakılıp tutuşturuluyordu. Hatta aralarındaki mufâherelere - cidâle girmemek kaydıyla - göz yumuluyordu. "Kur'an'ı ezberleyenler bizdendir, falan bizdendir, filan bizdendir" şeklinde cereyan eden her şey hemen hemen hep müsâmaha ile karşılanıyordu ve bir bakıma bunlar, çok hızlı yükselen o cemaat için, yükseltme nirengileri oluyordu.

Evet.. Bütün bunlar vardı, ama ittifak ve âhenk de vardı. Marz-i İlâhîyi kazanma sath-ı mâilinde her ferd, senfonizmadaki "intibâkât-ı asvât" keyfiyetinde olduğu gibi, nağmesini umum havaya uyum ritmiyle edâ ediyordu. Ediyordu, çünkü olgundu; hakperestti; mukaddes bildiği şeylerin ufkunda şehbâl açmasının delisiydi ve şeâirin tazim görmesini istiyordu; bunlar kimin tarafın yapılırsa yapılsın, onun için ehemmiyeti yoktu.. Gün doğup bir sabah olduktan sonra ona, ha sultanlık verilmiş, ha bir dilencilik...

Yeni doğuşun Ansâr ve Hâvârilere, saadetlerini başkaları için unutmuş büyük diğergâmlar ve etrafın lezzet ve mutluluğuyla gönlünde cennet kuranlar olacaktır.

Devrimizdeki gruplaşmalardan biri de belki de en tehlikelisi, kana, ırka dayalı gruplaşmadır. Bu da batı menşelidir ve batı menşeli olması da hiç bir münevverin şüphe etmeyeceği kadar kat'idir.

Tabakat-ı beşer çapında kavgaların verildiği ve bütün insanlığı içine alacak şekilde ideolojilerin ideolojilerle çarpıştığı bir dönemde, böyle bir anlayış oldukça garibdir. Hele hele, bir mıntıkada bulunup da, aynı sosyolojik yapıya

sahip olan kimseleri, çeşitli etnik gruplar halinde mütâlâa etmek, gayet gülünç ve gülünç olduğu kadar da, yarınki herc-ü merci hazırlaması bakımından tehlikelidir. Gülünçtür, zira asırlardan beri (tebelbülü akvâm)'a sahne olmuş vatanımızda, (safkan) dediğimiz şeyi arama "levh-i mahfuz"a muttali olmaya vâbestedir. Kaldı ki, şark, garb, cenub, şimâl Anadolu'nun hemen her tarafından yerleşmiş, oldukça farklı topluluklar vardır. Ve bunlardan her birerlerinin içinde değişik (ırk) iddiasıyla teşekkül etmiş gruplar da vardır. Bu gruplardan her birerlerinin bilerek veya bilmeyerek bu gülünç duruma düştüğü de muhakkaktır. Öyle ise, siyâsi, gayr-i siyâsi bütün gruplar için (vahy-i münzel)'in âlem-şümûl davetine icabetten başka, ne çare ne de makul bir mesnet kalmadığı çağrısıyla insanımıza sesleniyoruz; "Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve sakın parçalanıp ayrılmayın" don olduğu gibi bugün de böyle bir kardeşliği gerçekleştirmek mümkündür. Elverir ki, bu çok ciddi mesele, İlâhi ifâde adesesi altında, akıl ve mantık düsturlarıyla ele alınsın.

Artık bütün meselelerimizi bir his ve heyecan zemzemesi içinde değil de, mukaddes prensiplerimiz muvâcehesinde ve bir içtimâî mukâvele şeklinde ele alma mecbûriyetindeyiz. Zira, dış mihrakların imal ettiği çeşitli alternatifler ve bizim içimizde de bir kısım menfaat gruplarının zuhuru, bundan başka mukaddes gaye ve ideâllere karşı ihtiram hissinin sarsılması, keza büyük dava ve ona bağlı mübeccel mefhumların yerini bir kısım küçük hesap ve çıkarların alması, aradaki rabıtaı daha kuvvetli hale getirmemizi zaruri kılmaktadır. Oda, bütün fasl-ı müştereklerimizi ortaya dökerek, onlarla ayırıcı faktörlerin muvazenesini yapma şeklinde olacaktır. İman esasları birliğini, amel ve ibadet birliği, sonra vatan ve kültür birliği, asırları aşan acı, tatlı kader birliği düşman ve hasım birliği gibi fasl-ı müştereklerimizi... Evet bütün bunlar en mübeccel şeylerden daha mübeccel, daha mukaddes bağlayıcı ve birleştirici unsurlar olduğu halde, bunların yanında bölünmeyi gerektirecek şeyler, kayda değer şeyler olmadığı da bir vakıadır.

Esasen, Sahib-i Şeriat tarafından da mesele, bu şekilde ele alınmıştır. Kelime-i Şahâdet, en büyük bir esas kabul ve tespit edildiği gibi, edâ eden her ferdin de mâsuniyetinin remzi olmuştur. Üsame'nin şiddetli itâb görüp, azarlanması, Muhalle'm'in huzurdan uzaklaştırılıp yüzüne bakılmaması gibi pek çok hâdiseler var ki, neyin sâhib-i Şeriat'a en birinci râbıta ve esas olduğunu açıkça göstermektedir.

Mesele böyle ortaya konunca, ehl-i îman, ehl-i secde ve ehl-i kible olanlarla anlaşmama, uzlaşmama bir tarafa, onları tekfîr, tatlîl ve tecrîm etmeye

kalkmak, iman ve ızanla nasıl telif edilir!. Bir de bu işi yapanlar, kitleleri sevk ve idare eden liderler olursa, o zaman tahribât kadar cinayet ve cürüm de bir kaç kat olmaz mı? Evet bu umumî muvazenesizlik mevzuunda en bedbahtlar "İçtimâî durumu itibariyle bir hatası binlere bâliğ olan imam, rehber ve liderlerdir."

Bütün rehber ve rehnümâlara lider ve başbuğlara vicdan-i umumîyi tâmire mâtuf bir hususu, bir kere daha hatırlatmak istiyoruz.

Sevginiz Allah için, nefretiniz Allah için, öfkeniz Allah için olsun. Nefsin mabudiyetine artık bir son verin, zira nefsine perestiş edenin ne Hakk'ı ne de halkı sevmesi mümkün değildir. Dostlarınızı Hak ölçüleri içinde sevin ve onlara karşı mürüvvetten ayrılmayın. Düşmanlarınız entrikalarına karşı uyanık olun: Onların oyunlarına gelmeyin ve onları idare etmesini bilin. Kendi aranızda birbirinizden adam ayartma ve aktarmayı düşünmeyin ve bu alçaltıcı yola tenezzül etmeyin. Çünkü topluluğunuz, ne kemmî ne de keyfî bundan hiç bir şey kazanmayacaktır.

Kinin ve nefretin şimdiye kadar hallettiği hiç bir mesele olmadığını bir kere daha hatırlayarak, medenilere karşı galebenin ancak iknâ ile olabileceğine katiyen inanın ve son bir kere de bu yolu deneyin.

Birleştirme Havarisi gibi, uğradığınız her şahsa (Gelin, birleşelim) demeyiniz ve hele bunu derken, grubunuza davet edâsı içinde asla ifade etmeyiniz. Zira bu tutumunuz şimdiye kadar en hakperestlerde dahi grup hamiyetini tahrik etmeden başka bir işe yaramamıştır. Bilakis uğradığınız kimselerin, hizmetlerini senâ ediniz, rehber ve mürşitlerine karşı hürmetkâr oluruz.

Bir mümin olarak kâinata "mehd-i uhuvvet" nazariyle bakıp, her varlıkla münasebet kurma yolunu araştırınız ve hele mutlak surette, müminlere karşı daima mülâyim ve difüzyona hazır durumda bulununuz.

Sizi buraya kadar hazırlayıp sevk ve idare eden inâyet eliniz işlediği hikmetleri de zinhâr tenkit etmeyiniz. Kim bilir henüz rüşdünü idrak edememiş şu heyet-i umumiyenin, belki bir müddet daha ayrı ayrı cetvellerde akması gerekmektedir.

Ve hepiniz tenkidi atıp bir miktar da takdir ve tebcille yaşayınız. Allah muîniniz olsun..

Doç. Dr. İbrahim Cânân Bey, büyük muhtevâlî ve küçük hacimli kitabıyla, bu en büyük derdimize parmak basıyor ve bir hekim hazâkati içinde teker teker

tedavi yollarına tasaddî ediyor.

Kendisine bütün okuyucuları adına teşekkür eder, emsâli hizmetlerinin temâdisini dilerim.

Fethullah Gülen, Sızıntı, Temmuz 1979, Sayı 6

Şüpheler Üzerine

Şüphe ve tereddüt üretme, yaygın bir hastalık halini aldı. En doğru, en sabit hakikatlerin etrafında dahi bir sürü tereddüdün dolaştığına şahit oluyoruz. Doğruların eğri, eğrilerin doğru olabileceğine ihtimal veriliyor ve böyle yapılırken de, ilmiliğin gereği yerine getiriliyor gibi gösteriliyor.

İlim adına böyle bir ihtimalciliğin münakaşası her zaman yapılabilir; ancak din ve dince mukaddes sayılan prensiplerin aynı kriterlerden geçirilmesi ise telafisi imkansız zararlara yol açar. Şüphenin, düşüncedeki yeri asla inkar edilemez. Ne var ki bunu tamim etmek, çok eskilere ait bir sisteme dönmek demektir ki; bu da düşüncede bir irtica sayılır.

Sübüt ve rusüh bulmamış meselelerde tereddüt ve dolayısıyla münakaşa bahis mevzuu olsa bile, tecrübeden geçmiş ve müşahededen teyit görmüş hususlarda şüpheyi düşmek, akliliğin kendi kendiyi tenakuzu ve (septik) bir saplantıdır.

Ne acıdır ki, her biri kendi sahasında pek çok müşahade ve tenkide tabi tutulmuş bir sürü hakikat, his ve muhakemeyi inkâr eden bir kısım banal görüşlü materyalistlerce, gayr-i akli, gayr-i mantıki ve tecrübeye zıt gösterilerek reddedilmektedir.

Bu ret ve inkârın, okuyan ve okuduğunu anlayan bir zümre için mesnetsiz ve sathi olduğu düşünülse bile, pek çoğu itibariyle ümmi ve muhakemesiz olan insanımız için büyük tahribat ve sarsıntı yapacağı da unutulmamalıdır. Ve bunun için de bütün hamiyet-perverlere, bu çabuk yıkılan ve çabuk bozulan zümrelere, kanaat ve düşüncelerini düzenleyici mahiyette el uzatmak ve ışık tutmak gerekmektedir.

İlhad ve inkâr öteden beri vardır ve bundan sonra da var olacaktır. Ancak, batının tahrif edilmiş hristiyanlığına karşı tabii bir tavır sayılan, her şeyi kuşku ve tereddütle karşılama, bütün meseleleri fitrat ve tabiatın soluklarından ibaret olan mukaddes dinimizce asla bahis mevzuu olmamalıdır

Aklın azli esasına dayanan mesihiyyet, i'tila döneminde ilim ve tekniğe karşı alabildiğine bağnazca davrandığı için, okuyan ve düşünen zümrelerin menfuru olmuştu. Daha sonra ise bu nefret, ilmin ve tefekkürün galebe çalmasıyla hristiyanlığın tar u mar olmasına sebebiyet vermişti. Ondan sonra ise batılı

alabildiğine serâzad ve alabildiğine dine karşı müstehzi kesildi.

Dinin bağlayıcılığını esaret ve ondan kurtuluşu mahbesten halas sayıcı bu toy düşünce, bir hamlede Kitab-ı Mukaddesin bütün meselelerini birer komedi haline getirdi. Artık ona göre, dinin geçmişe ait her haberi bir üstûre, geleceğe ait her ikazı aldatmaca ve iğfaldi. Bu itibarla da dince yeniden anlatılması gerekiyordu. Heyhat, âbâ-i kenâise (kilise babaları) hiçbir zaman bunu yapamadı. Keşke sadece hiçbir şey yapamamakla kalsaydı. Aksine o, bir kısım menfaat ve zarar mülahazasıyla, dini değişik kalıplara dökmek ve ilim adına ortada gezen bir kısım nazariyelere mümaşat yapmakla, dini prensiplerin değişkenliği hissini uyandırıyor ve dine en büyük darbeyi vuruyordu.

Din adına dine indirilen bu darbe, iki büktüm zavallı hristiyanlığı, bir daha belini doğrultamayacak şekilde komaya soktu ve onu, o gün bugün dindeki vakar, kararlılık ve ciddiyetten yoksun hale getirdi.

Keşke vahy-i semavinin ruhundaki tabiiliği ve bu tabiilik içindeki bütün bir hayatı tekeffül etme elastikiyetini daha önceden kavramış olsalardı da öze sadakat için içtihad müessesesini işlettirip, dinin alemşümül hüviyetine tercümanlık vazifesini yapabilselerdi.

Evvvel emirde dini, kendi ruhuyla takdim edemeyen kilise babaları, daha sonra onu muhafaza etmek için, akla, hayale gelmedik entrikalara başvurdular, heva ve heveslerine göre tevellere tabi tuttular.

Oysaki her yeni tevil bir sürü tereddüt getiriyor; her izah değişik bir kısım şüpheler hortlatıyordu. Artık şüphe ve tereddütlerle boğuşma, münfesih hristiyanlığın ayrılmaz kaderi olmuştu. Batılı kendi dinine karşı bir zafer sarhoşluğu içinde idi ve her şeyi inkar ediyordu. Hatta bütün dinlere karşı da aynı kriterleri kullanıyor ve aynı adese ile bakıyordu.

Hele batıda, fen ve tekniğin mihrab haline gelmesi, sanayi inkılabının kazandırdığı farklı bakış zaviyesi, batıyı öylesine çılgınlaştırdı ki; o, "Tanrı öldü" diye küfür ve küfranını cihana ilan ederken, dini her meseleyi de hafife alıyor ve istihkar ediyordu.

Bu devre, hristiyan alemi için, metafizik her hadisenin alaya alındığı ve her şeyin madde ile izah edilebileceğine inanıldığı düşündürücü bir devre oldu. Hele bu devrede pozitivistler, o kadar azgınlaştılar ki, onun parafa etmediği hiçbir husus hüsn-ü kabül görmüyor ve kendini anlatamıyordu.

Batıyı teknik ve sanayi ile örnek alan milletler, onun kusur ve ilhadına da

hayranlık duyuyor ve talib çıkıyorlardı. Bu ise, maddi ve manevi gücünü yitiren islam aleminde, bir kısım dinden bezmiş mülhid ve şüphecilerin meydana gelmesine yol açıyordu. İslam'ın zatı ma'suniyeti ve her türlü itirazdan mualla keyfiyeti nazar-ı itibara alınmadan, hristiyanlık için varid olan itiraz ve ittihamlarla ona da hücum ediliyor ve münfesih bir sistem için verilmiş idam karan, ona da tatbik edilmek isteniyordu. Kendi müntesibleri tarafından, körü körüne böyle bir (Karakuşi karar) la giyotine götürülmek istenen yüce din, muarızlarının tecavüzü, müntesiblerinin cehaletiyle baş başa kalmıştı.

Her tarafta binlerce tereddüt imal ediliyor ve mensublarının gönlünde binlerce, yüzbinlerce şüphe uyarılmak isteniyordu. (Haşa) Allahı kim yarattı? Peygamber görmeyen küfründen dolayı neden muaheze edilsin? Kısa bir ömür yaşayan kimseler niçin ebedi cehennemde kalsın? Hz. Adem'in evlatları birbiriyle evlendikleri halde şimdi kardeşler arasında evlilik niçin yasak? Allah'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var? Şeytanı neden başımıza musallat etti? (vs) gibi hususlar her müslümanın, evinde, obasında mektebinde ve kışlasında karşılaştığı sorulardan olmuştu.

Batı hayranlığı meşcereliğinde gelişen bu ilhad düşencesine, daha sonra diyalaktik felsefe sahip çıkınca, ilhad bir tufan halinde, bir baştan bir başa bütün dünyamızı sardı. Artık, her ocakta her bucakta ilahiyata ait en derin meselelerin münakaşası yapılıyor, hatta yüce yaratıcı zayıf ve fakir beşeri kıstaslara vurulmak isteniyor: "Neden onu göremiyoruz? O hangi sebeplere dayanıyor?" gibi akli başında herkesi ağlatacak en cahilane iddialar evden eve köyden köye dolaşmaya başladı.

Bir bakıma, bu insafsız işgale karşı da çıkılamıyordu. Zira zavallı münevverimiz korkunç bir basiretsizlikle, bütün bunlara ilmilik diyor ve alkışlıyordu.

Bundan daha beteri de, bütün bunlara karşılık, kendimizi anlatma cesaretini kaybetmemiz, dinimize sahip çıkmayıp ve hatta ona intisabı gericilik saymamız gibi haller olmuştur. Böyle bir dönemde, onun bir rüknünü yaşayan en büyük mü'min ve bir meselesini anlatan da en büyük kahraman sayılıyordu. Böylesine bir insan kıtlığı ise, bütün bir neslin yerle bir edilmesine sebep oldu.' Ne din kaldı ne iman, din harap iman serap oldu'

Şimdi yeniden, kendimizi ve dünyamızı anlatma gayretleri belirmeye başlıyor. Hatta ilhada gidildiğinden daha süratli ve daha çalımli bir anlatma gayreti göze çarpıyor. Bu ise dinin, bir kere daha kendi müntesibleriyle

bütünleşmesi ve ölmezliğini onlara bir kere daha anlatması demektir.

Dün ' Mehlika sultana âşık" toy delikanlıların, ilhada koşup, küfrü ve dalaleti terviç ettikleri gibi, şimdi iman ve tevhidi destanlaştıran yüzlerce kalem, yaratılıştaki hikmetin hakkını eda etme gayreti içindir. Binlerce, yüzbinlerce eser, onu arayan gönüllere hızır gibi yetişiyor ve karanlıklarını aydınlatıyor.

Ne var ki bu eserlerin pek çoğu, her seviyedeki insanın ve hususiyle orta tahsilde okuyan talebelerin kolayca istifade edeceği mahiyette hazırlanmadığından, beklenen faideyi veremiyor. Kaldı ki bizim de fazla kaybedecek vaktimiz yok. En seri şekilde, kısa, özlü ve ikna edici mahiyette bir kısım eserleri neslimize götüremezsek, küfür ve ilhada karşı mücadelede mağlup düşeriz. Oysaki sahip bulunduğumuz malzeme ve materyel, bizi de bizden sonraki nesilleri de doyuracak ve itminana ulaştıracak kadar zengin ve inandırıcı bulunmaktadır.

Dinin etrafında estirilen şüphelere karşı cevabı eserlerde bir iki husus çok mühimdir:

Cevapların yeni istifhamlar doğurmaması; kalp ve ruha itminan vermesi; okuyucuyu yoracak, uzun felsefi münakaşalara girilmemesi ve anlatılan şeylere inanılmış bulunması.. gibi şeyleri söyleyebiliriz.

Yıllar yılı, yüzlerce talebeyle, binlerce meseleyi tartışa tartışa, aydınlıkta düşünmeye konuşmaya yükselen Muhterem Safvet Seni, tereddüt ve şüpheler üzerine derlediği kitabını, kalp, kafa ve ruh müselleşi içinde hazırladı. Kitapta tedirginlikler, ciddi sancılar ve silinen her istifham karşısında da zafer naraları vardır. Bir tabip hazakati içindeki teşhis ve mualecelerinde, yerinde ve şifabaş olduğu kanaatindeyiz.

Binbir vadiden derleyip takdim ettiği müstesna muhtevası itibariyle de, fevkalade bir insicam ve bir gergef inceliği arz etmektedir.

Hoca'nın bu meşkur hizmetini nesiller şükranla yad edeceklerdir. Bizler de sadece muvaffakiyet dileklerimizi arz ve böyle bereketli eserlerin devam ve temadisini intizar edeceğiz.

Türkiye'nin Kimlik Arayışı

Bu bölümde, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Hüseyin Gülerce'nin "Türkiye'nin Kimlik Arayışı" isimli kitabına yazdığı takdim yazısını bulacaksınız.

Oldukça dar bir çerçevede sıkıştırılmış, çok yönlü ve geniş muhtevâlî bu kitabın sayfa, paragraf ve cümleleri arasında seyahat zahmetine katlananlar, her an değişik buut ve değişik hüviyetle, şuurlu muhlis bir müminin imânı, azmi, ümidi ve cesâretiyle yüz yüze gelir ve damlada deryâyı, zerrede güneşi göstermeye muvaffak olmuş müellif-i muhteremi hayret ve hayranlıkla kucaklar.

Değişik muhtevalı ama, aynı eksen etrafında birbirinden farklı makalelerden örülmüş bu kitaptaki mevzûların bir kısmı, insanlığın, nesiller boyu birbirinden tevarüs ede geldiği ezelî meselelerdendir ki, bunlardan hangisinin rûhunu sıksanız, samîmî bir düşünürdeki engin sezişlerin, kararlı ifadelerin, cesurca çıkışların süzülüp aktığını.. akıp gözlerimize gönüllerimize ziyâ çaldığını.. ve ayrıca her bir makalenin topluma ait yılanmış problemlerden birkaçına çare niteliğinde olduğunu; sözün özü, pek çoğu itibariyle ancak bir kitapla çözümlenebilecek nice önemli meselelerin böyle bir makaleler çerçevesinde, hem de maharetle ifade edilebildiğini göreceksiniz ve müellifi takdirle alkışlayacaksınız. Kitaptaki bölümlerin diğer bir kısmı ise, milletçe özümüzde uzaklaşmamız, bir türlü üzerimizden atamadığımız Batı şoku; bu şaşkınlıkla tarihimizi ve tarihî değerlerimizi inkâr edişimiz; değişik fasit daireler içinde kemikleşmiş bunca dertlere karşı yegâne çârenin de, yine kendi özümüze ve tarihî dinamiklerimize sığınmaktan geçtiği hususu; bu yöndeki her gayretin de muâsırlarımızda ciddi tedirginlikler meydana getirdiği ve Batı'nın hiç bir zaman değişmeyen sömürgecilik huyu gibi meselelerden ibâret...

Evet, muhterem müellifin de belirttiği gibi, bir iki asır var ki biz, milletçe, bir bunalımlar fasit dairesi içinde çark edip duruyoruz. Yıllar ve yıllar, hep böyle gürül gürül iddia ve şamata ile geçip gitti, ama biz ne bir yudum dinlenebildik ne de duygu, düşünce ve insanlık adına iki adım ileri gidebildik. Bunca zamandır, mesafeler amansız, biz şaşkın, değişik şeritlerde koşuyor gibi göründük, fakat hâlâ ilk turun başlangıcında emekleyip duruyoruz. Zira âlemin uçarak katlettiği mesafeleri biz hâlâ sağa-sola tutuna tutuna aşmaya çalışıyoruz. Evet, bir talihsiz dönemde "Batılılaşacağız!" diye bütün güç kaynaklarımızı,

tarihî dinamiklerimizi kaldırıp bir kenara attık. O gün bugün de bir daha iflâh olmadık...

Evet biz, üç asır süren bir çözülme ve dağılma döneminde kimliğimizi kaybetmiş ve bile bile gidip bir kayıplar fasit dairesi içine girmiştik. Artık kendimiz gibi düşünemiyoruz, kendimiz gibi anlayamıyor, kendimiz gibi değerlendiremiyorduk. Kur'an dinlerken cin çarpmış gibi dinliyor, varlık ve eşyaya bakarken miyop miyop bakıyor, İslâm'ı ya hiç kabul etmiyor veya hep yanlış yorumluyor, şanlı tarihimizi bir suçluluk vesikasıymış gibi anlatıyor; hâsılı bizim olan ne varsa hepsini yedi kapı kovuyor ve âdetâ topluma bunalım pompalıyorduk.

Bugüne kadar ıslâh adına her muâlece toplumumuzu temelinden sarsacak komplikasyonlara sebebiyet verdi, her yeni tekevvün bizi bir miktar daha özümüzden uzaklaştırdı ve her yenilenme hamlesi de değerler dünyamızda bir zelzele, bir yangın, bir sel tesiri bırakıp öyle geçti. Kendimizden kaçmaya başladığımız günden beri bu hep böyle oldu; "Tanzimat, Islâhat, Meşrûtiyet ve Cumhuriyet aydınları fikir ve kurtarıcılık plânında, Batı kültürünün ve Batı hayat tarzının içimizdeki savaşçılarıydı. Onların araladığı kapıdan misyonerler, yabancı okullar, mason locaları, kökü dışarıda beynelmilel kulüpler, bankalar, beynelmilel yahudi maliyesi, Batı zevkleri, fuhuş ve ahlâksızlık.. adım adım ülkemizi istilâ etti." Ara-sıra toparlanıp kendimize gelir gibi oldu isek de, ona karşı da hemen gece baskınları tertip edilmeye başlandı. Hasımlarımız kendi düşünce zeminlerinde, bin bir güçlkle elde edilen şeyleri bile katiyen hazmedemiyor, hatta onları daha döl yatağında iken boğmak istiyorlardı. İmam-Hatipler, Kur'an kursları ve İslâmî düşünceye açık daha başka zeminler elli defa ölüm çukurlarına düşmekten kıl payı kurtuldular.

Demek ki, demokrasi ve insan haklarını dillerine pelesenk edenler, îcâbında demokrasiden de, insan haklarından da vazgeçebiliyorlardı ve defaatle vazgeçtiler de... Evet, bunlar hem demokrasi diyor, hem de ittihatçı geleneğini sürdürüyorlardı.. Şu bu değil, bunların bir tek hedefi vardı; o da Türkiye'ye Batının arzuladığı tarzda yeni bir kimlik biçmek.. Batılılaştırmak ve sözüm ona medeniyetin nimetlerinden istifade ettirmek. Bunu yapmak için her şey ellerindeydi ve değişik usullerle de yapmayı pek çok defa denediler. Bunca zaman ve bunca gayretle şimdiye kadar bir yerlere varmaları gerekmez miydi?.. Heyhat, bir çuvaldız boyu bile mesafe alındığı söylenemez.

Binâenaleyh, "Biz milletçe kurtuluşumuzu yabancı düşüncelerde, yâd ellerde

değil, kendi öz değerlerimize, inançlarımıza, tarihimize ve insanımıza sahip çıkmakta görüyoruz."

"Biz, Çin'den-Maçin'den ithal edilecek içtimâî, iktisadî, siyâsî sistemlere, ahlâka, anlayışa, felsefeye, düşünceye değil, toplum olarak bizi cahillikten, tembellikten kurtaracak ve yeniden ayağa kaldıracak bir ilim, kültür seferberliğine ve insanımızı insanlığa yükseltme hamlesine muhtacız. Bu ihtiyacımızı da İslam'ın cihanşümûl mesajlarının karşılayacağına inanıyor ve takılıp yollarda kalmışlara dinin vesâyetinde yaşamayı teklif ediyoruz."

Hz. Muhammed (s.a.) Dünya Gündeminde:

İnsanoğlu yaratılış itibariyle mükerremdir. Varlık kitabında ondan daha eltaf, daha eşref ve daha ekrem ikinci bir mevcut yoktur. Her halde bu kadar mükemmel yaratılıp yeryüzünde halîfelik pâyesiyile şereflendirilen insanoğlu kendi değerlerine, kendi kıymetine karşı uzun zaman kapalı kalması düşünülemez.. Kapalı kalması şöyle dursun o, yaratıldığı günden itibaren hep kendini ve kendi değerlerini arayış içinde olmuştur. Ne var ki, bazen doğruyu aradığı vadilerde eğriye ve batıla takılmıştır. O, dün batılın ağına düştü ise doğruyu arayış yolunda düştü. Bugün de onun, aynı iştîyak, aynı hasret ve aynı duyarlılıkla hakkı aradığı söylenebilir.. hem de şimdiye kadar olduğundan çok daha şuurulu, daha basiretli, daha bilgili olarak...

Topyekün insanlığın dine olan bu ihtiyaç, bu iştîyak ve bu hasretindendir ki, günümüzde din yeniden bir kere daha, bütün sönmemiş vicdanlarda ve selim düşünceleri büyüleyen ağırlığıyla kendini hissettirmeye başlamıştır. Bugün bilhassa İslâm ve onun Eşsiz Temsilcisi dünya gündeminin birinci maddesi haline gelmiştir. Artık her yerde O düşünülüyor, O düşleniyor, O konuşuluyor ve herkes O'nun ışıktan dünyasından bir şeyler bekliyor.

Evet, bir taraftan "Toplumlar üzerinde yapılan büyük tahripler sonucu, Allah'ı unutan insanlık kendi elleriyle diktiği putları yine kendi elleriyle yıkarken" diğer yandan da "gerçek kurtuluşa giden yolun önemli bir kavşağında o yolu aydınlatan büyük bir ışık kaynağının" karanlıkları delik-deşik ettiği, zulmet ordularını bozguna uğrattığı ayan-beyan görülüyor ve hissediliyor... Evet son bir kere daha hepimiz, her şeyin ışığa doğru kaydığını, gözlerimizin nurla açılıp-kapandığını görüyor, hissediyor ve her yerde onu arıyoruz.

"Evet O'nu bulmadan, O'nu sevmeden, o sevgiyle Allah sevgisine ulaşmadan bütün sevgiler yalan ve boş, gidilen bütün yollar da birer çıkmaz ve aldanıştır. Bugün, sahte kurtarıcıların devri artık sona ermiş ve hayâllerle süslenen

ideolojiler çağı da kapanmıştır."

Bu asrın başında çağın büyük şâhidi, beşerî olan her şeyin ömr-ü tabîisini tamamlayıp gittiğini, gidip yoklara karıştığını, mevcut olanların da şu anda iflâsın eşiğinde bulunduğunu... Kur'ân, ölümsüzlüğü, tazeliği, hayatın, hayatı ve ruhu, topyekün varlık ve insan vicdanının sesi-soluğu olduğunu haykırıyor ve şöyle diyordu: "Sus, kâinat mescid-i kebîrinde Kur'ân kâinatı okuyor! O'nu dinleyelim... O'nun ile nurlanalım.. O'nun hidâyeti ile amel edelim ve O nuru vird-i zebân edelim. Evet, söz odur ve ona derler. Hak olup, Hak'tan gelen, hak diyen, hakikati gösteren ve nûrânî hikmeti neşreden yalnız O'dur."

Milletçe, sinelerimize ilk kıvılcımların saçıldığı, ruhlarımıza ilk heyecan tohumlarının atıldığı o ateşten çılgınlıklar üzerinden yaklaşık bir asır gibi uzun bir süre geçti. Bu müddet zarfında çok şey değişti, çok şey başkalaştı... ve günümüzün nesilleri iyi-kötü çok şeye şahit oldu. Elli defa lütuf ve ihsan gördü bir o kadar da, günahlarla çarpıldı. Yanlışlarının, kusurlarının kurbanı oldu ve kahırlarla hırpalandı.

Şimdi O, daha temkinli, yüce yaratıcısıyla daha bir irtibatlı ve -inşallah-i istek ve dileklerinin şuûrunda olarak, sadece onun isteklerini istiyor, onun emirlerine serfurû ediyor ve gözlerini açıp-kapayıp her yerde O'nun rızâsını kolluyor, O'nun murâdını arıyor.

Evet, millet olarak bize: "O'nun yolunda yeni bir heyecan lâzım, yeni bir soluk lâzım... Kendi kültürümüzle beslenen, kendi değerlerimizden hız alan yepyeni bir diriliş lâzım ve her şeyden evvel de bu dirilişe has ruh, zihniyet ve anlayış lâzım... Otururken-kalkarken, yerken-içerken, okurken-araştırırken hep diriliş düşleyen, hülyâ ve rüyâlarını dirilişle süsleyen bir ruh, bir zihniyet ve bir anlayış. Onun içindir ki, her şeyden evvel "insan" demeliyiz, zira gönlü ve dimağı aydınlık bir nesil yetiştirilmeden hiçbir ciddi hamlenin yapılamayacağı kanaatindeyiz. Rakamlar, istatistikler, dövizler, ihracatlar, kurlar, daha bilmem neler neler.. bunların hepsi birer oyalamadan ibâret."

Evet, titizlikle üzerinde durulması gerekli olan bir şey varsa o da insanımızın duyguda, düşüncede, imanda, azimde ve içinde bulunduğu çağı idrakta yeniden bir "ba's-ü ba'de-mevt"e ulaştırılması ve çağıyla hesaplaşacak hale getirilmesidir. Aksine; "Türkiye'yi omuzlayacak, bilginin en üst basamağında, kulluk şuûruyla dipdiri, insan sevgisiyle dopdolu, saygı, şefkat ve merhametle bezenmiş bir kadroyu yetiştirmede yarınlar adına ümitlenmemiz sadece bir hayâl olur."

Şimdi ben gözlerimi yummuş geleceği süzüyor.. Hüseyin Gülerce Bey gibi
altın neslin öncülerine ruhumun iniltilerini mırıldanıyor.. ve bu neslin tulû
edeceği ufukları kolluyorum:

Tıpkı rüyalarda olduğu gibi diril gel
Beyaz atının üzerinde bir sabah erken.
Gözlerim kapalı ruhumda seni süzerken,
Tıpkı rüyalarda olduğu gibi diril gel..!